JOHN STEINBECK

Csatangolások Charleyval

John Steinbeck
CSATANGOLÁSOK CHARLEYVAL
Amerika nyomában

ELSŐ RÉSZ

Mikor még nagyon fiatal voltam, és rám jött az utazási viszketeg, a felnőttek megnyugtattak: felnőtt koromra majd csak kinövöm. Mikor éveim alapján már felnőttnek nevezhettek, az érett férfikor lett az előírt orvosság. Elértem az érett férfikort, s akkor arról biztosítottak: öregségemre biztosan lecsillapodik ez a láz. És ma, amikor ötvennyolcadik évemet taposom, abban bíznak, hogy a szenilitás majd megteszi a magáét. Semmi sem segített. Ha egy rekedt hajókürt egymás után négyszer elbődül, nyakam libabőrös lesz, lábam meg magától nekiindul. Ha hallom, hogy motort melegítenek, vagy lökhajtásos gép süvít el felettem, de még a patkódobogástól is borzongás fut végig rajtam, szájam kiszárad, szemem a távolba réved, tenyerem megforrósodik, és a gyomrom a mellkasomban kavarog. Egyszóval semmit sem javultam. Azaz, aki csavargónak született, az csavargó marad. Félek, hogy ez a betegség gyógyíthatatlan. Mindezt nem azért írtam le, hogy másokat kioktassak – csak magamban kellett tisztázni a dolgokat.

Ha a hóbortos embert megfertőzi a nyugtalanság vírusa, s úgy tetszik, a messzi országút széles, egyenes és csábító, az áldozat előbb valami jó és elfogadható okot keres, hogy felkerekedhessék. A tapasztalt csavargó számára ez nem nehéz. Előre gyártott okokban nincs hiány, csak ki kell választani a megfelelőt. Aztán időben meg térben megtervezi utazását, meghatározza az irányt, és kitűzi maga elé az úticélt. Végül pedig hozzá kell látni a megvalósításhoz. Hogyan utazzon, mit vigyen magával, meddig maradjon? Az előkészületeknek ez a része változatlan és örök. Fentieket csak azért vetem papírra, nehogy újdonsült csavargók – akár a bűnt először Ízlelgető tizenévesek – azt higgyék, mindezt ők fedezték fel.

Amikor pedig az utazást már megterveztük, előkészítettük, és megy minden a maga útján, előbukkan egy újabb tényező, mely a továbbiakat meghatározza. Minden kirándulás, szafári, expedíció egyedi: különbözik minden más utazástól. Személyisége, temperamentuma, egyedülálló jellege van. Egy utazás valóságos személyiség: nincs belőle két azonos darab. Minden terv, óvintézkedés, rendszabály és erőszak hiábavaló. Évekig tartó küzdelem árán rájövünk: nem mi irányítjuk az utazást, az utazás kerít hatalmába minket. Társasutazás-szervezők, menetrendek, helyfoglalások csődöt mondanak, és óhatatlanul zátonyra futnak a kirándulás egyéniségén. Igazi csavargó csak akkor nyugszik meg és kerekedik fel, ha mindennek tudatában van. Csak ekkor gördített el minden akadályt az útból. Ebben a

tekintetben az utazás hasonlít a házassághoz. Ha valaki azt hiszi magáról, hogy mindent tud, akkor biztosan tévedett. Hogy mindezt kimondtam, máris sokkal jobban érzem magam, bár csak az értette meg, aki maga is tapasztalta…

Úgy vélem, tervem világos, egyszerű és érthető volt. Az évek folyamán a világ sok országát bejártam. Amerikában New Yorkban lakom, legfeljebb egyszer-egyszer elugrom Chicagóba vagy San Franciscóba. De New York csak annyira Amerika, mint amennyire Párizs Franciaország, vagy London Anglia, Így hát rájöttem, hogy nem ismerem saját szülőhazámat. Én, az amerikai író, aki Amerikáról ír, emlékezetből dolgozom, és az emlékezet a legjobb esetben is csak megbízhatatlan, elfogult tárház. Nem hallgattam Amerika szavát, nem szívtam be a fű és a fák illatát, a csatornavíz bűzét, nem láttam hegyeit, vizeit, színeit és fényeit, árnyait. Csak könyvekből meg újságokból szereztem tudomást a változásokról. Sőt, mi több: huszonöt éve nem érzékeltem az országot. Egyszóval olyasmiről írtam, amit nem ismertem, és úgy érzem, egy úgynevezett író esetében ez bizony bűn. A közbeeső huszonöt esztendő eltorzította emlékeimet.

Egyszer már beutaztam az országot egy pékárut szállító, kétajtós, ócska teherkocsin, melynek padlóját matrac borította. Megálltam, ahol emberek álltak vagy csoportosultak, figyeltem, néztem, szimatoltam, és közben hazámról is képet alkottam magamnak, mely csak az én hibámból veszíthetett hitelességéből.

Így hát elhatároztam, hogy megint figyelni fogok, s igyekszem újból felfedezni ezt a hatalmas országot. Másképpen soha nem tudom elmondani az apró jellemző igazságokat, amelyek a nagyobb igazságok alapját képezik. Komolyabb nehézség is adódott. Nevem az elmúlt huszonöt év alatt meglehetősen ismert lett. Tapasztalatból tudom, hogy az emberek magatartása megváltozik, ha valakit felismernek. Akár jót, akár rosszat hallottak rólad, nem úgy viselkednek, mint normális körülmények között. Lehet ez elfogódottság, vagy más, a népszerűség kiváltotta reakció, Így hát a kirándulás sikere érdekében otthon hagytam nevemet és személyazonosságomat. Valamiféle vándorló csupaszem, csupafül, állandóan mozgó, kocsonyás alakká kellett válnom. Nem szerepelhettem a szállodák nyilvántartásában, ki kellett térnem az ismerősök elől, nem interjúvolhattam meg senkit, nem tehettem fel fürkésző kérdéseket. Aztán meg két vagy több ember megzavarja egy vidék ökológiai egységét.

Következésképpen egyedül kellett utaznom és tartózkodóan viselkednem, mint valami közömbös teknősbékának, mely a hátán cipeli a házát. Mindennek tudatában írtam meg levelemet egy nagy teherautógyár igazgatóságának. Közöltem velük szándékomat és igényeimet. Egy strapabíró, háromnegyed tonnás teherkocsira van szükségem, mely bármilyen tereppel megbirkózik. Legyen rajta egy kishajó kajütjéhez hasonló házikó. Vontatott lakókocsival nem könnyű manőverezni a hegyi utakon, a parkolás is meglehetősen körülményes, sőt egyes helyeken tilos, és mindenféle előírásokat kell szem előtt tartani.

Nemsokára megkaptam egy robusztus, gyors és kényelmes jármű prospektusát. A tetején igazi kis kempingház – benne egy dupla ágy, négyégős tűzhely, kályha, vegyszeres emésztőjű kis WC-fülke, éléskamra, az ablakok előtt szúnyogháló. Egyszóval pontosan ilyen kocsira volt szükségem. Nyáron vettem át, Long Island csücskében fekvő kis halászkikötőmben, Sag Harborban. Úgy terveztem, hogy csak a Labour Day* után kerekedem fel, amikor az ország élete visszatér a normális kerékvágásba. Addig meg akartam ismerkedni teknőmmel, hogy összeszokjunk, meg aztán sok mindennel fel is kellett szerelnem. A kocsi augusztusban érkezett erőteljes, de karcsú jószág. Könnyedén lehetett vezetni, majdnem úgy, mint egy személyautót. S mivel tervezett utam barátaimat gúnyos megjegyzésekre késztette, kocsimat Rocinanténak kereszteltem. Olvasóim nyilván tudják: Don Quijote lovát hívták Így.

Mivel szándékomat nem titkoltam, barátaim és tanácsadóim (egy útiterv tömegével szüli a tanácsadókat) sokat vitatkoztak. Kétségbe vonták, hogy utam során inkognitóban maradhatok, minthogy kiadóm megtett minden tőle telhetőt, hogy fényképemet az egész országban ismerjék. Hadd közöljem már elöljáróban: több mint tízezer mérföldes utam során harmincnégy államban megfordultam, de soha senki nem ismert fel. Azt hiszem, az emberek csak konvencionális összefüggésükben tudják a dolgokat azonosítani.

Rocinantémban még azok sem ismertek fel, akik az általuk elképzelt környezetemben biztosan nem tévesztettek volna szem elől.

Azt is mondták, hogy a 16. századi spanyol betűkkel kocsim oldalára pingált felirat – Rocinante – is fel fogja kelteni az emberek kíváncsiságát, és kérdezősködni fognak. Nem tudom, hányan ismerték e nevet, mindenesetre soha senki sem érdeklődött felőle.

Aztán meg – úgymond – érdeklődést, sőt gyanakvást kelthet, vajon mi okból utazgat egy idegen az országban, Így aztán betettem a kocsiba két sörétes és két golyós puskát meg egy pár horgászbotot, mert tapasztalatból tudom, hogy mindenütt megértéssel, sőt szívesen fogadják a vadász- és horgászembert. Vadászkorszakom valójában már lezárult. Ma már nem ölök meg és nem ejtek el mást, mint amit a serpenyőmben felhasználhatok. Túlságosan öreg vagyok ahhoz, hogy időtöltésből öljek. Kiderült, hogy erre a díszletre sem volt szükségem.

Mondták, hogy New York-i rendszámtáblám fel fogja kelteni az emberek érdeklődését, hiszen ez volt egyetlen külső ismertetőjelem, Így is történt: mindössze húsz-harminc alkalommal szólítottak meg útközben, és a beszélgetés mindig azonos séma szerint, valahogy Így hangzott:

Helybeli: – New York, he?

Én: – Igen.

Helybeli: – Harmincnyolcban én is jártam ott… Vagy talán harminckilencben? Alice, mikor is voltunk mi New Yorkban? Harmincnyolcban vagy harminckilencben?

Alice: – Harminchatban. Pontosan emlékszem, mert abban az évben halt meg Alfréd.

Helybeli: – Mindenesetre, ronda egy város. Ha fizetne, sem laknék ott.

Valóságos aggodalmat keltett, hogy egyedül utazom, kitéve támadásnak, rablásnak, erőszakoskodásnak. Mindenki tudja, milyen veszélyesek országútjaink. S be kell vallanom, tudatom mélyén én is szorongtam. Sok év eltelt azóta, hogy egyedül éltem, barátok és név nélkül: család, társak és az enyéim nyújtotta biztonság nélkül. A veszélyben nincs realitás. Nagyon magányos, tehetetlen érzés s mindenekelőtt igencsak nyomorult érzés. Ez késztetett arra, hogy útitársat vigyek magammal. Charleyt, egy öreg francia úri uszkárt. Valójában Charles le Chiennek hívják. Bercyben, Párizs külvárosában jött a világra. Franciaországban nevelkedett, és bár ért némi uszkár-angolt, csak a francia nyelvű parancsokra reagál azonnal. Máskülönben le kell fordítania a hallottakat, és ez meglehetősen lelassítja. Hatalmas egy uszkár, színe úgynevezett bleu, és kék is, amikor éppen tiszta. Charley született diplomata. Inkább tárgyal, mint verekszik, mert tulajdonképpen pocsék egy harcos. Élete tíz évében csak egyszer volt bajban, amikor egy olyan kutyával találkozott, amelyik

nem volt hajlandó tárgyalásokba bocsátkozni. Charley akkor vesztette el jobb fülének egy darabkáját. Ellenben kitűnő házőrző kutya, úgy ordít, mint egy oroszlán. Az éjszakai arra járó idegennek eszébe sem jut, hogy ez a kutya egy papírzacskóba sem tudna beleharapni. Charley jó barát és ragaszkodó útitárs. És elképzelni sem tud jobbat, mint az utazást. Ha gyakran szerepel ebben a beszámolóban, annak csupán az az oka, hogy igen nagy része van utam sikerében. Egy kutya, pláne ha külföldi, mint Charley, kapocs lehet az idegenek között. Útközben sok beszélgetés kezdődött Így: "Hát ez meg miféle kutya?"

Az emberek szóra bírásának technikája mindenütt egyforma. Régóta tudom, és most megint tapasztaltam, hogy az ember akkor hívhatja fel magára a leggyorsabban a figyelmet, akkor kaphat legkönnyebben segítséget és elegyedhet valakivel beszélgetésbe, ha eltévedt. Egy ember, aki az éhségtől haldokló édesanyját félrerúgja útjából, képes jó szívvel órákat áldozni arra, hogy az eltévedt idegennek megmutassa a hamis utat.

Sag Harbor-i birtokomon, a tölgyfa alatt állt Rocinante. Szép volt és tartózkodó. Egymás után jöttek hozzánk a szomszédok látogatóba, egyiket-másikat sohasem láttuk előtte. Bárhol jártam később az országban, az emberek szemében ugyanazt az égő vágyat láttam, mint most szomszédaiméban: menni, felkerekedni, útra kelni, mindegy, hogy hová, csak el a mindenkori "itt"-től. Csendesen beszéltek róla, hogyan akarnak majd elindulni egyszer, neki a nagyvilágnak, szabadon, minden kötöttség nélkül, nem valami felé, hanem valamitől el. Bármely államban fordultam meg, mindenütt találkoztam ezzel a vággyal, ezzel az epekedő pillantással. Majdnem minden amerikai szomjúhozta az utazást. Egy tizenhárom év körüli legényke naponta felkeresett. Szerényen félreállt, és félénken bámulta a Rocinantét, aztán bekukucskált az ajtaján, lefeküdt a földre, és megszemlélte a hatalmas rugókat. Hallgatag, de szemfüles kis srác volt. Még esténként is eljött a Rocinantét csodálni. Egy hét múltán már nem bírta tovább. Szavai elszántan feltörtek és legyűrték félénkségét.

– Ha magával visz, mindent megcsinálok – mondta. – Főzök, mosogatok. Minden munkát elvégzek, mindennel ellátom.

Sajnos, ismertem ezt a sóvárgást.

– Elvinnélek, ha lehetne – mondtam –, de az iskola, a szüleid és még egy csomó ember ellenezné.

– Mindent megcsinálnék – ismételte.

Biztos voltam benne. Valószínűleg nem adta fel a reményt, addig, míg el nem indultam nélküle. Ugyanarról álmodozott, ami engem egész életemben végigkísért. És ez ellen nincs orvosság.

A Rocinante felszerelése hosszadalmas és kellemes elfoglaltság volt. Túlontúl sok holmit beszereztem, végül is nem tudhattam, milyen körülmények közé kerülök. Pótalkatrészek, vontatókötelek, egy kis csörlő, emelővas, ásók, csákány, a legkülönbözőbb barkácsoló, rögzítő és javító szerszámok. És élelem, végszükség esetére. Lehet, hogy év végére érkezem északnyugatra, és esetleg még hóviharba is kerülök. Legalább egyheti élelemtartalékot vittem magammal. Az ivóvízprobléma könnyen megoldódott – Rocinante tartálya harminc gallonos volt.

Gondoltam, meglehet, írni is fogok az úton – talán tanulmányokat, valószínűleg feljegyzéseket, leveleket biztosan, Így hát papírt, indigót, írógépet, ceruzákat, jegyzetfüzeteket is bepakoltam, aztán még szótárakat, egy teljes enciklopédiát, meg egy tucat másféle kézikönyvet. Nehéz könyveket… Azt hiszem, önámítási képességeink határtalanok. Nagyon jól tudtam, hogy ritkán készítek feljegyzéseket, és ha meg is teszem, általában elveszítem, vagy nem tudom elolvasni. Harmincéves szakmai tapasztalattal a hátam mögött azt is tudtam, hogy közvetlenül az élmény után képtelen vagyok írni róla. Előbb erjednie kell. Egy ideig "kérődzőm" a témán – ahogy egy barátom mondta –, csak azután tudom papírra vetni. És eme önismeretem ellenére tíz kötetre is elégséges írószerrel raktam meg a Rocinantét. Aztán vagy százötven font súlyú könyvet is bepakoltam – természetesen olyan könyveket, melyekre az ember soha nem tud időt szakítani. Konzervdobozok, puskatöltények, sörétes patronok, szerszámos ládák, rengeteg fehérnemű, takaró és párna, túlontúl sok cipő és bakancs, bélelt, meleg nejlon alsónemű, plasztiktányérok és -csészék, egy műanyag tálca, és egy tartalék gázpalack. Nyöszörögtek a túlterhelt rugók, egyre jobban meghajoltak. Ma már látom, hogy körülbelül négyszer annyi holmit vittem magammal, mint amennyire szükségem volt.

Charley gondolatolvasó kutya. Sok kirándulást megtett már, és gyakran kellett otthon maradnia. Mielőtt még a bőröndök előkerülnének, tudja, hogy utazni készülünk, és olyankor aztán nem találja a helyét, nyugtalan, nyuszit – valami enyhe kis öreges hisztéria vesz erőt rajta. A készülődés ideje alatt állandóan körülöttem lábatlankodott, és az idegeimre

ment. Belopakodott a kocsiba, otthonosan befészkelte magát, és egészen összekuporodott.

Közeledett a Labour Day, amikor a gyerekek milliói elindulnak az iskolába, és a szülők tízmilliói meg eltűnnek az országutakról. Közvetlenül utána akartam felkerekedni. És éppen az idő tájt jelentették, hogy a Donna-hurrikán száguld felénk a Karib-tengerről. Long Island csücskén elég sokszor volt már részünk ilyesmiben: illő tisztelettel vártuk. Úgy készültünk fel a közeledő hurrikánra, mint valami ostromra. A mi kis öblünk eléggé védett, de teljes biztonságot azért nem nyújt. Mialatt Donna felénk kúszott, megtöltöttem a petróleumlámpákat, kipróbáltam a kézi vízpumpákat és rögzítettem minden mozdítható tárgyat. Van egy huszonkét láb hosszú motorcsónakom, *Fayre Eleyne* a neve. Bedeszkáztam a fedélzeti nyílásokat, aztán kikormányoztam a hajót az öböl közepére, és ott leeresztettem a fél hüvelyk vastag láncra erősített, hatalmas, régimódi horgonyt. Jó hosszúra hagytam a láncot, hogy elegendő mozgást biztosítsak a hajónak. Ha nem szabadul el, Így még egy százötven mérföld sebességű szélvihart is kibír.

Donna egyre közelebb kúszott. Elővettük a táskarádiót, hogy a híreket meghallgassuk. Az áramszolgáltatás ugyanis abban a pillanatban megszűnik, mihelyt a Donna ideérkezik. De volt még egy dolog, ami gondot okozott: a fák alatt álló Rocinante. Nem tudtam szabadulni a rémképtől, hogy a kocsira rázuhan egy fa, és összenyomja, mint egy poloskát. Elvittem a Rocinantét a fa lehetséges zuhanási irányából. Persze ettől még egy másik fa koronája, tizenöt métert repülve a levegőben, összezúzhatta volna.

Kora reggel megtudtuk a rádióból, hogy az ítéletidő nem kerül el bennünket. Tíz órakor bemondták, hogy a hurrikán magja felettünk fog elvonulni, és 13 óra 7 perckor ér ide. Ilyen pontosan tudták. Öblünk vize tükörsima volt, de még mindig sötét. A *Fayre Eleyne* kecsesen ringatózott laza horgonyláncán.

Mivel öblünk védettebb volt, mint a többi, sok kishajó keresett itt menedéket. Rémülten állapítottam meg, hogy néhány hajótulajdonosnak fogalma sincs arról, hogyan kell egy vízi járművet lehorgonyozni. Utoljára két kecses jacht futott be az öbölbe, az egyik vontatta a másikat. Leeresztettek egy könnyű kis horgonyt, és úgy gondolták, minden el van intézve. Az egyik hajó tatja a másik orrához volt, kötve, és mindkettő a *Fayre Eleyne* hatósugarában tartózkodott. Fogtam egy megafont, kimentem mólóm végébe, hogy tiltakozzam ez ellen az esztelenség ellen, de a

tulajdonosok vagy nem hallottak, vagy nem tudták, mit kell csinálni, vagy nem törődtek az egésszel.

A vihar abban a percben érkezett, amikorra ígérték, és belehasított a vízbe, akár egy fekete lepedőbe. Mint valami óriási ököl sújtott le. Egy tölgyfa koronája nagy robajjal lezuhant, és végigsúrolta kis házunkat, ahonnét figyeltük a színjátékot. A következő széllökéstől kivágódott az egyik nagy ablakunk. Nekifeszültem, és egy fejszével alul-felül kiékeltem. Az áramszolgáltatás és a telefon-összeköttetés – ahogyan számítottunk is rá – már az első széllökésnél megszakadt. Az előrejelzés nyolc láb magas szökőárat jósolt. Néztük a háborgó szelet a víz és a föld felett, mely úgy kavargott, mint egy nekilódult kutyafalka. A fák hajladoztak, dülöngéltek, mint a fűszálak, és a felkorbácsolt tenger tajtékzott. Egy hajó elszabadult és felszánkázott a partra. Aztán még egy. Az enyhe tavaszi időben és kora nyáron épült házak emeleti ablakai csak úgy nyelték a vizet. Házikónk egy kis dombon áll, mintegy harminc lábbal a tenger szintje felett. Az egyre növekvő hullámok azonban átcsaptak a magas kikötőgátamon. Mikor a szélirány megváltozott, kicsit arrébb álltam a Rocinantérnmal, hogy mindig a nagy tölgyfáink szélárnyékában maradjon. *Fayre Eleyne* derekasan tartotta magát – szélkakasként forgolódott a változó irányú szélben.

A két pórázra fűzött hajó már rég összegabalyodott. Az egyik orrkötele a másik hajócsavarja és kormánya alá tekeredett, a hajótestek állandóan egymásnak ütköztek. Egy jacht, horgonyát maga után vonszolva felült egy homokpadra.

Charley kutyámnak nincsenek idegei. Puskalövés vagy mennydörgés, robbanás vagy szélvihar teljesen hidegen hagyja. Az üvöltő hurrikán kellős közepén kikeresett magának egy jó meleg zugot az asztal alatt, ott aztán elaludt.

A vihar ugyanolyan hirtelen állt el, mint ahogy megérkezett. És bár a hullámzás ritmusa megtört, a víz nem volt már olyan tajtékos, mint eddig. Erősödött a dagály. Kis öblünkben az összes mólót ellepte már a víz, csak a kikötőcölöpök és a korlátok látszottak ki. Üvöltött a csend. A rádióból megtudtuk, hogy most éppen a Donna magjában vagyunk, az örvénylő szélvihar középpontjának csendes és félelmetes nyugalmában. Már magam sem tudom, meddig tartott ez a nyugalom, de nagyon hosszúnak tűnt. Aztán ránk rohant a Donna másik oldala: a szél az ellenkező irányból kezdett süvíteni. A *Fayre Eleyne* kecsesen forgolódott, orrát mindig szélirányba dugta. De a két egymásba gabalyodott hajó, horgonyait maga után

vonszolva, egyre közeledett feléje, majd harapófogóba fogták, és hiába küzdött, ellenkezett, keresztbe fordították, és egy közeli móló felé hajtották. Még a recsegését is hallottuk, ahogy neki-nekiverődött a tölgyfacölöpöknek. A szél sebessége meghaladta az óránkénti kilencvenöt mérföldet.

Nekiiramodtam a széllel szemben, az öböl csúcsa felé, és előre küzdöttem magam ahhoz a mólóhoz, melyen a hajók zátonyra futottak. Azt hiszem, feleségem, akiről a *Fayre Eleyne*-t elneveztem, utánam rohant és ordított, hogy álljak meg. A móló padlója négy lábnyira a víz alatt volt, de a kiemelkedő cölöpök jó kapaszkodóul szolgáltak. Lépésről lépésre dolgoztam magam előre, a víz már a mellemig ért, és időnként a szájamba csapott. Hajóm sírt, nyöszörgött, ahogy a cölöpökhöz verődött, és úgy bukdácsolt a vízben, akár egy riadt kisborjú. Aztán ugrottam. A fedélzeten tapogatózva haladtam előre. Most fordult elő életemben először, hogy nálam volt a késem, amikor szükségem volt rá. A csapdába szorult Eleyne-t a másik két hajó csökönyösen taszigálta a móló felé. Elvágtam horgony- és tatköteleiket, mire a hajók egymástól megszabadulva felvágtattak a homokpadra. De Eleyne horgonylánca sértetlen maradt, a hatalmas vén horgony még lenn kotorta az iszapot. Vagy száz fontot nyomott ez a szigonyhegyű, lapát szélességű vasmacska.

Eleyne motorja nem mindig engedelmeskedett első szóra, de most azonnal beugrott. A fedélzetbe kapaszkodtam, s közben bal kezemmel nyúltam be a gázkarhoz, az irányváltókarhoz, kezeltem a kormányt. És a hajó megpróbált segíteni nekem – azt hiszem, nagyon meg volt ijedve. Elsomfordáltunk a part közeléből, közben a jobb kezemmel a horgonyláncot tartottam. Szélcsendben, normális körülmények között két kézzel is alig tudnám ezt a vasmacskát megemelni. De most minden sikerült. Ráéreztem a horgonyra, kibillentettem, majd kiszabadítottam a szigonyhegyeket. Aztán szélirányba fordultam, gázt adtam, nekiveselkedtünk annak az átkozott viharnak, és győztünk. Mintha sűrű zabkásában haladtunk volna. A parttól vagy száz yardnyira elengedtem a horgonyláncot. A horgony lezuhant, és megkapaszkodott a fenékben. A *Fayre Eleyne* beállt a szélirányba, orrát kiemelte a vízből, és mintha megkönnyebbülten fellélegzett volna.

És most ott voltam vagy száz yardnyira a parttól, a Donna meg úgy üvöltött felettem, mint egy falkányi fehér szakállú kutya. Evezős csónakkal itt nem sokra mehettem volna. Észrevettem, hogy a szél felém hajt egy ágat. Utána ugrottam. Nem volt veszélyes ügy, hiszen a fejemet a víz felett tartva

előbb-utóbb a partra kellett sodródnom. Nem tagadom: rövid szárú gumicsizmáim meglehetősen elnehezedtek. Nem tarthatott tovább három percnél, hogy partot értem, és a másik Fayre Eleyne, meg egy szomszéd kihúztak. Csak akkor vett elő a reszketés tetőtől talpig. De amikor megláttam kis hajónkat, ahogy nyugodtan és biztonságosan ringatózik a hullámokon, nagyon jó volt. Megerőltethettem magam a horgony emelgetése közben, mert hazafelé menet egy kis támogatásra szorultam. Egy kis whisky aztán segített rajtam – ott állt a konyhaasztalon. Azóta próbáltam már fél kézzel megemelni a horgonyt. Nem sikerült.

A szél gyorsan elült, és hatalmas pusztítást hagyott maga után. A villanyvezetékek a földön hevertek, és egy hétig a telefon sem működött. A Rocinanténak azonban kutya baja sem volt.

MÁSODIK RÉSZ

Azt hiszem, ha valaki hosszú ideig tervez egy utazást, maga sem gondolja komolyan, hogy az egyszer meg is valósul. És ahogy a nagy nap közeledett, meleg ágyam és kényelmes házam egyre csábítóbbnak, drága feleségem pedig mindennél kedvesebbnek tűnt.

Úgy éreztem, bolondság, hogy mindezt felcseréljem az ismeretlenség és a kényelmetlenség három hónapos borzalmával. Sehogy sem akaródzott elindulni. Igazán történhetne valami – gondoltam –, ami megakadályozná az indulást. De nem történt semmi. Persze meg is betegedhettem volna, de éppen ennek elhárítása volt utazásom egyik legfontosabb, bár rejtett oka. A múlt télen ágynak dőltem. Ezt a betegséget csak nagyon óvatosan szokták körülírni – de általában az öregség előjelének tekintik. Felgyógyulásom után megkaptam a szokásos kioktatást: lassítani kell az életmódomon, le kell fogynom, csökkentenem kell a koleszterinfogyasztást. Ez már sok férfival megesett, és gondolom, az orvosok már kívülről tudják a litániát. Néhány barátom már túl volt mindezen. A kioktatás ezekkel a szavakkal végződik: “Lassítson egy kicsit. Nem olyan fiatal már, mint régen.” Nem egy embert ismerek, aki e szavak hatására vattába csomagolta magát, erőt vett ösztönein, lemondott szenvedélyeiről, fokozatosan fékezte férfiasságát, és valamiféle lelki-testi félrokkantságba vonult vissza. Édes kelepce ez, amibe a feleségek és rokonok csalogatják be a férfit.

Ki nem szereti, ha gondoskodás veszi körül? Ilyenkor esik vissza sok férfi második gyermekkorába. Életük röpke meghosszabbításának reményében kioltják a tüzet magukban, s a ház ura a legkisebb gyerekké lesz. Borzongva vizsgáltam magamban ezt a lehetőséget. Hiszen én mindig vadul éltem, sokat ittam, rengeteget ettem vagy éheztem, előfordult, hogy egy teljes napot végigaludtam, de az is, hogy két éjszakát egymás után átvirrasztottam, túl keményen és túl sokat dolgoztam sikeresen, vagy teljes tétlenségben lazsáltam egy ideig. Gürcöltem és húztam, csapkodtam és felmásztam mindenhová, szeretkeztem örömmel, vállaltam s nem tekintettem büntetésnek a másnaposságot. Nem akartam szenvedélyeimet feláldozni azért, hogy egy kis időt nyerjek a karámban. Feleségem férfival kötött házasságot, nem láttam be, miért kellene most egy csecsemőt örökölnie. Tudtam, hogy nehéz munka lesz egy teherautót egyedül, minden segítség nélkül vezetni tíz-, tizenkétezer mérföldön át, minden rendű és rangú országúton, de számomra ez volt az ellenméreg a “hivatásos beteg ember” mérgezéssel szemben. És a magam életében nem vagyok hajlandó a

minőséget mennyiségre cserélni. Ha kiderül, hogy ez az út túlságosan megerőltető számomra, akkor mindenképpen itt az ideje, hogy induljak. Sok férfit láttam magam körül, aki betegséggel próbálja késleltetni az elmúlást, s csak lassan, vonakodva lép le a színpadról. Ez színjátéknak, de életnek is rossz. Ebből a szempontból szerencsém van, mert olyan nőt vettem feleségül, aki büszke arra, hogy nő, és ez azt jelenti, hogy többre becsüli a férfiakat, mint az öregecske csecsszopókat. Bár utam ez utóbbi mozgatórugójáról soha nem beszéltünk, biztos, hogy értette, miről van szó.

Derült reggelre virradtunk. Az őszi nap rőt fénybe burkolta az égboltot. Feleségemmel nem búcsúzkodtunk sokáig, gyűlöljük az ilyen ceremóniákat, egyikünk sem maradna szívesen, majd ha a másiknak mennie kell. Így aztán feleségem beindította kocsiját, és elszáguldott New York irányába, én meg Charleyval a Shelter Island-i komphoz vezettem a Rocinantét. Aztán átszálltam egy másik kompra, mely Greenportba vitt, majd egy harmadikra, mellyel Orient Pointról, Long Island Soundon keresztül, a connecticuti parthoz érkeztünk. Ezt a kerülőt azért csináltam, hogy ne kelljen a New York-i csúcsforgalomban vezetnem. Be kell vallanom, nagyon egyedül éreztem magam.

Vakítóan verődött vissza a napfény a komp fedélzetéről. Egy óra telt csak el, mióta a szárazföldet elhagytuk. Égy kecses hajó húzott el mellettünk, nagyvitorlája szalagként lobogott a szélben. A parti hajók nehézkesen vánszorogtak a tengerszoros vagy New York felé. Aztán vagy fél mérföldnyire tőlünk egy tengeralattjáró emelkedett a víz felszínére, és a mai nap jócskán veszített fényéből. Egy kicsivel arrébb egy második, majd egy harmadik sötét test is kibukkant a víz alól. Persze, hiszen New Londonban van a támaszpontjuk, itt laknak. Tán a világbékét biztosítják ezzel a méreggel. Szeretném, ha kedvelni tudnám a tengeralattjárókat, akkor még szépnek is találnám őket, de ezeket pusztításra teremtették. Bár a tengerfeneket is feltárhatnák és feltérképezhetnék, meg új kereskedelmi útvonalakat is rakhatnának le a sarki jég alatt, mégis, a fenyegetés a fő feladatuk. Túlságosan jól emlékszem arra az időre, amikor egy csapatszállító hajó fedélzetén keltünk át az Atlanti-óceánon, és tudtam, hogy ezek a sötét tárgyak valahol minket kutatnak kocsányon lógó fél szemükkel. A világ elsötétül előttem, ha látom őket, és mindig azokra az elégett emberekre kell gondolnom, akiket az olajos tengerből húztak ki. És most a tengeralattjárók tömegpusztító fegyverekkel vannak felszerelve: egyetlen ostoba módszerünk a tömegpusztítás megakadályozására.

Csak kevesen álltak a szélben, a fémtestű komp felső fedélzetén. Egy lenhajú fiatalember, viharkabátban – szeme mint a sarkantyúvirág – széltől vöröslő arcát felém fordította, és rámutatott az egyik tengeralattjáróra:

– Ez a legújabb típus. Három hónapig a víz alatt maradhat.

– Honnan tudja?

– Ismerem őket. Ott teljesítek szolgálatot.

– Atommeghajtásún?

– Még nem, de talán nemsokára. Egy bácsikám olyanon szolgál.

– Nem visel egyenruhát?

– Kimenőn voltam.

– Szereti ezt a szolgálatot?

– Hát persze. Jó zsoldot kapok, meg szép karrier áll előttem.

– Szívesen maradna lenn három hónapot?

– Meg lehet szokni. A kaja jó, mozi is van, és… szívesen mennék egyszer az Északi-sark alá. Miért, maga nem?

– De, azt hiszem, igen.

– Meg aztán mozi is van, meg szép karrier áll előttem.

– Hová valósi?

– Ott a túloldalon. New Londonban születtem. A bácsikám meg két unokafivérem is itt szolgál. Azt hiszem, amolyan tengeralattjárós család vagyunk.

– Engem nyugtalanítanak.

– Ó, ezen gyorsan túl lenne, uram. Hamarosan észre sem venné, hogy a víz alatt van. Persze, csak akkor, ha jó az egészsége. Volt már önnek klausztrofóbiája?

– Nem.

– Hát akkor gyorsan megszokna a dolgot. Nem innánk meg lenn egy kávét? Még jócskán van időnk.

– Dehogynem, szívesen.

Lehet, hogy neki van igaza, és én tévedek. Ez már az ő világa, nem az enyém. Se haragot, se félelmet, de még gyűlöletet sem látni sarkantyúvirág-színű szemében, Így aztán lehet, hogy rendben is van minden. Jól fizetett munka, szép karrier. Nem tehetem meg, hogy emlékeimmel és félelmeimmel megrohanjam ezt a fiatalembert. Lehet, hogy nem ismétlődik meg, de ez már az ő dolga. Az ő világa. Ő talán már megérti azt, amit én soha nem fogok megtanulni.

Kiittuk a papírpohárból kávénkat. A komp szögletes ablakán keresztül a szárazdokkokban épülő új tengeralattjárók csontvázát láthattuk.

– A legjobb az egészben, hogy a viharban alámerülhet az ember, és ott nyugi van. Az ember alszik, mint egy csecsemő, fenn meg elszabadult a pokol. – Megmondta, hogy találok ki a városból. Kevesen tudtak ilyen pontos felvilágosításokat adni ezen az utazáson.

– Viszontlátásra – mondtam –, remélem, szép karrier vár önre.

– Nincs semmi baj, uram. Isten önnel!

És miközben egy connecticuti, fákkal és kertekkel szegélyezett mellékutcában hajtottam, már biztos voltam benne, hogy ez a fiatalember megnyugtatott. Sokkal jobban éreztem magam.

Hetekig tanulmányoztam a különböző léptékű térképeket. Kicsiket, nagyokat egyaránt. De a térkép nem tükrözi a valóságot, az ember könnyen a rabjává válhat. Sokan vannak, akik úgy elmerülnek az útiatlaszokban, hogy semmit sem látnak a vidékből, amelyen átutaznak. Mások meg úgy ragaszkodnak a kiválasztott útvonalhoz, mintha kocsijuk kerekei sínen haladnának. Rocinantémmal befordultam egy út menti pihenőparkolóra, melyet Connecticut állam tart fenn, majd elővettem útiatlaszomat. És hirtelen kitárult előttem az Egyesült Államok, a maga minden képzeletet felülmúló nagyságában. Úgy tűnt, hogy ezt az országot lehetetlen beutazni. A pokolba is, gondoltam, hogy keveredhettem bele ebbe a reménytelen vállalkozásba? Úgy éreztem magam, mint amikor nekifogok a regényírásnak. Amikor szembe kerülök azzal a lehangoló képtelenséggel, amit számomra ötszáz oldal leírásának kényszerűsége jelent, úgy érzem, óhatatlanul csődöt mondok – meg vagyok győződve róla, hogy soha nem fog sikerülni. És ez minden alkalommal megismétlődik. Aztán leírok egy oldalt, majd még egyet. Mindössze egynapi munkán való elmélkedést engedhetek meg magamnak, különben meglehet, soha sem fejezem be. Így volt ez most is, mikor megláttam magam előtt kiterítve ezt az Amerikának nevezett rikító színű szörnyet. A parkolóhely körül álló fák lombja sűrű és súlyos volt. A levelek már nem növekedtek: ernyedten fityegtek ágaikon: várták az első fagyot, mely átfesti, és a másodikat, mely a földre hullatja őket, és ezzel befejezik az évet.

Charley jól megtermett kutya. Ha mellettem ül, feje csaknem egy magasságban van az enyémmel. Orrát odadugta a fülemhez és azt mondta: “Ftt.” Azt hiszem, ő az egyetlen kutya, “aki” ki tudja ejteni az f mássalhangzót. Metszőfogai ugyanis görbék; tragikus körülmény, amely

miatt nem vehet részt kutyakiállításokon. Mivel felső metszőfogai kissé előrenyomják alsóajkát, Charley ki tudja ejteni az f betűt. A “ftt” általában azt jelenti, hogy szeretne egy bokrot vagy fát üdvözölni. Kinyitottam a kocsi ajtaját, hogy Charleyt kiengedjem a szabadba, és ő hozzáfogott a ceremóniához. Még gondolkodnia sem kell ahhoz, hogy jól csinálja. Az a tapasztalatom, hogy Charley sokszor jóval intelligensebb nálam, máskor viszont mérhetetlenül ostoba. Nem tud olvasni, autót vezetni, halvány fogalma sincs a matematikáról, de a maga területén, amelyen most is tevékenykedett, szinte egyedülálló, ahogyan lassan, méltóságteljesen végigszaglássza és felszenteli a környéket. Nagyon érti a dolgát. No, persze, látóköre korlátozott, de vajon mennyire széles az enyém?

Északnak tartottunk az őszi délutánban. Mivel egyébként zárkózott vagyok, gondoltam arra, hogy jó lenne az utamba kerülő embereket egy pohár itókával megvendégelni, de elfelejtettem szeszes italt pakolni a kocsiba. Ebben az államban azonban, a mellékutak mentén, helyes kis italboltok akadnak. Tudtam, hogy útba ejtek néhány “száraz” államot, de elfelejtettem, melyek lesznek azok. Épp ideje volt tehát, hogy feltöltsem készleteimet. Az országút mögött egy juharfaligetben kis üzlet állt. Előtte gondosan ápolt kert, virágágyasok. Tulajdonosa szürke arcú, meghatározhatatlan korú férfi volt, azt hiszem antialkoholista. Felnyitotta számlatömbjét, és gondosan kisimította az indigót. Az ember sohasem tudhatja, miféle emberek akarnak inni. Bourbont, skót whiskyt, gint, vermutot, vodkát, egy üveg közepes minőségű konyakot, régi évjáratú almapálinkát és egy láda sört kértem. Úgy gondoltam, hogy ezzel a mennyiséggel nem fogok zavarba jönni, kerüljek bármilyen helyzetbe. A kis butik számára ez nagy üzlet volt. Vásárlásom lenyűgözte a tulajdonost.

– Jó kis bulinak ígérkezik.

– Nem, csak útikészlet.

Segített a ládákat kivinni. Kinyitottam a Rocinante ajtaját.

– Ezzel utazik?

– Aha.

– Hová?

– Mindenfelé.

És aztán megláttam a szeméből sugárzó sóvárgást, amellyel oly gyakran találkoztam útközben.

– “Istenem, de elmennék én is!”

– Nem jól érzi itt magát?

– Á, nincs semmi baj, de azért szívesen felkerekedném.

– De hát még azt sem tudja, hová megyek.

– Mindegy az. Bárhova elmennék.

Végül is el kellett hagynom a fák mögé rejtett utat, és meg kellett próbálnom elkerülni a városokat. Hartford vagy Providence meg a többi nagy város tele van gyárakkal, óriási a nyüzsgés, a forgalom. Tovább tart az átutazás, mint több száz mérföld az országúton. És amíg az ember a forgalom kusza szabályait betartva a kivezető utat keresi, semmit sem lát a városból. Sok száz községet és várost hagytam magam mögött, változott az éghajlat, változtak a tájak, természetesen egyik sem hasonlított a másikra, és lakosaik is sok mindenben különböznek egymástól, de bizonyos szempontból az amerikai települések mind egyformák. Akár a borzlyukak. Kivétel nélkül mindet szemét veszi körül, környékükön rozsdaette autóroncshegyek – fulladoznak a hulladékban. Minden, amit használunk, ládákban, dobozokban, rekeszekben kapható – az úgynevezett csomagolás, amit annyira szeretünk. Sokkal többet dobunk el, mint amennyit felhasználunk. Ha máson nem, hát ezen lemérhető meggondolatlanul túlburjánzó ipari termelésünk; a hulladék – úgy látszik – a mérőszám. Vezetés közben azon gondolkoztam, hogy Franciaországban vagy Olaszországban ezt a hulladékot bizonyára megóvnák a pusztulástól és felhasználnák valamire. Mindezt nem azért mondtam el, hogy bármelyik rendszert is bíráljam, de felteszem magamnak a kérdést: vajon eljön-e az az idő, amikor már nem engedhetjük meg magunknak ezt a pazarlást: a vegyi hulladékot a folyókban, a fémroncsokat mindenfelé, s a radioaktív szennyeződést a föld meg a tenger mélyén. Mikor egy indián települést már fojtogatni kezdett a szenny, lakosai továbbvonultak. Nekünk nincs hová költözni.

Legkisebbik fiam a massachusettsi Deerfieldben tanul. Megígértem neki, hogy átutazom a városon, és elbúcsúzom tőle, de túl későn érkeztem – nem akartam felébreszteni, Így aztán kocsimat felvezettem a hegyre, ott találtam egy tejgazdaságot, ahol tejet vásároltam, és engedélyt kértem, hogy egy almafa alatt letáborozhassak. A gazdaság tulajdonosa a matematikai tudományok doktora volt, de a filozófiában is jártas lehetett. Szerette, amit csinált, és nem kívánkozott el innen – egyike volt azon kevés elégedett embereknek, kikkel útközben találkoztam.

Legszívesebben fátylat borítanék az Eaglebrooke iskolában tett látogatásomra. Elképzelhető, milyen hatással volt a Rocinante a közoktatás

e börtönének kétszáz tizenéves lakójára, akik éppen most kezdték meg téli büntetésük letöltését. Csapatostul szállták meg kocsimat – volt úgy, hogy a kis fülkében tizenöten is szorongtak egyszerre. Átkoztak, hogy én elmehetek, ők meg nem, bár nem voltak udvariatlanok. Azt hiszem, hogy ezt a látogatást saját fiam sem bocsátja meg nekem soha. Röviddel az elindulás után megálltam, hogy meggyőződjem: nincs-e potyautasom.

Előbb észak felé indultam, Vermont felé, aztán keletre, New Hampshire-en át a White Mountainsnek vettem az irányt. Az út menti árusítóbódékban rengeteg aranysárga tök, sárgásbarna sütőtök és kosarak tele piros1ó, ropogós édes almával, szétfröccsent, mikor beleharaptam. Vásároltam az almából, meg egy gallon frissen préselt almabort is vettem. Azt hiszem, errefelé mindenki mokaszint és vadbőrből készült kesztyűket árusít az országút mentén, a maradék pedig kecsketejből készült édességeket kínál eladásra. Eddig még soha nem láttam olyat, hogy gyári leértékelt cipőket és ruhákat a szabad ég alatt, standokon árusítanak. Azt hiszem, itt a legcsinosabbak a falvak az egész országban, a házak tiszták, fehérre meszeltek. S nem számítva a moteleket, a turistaszállókat, a forgalmat és az aszfaltutakat – itt évszázadok óta minden változatlan.

Egyre hidegebb lett, és a fák egyik pillanatról a másikra valószínűtlen vörös és sárga színekbe öltöztek. De ez nemcsak a színek játéka volt. Úgy tűnt, minden izzik, mintha a levelek az őszi nap mohón elnyelt fényét most kezdenék lassan kisugározni.

Ezekben a színekben volt valami a tűz fényéből. Még a szürkület beállta előtt magasan jártam a hegyekben. A patak mellett egy táblán friss tojást kínáltak. Végighaladtam egy magánúton, mely egy farmhoz vezetett, vásároltam néhány tojást és engedélyt kértem, hogy tábort verjek a patak mellett. Pénzt is kínáltam érte.

A farmer szikár férfi volt. Valahogy ilyennek képzeljük el a jenki arcot, és ezeket a fakó magánhangzókat tartjuk jenki kiejtésnek.

– Nem kell ezért fizetni – mondta. – Ez a föld parlagon hever. De a masinát szívesen megnézném közelebbről.

– Keresek egy sima helyet, rendbe teszek itt mindent, aztán jöjjön le hozzám egy kávéra… de mással is megkínálhatom.

Addig tolattam ide-oda, míg találtam egy vízszintes helyet, ahol hallhattam a rohanó víz zúgását. Már majdnem besötétedett. Charley azt mondta:

– Ftt… – és ezt egymás után többször elismételte.

Ilyen idő tájt ez azt jelenti, hogy éhes. Kinyitottam a Rocinante ajtaját és felgyújtottam a villanyt. Tökéletes káosz tárult szemem elé. Hajóberendezést már sokszor rögzítettem, hogy a hánykolódás, bukdácsolás ne okozzon kárt benne, de egy teherautó hirtelen fékezései és a gyors indítások egész más veszélyeket rejtenek. A padlón könyvek és papírdarabok – szerteszéjjel. Írógépem kényelmetlenül ült meg egy halom műanyag edény tetején, egy puska leesett és beszorult a tűzhelybe, és az egészet, mint hó, borította egy csomag – ötszáz darab – írógéppapír. Mindent beletömtem egy szekrénybe. Meggyújtottam a gáztűzhely lángját, és feltettem a vizet a kávéhoz. Holnap reggel át kell majd rendeznem egész rakományomat. Senki nem tudja elmagyarázni, mi ennek a módja. Technikáját úgy kell megtanulni ahogy én teszem – a hibákból okulva. Abban a pillanatban, ahogy besötétedett, kegyetlenül lehűlt a levegő, de a lámpa és a tűzhely gázlángja felmelegítette és lakályossá tette házikómat. Charley elfogyasztotta vacsoráját, megtette szolgálati körútját, aztán visszavonult az asztal alá terített szőnyegre, mely a következő három hónap alatt rezidenciája lesz.

Megszámlálhatatlan korszerű találmány könnyíti életünket. Hajómon fedeztem fel az eldobható alumínium konyhaedényeket, serpenyőket és mélytányérokat. Az ember megsüti a halat, aztán kihajítja a lábast. Jól felszereltem magam ilyen holmikkal.

Kinyitottam egy marhahúskonzervet, betettem az eldobható edénybe, ezt rátettem egy azbesztlapra és takaréklángon lassan felmelegítettem. Épp elkészült a kávé, amikor Charley megeresztette oroszlánüvöltését. Kimondhatatlanul kellemes érzés, ha az emberrel tudatják, hogy valaki közeledik a sötétben. Ha pedig az illető valami rosszat forral, és nem ismeri Charley békés, diplomatikus lényét, ez a hatalmas hang valószínűleg habozásra készteti.

A farmer kopogtatott az ajtón, és én betessékeltem.

– Jól berendezkedett itt – mondta. – Bizony uram, nagyon szépen berendezkedett.

Becsúsztatta magát az asztal melletti székbe. Az asztalt éjszakára le lehet fektetni, úgy, hogy az ülőpárnákat rátéve duplaággyá változik.

– Szép – ismételte.

Töltöttem neki egy csésze kávét. Azt hiszem, a kávé illata a fagyban kellemesebb, mint máskor.

– Adhatok valamit mellé? – kérdeztem. – Hogy legyen mire inni.

– Nem, köszönöm, nagyon jó Így. Szép itt.

– Csak egy kortynyi almapálinkát! Elfáradtam a vezetéstől, magam is szívesen innék egy cseppet.

Tartózkodóan mosolygós pillantást vetett rám. Ezt nevezik szófukarságnak a nem jenkik.

– Ha én nem innék, ön inna?

– Nem, azt hiszem, nem.

– Hát akkor nem szeretném megfosztani az élvezettől. De csak egy ujjnyit.

Íígy aztán mindkettőnknek töltöttem a huszonegy éves almapálinkából egy-egy jókora adagot, aztán begyömöszöltem magam az asztal másik oldalára. Charley arrébb húzódott, hogy helyet adjon, állat meg a lábamra támasztotta.

Van egy bizonyos országúti etikett. A játékszabályok tiltják a közvetlen vagy személyeskedő kérdéseket. De ezt a világon mindenütt egyszerűen csak jó modornak nevezik. Nem kérdezte a nevemet, én sem az övét, de elkaptam a gumihevedereken lógó fegyvereimre és a falra erősített horgászbotjaimra vetett gyors pillantását.

– Nem foglalkozom közvélemény-kutatással, de azért érdekelne, hogyan fog lefolyni errefelé a szavazás?

– Azt én is szeretném tudni – mondta. – De az emberek nem beszélnek róla. Azt hiszem, ilyen titkos választásunk még nem volt. Senki nem hajlandó véleményt nyilvánítani.

– Lehet, hogy nincs is véleményük?

– Talán. De az is lehet, hogy egyszerűen nem akarják megmondani. Emlékszem a korábbi választásokra, akkor késhegyig menő viták voltak. Most semmi ilyesmivel nem találkoztam.

Ezt láttam én is országszerte. Semmi érvelés, semmi vita.

– Vajon más vidékeken is Így van ez? – Biztosan megnézte rendszámtáblámat, de említést sem tett róla.

– Nekem is ez az érzésem. Mit gondol, az emberek nem mernek véleményt alkotni?

– Talán egyesek. De én olyan embereket is ismerek, akik nem félnek, és mégsem mondanak semmit.

– Én is ezt tapasztaltam – mondtam –, mégsem értem.

– Én sem. Lehet, hogy mindez egy és ugyanazon dolog része. Nem, köszönöm, nem kérek többet. Érzem az illatát: hamarosan megfő a

vacsorája. Megyek már.

– Miféle azonos dolognak a része?

– Nos, vegyük például a nagyapámat és az ő apját. Tizenkét éves koromban még élt a dédapám. Volt néhány dolog, amit ismertek és afelől biztosak is voltak. Nagyjából pontosan tudták például, ha az ember ereszt egy kicsit a gyeplőn, akkor mi történhet. De most – mi történhet?

– Nem tudom.

– Senki sem tudja. Mit ér az ember véleménye, ha még ezt sem tudja? Nagyapám tudta, hány szőrszálból áll a Mindenható szakálla. Én még azt sem tudom, hogy mi történt tegnap, nemhogy azt, ami holnap fog történni. Nagyapám tudta, hogy hogyan keletkezik a szikla, hogyan készül az asztal. Én még azt a mondatot sem értem, hogy "senki sem tudja". Nincs semmi, amiből kiindulhatnánk. Nincs módszerünk, ahogyan gondolkozzunk. Azt hiszem, most már mennem kell. Látom még reggel?

– Nem tudom. Korán indulok. Még világosban át szeretnék vágni Maine-on, hogy eljuthassak Deer Isle-ig.

– Azt mondják, az jó hely, igaz?

– Még nem tudom. Soha nem voltam ott.

– Tetszeni fog önnek. Köszönöm a… kávét. Jó éjszakát.

Charley még vetett utána egy pillantást, aztán felsóhajtott és ismét elaludt. Megettem a marhahúst, megágyaztam, előkotortam Shirer *A Harmadik Birodalom felemelkedése és bukása* című könyvét. De nem tudtam olvasni, aztán amikor a villanyt is eloltottam, akkor meg elaludni nem tudtam. A sziklák felett rohanó patak zúgása megnyugtató volt, de gondolataim állandóan a farmerrel folytatott beszélgetés körül forogtak. Okos, megfontolt ember. Aligha találkozom sok hozzá hasonlóval. És lehetséges, hogy rátapintott a lényegre. Az embernek talán egymillió évre is szüksége volt ahhoz, hogy megszokja a tüzet mint realitást, de úgy is, mint fogalmat. Attól a pillanattól, hogy valaki egy villám sújtotta fa lángjánál megégette az ujját, addig az időpontig, míg más valaki a tüzet bevitte a barlangjába és azt tapasztalta, hogy jól átfűti, talán százezer év is eltelt. És vajon hány év múltán épült fel a detroiti nagykohó?

És ma mennyivel hatalmasabb erő van a kezünkben, mégsem volt időnk gondolkozási módszereink fejlesztésére, mert az ember először érzésekkel kell hogy rendelkezzék, aztán szavakkal – s csak ezután jut el a gondolatig, és ez a folyamat – legalábbis a múltban – nagyon hosszú ideig tartott.

Már kukorékoltak a kakasok, mikor elaludtam. Most már éreztem, hogy elkezdődött az utazásom. Azt hiszem, eddig el sem hittem.

Charley korán ébred és élvezi, ha engem is korán felébreszthet. És miért is ne tenné? Hiszen reggeli után rögtön visszamegy aludni. Felébresztésemre hosszú évek alatt ártatlannak látszó rafinált módszereket eszelt ki. Olyan hangosan tudja megrázni magát és nyakörvét, hogy egy halott is életre kelne. Ha ez nem használ, akkor tüsszentőrohamot kap. De talán az a legkellemetlenebb, amikor hangtalanul leül az ágyam mellé, és nyájas, elnéző pillantással bámul az arcomba. Arra riadok fel mély álmomból, hogy valaki néz. De megtanultam, hogy a szememet erőszakkal zárva kell tartanom. Ha csak egy cseppet is hunyorítok, ő elkezd prüszkölni, nyújtózkodni, és akkor oda az éjszakai nyugalmam. Sokszor hosszú állóharc alakul ki közöttünk; én azon fáradozom, hogy a szememet csukva tartsam, ő megbocsát nekem, de végül majdnem mindig Charley a győztes. Annyira szeret utazni, hogy minél korábban akar indulni. S a korán számára az első hajnali fénysugár.

Hamar rájöttem arra, ha idegen átutazó titokban meg akarja figyelni a helyi lakosságot, a legalkalmasabb hely a templom és a kocsma. De New England néhány városában nincsenek kocsmák, és a templomokba csak vasárnap járnak. Az országút menti éttermek is megfelelnek a célnak, ahol reggelizni szoktak a férfiak munka vagy vadászat előtt. Ha ezekben a lokálokban életet akarunk találni, akkor jó korán fel kell kelnünk. De van még egy bökkenő. A korán kelők még egymással is alig elegyednek szóba, hát még idegennel. A reggeli beszélgetés néhány lakonikus morgásból áll. A New England-iek született szófukarsága a reggelinél teljes tökéletességében tündököl.

Megetettem Charleyt, engedélyeztem neki egy kis körsétát, aztán elindultunk. Jeges köd borította a hegyeket, és ráfagyott a szélvédőüvegre. Nem szoktam reggelizni, de most kellett ennem valamit, különben a legközelebbi benzinkútig egy árva lélekkel sem találkozom. Bekanyarodtam az első kivilágított út menti étterem mellé és leültem a bárpulthoz. A vendégek páfrányként hajoltak kávéscsészéik fölé. Így zajlik le itt egy hétköznapi beszélgetés:

Pincémő: A szokottat?

Vendég: Aha…

Pincérnő: Elég hideg?

Vendég: Aha.

(Tíz perc szünet.)

Pincérnő: Tölthetek még?

Vendég: Aha…

Ez egy bőbeszédű vendég. Vannak olyanok, akik csak röffentenek egyet, mások meg egyáltalán nem válaszolnak. A New England-i hajnali pincérnőnek sivár az élete, de hamar megtanultam, hogy vidám szavakkal hiába akarnám jókedvre deríteni. Csak lesütné a szemét és ennyit válaszolna: “Aha” vagy “hm…”. Mégis az volt a benyomásom, hogy kialakult valamiféle kapcsolat közöttünk, csak azt nem tudom megmondani, miben nyilvánult ez meg voltaképpen.

Megtanultam becsülni a reggeli rádióadásokat – onnan tudhattam meg a legtöbbet. Ha egy városnak van néhány ezer lakosa, ott már rádióállomás is működik, mely a régi helyi sajtót helyettesíti. Alkalmi vásárokat propagálnak, hírt adnak a telekárakról, társasági híreket, üzeneteket közvetítenek. A lemezek ugyanazok, mint bárhol az országban. Ha Maine-ben a *Teen-Age Angel* a listavezető, akkor Montanában ugyanaz a helyzet. Akkor naponta harmincszornegyvenszer is lehet hallani ezt a számot. De a helyi hírek és beszámolók közé egy-egy idegen hirdetés is be-becsúszik. Minél messzebb jutottam északra, és minél hidegebbre fordult az idő, annál több floridai telket kínáló hirdetést hallhattam, és ahogy a hosszú, kemény tél közeledett, egyre inkább megértettem, miért van varázsereje ennek a szónak: Florida. Útközben láttam, hogy egyre több ember vágyakozik Floridába, és ezrek meg ezrek már elutaztak. Másokban még csak az akarat volt meg, de hamarosan ők is útra kelnek. A hirdetésekben, azon kívül, hogy az eladó telkek Floridában vannak, nem volt semmi csábító. Néhány a hátrányokra is kitért, de biztosított, hogy: a birtok a dagály szintje felett fekszik. De ez nem volt fontos; már maga a név: Florida, meleget jólétet, kényelmet ígért. Ennek nem lehetett ellenállni.

Kellemes éghajlat alatt éltem, Így ez az egész halálosan untat. Jobb szeretem a változó időjárást, mint az állandó klímát. A mexikói Cuernacavában a lehető legtökéletesebb az éghajlat. Amikor itt éltem, megfigyeltem, hogy onnan az emberek rendszerint Alaszkába mennek. Kíváncsi lennék, mennyi ideig tudja elviselni Floridát egy Aroostook Countyből jött ember. A probléma csak az, hogyha megtakarított pénzét átutalta, és itt befektette, már nehezen tud visszatérni. A kockáját elvetette és nincs második dobása. De arra kíváncsi lennék, hogy egy igazi északkeleti embert – amint éppen nejlon-alumínium nyugágyában fekszik

az örökké zöldellő füvön, és a floridai október estén a moszkitókat csapdossa – vajon nem szúrja-e meg az emlékezés fullánkja. A gyomránál, mélyen a bordák alatt, ott, hol a legjobban fáj… És ebben a fojtogató, vég nélküli nyárban nem ajánlanám, hogy gondolataiban visszakalandozzon a szinergiára, a fagyos levegő csikorgó tisztaságára, az égő fenyőfa szagára és a konyha simogató melegére. Mit is tud a színekről az, aki örökzöldben él, és mit ér a meleg, ha nincs hideg, amit megédesítsen?

Olyan lassan vezettem, amennyire a szokások és a türelmetlen szabályok megengedték. Csak Így lehet látni valamit. Egy-két mérföldenként az állam út menti pihenőhelyekről gondoskodott, csendes, nyugodt helyek ezek, egyik-másik sötét vizű patakok közelében. Volt ott szemétgyűjtés céljait szolgáló tarkára festett olajoshordó, uzsonnázóasztal, sőt, még tűzhelyeket is lehetett találni, meg nyársonsültek készítésére alkalmas gödröket. Le-lefordultam a Rocinantémmal az országútról, hogy Charley végigszagolhassa az előttünk járók névjegyeit. Aztán megfőztem a kávémat, kényelmesen elhelyezkedtem a hátsó lépcsőn és szemlélődtem. Előttem erdők, folyók, fenyőktől és más tűlevelűektől zöldellő, hó borította csúcsú, meredek hegyek. Egyszer, nagyon régen, húsvétra kaptam egy tojás formájú kaleidoszkópot. Amikor a végén levő kis nyílásba belenéztem, gyönyörű kis farmot láthattam, valamiféle álomfarmot, a kéményen gólya fészkelt. Mesebeli farmnak hittem, melyet ugyanúgy kitaláltak, mint a gomba alatt csücsülő törpéket. De aztán Dániában láttam ezt a farmot, vagy legalábbis a testvérbátyját, és ez valódi volt, pontosan olyan, mint abban a tojás formájú kaleidoszkópban. A kaliforniai Salinasban nőttem fel. Ott az éghajlat hűvös és ködös, fagy is előfordul olykor. Ha kezünkbe akadt a vermonti őszi erdőt ábrázoló színes kép, ezt is valami mesebeli tájnak véltük, és őszintén szólva, nemigen hittük, hogy létezik. Az iskolában megtanultuk kívülről a *Hóvihar*t, meg a Télapóról és az ecsetjéről szóló kis versikéket, de Télapó nekünk mindössze egy vékony jégréteget rakott a teknőben maradt vízre, azt is csak ritkán. Megdöbbentő felfedezés volt számomra, hogy ez a színorgia valóságos, sőt, a képek csak sápadt, pontatlan utánzatai a valóságnak. Ha nem látom, nem tudom felidézni az erdők színeit. Kíváncsi voltam, vajon a megszokástól elveszítheti-e az ember érzékenységét, és kifaggattam egy New Hampshire-i asszonyt. Azt mondta, az ősz mindig bámulatba ejti; olyankor mindig fellelkesül.

– Isteni – mondta –, és soha nem lehet rá visszaemlékezni, Így aztán mindig a meglepetés erejével hat.

A pihenőhelyünk melletti patak sötét vizének felszínén ezüstösen csillogó pisztráng körözött. Charley is megpillantotta, utána vetette magát, és csurom víz lett az ostoba. Sohasem gondol a következményekkel. Bementem a kocsiba, és kihoztam az olajoshordóknak szánt szerény adományomat: két üres konzervesdobozt; én ettem az egyikből és Charley a másikból. Közben a magammal hozott könyvek között észrevettem egy jól ismert kötetet: arany színű kéz tart egy kígyót és egy szárnyas tükröt. Alatta írott betűkkel: *The Spectator*. Henry Morley kiadása. Elővettem a könyvet, és kimentem a napfényre.

Azt hiszem, íróvá válásom szempontjából szerencsés gyermekkorom volt. Nagyapám, Sam'l Hamilton szerette a jó könyveket, és értett is valamit hozzájuk. Meg aztán volt néhány kékharisnya lánya – köztük édesanyám is. Így hát otthon, Salinasban a hatalmas üvegajtajú diófa könyvszekrényben furcsa és csodálatos dolgokat fedezhettem fel. Szüleim soha nem biztattak, s az üvegajtók nyilván nem dísznek voltak rajta, Így aztán dézsmálgattam a szekrényt. Nem tiltották meg, és nem is ellenezték. Azt hiszem, ha tanulatlan gyermekeinket manapság eltiltanák irodalmunk csodáitól, akkor talán lopnák a könyveket és titkos örömüket lelnék bennük. Korán megkedveltem Joseph Addisont[*], és vonzódásom máig sem csökkent. Úgy játszik a nyelv hangszerén, mint Casals a csellón. Nem tudom, hatott-e prózámra, de nagyon remélem.

White Mountains, 1960. Ültem a napon és kinyitottam a jól ismert első kötetet, kinyomatott 1883-ban. Visszalapoztam a *Spectator* első oldalára – 1711. március 1., csütörtök. A mottó Így hangzott:

> “Non fumum ex fulgore, séd ex fumo dare lucem
> Cogitat, ét speciosa dehinc miracula promat.”[**]
>
> Horatius

Mindig tetszett nekem, hogy Addison a főneveket nagy kezdőbetűvel írta. Ezen a napon a következőket vetette papírra:

“Megfigyeltem, hogy az Olvasó nem szívesen szentel Figyelmet egy Könyvnek, ha nem tudja az írójáról, barna-e vagy szőke, jámbor-e vagy ingerlékeny természetű, Nős-e vagy Agglegény, és más hasonló Körülményeket, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy minél jobban megismerje a Szerzőt. Hogy az Olvasó e természetes Kíváncsiságát kielégíthessem, a jelen és a következő Számot – ezt követő írásaimnak

mintegy Előszavaként – annak szentelem, hogy beszámoljak azon Személyekről, akik e Munkában részt vettek. És miután a szerkesztői-korrektori Munka az én Számlámra írandó, e Munkát már csak méltányosságból, a magam Történetével kell kezdenem.”

1961. Január 29. Vasárnap. Igen, Joseph Addison, hallom a Hangod és a józan Ész határain belül követem is Tanácsaidat, mert úgy tűnik, az a Kíváncsiság, amiről beszéltél, a legkisebb Méretekben sem csökkent. Nagyon sok olyan Olvasóval találkoztam, akit sokkal jobban érdekelt, hogy mit viselek, mint az, hogy mit gondolok. Nem azt figyelték, mit csinálok, csak azt, hogy hogyan. Ami a Munkámat illeti, jó néhány Olvasó arra kíváncsi, hogy mit hoz a Konyhára, és kevésbé arra, hogy mit mond. Miután a Mester Tanácsa Szentíráshoz hasonlatos Parancs, e Parancsot teljesítem, de egyben el is térek tőle.

Az átlagos férfiak között magasnak számítok – pontosan hat láb –, de családom hímjei törpének tartanak. Van, aki kettővel, van aki öt hüvelykkel magasabb nálam, és biztos vagyok, hogy mindkét fiam a fejemre nő, ha elérik a teljes magasságukat. Nagyon széles a vállam, és pillanatnyilag még keskeny a csípőm. Felső testemhez képest lábam hosszú, és – azt mondják – formás. Hajam őszes, szemem kék, képem pirospozsgás, jellegét ír édesanyámtól örököltem. Arcomon az idő múlása forradások, ráncok, barázdák, kopás formájában hagyott nyomot. Szakállam és bajuszom van, de arcomat borotválom. Az említett szakáll közepén egy ronda, sötét színű csík húzódik, széle fehér és bizonyos rokonokra emlékeztet. Az emberek általában azért növesztenek szakállat, mert érzékeny a bőrük, és a borotválkozás fájdalmat okoz nekik, vagy mert takarni akarják gyengeségről árulkodó állukat. Én egyszerűen és szemtelenül csak dekorációnak szántam – tetszik nekem, mint pávának a faroktolla. Végül is a szakáll manapság az egyetlen dolog, amiben a nő nem tud a férfin felülkerekedni, vagy ha igen, úgy ezt a sikert csak a cirkuszban értékelik.

Útiöltönyöm kicsit bizarr volt, de praktikus. Félmagas gumicsizma, parafából készült talpbetéttel tartotta lábam melegen és szárazon. Lábszáramon khaki színű pamutszövet nadrág – a hadsereg feleslegeinek kiárusításán vettem –, felsőtestem meg egy vadászkabátban lelhette örömét, kordbársony gallérral és kézelővel. Hátsó felemen a zseb éppen elég nagy, hogy benne egy hindu hercegnőt becsempészhessek a katolikus legényegylet alakuló közgyűlésére. Sapkámat már évek óta hordom – kék zsávoly angol tengerészsapka rövid ellenzővel, mely fölött ott volt még az

angol koronát hűségesen védelmező oroszlán és egyszarvú. Fejfedőm meglehetősen ócska, sótól kérges, de egy torpedónaszád kapitányától kaptam, aki finom úriember volt és gyilkos. A háború alatt az ő hajóján vágtam neki a tengernek. Doverből indultunk. Miután a hajót elhagytam, a kapitány megtámadott egy német torpedónaszádot, de nem nyitott tüzet, egészben akarta megkaparintani. Ő lett volna az első, akinek ez sikerül, de közben ő maga süllyedt el. Tiszteletére és emlékére azóta is hordom ezt a sapkát. Mellesleg tetszik is.

Jól áll nekem. Keleten egy pillantásra sem méltatták, de később, minél messzebb kerültem a tengertől, Wisconsinban, Észak-Dakotában, Montanában, úgy vettem észre, egyre nagyobb figyelmet keltett; Így aztán vettem egy nem túl széles karimájú Stetsont – farmerkalapnak is szoktuk nevezni –, egy valódi, régimódi vadnyugati kalapot, olyasmit, amit még tehéntenyésztő bácsikáim hordhattak annak idején. Csak akkor vettem fel megint a tengerészsapkát, amikor Seatle-be értem, a második óceán partjára.

Nos, ennyit Addison parancsára, de most már az Olvasó visszahív erre a New Hampshire-i országút menti pihenőhelyre. Ahogy ott ülök és lapozgatom a *Spectator* első kötetét, és arra gondolok, hogy az emberi elme rendszerint egyszerre két dologgal is foglalkozik, de valószínűleg még sok minden más is megfordul a fejünkben, amiről nem is tudunk, luxuskocsi érkezett, s egy meglehetősen testes és felcicomázott hölgy szabadon engedett egy meglehetősen testes és felcicomázott spiccet, “aki” szintén nőnemű volt. Ez utóbbi tény elkerülte volna a figyelmemet, de nem úgy Charleyét. A szemeteshordó mögül bukkant elő, s a kutyalányt rögtön elragadónak találta, francia vére fellobbant, és heves udvarlásba fogott. Ez még a kisasszony főnöknőjének lomha figyelmét sem kerülhette el. A némber felsikoltott, akár egy sebzett nyúl, kimászott kocsijából, mint egy robbanó iszappacni, és kedvencét kebléhez szorította volna, ha le tudott volna hajolni olyan mélyre. Erejéből azonban csak arra telt, hogy meglegyintse a hatalmas Charley fejét. A kutya ösztönösen, de nem szándékosan belekapott a kezébe, aztán folytatta idilljét. Azt hiszem, eddig a pillanatig nem voltam teljesen tisztában azzal, mit jelent ez a fogalom: égszakadás-földindulás. De elsősorban azt nem tudtam, mi az égszakadás. Később utánanéztem. Hát ez az asszonybőrbe bújt bulldog szukaisten felidézte. Megragadtam a kezét, és láttam, hogy egy karcolás sem volt rajta. Aztán megragadtam a kutyáját, s az rögtön meg is harapott, úgy, hogy

vérzett a kezem, mielőtt elkaphattam volna a torkát és megfojthattam volna a kis szörnyeteget.

Charley az egész jelenetet ízléstelennek tartotta. Huszadszor is meglocsolta a szemeteshordót, aztán levonult a színről.

Eltartott egy darabig, míg a hölgyet lecsillapítottam. Elővettem egy üveg konyakot, gondoltam, majd csak megfullad tőle. Akkorát húzott belőle, hogy más biztosan meg is fulladt volna.

Azt hiszik, hogy Charley segítségemre sietett azok után, amit érte tettem? Hát tévednek. Kutyám utálja az idegbetegeket és megveti a részegeket. Felmászott a kocsiba, befészkelte magát az asztal alá, és aludni tért. Sic semper cum Frogs[*].

Végül az asszonyság behúzott kézifékkel elvitorlázott, és a mai napom romokban hevert. Addison köddé foszlott, a pisztráng már nem körözött a vízben, felhő takarta a Napot, és az idő hűvös lett. Észrevettem, hogy gyorsabban vezetek, mint akartam, és az eső is esni kezdett, hideg ónos eső. Nem szenteltem figyelmet a magányba burkolózó falvakra, pedig megérdemelték volna, és rövidesen Maine határához értem, aztán kelet felé folytattam utamat.

Jó lenne, ha legalább két szomszédos állam megegyezne a sebességkorlátozások kérdésében. Alig szokta meg az ember az ötven mérföldórát, már el is hagyta ezt az államot, és hatvanöttel kell haladni. Vajon miért nem tudnak összeülni és megegyezni? Egy dologban azonban minden állam megegyezik – mindegyik azt állítja, hogy ő a legszebb, és ezt már a határon nagy betűkkel hirdeti. Negyven államot beutaztam, és egy sem akadt, amelyik nem szólt volna néhány jó szót saját érdekében. Kicsit szerénytelenségnek tűnt. Talán jobb lett volna ha hagyják, hogy a látogató maga győződjön meg róla, de lehet, hogy semmi érdekeset nem vennénk észre ha nem hivnák fel a figyelmünket.

New Englandben felkészülnek a télre. Lakosainak száma nyáron nyilván óriási; az utakat és az autópályákat a New York-i és bostoni hőség elől menekülők lepik el. Most a virsli-, fagylalt-, emléktárgy-, vadbőr mokaszin- és -kesztyűárusok bódéi lehúzott redőnyökkel fogadnak, s néhány üzleten cédula hirdeti: “Jövő nyáron nyitunk.” Soha nem fogom megszokni az elmúlt idők valódi, hitelesített limlomaival pöffeszkedő sok ezer út menti régiségboltot. Azt hiszem, a tizenhárom kolóniának alig

négymillió lakosa volt, de a jelek szerint eszeveszett iramban gyárthatták az asztalokat, székeket, porcelántárgyakat, poharakat, gyertyatartókat, és a különös formájú vas-, réz-, meg bádogtárgyakat a XX. század majdani turistapiacára. Már a New England utcáin

kínált régiségekkel be lehetne rendezni egy ötvenmilliós ország összes házát. Ha jó üzletember lennék, s törődnék születendő ükunokáimmal, akkor minden bóvlit, roncsautót összegyűjtenék, átfésülném a városok szeméttelepeit, és a feltornyozott zsákmányhegyet lefújatnám azzal az anyaggal, amivel a flottánál a hajókat konzerválják. Aztán vagy száz év múltán, utódaim kinyithatnák ezt a kincseskamrát, és ők lennének a világpiac régiségkirályai. Ha ezek az összevissza karistolt töredezett tárgyaktól ,amelyektől elődeink csak szabadulni igyekeztek ilyen sokat hoznak a konyhára, elképzelhető, hogy egy 1954-es Oldsmobillal, 1960-as kenyérpirítóval, vagy egy ócska szőlőpréssel mennyit lehet majd keresni – ó, Uram, a lehetőségek kimeríthetetlenek. Pénzt kell kiadnunk azért, hogy holminktól megszabadulhassunk, pedig megcsinálhatnánk velük szerencsénket.

Ha most önök azt hiszik, hogy engem túlságosan érdekelnek az ócskaságok – akkor nem tévednek. Magam is rengeteget tartok belőlük otthon, a fél garázs teli van mindenféle apró-cseprő törött holmival. Azért őrzöm meg az egyiket, hogy a másikat megjavíthassam vele. A minap megálltam autómmal egy ócskás udvara előtt, Sag Harbour közelében. Ahogy ott udvariasan mustrálgattam készletét, rájöttem, hogy nekem sokkal több van, mint neki. De lassan kezd olyan látszata lenni a dolognak, hogy őszintén, mondhatni a zsugorisággal határos módon érdeklődöm az értéktelen tárgyak iránt. Mentségemre szolgáljon, hogy az előre megtervezett elhasználódás korszakát éljük, és én gyűjteményemben többnyire találok valamit, amivel egy elromlott szerkezetet – WC-t, motort vagy fűnyírót – megjavíthatok. De azt hiszem, az igazság az, hogy egyszerűen szeretem a limlomot.

Még mielőtt elindultam, tudtam, hogy néhány naponként meg kell majd álmom egy-egy vendégfogadónál vagy motelnél. Nem az alvás miatt, sokkal inkább azért, hogy pompás, forró fürdőt vehessek. A Rocinantén teaforralóban melegítettem a vizet és szivaccsal mostam le magam, de a lavórfürdő kevés tisztaságot és semmiféle élvezetet nem nyújt. Nincs annál kéjesebb érzés, mint belemerülni egy kád forró vízbe.

Ruháim mosására azonban már utazásom kezdetén felfedeztem egy módszert, aminél jobbat aligha lehetne kitalálni. A következőképpen jöttem rá a dologra: Volt egy nagy, fogantyúval és fedővel ellátott műanyag szemétvödröm. Miután a mozgó kocsin minduntalan felborult, egy rugalmas, pamutszigetelésű gumikötéllel a szekrényfogashoz erősítettem. Ott aztán kedvére himbálózhatott, és nem ömlött ki belőle semmi. Amikor másnap kinyitottam, hogy tartalmát az egyik út menti szeméttárolóba öntsem, fantasztikusan összekeveredett szemétgyurma látványa tárult szemem elé. Azt hiszem, minden nagyobb találmány hasonló módon születik. Következő reggel kimostam az edényt, beletettem két inget, fehérneműt és néhány zoknit, forró vizet öntöttem bele, majd mosószert, aztán az egészet a gumikötélnél fogva megint felakasztottam a fogasra, és hagytam, hadd járja naphosszat őrült táncát. A ruhákat még aznap este kiöblítettem egy patakban. Soha nem láttam ilyen tiszta fehérneműt. Közvetlenül a Rocinante ablaka mellett kifeszítettem egy nejlonzsineget, és a ruhákat felaggattam száradni. Azóta holmim az egyik nap mosásban volt, másnap meg száradt. Sőt, továbbmentem, a lepedőket és a párnahuzatokat is Így mostam ki. Ennyit a tisztaságról. Mindennek azonban a forró fürdőhöz semmi köze.

Nem messze Bangortól megálltam egy motel előtt, és kivettem egy szobát. Nem volt drága. Felirat is hirdette: “Rendkívül kedvezményes téli árak.” Kifogástalan volt minden; a berendezés műanyagból készült; a padló, a függönyök, az asztalok, a lámpaernyők mind makulátlan, tűzálló műanyagból. Csak az ágynemű és a törülközők voltak természetes anyagból. Lementem a kis étterembe. Itt is mindenütt műanyag – a terítők, meg a vajtartók is. A cukor és a sütemény celofánba csomagolva, a lekvárt meg kis,

fóliával fedett plasztiktányérokban szolgálták fel. Alkonyattájt én voltam az egyetlen vendég. Még a pincérnő is szivaccsal lemosható kötényt viselt. Nem volt vidám, de morózus sem. Semmilyen sem volt. Persze senkiről sem tételezem fel, hogy nincs benne semmi. Valaminek kell lenni belül, hogy a bőr össze ne essen. Ez az üres szem, fásult kéz, ez a damasztszerű, műanyag porral beszórt, fánkhoz hasonlatos arc kell, hogy gondoljon valamire, kell, hogy álmodjon valamiről.

Találomra megkérdeztem:

– Mikor indul Floridába?

– Jövő héten – válaszolta kedvtelenül. De aztán fájdalmas hangjába egy kis élénkség is vegyült. – Hé, honnan tudja, hogy el akarok utazni?

– Talán gondolatolvasó vagyok. A szakállamra nézett.

– Maga a cirkusznál van?

– Nem.

– Akkor hogy érti azt, hogy olvas a gondolataimban?

– Talán csak ráhibáztam. Szereti azt a vidéket odalent?

– Miazhogy! Minden évben odautazom. Télen rengeteg pincérnőt keresnek.

– És a szabad idejében mit csinál ott?

– Semmit. Lógok.

– Horgászni vagy úszni szokott?

– Nem sokat. Egyszerűen csak lógok. Nem bírom a homokot. Viszketek tőle.

– Jól keres?

– Smucig népség.

– Hogyhogy?

– Inkább piára költenek.

– Mint…?

– Mint borravalóra. Ugyanúgy, mint az itteniek nyáron. Smucigok.

Különös, hogy egyes emberek életet, derűt hoznak magukkal, ha belépnek valahová. Aztán vannak olyanok is, mint ez a hölgy, akik befagyasztják a lendületet, leapasztják a vidámságot és felszippantják az örömöt anélkül, hogy bármi hasznuk lenne belőle. Az ilyen emberek szürkeséget árasztanak maguk körül. Aznap sokat vezettem, talán kimerültem, és ellenállóképességem is elfogyott. Ez a nő meg végképp betett nekem. Olyan nyomorultul éreztem magam, hogy legszívesebben bebújtam volna egy műanyag pokróc alá meghalni. Milyen barátnő lehet ez, milyen szerető?

Megpróbáltam legalább ez utóbbit elképzelni, de nem sikerült. Egy pillanatra megfordult a fejemben, hogy adok neki öt dollár borravalót, de előre tudtam, hogy nem érdemes. Nem lenne boldog vele. Inkább bolondnak tartana.

Bementem tiszta kis szobámba. Soha nem iszom egyedül, Így nem szórakoztató. És amíg alkoholista nem leszek, nem is fogok egymagamban inni. De ezen az estén elővettem raktáromból egy üveg vodkát, és felvittem kis cellámba. A fürdőszobában két celofánba csomagolt fogmosó poharat

találtam, rajtuk felirat: “Ezeket a poharakat az Ön védelmében sterilizáltuk.” A WC ülőkéjén egy darab papír hevert, mely afelől értesített, hogy “Ezt az ülőkét az Ön védelmében ultraviolett sugarakkal fertőtlenítettük.”

Mindenki engem védelmezett, és ez borzasztó volt. Letéptem a poharakról a védőborítót, a WC-ülőkét meg összepiszkítottam a cipőmmel. Töltöttem magamnak egy fél pohár vodkát, aztán még egyet. Aztán nyakig belemerültem a forró vízbe, és nagyon nyomorultul éreztem magam. Nem voltam kibékülve a világgal.

Rossz kedvem Charleyt is megfertőzte, de ő udvarias kutya. Bejött a fürdőszobába, és ez a vén bolond elkezdett játszani a műanyag szőnyeggel, akár egy babával. Micsoda jellem! Igazi jó barát! Aztán odaszaladt az ajtóhoz, és ugatni kezdett, mintha támadó közeledne. És ha ez a műanyag holmi nem lett volna, talán még rosszkedvemet is sikerült volna legyűrnie.

Eszembe jutott az az öreg arab férfi, akivel Észak-Afrikában találkoztam, és akinek víz soha nem érintette a kezét. A pohár, amiben a mentateát felszolgálta, a sok használattól teljesen elvesztette a fényét, de az öreg felajánlotta a barátságát, Így aztán a teát csodálatosnak találtam. És a fogaim nem hullottak ki, gennyes fekélyek sem keletkeztek testemen, pedig semmi sem történt az egészségem védelmében. Megfogalmazódott bennem egy új törvényszerűség, mely az óvintézkedések és a csüggedés viszonyát írja körül. A beteg lélek gyorsabban, sokkal gyorsabban öl, mint a bacilus.

Charley megrázta magát, felugrott és azt mondta: “Ftt”. Különben elfelejtettem volna, hogy neki minden este két kutyakétszersült jár, no meg sétálni is kell, hogy a feje kiszellőzzön. Tiszta fehérneműt vettem fel, és kimentem vele a csillagos éjszakába. Az északi fény táncolt az égbolton. Életemben csak egyszer-kétszer láttam. Méltóságteljesen függeszkedett, libegett és ráncokat vetett egy mérhetetlen színház mérhetetlen mozgószínpadának hátterében. A rózsa, levendula és a kikerics színeiben lüktetett az éjszakában, s a csillagok hideg fénye átvilágított rajta. Éppen most, amikor olyan szükségem volt rá! Egy pillanatra felmerült bennem, hogy előkerítem a pincérnőt, és fenéken billentem: menjen ki, nézze ő is, de nem mertem. Képes volna az örökkévalóságot, a végtelent úgy összeolvasztani, hogy rögtön ki is csússzék a kezéből. A fagyos levegő kellemesen csípett, és Charley egyenként üdvözölt egy hosszú sor megnyírt fagyalbokrot, csakúgy gőzölgött, ahogy ment előre. Mikor visszatért,

boldog volt s hálás. Adtam neki három kutyakétszersültet, széthánytam steril ágyamat, és kint a Rocinantéban feküdtem le.

Nyugatnak akartam menni, és kelet felé indultam. Ilyen vagyok, és mindig is ilyen voltam. Deer Isle-ba tartottam, és erre jó okom volt. Elisabeth Otis minden évben oda utazik. Régi barátok és társak vagyunk. Ha Elisabeth Deer Isle-ról beszél, szeme a messzibe réved és alig érteni a szavát. Mikor kirándulásomat tervezgettem, azt mondta:

– Feltétlenül meg kell állnod Deer Isle-nál.

– Kiesik az utamból.

– Ostobaság – mondta azzal a hangsúllyal, amit nagyon jól ismerek. Hangjából és viselkedéséből megéreztem, ha nem látogatom meg Deer Isle-t, jobb, ha be sem teszem többé a lábam New Yorkba. Felhívta Miss Eleanor Brace-t – nála szokott megszállni –, és ezzel a dolog el volt intézve. A gondjaira bíztak. Deer Isle-ról csak annyit tudtam, hogy semmit sem lehet róla mondani, de őrült vagyok, ha nem megyek oda. Így hát Miss Brace most vár rám.

A bangori teherautó-áradatban, a dudálás és a fényjelzés zűrzavarában teljesen elvesztettem tájékozódó képességemet. Homályosan emlékeztem még, hogy az U. S. 1. jelzésű autópályán kell mennem, meg is találtam, és vagy tíz mérföldet hajtottam rajta – pont az ellenkező irányban, New York felé. Előzőleg kaptam egy cédulát, melyre pontosan felrajzolták az útirányt, és részletesen megmagyarázták, merre kell menni. Észrevették már, hogy a vidéket ismerőtől kapott útbaigazítások, még ha pontosak is, csak félrevezetik az embert? Ellsworthban is eltévedtem, pedig azt mondták, hogy az lehetetlen. Aztán az utak egyre keskenyebbek lettek, és fűrészárut szállító teherkocsik zötyögtek el mellettem. Csaknem egész nap keresgéltem az utat, pedig Blue Hillt és Sedgwicket megtaláltam. Már minden reményemet elvesztettem, mikor késő délután kiszálltam a kocsimból, és megközelítettem Maine állam egyik méltóságteljes lovas rendőrét. Gránitból volt ez az ember, ilyen anyagot csak Portland környékén találni, tökéletes modellje egy későbbi kor lovas szobrának. Jó lenne tudni, hogy fogják a jövő hőseit kőbe vésni márványdzsipekben, vagy márvány URH-kocsikban fognak-e ülni?

– Úgy látszik, eltévedtem, biztos úr. Útba tudna igazítani?

– Hová igyekszik?

– Deer Isle-ba szeretnék eljutni.

Figyelmesen megszemlélt, és mikor meggyőződött róla, hogy nem tréfálok, csípőből megfordult és rámutatott egy kis vízcsíkra, de annyi fáradságot már nem vett, hogy meg is szólaljon.

– Ez az?

Bólintott fentről leejtve a fejét, aztán lent is hagyta.

– És hogy jutok oda?

Azt már gyakran hallottam, hogy az emberek Maine-ben szófukarok. Ez a szoborjelölt azonban elviselhetetlenül bőbeszédűnek tartotta volna magát, ha egy délután kétszer kellett volna bólintania. Meglendítette állat abban az irányban, ahonnét jöttem. Ha nem járt volna már oly későre, megpróbáltam volna még egy-két szót kicsalogatni belőle, még akkor is, ha tudom, hogy hiábavaló.

– Köszönöm – mondtam, és javíthatatlan szószátyárnak éreztem magam.

Először egy égbe nyúló vashídon hajtottam át – íve magas, mint a szivárványé –, aztán egy alacsony, S formájú kőhíd következett, és már ott is voltam Deer Isle-on. Az írott instrukciók szerint minden kereszteződésnél jobbra kellett befordulnom és a “minden” szó alá volt húzva. Felhajtottam egy dombra, aztán befordultam jobbra egy szűk utcába, fenyőfák közé, majd megint jobbra egy még szűkebb utcába, aztán még egyszer jobbra egy keréknyomra, mely tűlevelekkel volt borítva. Ha már túl van rajta az ember, akkor nincs ebben semmi nehézség. Soha nem hittem volna, hogy megtalálom, de további száz méter után tényleg elém bukkant Miss Eleanor Brace hatalmas háza; a hölgy elém sietett és barátságosan üdvözölt. Kiengedtem Charleyt a kocsiból; hirtelen valami szürkeség zúgott át a fenyőerdő tisztásán, majd eltűnt a házban. George volt. Ő messzemenően nem barátságosan üdvözölt, kiváltképpen Charleyt nem. George-ot soha nem láttam, de duzzogó jelenléte mindenütt érezhető volt. George öreg szürke macska, “akiben” olyan mérhetetlen gyűlölet halmozódott fel az emberek és dolgok iránt, hogy az még akkor is érezhető, ha az emeleten bujkál – szinte hallani, ahogy fohászkodik: “Bár már eltűnnétek innét.” Csak akkor békülne meg a világgal, ha ledobnák az atombombát, és minden élőlény elpusztulna rajta Miss Brace-en kívül. Ha George-on múlna, imigyen tervezné meg a világ sorsát. Soha nem fogja megtudni, hogy Charley puszta udvariasságból érdeklődött iránta. Ha George csak sejtette volna ezt, embergyűlölő érzéseiben lett volna megsértve. Charley ugyanis

semmiféle érdeklődést nem tanúsít a macskák iránt, még csak meg sem kergeti őket.

Mi nem okoztunk problémát George-nak, ugyanis a Rocinantéban aludtunk két éjszakát. De elmondották, ha vendégek alszanak a házban, George a fenyvesbe bujdosik, és messziről figyelve a történteket, elégedetlenül morogva ad kifejezést nemtetszésének.

Miss Brace elismeri, hogy George, mint macska, teljesen használhatatlan. Társaságnak nem alkalmas, modora visszautasító, és szépnek sem nevezhető.

– Az úr talán egereket és patkányokat fog – próbáltam védeni.

– Soha – válaszolta Miss Brace. – És elárulhatok valamit? George nem úr, hanem hölgy.

Meg kellett nyugtatnom Charleyt, mert George láthatatlan jelenléte mindenütt érezhető volt. Egy felvilágosultabb korban, amikor a boszorkányokat és a kísérteteket jobban tudják méltányolni, George biztosan máglyán végezte volna. Mert, ha egyáltalán léteztek kísértetek, pokol küldöttei és gonosz szellemek, akkor George mindezt egy személyben testesítette volna meg.

Nem kell túlzottan fogékonynak lenni ahhoz, hogy az ember megérezze Deer Isle furcsa hangulatát. És ha ezt a helyet azok sem tudják leírni, akik évek óta ide járnak, hogyan sikerülhetne nekem kétnapos itt-tartózkodás után? Deer Isle sziget, mely úgy simul Maine államhoz, mint csecsemő anyja keblére. De ilyesmi mindenütt előfordul. A nyugodt, fekete víz mintha elnyelné a fényt, de ilyet is láttam már. Zúg a fenyőerdő, s a szél végigsüvölt a vidéken, mely olyan, mint Dartmoor. A sziget fővárosa, Stonington – fekvése és építészete tekintetében – egyetlen amerikai városra sem hasonlít. A házak szorosan tapadnak az öböl sima vizéhez. Stonington erősen emlékeztet a dorseti partvidéken fekvő Lyme Regisre, és fogadni mernék, hogy alapítói Dorsetből, Somersetből vagy Cornwallból jöttek. A maine-i tájszólás nagyon hasonlít a nyugat-angliaihoz, a kettős mássalhangzókat az itteniek ugyanúgy ejtik, mint az angolszászok. És ez a hasonlatosság Deer Isle-on még nagyobb. A Bristolcsatornától délre élő parti lakosok titokzatos emberek, talán varázslók. Van valami a szemükben, de ez a valami olyan mélyen megbújik, hogy tán még maguk sem tudnak róla. És a Deer Isle-iek is ilyenek. Egyszóval olyan ez a sziget, mint Avalon: alighanem eltűnik, mihelyt hátat fordítottunk neki.

Vegyük például a mosómedve-macska rejtélyét. Ez egy hatalmas, farok nélküli, szürke szőrű, fekete csíkos macska, nevét a bundájáról kapta. Ezek az állatok vadon élnek az erdőben és nagyon harciasak. Előfordul, hogy valaki egy fiatal példányt hazavisz, és felneveli. Akinek ez sikerül, nagyon büszke lehet. De a mosómedve-macskák nagyon ritkán szelídülnek meg. Minden percben megtámadhatják, vagy megharaphatják az embert. Valószínű, hogy ezek az állatok a Man szigeti farkatlan macskák leszármazottai; ha házimacskákkal párosítják őket, az utódok is farok nélkül születnek. Azt mesélik, hogy a mosómedve-macskák őseit egy hajóskapitány tette partra. Az állatok hamarosan elvadultak. Én csak arra lennék kíváncsi, mitől olyan hatalmasak? Kétszer akkorák, mint a Man szigeti farkatlan macskák. Lehetséges, hogy hiúzzal kereszteződnek? Nem tudom. Senki sem tudja.

Lenn a stoningtoni kikötőben éppen akkor húzták ki a partra a nyári hajókat, hogy előkészítsék őket a téli pihenőre. És nemcsak itt, hanem a többi közeli, kisebb öblökben is hatalmas tömegben nyüzsögtek a sötét színű vízben a sötét héjú maine-i rákok.

Ezek a legízletesebb rákok a világon. Miss Brace három darabot rendelt, mint mondta, mindössze másfél fontot, és aznap este meggyőződhettem tagadhatatlanul kiváló minőségéről. Ilyen finom rákot sehol másutt nem találni. Egyszerűen megfőzik, és mindenféle rafinált mártás nélkül, kis olvasztott vajban, meg citromlében tálalják. Ám, ha sötét hazájukból akár élve is elszállítják őket, máris veszítenek valamicskét ízletességükből.

Stoningtonban, egy gyönyörű áruházban – félig vaskereskedés, félig hajófelszerelési üzlet – vásároltam egy bádogtükörrel felszerelt petróleumlámpát a Rocinante számára. Féltem, valahol kiürül a butángázpalackom, és akkor hogy fogok az ágyban olvasni.

A lámpa konzolját felerősítettem az ágyam fölé, és felcsavartam a kanócot úgy, hogy lángja aranyszínű pillangóhoz hasonlított. Útközben nemcsak világításra használtam a lámpát, hanem meleget és színt is csempésztem vele kocsimba. Szüleim ranchén gyermekkoromban pontosan ilyen lámpa lógott minden szobában. Semmi másnak nincs ilyen gyönyörű fénye, bár az idősebbek azt mondják, hogy a bálnaolajnak még szebb a lángja.

Bebizonyítottam, hogy én sem tudom leírni Deer Isle-t. Van valami ebben a vidékben, ami nem nyit ajtót a szavak előtt. De az ember elutazás

után sem tud elszakadni tőle, és olyan dolgok jutnak az eszébe, amik ott fel sem tűntek. Egyvalamire különösen élesen emlékezem. Lehet, hogy ez az évszak fényeinek, a tiszta, világos ősznek tudható be. Minden tárgy élesen különvált a háttértől – egy kő, egy lekerekített rög, egy tenger mosta hordalékfa a parton, egy háztető egyenes íve. Minden egyes fenyőfa külön állt, egymagában, még az erdőben is. Vajon el lehet-e mondani, hogy sok-sok áttételen keresztül ez az itteni emberekre is vonatkozik. Az mindenesetre biztos, hogy soha nem találkoztam még ilyen szenvedélyes individualistákkal. Soha nem merném akaratuk ellenére kényszeríteni őket valamire. Számos történet járja erről a szigetről – érdekes, hogy "isle"-nak nevezik és nem "island"-nek –, és sok szűkszavú tanácsot is kaptam. Csak egy maine-i ember figyelmeztetését szeretném most megismételni, neve említése nélkül – ugyanis félek a megtorlástól.

– Soha ne kérdezze az utat maine-i embertől – mondta.

– De hát miért?

– Valahogy nagyon mulatságos dolognak tartjuk, ha az idegent rossz irányba tereljük. És mindezt halálosan komolyan tesszük, csak magunkban röhögünk. Ilyen a természetünk.

Nem tudom, mennyi ebből az igazság. Nem is volt rá alkalmam, hogy kitapasztaljam, mert saját erőmből, idegen segítség nélkül is el tudok tévedni.

Sokat dicsértem, esetenként gyengéd szeretettel emlegettem a Rocinantét, nem beszéltem azonban még a teherautóvázról, melyre a lakókocsi rá volt szerelve. Új típus volt, nagy teljesítményű, hathengeres motorral, automatikus erőátvitellel. A szokottnál nagyobb teljesítményű töltődinamó volt beépítve, Így szükség esetén világíthattam a fülkében. A hűtőrendszer olyan fagyálló hűtőfolyadékkal volt feltöltve, amely még a sarkvidéki hidegnek is ellenállt volna. Azt hiszem, hogy az amerikai személyautókat úgy tervezik, hogy a gyors elhasználódás miatt rövid időn belül ki kelljen cserélni őket. A teherautóknál nem ez a helyzet. A teherautósofőr sokkal több ezer mérföldet tesz meg a kocsijával mint a személyautó tulajdonos, és Így igényesebbek. Őt nem lehet elkápráztatni a díszítéssel, vezérsíkokkal és mindenféle mütyürkével, nem kell évente új kocsit vásárolnia, hogy pozícióját megőrizze. Kocsim minden alkatrészénél a tartósság volt a legfőbb szempont: alváza súlyos, anyaga nagy szilárdságú, a motor nagy volt és robusztus. A kocsi természetesen mindent megkapott tőlem, olajcsere és a zsírzás tekintetében. Nem hajszoltam túl, és

nem kívántam tőle olyan akrobatikus mutatványokat, mint egy sportkocsitól. A vezetőfülke dupla falú volt, kitűnő fűtéssel. Mondhatom, hogy több mint tízezer mérföldes utam befejeztével épp hogy csak bejárattam a motort. És egyszer sem hagyott cserben, soha nem akadozott.

A tengerpart mentén haladtam, érintettem Mülbridge-et, Addisont, Machiast, Perryt és South Robbinstont, aztán az út elkanyarodott a partról. Sohasem tudtam, vagy elfelejtettem, hogy Maine állam – keleti csücskében New Brunswickkal – felemelt hüvelykujjhoz hasonlatosan nyúlik be Kanadába. Olyan keveset tudtunk országunk földrajzáról! Hiszen Maine csaknem eléri a Szent Lőrincfolyó torkolatát, és északi határvonala alig száz mérföldre húzódik Quebectől. Azt is nagyon hamar elfelejtettem, hogy milyen hatalmas ország Amerika. Amikor a kis városokon és az egyre nagyobb kiterjedésű erdőkön keresztül hajtottam, az idő aránytalanul gyorsan változott. Talán azért, mert egyre távolodtam a tenger időjárást szabályozó hatásától, vagy talán azért, mert már a messzi Északon jártam. A házakon látszott, hogy sokat birkóztak a hóval, néhány már beomlott és elnéptelenedett, a sok kemény tél a földre teperte őket. A városokon kívül eső területeken sok minden tanúskodott arról, hogy valamikor ezen a vidéken emberek gazdálkodtak, élték a maguk életét, aztán elüldözték őket. Az erdők visszahúzódtak, és az úton, ahol egykor parasztszekerek zötyögtek, most csak rönkfákat szállító teherautók robogtak. Visszatértek a vadállatok is – szarvasok kószáltak az út mentén, helyenként még medvenyomokat is fel lehetett fedezni.

Vannak szokások, viselkedési formák, mítoszok, irányzatok és változások, melyek, azt hiszem, hozzátartoznak Amerikához. És beszélgessünk róluk most úgy, mintha az imént figyeltem volna fel rájuk. Amíg a beszélgetés beindul próbáljanak maguk elé képzelni ahogy egy országúton veszem a kanyarokat, aztán megállok egy híd mögött, és a nagy lábosban babot vagy sózott disznóhúst főzök.

Kezdjük talán az eszmecserét a vadászattal. Ha akarnék, sem tudnék kitérni a téma elől, hiszen ősszel van az igazi vadászati idény. Magatartásunk tekintetében sokat örököltünk nagyapáinktól, akik úgy birkóztak ezzel a kontinenssel, ahogyan Jákob birkózott az angyallal. És a pionírok győztek, Így keletkezett az a hiedelem, hogy minden amerikai született vadász. Minden ősszel hatalmas számban kerekednek fel a férfiak, hogy bebizonyítsák; mesterlövészek ők minden különös tehetség, edzés, ismeret és gyakorlat nélkül is, csak adjanak a kezükbe vadászpuskát vagy

sörétes flintát. Az eredmény félelmetes. Attól a pillanattól kezdve, hogy elhagyva Sag Harbort, Maine államban autóztam, állandóan szóltak a költöző vadkacsákra lövöldöző fegyverek, s az erdőkben eldördülő puskalövések a vöröskabátos hadsereget* is megfutamították volna, hacsak tudomást nem szereznek róla, mi is történik itt.

Most biztosan azt fogják mondani, hogy nem vagyok igazi sportember, ezért szeretném rögtön leszögezni, hogy semmi kifogásom nincs az állatok megölése ellen. Valami Így is, úgy is végez velük. Ifjú koromban mérföldeken át csúsztam hason metsző szélben csak azért, hogy egy mocsári tyúk elejtésével dicsekedhessen! Pedig ez az állat még sós vízben főzve is nagyon szegényes eledelnek bizonyult. Nem vagyok különösebben oda a szarvas-, medve-, jávorszarvasvagy a vadlúdhúsért. Csak a májat szeretem. A receptek, a fűszerek, a bormártás, és mindaz, ami egy jó vadásztál elkészítéséhez hozzátartozik – még egy ócska cipőt is ínyencfalattá varázsol. Ha éhezném, boldogan lelőném bármit, ami szalad, mászik vagy repül, talán még a rokonokat is, hogy aztán fogaimmal darabokra tépve megegyem. De a felfegyverzett amerikai férfiak millióit nem az éhség hajtja ősszel az erdőkbe és a hegyekbe. Ezt a szívbeteg vadászok magas aránya is bizonyítja. Lehet, hogy a vadászat valamiféle kapcsolatban van a férfiassággal, csak azt nem tudom, hogyan.

Tudom, hogy sok a jó, rátermett vadász, aki érti a mesterségét. De náluk is több az élesre töltött fegyverrel vadászgató, whiskyt vedelő testes úriember. Ezek az urak mindenre lőnek, ami mozog vagy mozogni látszik, és egymást is oly sikeresen gyilkolják, hogy tán még a demográfiai robbanást is sikerül megakadályozniuk. Az még nem is lenne baj, ha az áldozatok a vadászok szűk köréből kerülnének ki, de a tehenek, disznók, farmerek, kutyák és KRESZ-táblák pusztítása következtében az ősz a legveszélyesebb évszak. Egy New York állambeli farmer fehér tehenének mindkét oldalára ráfestette fekete nagybetűkkel azt a szót, hogy “TEHÉN” – a vadászok ennek ellenére lelőtték. Mikor Wisconsinban utaztak, egy vadász saját vezetőjének a lapockái közé lőtt. A vizsgálóbíró megkérdezte a nimródtól:

– Azt hitte, hogy szarvas?

– Igen uram, azt hittem.

– De nem volt benne biztos?!

– Hát, azt hiszem, hogy nem.

Természetesen magam is féltem a Maine-on átsüvítő tüzes golyóbisoktól. Négy autó kapott találatot világos nappal. De leginkább Charleyt féltettem. Tisztában voltam azzal, hogy e vadászok egyike másika szemében egy uszkár fenemód hasonlatos a szarvashoz, kellett hát találnom valamit a védelmére. Valakitől kaptam ajándékba egy doboz vörös papírzsebkendőt. Ezt most megtaláltam a Rocinantéban. Piros papírba bebugyoláltam Charley farkát, és az egészet gumiszalagokkal ráerősítettem. A zászlót minden reggel felújítottam (egész nyugati utamon), miközben golyók fütyültek a fejünk felett. Nem volt valami mulatságos dolog. A rádióban figyelmeztettek, hogy ne használjunk fehér zsebkendőt. Sok vadász a felvillanó fehér színt rohanó szarvas farkának vélte, és a náthát egyszerűen lövéssel gyógyította.

De a pioníroknak ez az öröksége nem új dolog. Gyermekkoromban, Kaliforniában szüleim salinasi farmján volt egy kínai szakácsunk, akinek ez az ügy csinos mellékest hozott a konyhára. A közeli dombon egy fügefa állt, törzsét két letört ága támasztotta.

Li figyelmét felkeltették a foltos, őzbarna színű fadarabban levő golyónyomok. Szarvat szögelt a tetejére, aztán a vadászidény végéig visszavonult konyhájába. Ezután leszüretelte az ólmot az öreg fatörzsről. Volt olyan év, amikor ötven-hatvan fontot is nyomott a zsákmány. Li nem lett gazdag tőle, de azért ez is csak pénz volt. Évek múltán, amikor a fatörzset már ripityára lőtték, a szakács kicserélte négy homokzsákra, és azokra is felszerelte az agancsokat, Így még könnyebb lett a zsákmányszerzés. Ha négy helyett ötven zsákot tett volna ki, vagyont kereshetett volna az ötleten, de szerény ember volt, nem dolgozott nagyban.

Az volt az érzésem, hogy Maine államnak soha nem lesz vége. Úgy éreztem magam, mint Peary, amikor azt hitte, hogy az Északi-sark az, ami felé közeledik. Szerettem volna Maine nagy északi megyéjét, Aroostook Countyt megnézni. Ebben az országban három nagy burgonyatermő vidék van: Idaho, Suffolk County Long Islanden és a maine-i Aroostook. Sokan meséltek már nekem erről a megyéről, de még senkivel nem találkoztam, aki valóban járt ott. Azt is mondták, hogy a termést kanadaiak takarítják be, akik ilyenkor átjönnek a határon, és elárasztják a vidéket.

Utam végeláthatatlan erdőkön át és apró, még be nem fagyott tavak mellett vezetett. Ha csak lehetett, keskeny, erdei utakat választottam,

amelyek nem csábítanak túlságosan a gyorshajtásra. A hőmérséklet kicsit emelkedett, szünet nélkül zuhogott az eső, és az erdő ontotta könnyeit. Charley képtelen volt megszárítkozni és penészszagot árasztott. Az ég olyan színű volt, mint a nedves, szürke alumínium, az áthatolhatatlan felhőrétegben nyoma sem volt a napnak, Így aztán fogalmam sem volt róla, milyen irányban haladok. Bármelyik útkereszteződésnél ugyanúgy fordulhattam volna keleti, nyugati vagy déli irányba, mint északnak, ahová tartottam. Cserkészkoromban egyszer már félrevezetett az a tévhit, miszerint a moha a fák északi oldalán nő. Az igazság az, hogy a moha a fák árnyékos oldalán nő, az pedig eshet bármely égtáj felé. Elhatároztam, hogy a legközelebbi városban veszek egy iránytűt, de ezen az úton nem volt legközelebbi város.

Besötétedett, az eső kopogott a kocsi tetején, és az ablaktörlők nyöszörögve húzták íveiket. Sötét fák magasodtak az út szélén, lassan már az útburkolatot is kikezdték. Az volt az érzésem, hogy órák teltek el, mióta az utolsó autó, ház vagy üzlet az utamba akadt: az egész vidéket visszahódította az erdő. Lehangoló, csaknem félelmetes magány kerített hatalmába. Charley ázottan reszketett, az ülés sarkában kuporgott, és nem volt hajlandó barátkozni. Megállítottam a kocsit egy betonhíd mögötti feljárón, de a lejtős útszélen sehol nem találtam parkolásra alkalmas, sík terepet.

A lakókocsi is barátságtalan volt és nedves. Felcsavartam a petróleumlámpa kanócát, meggyújtottam a tűzhely két lángját, hátha elűzik a magányomat. Az eső dörömbölt a fémtetőn. Éléskamrámban nem találtam semmi kedvemre valót. Leszállt a sötétség, és úgy tűnt fel, hogy a fák megindultak felém. Az eső dörömbölésén mintha emberi hangok szűrődtek volna keresztül, mintha színpad előtt zsongott, mormogott volna a tömeg. Charley nyugtalankodott. Nem ugatott riadót, hanem dünnyögött és szorongva nyüszített, ami teljesen szokatlan volt tőle. És nem ette meg a vacsoráját, a vizesedényt is érintetlenül hagyta, pedig máskor megiszik annyit, mint amennyi a súlya; szüksége is van rá, hogy is tudná másképp a dolgát végezni? Teljesen átadtam magam a magányosságnak, készítettem két amerikai-mogyorókrémes kenyeret, bemásztam az ágyamba és leveleket írtam haza, melyekben ezt a szorongó magányt ecseteltem. Aztán elállt az eső, a víz csöpögött a fákról, és én úgy éreztem, hogy ezernyi veszély leselkedik rám.

Hát igen, még mi is, akik felvilágosultak vagyunk és biztos talajt érzünk a lábunk alatt, és csak abban hiszünk, ami mérhető és kézzel fogható, még mi is hajlamosak vagyunk rá, hogy a sötétséget szörnyekkel népesítsük be. Tökéletesen tisztában voltam azzal, hogy a felém kúszó sötét valamik egyáltalán nem léteznek, vagy veszélytelenek, és mégis féltem. Arra gondoltam, hogy milyen borzalmasak lehettek az éjszakák akkoriban, mikor az emberek hittek ezekben a dolgokban és a bennük rejtőző halálos veszedelemben. De nem, ez nem olyan rossz. Ha meg lennék győződve létezésükről, akkor fegyverem is lenne ellenük – varázsigék, imádságok, vagy szövetségre lépnék más hatalmakkal, melyek ugyanolyan erősek, csak éppen az én oldalamon állnak. De minthogy tudtam, hogy ezek a valamik nem léteznek, menthetetlenül ki voltam szolgáltatva nekik, és annál inkább féltem.

Nagyon régen volt egy kis farmom a kaliforniai Santa Cruz hegyek között. Volt azon a környéken egy forrás táplálta, sötét vizű kis tengerszem, az erdő hatalmas fáinak koronái összeértek felette. Ha létezik egyáltalán kísértet járta vidék, hát ez az volt – a leveleken homályos fénysugarak szűrődtek át, a kilátás fortélyosan változott. Egy Fülöp-szigetekről jött ember dolgozott nálam, alacsony, sötét bőrű, hallgatag hegylakó. Lehet, hogy maori volt. Sejtettem, hogy olyan törzshöz tartozik, amely a láthatatlant a valóság részének tekinti, és ezért megkérdeztem tőle, vajon nem fél-e ezen a kísértet járta vidéken, különösen éjszaka. Azt mondta, hogy nem fél, mert évekkel ezelőtt egy varázsló adott neki egy varázseszközt a gonosz szellemek ellen.

– Megmutatnád nekem? – kérdeztem.

– Csak szavak – mondta –, varázsige.

– El tudnád mondani nekem?

– Persze – válaszolta, aztán felmondta: – In nomine Patris ét Filii ét Spiritus Sancti.*

– És mit jelent? – kérdeztem. Vállat vont:

– Fogalmam sincs – mondta. – Ez varázsige a gonosz szellemek ellen, és ezért nem félek tőlük.

Különös hangzású spanyolból fordítottam le üggyel-bajjal ezt a beszélgetést; a mondás varázserejéhez nem fér kétség: emberemre hatott.

Feküdtem az ágyamban, és miközben kinn üvöltött az éjszaka, olvasással próbáltam kínzó gondolataimat másfelé terelni. De hiába; szemem csak ide-oda futkározott a sorokon, közben meg füleltem ki az

éjszakába. Félálomból egy új hang riasztott fel. Úgy hallottam, hogy az országút kövein csikorgó lépések közelednek. Tartottam az ágyon magam mellett egy két láb hosszú zseblámpát. A medvevadászok használnak ilyet. Jó erős a fénysugara, mérföldnyire is elvilágít.

Felkeltem az ágyból, leemeltem a falról 30/30-as karabélyomat, és megint hallgatózni kezdtem a Rocinante ajtajánál – a léptek egyre közeledtek. Charleyból kiszakadt a szokott figyelmeztető üvöltés, felrántottam az ajtót, és az országutat elárasztottam fénnyel. A férfin bakancs volt és vízhatlan sárga tengerészköpeny. Az éles fénysugár a földhöz szegezte.

– Mit keres maga itt? – ordítottam.

Megijedhetett, mert eltartott egy kis ideig, amíg válaszolni tudott.

– Hazafelé tartok. Ott lakom, az út felett.

Most már éreztem, micsoda ostoba helyzetet teremtettem, micsoda képtelenségek halmozódtak fel bennem.

– Megkínálhatom egy csésze kávéval vagy egy korty itallal?

– Nem. Már késő van. És ha végre nem vakítana, tovább is mennék.

Kikapcsoltam a lámpát, és a férfi azonnal eltűnt. De ahogy elhaladt mellettem, hallottam, amint kérdezi:

– Tulajdonképpen mit csinál maga itt?

– Kempingezem – mondtam –, letáboroztam itt egy éjszakára. Aztán alighogy lefeküdtem, rögtön el is aludtam.

Mikor felébredtem, sütött a nap. A világ újjászületett, és ragyogott a fényben. A világ sokféle, és a napok sem egyformák. Én meg olyan vagyok, mint az opál, melynek fénye és tüze a napszaknak megfelelően változik. Az éjszaka félelmei és a magány már olyan messze voltak, hogy alig emlékeztem rájuk. Még a koszos, tűlevelekkel borított Rocinante is vidáman bukdácsolt az úton. És most már az erdők és tavak között tágas termőföldeket is lehetett látni. Porhanyós, laza talajú földeket, melyeket a burgonya annyira kedvel. Üres krumplisládákkal megrakott sima rakfelületű teherautók robogtak az országúton, és a burgonyaszedő kombájnok hosszú rendekben borították ki a földből a sápadt héjú gumókat.

Van egy spanyol szó, aminek nem találom az angol megfelelőjét. A “vacilar” igére gondolok, amelynek a jelen idejű melléknévi igenévi alakja “vacilando”. A szó jelentésének semmi köze a vacilláláshoz. Ha valaki “vacilando”, akkor az megy valahová, de nem nagyon törődik vele, hogy odaér-e vagy sem, még ha van is valamiféle célja. Barátom, Jack Wagner

Mexikóban sokszor gyakorolja. Mondjuk, hogy Mexico City utcáin szeretnénk sétálni, de nem vaktában. Kiválasztunk magunknak egy úticélt, s elindulunk abba az irányba, ahol az minden valószínűség szerint nem is található.

Mielőtt nyugatnak indultam, fel akartam jutni Maine legfelső csücskébe. Azt gondoltam, hogy ez értelmet ad utamnak. Véleményem szerint, a világon mindennek kell, hogy értelme legyen. Ami értelmetlen, azt az emberi szellem kiveti magából. De kell, hogy célunk is legyen, mert különben az emberi értelem visszariad. Maine volt utam értelme és a burgonya a célom. Ha egy szem burgonyát sem láttam volna, "vacilador" státuszomat akkor sem érte volna sérelem. Végül aztán majdhogynem több krumplit láttam, mint amennyit kívántam. Burgonyahegyeket, óceánt, annyi krumplit, hogy aki látja, azt hiszi, ezt a mennyiséget száz év alatt sem tudná az emberiség elfogyasztani.

Sok mezőgazdasági vándormunkással találkoztam az országban: hindukkal, filippinókkal, mexikóiakkal, oklahomaiakkal. Maine-be betakarításkor főleg francia kanadaiak jöttek dolgozni. Az az érzésem, hogy mi, amerikaiak olyanok vagyunk, mint a régi karthágóiak. Azok zsoldosokat fogadtak fel, hogy harcoljanak helyettük, mi meg arra használjuk a zsoldosokat, hogy elvégezzék a nehéz és alantas munkát. Remélem, nem jön el az a nap, amikor eltipor bennünket egy nép, mely nem túl büszke, sem túlságosan lusta és puhány ahhoz, hogy lehajoljon és felvegye magának a földről azt, ami a mi táplálékunk.

Ezek a kanadaiak kemény fickók voltak. Családok, nagycsaládok, mondhatni törzsek kerekedtek fel és ütöttek tábort: férfiak, asszonyok, fiúk, lányok, sőt, még kisgyerekek is. Csak a csecsemők nem szedték a krumplit, csak ők nem rakták a burgonyaládákat.

A teherautókat amerikaiak vezették, és ők kezelték a csörlőket, meg a rakodódarukat is, melyekkel a ládákat rakták fel a kocsira. Aztán ők szállították el a termést a raktárakba, melyeknek a falait magas földhányás védte a fagy ellen.

Kanadai francia nyelvtudásomat Eddy Nelson és Jeanette MacDonald filmjeiből szereztem. Egész szókincsem a következő két szóból áll: "By gar". Furcsa dolog, de én még egyetlen krumpliszedő munkástól sem hallottam ezt a kifejezést. Biztosan látták ők is ezeket a filmeket, és valószínűleg tudják, hogy kell ezeket a szavakat érteni. Az asszonyok és lányok nadrágot viseltek – általában kordbársonyból – és vastag pulóvert,

fejüket élénk színű kendő védte a portól, melyet a legkisebb szellő is felkavart.

Rendszerint hatalmas, sötét színű, ponyvával borított teherautókon közlekedtek, de találkoztam néhány utánfutós, meg egy-két, a Rocinantéhoz hasonló lakókocsival is. Néhányan éjszakánként a teherautókon vagy a lakókocsikban aludtak, de szebb helyeken sátrakat is lehetett látni, és a tábortüzek felől lengedező illatok tanúskodtak róla, hogy a kanadaiak még nem felejtették el a francia levesek készítésének művészetét.

Szerencsém volt. Egy tiszta vizű, kedves kis tó partján néhány sátor, teherautó és két utánfutós lakókocsi állt. Én is leparkoltam Rocinantéval a tó partján, mintegy száz méterrel arrébb. Feltettem a kávét, és kihoztam a fehérneművel teli szemétvödröt, melyben már két napja zötykölődtek a ruhák, aztán a tóban kiöblítettem belőlük a mosószert. Titokzatos módon születnek az idegenekkel szembeni érzéseink. A tábor szél felőli oldalán álltam, és levesük illata felém szállt. Lehettek volna ezek az emberek gyilkosok, szadisták, brutális, gyűlöletes, majomszerű állati lények, és én mégis Így gondolkoztam felőlük: “Micsoda bájos, vonzó népek, és milyen szépek. De szívesen megismerkednék velük.” És mindez csak azért, mert olyan pompásan illatozott a levesük.

Ha idegenekkel akarok megismerkedni, Charley a követem. Szabadon engedem, ő meg elvonul a kijelölt cél irányába, jobban mondva a kijelölt cél által készített vacsora irányába. Én hívom vissza, hogy ne zavarja a szomszédot – ét voilá! Egy gyerek is alkalmas erre, de a kutya még jobb.

Olyan simán játszódott le minden, mint ahogyan az egy kipróbált, jól gördülő forgatókönyv alapján várható. Elküldtem követemet, megittam kávémat, hogy legyen ideje küldetését teljesíteni. Aztán átballagtam a táborba, és megszabadítottam szomszédaimat ettől az alkalmatlankodó, nyomorult kis dögtől. Rokonszenves emberek voltak. Vagy tizenketten táboroztak ott, nem számítva a gyerekeket. Három csinos, vihorászó csitri, két kerekded asszony és egy még kerekdedebb állapotos nő, egy pátriárka, két sógor és néhány sógorságra pályázó fiatalember. A főnök – természetesen a pátriárkának alárendelt főnök – egy jóvágású, harmincöt év körüli széles vállú, karcsú, rózsaszín, lányos arcú, göndör hajú fiatalember volt.

Nem zavar a kutya, mondta. Sőt valójában nagyon is csinosnak találták. Én mint a gazdája, persze fogyatékosságai dacára, elfogult vagyok,

de tagadhatatlan, hogy Charleynak van egy előnye más kutyákkal szemben. Franciaországban született és ott is nevelkedett.

A csoport körém sereglett. A három kis csitri kacarászni kezdett, de a főnök tengerkék szemének pillantásával rögtön elhallgattatta, a pátriárka meg egy szisszentéssel hátrakergette őket.

Valóban Franciaországban? Melyik részén?

Párizs egyik elővárosában, Bercyben, ismerik talán?

Nem, sajnos még soha nem voltak az óhazában.

Remélem, mondtam, hogy ami késik, nem múlik.

Persze, Charley viselkedéséből következtethettek volna francia származására. "Roulotte"-omat* bámulattal szemlélgették.

Egyszerű, de nagyon kényelmes. Ha az alkalmat megfelelőnek tartják, megtiszteltetésnek tekinteném, ha megmutathatnám.

Nagyon kedves vagyok. És ők is megtiszteltetésnek tekintenék.

Tévednek, ha azt hiszik, hogy ez az emelkedett hangvételű beszélgetés franciául zajlott le. A főnök nagyon világos és választékos angolt beszélt. A "roulotte" volt az egyetlen francia szó, amit használt. Egymás között kanadai francia nyelven társalogtak. Francia nyelvtudásom különben is szánalmas. Nem, ez az emelkedett hangvétel szervesen hozzátartozik a kapcsolatok felvételének ceremóniájához. Magamhoz hívtam Charleyt. A tűzön oly kellemesen illatozó vacsorájuk után vajon vendégül láthatom őket?

Megtisztelve éreznék magukat.

Rendet csináltam a kocsiban, felmelegítettem és megettem egy doboz "chili con carnét"**, meggyőződtem róla, hogy a sör hideg, és még egy csokor őszi falevelet is szedtem, melyet tejesüvegbe téve az asztalra helyeztem. Egy egész csomag egymásba tornyozott papírpoharat raktam be annak idején, de már az első nap laposra nyomta őket a kocsiban repkedő szótár. De poháralátétet azért csináltam: papírtörülközőket hajtogattam össze erre a célra. Csodálatos, hogy mit meg nem tesz az ember egy parti sikeréért. Aztán felhangzott Charley invitáló ugatása, és egyszeriben vendéglátó házigazda lettem. Asztalom mögé hat ember is bepréselheti magát, meg is tették. Még ketten mellém álltak, az ajtó meg megtelt gyerekfejekkel. Kedves emberek voltak, de egy kicsit szertartásosak. A felnőtteknek sört bontottam, az ajtónállóknak meg colát. Ahogy múlt az idő, elég sokat mondtak el magukról.

Minden évben átjönnek a határon burgonyaéréskor. Ha mindenki dolgozik, egész szép kis summát megkeresnek télire. Hogy a bevándorlási szervek nehézségeket támasztanának? Nem nagyon. A törvényeket, ilyen idő tájt nem tartják be túl szigorúan, emellett az utat egy "vállalkozó" egyengeti a számukra, akinek fizetésük kis részét leadják. Valójában nem is ők fizetik, hanem a farmerektől szedi be a pénzt. Az évek során jó néhány vándormunkással megismerkedtem – oklahomaiakkal, a határon átcsúszott mexikóiakkal és négerekkel, kik New Yerseyben és Long Islanden kerestek munkát. És bárhol találkoztam velük, a háttérben mindig volt egy "vállalkozó", aki megfelelő jutalék ellenében egyengette az utat a számukra. Évekkel ezelőtt a farmerek, hogy a béreket leszorítsák, megpróbáltak több munkást becsalogatni, mint amennyire szükségük volt. Úgy látszik, hogy ma már ez a helyzet megváltozott, mert az állami ügynökségek csatornáin csak annyi munkás áramlik be, amennyire szükség van, és valamiféle minimális bérszínvonalat is biztosítottak. Más vándormunkásokat a szegénység és a borzalmas nyomor kényszerít az országjárásra.

Az az igazság, hogy esti vendégeimmel nem bántak rosszul, és senki sem kényszerítette őket a vándorlásra. Ennek a kis klánnak van egy apró farmja Québec tartományban, ott töltik a telet, és csak azért jönnek át a határon, hogy legyen némi megtakarított pénzecskéjük. Sőt, mintha egy kicsit kirándulásnak fognák fel az egészet, mint a Londonból és Közép-Anglia városaiból kiruccanó komló és földieperszedő munkások. Vendégeim kemény, magabiztos emberek voltak, olyanok, akik meg tudják védeni az érdekeiket.

Megint felbontottam néhány üveg sört. A vigasztalan éjszakai egyedüllét után jól éreztem magam ezeknek a barátságos, bár tartózkodó embereknek a körében. Artézi kútként árasztotta el bensőmet a rokonszenv és valamiféle pidgin-francia* nyelven kis hegyi beszédbe fogtam. "Messy dam! Jé vous porté un cher souvenir de la belle France – en particulier du Departement de Charente."*

Döbbenten, de azért kíváncsian bámultak rám. Aztán John, a főnök irodalmi angolra, majd kanadai franciára fordította beszédemet.

Lehajoltam a mosogató alá, kinyitottam egy rekeszes dobozt, és kiemeltem egy palack nagyon tisztes korú konyakot, melyet esküvői alkalomra, fagy és szívrohamok esetére tartogattam. John a szent ereklyét

kézben tartó jó keresztény figyelmével tanulmányozta az üveg címkéjét. És mélyen megrendülve mondta:

– Jézus Mária, ezt teljesen elfelejtettem. Charente – ebben a megyében van Cognac.

Aztán elolvasta a konyak korát tanúsító évszámot, és csendesen megismételte:

– Jézus Mária.

Átnyújtotta a palackot a mellette álló pátriárkának, aki olyan teli szájjal mosolygott, hogy először lehetett látni hiányzó metszőfogai helyét. A sógorok elégedett kandúrként doromboltak, az állapotos asszonyok olyan izgatottan csacsogtak, mint a naphoz éneklő aloutte-ek*. Odaadtam Johnnak a dugóhúzót, én meg kiraktam az asztalra kristálykészletemet – három műanyag kávéscsészét, egy lekvárospoharat, egy borotválkozócsöbröt és több széles szájú orvosságosüveget. Ez utóbbiak tartalmát egy serpenyőbe öntöttem, majd csapvízzel kiöblítettem belőlük a búzacsíraszagot. Nagyon, nagyon jó volt a konyak és az első halk “Santé”* meg az első kortyot kísérő csettintés után érezni lehetett, ahogy a testvériség érzése elborítja a Rocinante fülkéjét.

A másodszori töltésnél már szabadkoztak, de én nem tágítottam. A harmaikat meg azzal indokoltam, hogy a maradékot már nem érdemes félretenni. És amikor az utolsó cseppeket is szétosztottam, a Rocinantén örömteli varázslat áradt szét, mely áldás lehet egy házra, de ebben az esetben egy teherautóra is – kilenc ember gyűlt össze teljes csendben, és kilenc ember ugyanúgy része lehet az egésznek, mint ahogy kezem és lábam elválaszthatatlan, de ugyankkor önálló része is testemnek. A Rocinante ragyogott, s ez a ragyogás örökre benne maradt.

Nem lehet, de nem is szabad egy ilyen kellemes együttlétet hosszúra nyújtani. A pátriárka valamiféle jelt adott. Vendégeim kipréselték magukat a szűk asztal mögül, az elhangzott “adieu”-k rövidek voltak és udvariasak, ahogy dukál. Aztán kiléptek az éjszakába, és John főnök egy bádog petróleumlámpával világította meg előttük az utat. Hallgatagon ballagtak az álmosan bukdácsoló gyerekek között. Soha többé nem láttam őket. Nagyon kedvemre való emberek voltak.

Nem ágyaztam meg, mert korán akartam indulni. Összehúztam magam az asztal mögött, és addig aludtam, míg a párás pirkadatban Charley az arcomba nem bámult és azt nem mondta: “Ftt”. Mialatt a kávém melegedett, üzenetet írtam egy darab kartonra, amit aztán ráerősítettem az

üres konyakosüvegre. Amikor az alvó táborhoz értem, megálltam, és úgy állítottam fel a palackot, hogy feltétlenül észrevegyék. Az üzenet Így szólt: “Enfant de Francé, mórt Pour la Patrie.”[*] Aztán elindultam, olyan csendben, ahogy csak tudtam. Ezen a napon egy kicsit nyugatnak akartam tartani, aztán egy jó hosszú darabot dél felé, végig egész Maine-en. Vannak olyan időszakok, amelyre az ember örökre emlékezik, és ezek az órák élesen és világosan az agyába vésődnek. Azon a reggelen nagyon szerencsésnek éreztem magam.

Egy ilyen utazáson, mint az enyém, rengeteg látnivaló akad, és gyakran van alkalma az embernek mindenfélén elgondolkozni. Az emlékek és a gondolatok úgy kavarognak a fejedben, mint a lassan fövő minestrone[*]. Vannak, akik állandóan a térképe biflázzák, és nagyobb örömük telik a színes lapok, mint az út menti színes vidék szemléléséban. Sok utazó élménybeszámolóját hallottam, aki emlékezett az összes útszámozásra, ismert minden kilométer-távolságot és az ország minden zegét-zugát becserkészte. Az utazók egy másik fajtája térképjelekben gondolkodik, és útjának minden pillanatában hajszálontosan tudni akarja, hogy éppen hol tartózkodik, mintha a fekete és vörös vonalakban, a különböző pontokban, a tavak tekergőző kékjében és a hegyeket jelző színárnyalatokban valamiféle biztonságot lelne. Nálam más a helyzet.

Elveszettnek születtem, és nem szeretem, ha megtalálnak; számomra semmit sem jelentenek a kontinenseket és államokat szimbolizáló alakzatok. Különben is országunkban olyan gyakran zárnak le utakat, hogy úgy kéne vásárolni a térképeket, mint a napilapokat. Minthogy azonban ismerem a térképimádók szenvedélyét, íme közlöm: észak felé haladtam Maine-ben a U. S. Highway I-en, vagy azzal nagyjából párhuzamosan, érintettem Houltont, Mars Hillt, Presque Isle-t, Caribout, Van Burent, aztán nyugatnak fordultam, és még mindig ugyanazon az autópályán elrobogtam Madawaska, Upper Frenchville és Fort Kent mellett, majd dél felé fordulva Maine állam II. számú autópályáján utamba esett Eagle Lake, Winterville, Portage, Squa Pan, Masardis, Knowles Corner, Patten, Sherman, Grindstone, majd Millinocket.

Be tudok minderről számolni, mivel előttem fekszik egy térkép, de emlékeim nincsenek összefüggésben a rajta látható számokkal és a színes vonalakkal, kacskaringókkal. Ezt a felsorolást csak engesztelő ajándéknak szántam, ilyet többé nem teszek.

Emlékszem viszont a fagyban kanyargó utakra, a téllel küszködő farmokra és házakra és a maine-iek színtelen, lakonikus beszélgetéseire az út menti üzletekben, ahol megálltam, hogy készleteimet feltöltsem. És emlékszem az országúton a Rocinante elől gumilabdaként elugró, gyors patájú szarvasokra, a dübörgő, rönkfaszállító teherkocsikra. Állandóan az járt az eszemben, hogy ezt a hatalmas területet valamikor sokkal többen lakták, de most már egyre elhagyatottabb lesz, és lassan mást se lehet itt találni, mint erdőt, vadállatokat, favágók táborait és a hideget. A nagyvárosok tovább növekednek, a kis falvak meg egyre zsugorodnak. A kis falusi fűszer-, szatócs- és ruházati boltok, vaskereskedések nem tudnak versenyezni a szupermarketekkel és a kereskedelmi hálózatokkal. Nosztalgiával emlékezünk a kisvárosi és falusi barátságos szatócsboltok gyorsan halványuló képére, ahol a jól informált kisbirtokosság gyűlt össze, hogy véleményt nyilvánítson, és kialakítsa a nemzet karakterét. Azok az emberek, akik valamikor családi erődítményeikben állták a vihar, az időjárás, a fagy, a szárazság és a járványok támadását, most a nagyvárosok lázas nyüzsgéstől túlcsorduló testére tapadnak.

A mai amerikai szívesebben küszködik a forgalomtól eldugult utcákban, a szmogba burkolózó égbolt alatt, a gyárak maró füstjében, a kerékcsikorgás közepette az egymáshoz tapadó házakban, s közben a kisvárosok sorvadoznak, majd teljesen elpusztulnak. És mindez, véleményem szerint egyaránt érvényes Texasra vagy Maine-re. Clarendon ugyanúgy behódol Amarillónak, mint ahogy a maine-i Stacyville elvérzik Millinockettal szemben, ahol a kitermelt fát feldolgozzák, a levegő vegyszerektől bűzlik, a folyók a szennytől meg a méregtől fulladoznak, és az utcákon ez a boldog tömeg hömpölyög. Nem kritizálni akarok, csak a tényeket állapítottam meg. Én biztosan tudom, hogy ahogy az ingák irányt váltanak, a felduzzadt városok is szétpattannak egyszer, és akár a megrepedt anyaméh, kivetik magukból a gyermekeiket, vissza vidékre. Ezt a jóslatot a gazdagok magatartása is alátámasztja. Náluk már megindult ez a folyamat. És ahová a gazdagok mennek, oda előbb-utóbb a szegények is követik őket, vagy legalábbis igyekeznek követni.

Néhány évvel ezelőtt az, Abercormbie és Fitchnél vásároltam egy gépkocsira szerelhető kürtöt, mellyel a szarvasmarhákat lehet hívogatni. A megfelelő emeltyűt nyomogatva a marha minden érzését utánozhatjuk a romantikus üsző olvadozó bőgésétől kezdve egy bikaságának teljes tudatában levő bika basszus üvöltéséig. a szerkezetet felszereltem a

Rocinantéra, és az ugyancsak hatásosan működött. Ha a duda megszólalt, a hallótávolságon belül legelésző összes tehén felemelte fejét, és a hang felé igyekezett.

Amikor egy délután, az ezüstös maine-i hidegben egy erdei úton bukdácsolt, rázkódott kocsim, négy, fenséges és előkelő jávorszarvashölgy keresztezte utamat. Ahogy közelükbe értem, tompán visszhangzó ügetésre váltottak. Ötletszerűen lenyomtam a szarvasmarha hívogató emeltyűjét, mire úgy elbődült, akár egy toporgó Miurabika, mielőtt megrohanja a farkával csábosan csapkodó kedvenc böskéjét. A hölgyek, kik már majdnem eltűntek az erdőben, e hang hallatán megálltak, megfordultak, aztán egyre növekvő sebességgel és ábrándos szemekkel – nekem legalábbis úgy tűnt fel –, elindultak felém, négy, egyenként jó ezer fontot nyomó, sóvárgó szemű hölgyemény! És bár egyáltalán nem vagyok érzéketlen a szerelem megfelelő megnyilvánulásaival szemben, azért csak ráléptem a gázpedálra, és úgy húztam a csíkot, ahogy csak tudtam. Eszembe jutott a nagy Fred Allen egyik története. Egy maine-i szarvasvadásztól hallotta:

– Ültem egy fatönkön, fújtam a szarvashívogatót és vártam. Aztán hirtelen azt éreztem, mintha a nyakamat meg a fejemet valami meleg fürdőkesztyű érintené. Hát igen, uram, egy szarvasüsző nyalogatott, és közben szenvedélyesen meresztgette rám a szemét.

– No, és lelőtte? – kérdezték tőle.

– Nem, uram. Gyorsan kereket oldottam, de gyakran gondolok arra, hogy kóborol valahol Maine-ben egy megtört szívű szarvashölgy.

Akár lentről, akár fentről jövünk, Maine egyforma hosszú. Talán északról jövet egy kicsit tovább tart az út. Ellátogathattam volna, és talán el is kellett volna látogatnom a Baxter State Parkba, de nem tettem. Túl sokat csatangoltam, egyre hidegebb lett, és látomásaimban felbukkant a Moszkva alól menekülő Napóleon meg a német hadsereg Sztálingrád alatt. Így aztán rugalmasan elszakadtam a Brownville, Junctiouf, Dover-Foxcroft, Guilford, Bingham, Skowhegan, México, Rumford vonala mentén az útra, melyen a White Mountains felé haladtamban egyszer már végigmentem. Lehet, hogy gyengeség volt részemről, de én ezen az országúton akartam továbbutazni. A folyók tele voltak fatörzsekkel, mérföld hosszúságban sorakoztak egymás mellett, és várták, mikor kerülnek a vágóhídra, hogy lelküket átadhassák civilizációnk olyan védőbástyáinak, mint a *Time* magazin, vagy a *Daily News*, melyek megóvnak a tájékozatlanság veszélyeitől. A gyárvárosok –

tisztelettel szólván – valóságos hangyabolyok. Az ember derűs, tiszta vidékről érkezik, és hirtelen a forgalom dühöngő hurrikánja lökdösi, taszigálja ide-oda. Vakon küszködik a fém őrjöngő forgatagában, aztán egyszeriben elhal az egész, és újra derűs, nyugodt vidéki környezetében találja magát. És nincs itt sem határ, sem átmenet. Varázslat ez, de nagyon is kedvemre való.

Mióta itt jártam, nem sok idő telt el, de ezalatt a White Mountains lombozata megváltozott, a fák lerongyolódtak. A levelek lehullottak, és sötét gomolyagban görögtek ide-oda, a hegyoldalak fenyőfáit már hó borította. Bőszen és megállás nélkül vezettem jó sokáig, Charley legnagyobb bánatára. Állandóan “Ftt”-telt, de én nem figyeltem rá, nyílegyenesen száguldottam New Hampshire kiálló hüvelykujjain át. Hiányzott már a meleg fürdő és a friss ágy, emberi társaságra vágytam meg egy jó pohár italra, és úgy gondoltam, mindezt megtalálom a Connecticut folyó mentén. Furcsa dolog ez; ha az ember kitűz maga elé egy célt, nehezen tudja elhatározását megváltoztatni még akkor is, ha azt meglehetősen bajos, no meg nem is túlságosan kívánatos elérni. Az út sokkal hosszabbnak bizonyult, mint gondoltam, és már nagyon fáradt voltam. Fájó vállam figyelmeztetett koromra, de úticélom Connecticut volt, és ostoba módon nem törődtem a fáradtsággal. Már majdnem besötétedett, mikor megtaláltam azt a helyet, amire vágytam, nem messze a New Hampshire-beli Lancastertől. A folyó széles volt és barátságos, partját fák meg kedves kis tisztások szegélyezték. És a parttól nem messze ott állt az, amire annyira vágyakoztam – egy sor csinos fehér házikó a folyó menti zöld mezőn, egy kicsiny, de jól megépített iroda, étterem, melynek ajtaján hívogató feliratok: “Nyitva” és: “Szoba kiadó”. Lekanyarodtam a Rocinantéval az útról, és kinyitottam a fülke ajtaját, hogy Charleyt kiengedjem.

Az iroda és az étterem ablakai a délutáni napfényben fürödtek. Minden tagom fájt, amikor kinyitottam az ajtót, és beléptem. Egy lélek sem volt benn. A bejelentőkönyv az asztalon feküdt, a pult előtt támlátlan székek álltak, a pástétom és a sütemények műanyag terítővel lefedve, zümmögött a hűtőszekrény, néhány piszkos edény ázott a rozsdamentes acélból készült mosogatóban, s a csapból lassan csöpögött a víz.

– Van itt valaki? – kérdeztem hangosan, és megráztam az asztalon heverő csengőt.

Semmi válasz. Leültem az egyik zsámolyra, és vártam a személyzet visszatérését. A kis házak számozott kulcsai a falon lógtak. A nap lassan lebukott, és a helyiség sötétségbe borult. Kimentem, Charleyért, és közben újra meggyőződtem róla, hogy az ajtón ott van a felirat: “Nyitva”, “Szoba kiadó”. Lassan teljesen besötétedett. Előszedtem a zseblámpámat, és körülnéztem az irodában, hátha találok valami cédulát, amin ez áll: “Tíz perc múlva jövök.” Semmi ilyesmi nem volt az irodában. Furcsán éreztem magam; mintha betörő lennék, mintha semmi keresnivalóm nem lenne itt. Kimentem, a Rocinantéval lehajtottam a bekötő útról, megetettem Charleyt, kávét tettem fel és vártam.

Legegyszerűbb az lett volna, ha leemelek egy kulcsot, egy cédulán értesítem róla az illetékeseket, és kinyitom az egyik házikót. De ez nem lett volna becsületes eljárás. Nem tudtam megtenni. Az autópályán néhány kocsi húzott el, áthaladtak a folyón átívelő hídon, de egyik sem fordult le. Az iroda és az étterem ablakai a közeledő gépkocsik reflektorának fényében kivilágosodtak, majd megint kihunytak. Gondoltam, főzök magamnak egy könnyű kis vacsorát, aztán lefekszem. Megvetettem az ágyat, és mindezek után úgy éreztem, hogy nem vagyok éhes, Így aztán holtfáradtan ágynak dőltem. De nem jött álom a szememre. Arra füleltem, mikor jön vissza a személyzet. Végül felgyújtottam a gázlámpát, és megpróbáltam olvasni, de a figyelés közben nem tudtam felfogni a szavak értelmét. Aztán elnyomott a buzgóság, de még sötét volt, mikor felébredtem. Kikukucskáltam – senki, semmi. Nyugtalanul aludtam és fáradtan ébredtem.

Hajnalban felkeltem, és hosszasan készülődtem az időhúzó reggelihez. A nap már betekintett az ablakon, mikor lesétáltam a folyóhoz, hogy Charleyt szórakoztassam. Aztán visszaballagtam, még meg is borotválkoztam és megmosdottam lavórban. A Nap már jó magasan járt. Átmentem az étterembe. A hűtőszekrény zümmögött, a csapból csöpögött a víz a hideg mosogatólébe. Egy újszülött légy nehéz szárnyaival dühösen dongott a műanyag terítő felett. Fél tízkor elindultam, és addig senki nem jött, semmi nem mozdult. A felirat még ott volt: “Nyitva” és “Szoba kiadó”. Csattogtak a lemezek alattam, mikor áthaladtam a vashídon. Az elhagyatott hely mélyen lehangolt, és Így hat rám most is, valahányszor az eszembe jut.

Ezen a hosszú utazáson gyakori útitársam volt a kétség. Mindig csodáltam azokat az újságírókat, akik leutaznak valahova, elbeszélgetnek a vezető emberekkel, fel tudják tenni lényegbe vágó kérdéseiket, reprezentatív felmérést csinálnak a helybeli hangulatról, aztán egy

szabályos kis riportot írnak, mely nagyon emlékeztet az autótérképre. Irigylem ezt a módszert, de nem hiszem, hogy híven tükrözi a valóságot. Az az érzésem, hogy a valóság túlságosan sokrétű. Amit itt leírok, csak addig igaz, míg el nem halad erre valaki más, és nem rendezi át a világot a saját ízlése szerint. Az irodalomkritikusnak sincs más választása: aki figyelmének áldozatául esett, azt önmagához kell mérnie.

Ebben a riportban nem áltatom magam azzal, hogy változtathatatlan dolgokról írok. Jó néhány évvel ezelőtt megfordultam az ősi Prágában, és velem egy időben tartózkodott ott Joseph Alsop, aki megérdemelten híres híradásokat szokott közölni a városokról és eseményekről. Alsop jól informált emberekkel, hivatalnokokkal, nagykövetekkel beszélgetett, riportokat, sőt nyomtatványokat, meg statisztikai kiadványokat olvasott el, mialatt én a magam trehány módján színészekkel, cigányokkal meg vagányokkal csatangoltam. Joe és én ugyanazzal a géppel repültünk haza Amerikába; útközben Prágáról mesélt nekem. És az ő Prágájának semmi köze nem volt ahhoz a városhoz, amit én láttam. Pedig egyikünk sem hazudozó; mindketten lelkiismeretes, meglehetősen jó megfigyelők vagyunk, és mégis két különböző várost vittünk magunkban haza, két különböző igazságot. Ez az oka annak, hogy beszámolómban talán nem azt az Amerikát fogom Önöknek nyújtani, amit ismernek. Olyan sok a látnivaló, de szemünkkel reggel egészen más világot látunk, mint délután, és az is biztos, hogy este, fáradt szemmel, csak egy fáradt esti világról tudunk beszámolni.

Egy vermonti városban vasárnap reggel New England-i tartózkodásom utolsó napján megborotválkoztam, kipucoltam a cipőmet, felvettem öltönyömet, és körülnéztem, hol találok egy templomot. Nem emlékszem már, hogy miért, de jó néhány mellett elmentem, aztán megláttam egy John Knox templomot, befordultam a mellékutcába, látótávolságon kívül leparkoltam a Rocinantéval, Charleynak kiadtam a kocsi őrzésére vonatkozó utasításokat, és komótosan elindultam a vakító fehér, hajódeszkákból ácsolt templom felé. Leültem a hátsó sorba, az egyik ragyogóra csúszkált padra.

A szentbeszéd a lényegre tapintott, felhívta a Mindenható figyelmét bizonyos emberi gyengeségekre és istennek nem tetsző hajlamokra, olyanokra, melyekben – tudom – én is ludas vagyok és – ezt csak feltételezhetem – a többi jelenlevő sem mentes tőlük.

Az istentisztelettől megkönnyebbült a szívem, és remélem a lelkemnek is jót tett. Régóta nem hallottam már ilyesmit. Mostanában – legalábbis a nagyvárosokban – pszichiáter lelkiatyáink nyugtatgatnak afelől, hogy bűneink valójában nem is bűnök, csak balesetek, melyeket rajtunk kívül álló erők hoznak felszínre. Effajta ostobaságot nem hallottam ebben a templomban. A sziklaszilárd, acélos pillantású pap, kinek orgánumát leginkább légkalapácshoz lehet hasonlítani, imával kezdte, majd biztosított bennünket, hogy nyomorult egy társaság vagyunk. És igaza volt. Már kezdetben sem vittük sokra, és hiú erőfeszítéseink következtében azóta is egyre mélyebbre süllyedtünk. Miután ily módon megpuhított bennünket, belefogott dicső prédikációjába, egy tüzes-kénköves szentbeszédbe. Kifejtette, hogy mi – vagy talán csak én – egy fabatkát sem érünk, majd fagyos biztonsággal ecsetelte, mi történik velünk, ha alapjában nem változtatunk eddigi életvitelünkön, amiben ő nem nagyon bízik. Szakértőként beszélt a pokolról, de az nem hasonlított a mi elpuhult korunk képzeletében élő érzelgős alvilágra, hanem egy jól fűtött, fehéren izzó, elsőrendű szakértők irányította pokol volt. A tisztelendő érzékletesen lefestette, milyen is az a jó forró, kőszén táplálta tisztítótűz, tele különítményesekkel; csapatnyi derék ördög-martinász dolgozik ott szívvel-lélekkel, és én leszek az ő munkatárgyuk. Lassanként nagyszerűen éreztem magam. Évek óta haverkodunk a Jóistennel, gyakoroljuk az összetartás erényét, és ez ugyanolyan sivárságot eredményez, mint amikor az apa softballt* játszik kisfiával. De ez a vermonti Jóisten gondjaiba vett, és nem sajnálta a fáradságot, hogy kirugdossa belőlem a sátánt. Bűneim egészen más megvilágításba kerültek. Eddig kicsinyesek voltak, aljasak és undorítóak – legjobb, ha az egészet elfelejti az ember –, most a lelkipásztor által megmérettek, szárba szöktek és rangot kaptak. Nem tartom magam sokra már évek óta, de ha bűneim ilyen mértéket öltöttek, akkor már egy kis büszkeségre is okom lehet. Nem rakoncátlan kölyök, hanem elsőrendű bűnöző vagyok, és el is nyerem méltó büntetésemet.

Annyira megerősödtem lélekben, hogy kifelé menet öt dollárt dobtam a perselybe, és a templom előtt annyi hívő kezét szorítottam meg, amennyiét csak tudtam. Persze a tiszteletes volt az első. Kellemetes bűntudatban leledztem, és ez a jó érzés egészen keddig tartott. Még azt is fontolóra vettem, nem kellene-e Charleyt megvernem, hogy ő is elégedett legyen, mert kutyám csak egy kicsivel kevésbé bűnös, mint én. Vasárnaponként bejártam az ország sok-sok templomát, minden héten más

és más szektához látogattam el, de sehol sem találkoztam ilyen képességű pappal, mint ez a vermonti. Erős és viharálló vallásnak a kovácsa ő, nem amolyan tiszavirág életűé.

Rouses Pointnál léptem át New York állam határát, és olyan közel álltam meg az Ontario-tóhoz, amilyen közel csak tudtam, mert elhatároztam, hogy megnézem a Niagara-vízesést, melyet még sohasem láttam, és aztán átkelve a kanadai határon, az Erie-tó déli partja mentén Hamilton és Windsor érintése után majd Detroitnál bukkanok elő – egy kis hajrá, egy kis győzelem a földrajz felett. Természetesen mindannyian tudjuk, hogy államaink mindegyike önálló egyéniség és büszkék is vagyunk rá. Neveikkel elégedetlenek lévén amolyan jellemző elnevezéseket adtak maguknak: Empire State (Birodalmi állam), Garden State (Kertállam), Granite State (Gránitállam)* – ezek amolyan büszkeség szülte díszítő jelzők. De most rájöttem, hogy minden államnak megvan a maga egyéni prózai stílusa és ez az autópályák feliratait olvasva rögtön szembeötlik. Átlépve az államhatárokat, azonnal feltűnnek a nyelvi különbségek. New Englandben tömörek, szabatosak az utasítások, a stílusuk szűkszavú, lakonikus, nem fecsérlik a szavakat, betűket. New York állam állandóan ráordít az emberre. Tedd ezt! Tedd azt! Sorolj be balra! Sorolj be jobbra! Néhány méterenként egy-egy kategorikus parancs. Ohióban nyájasabbak a táblák. Barátságos tanácsokat adnak, inkább csak javaslatokat tesznek. Más államoknak fellengzős a stílusuk – ott a legkönnyebb eltévedni. Vannak olyan államok, ahol az utas tudomására hozzák, milyen útviszonyokkal fog találkozni, máshol meg az ember találékonyságára bízzák ezt.

Mohó olvasója vagyok minden feliratnak, és az a véleményem, hogy egy állam prózája a történelmi emléktáblákon éri el a legmagasabb színvonalat, szinte költői lendületet. Továbbá azt is megállapítottam – és ez számomra legalábbis megnyugtatónak tűnt fel –, hogy azokban az államokban található a legtöbb ilyen tábla, melyeknek a legrövidebb a történetük és amelyekben a legkevesebb világrengető esemény történt. Némely nyugati állam még rég feledésbe merült gyilkosságokkal és bankrablásokkal is dicsekszik. Azok a városok, melyek nem akarnak a versenyben lemaradni, büszkén hirdetik ünnepelt fiaikat, és az utazót táblákkal meg feliratokkal tájékoztatják: itt született Elvis Presley, Cole Porter, Alan P. Huggins. Természetesen ez sem új dolog. Ha nem csal az emlékezetem, az ókori Görögországban is volt néhány kisváros, amelyek elkeseredetten marakodtak azon, melyikük szülte Homéroszt. De arra is

emlékszem, hogy szülővárosának felháborodott polgársága követelte, szolgáltassák ki nekik a Vörös Lewist, közvetlenül azután, hogy a Főutcát megírta. Szurokkal akarták bekenni és tollban meghengergetni. Ma meg azzal dicsekszik Sauk Centre, hogy az író ott született. Mi, amerikaiak, mint nemzet, pontosan úgy sóvárgunk a történelmi múlt után, mint ahogy Anglia akkoriban, amikor Geoffrey of Monmouth összekotyvasztotta a Brit királyok történetét. E királyok közül jó néhányat ő maga agyalt ki, csak azért, hogy kielégítse a növekvő keresletet. És az amerikai emberek ugyanúgy keresik-kutatják a múlthoz fűződő kapcsolataikat, mint az egyes államok és más kisebb közösségek. Genealógusok halálra dolgozzák magukat, hogy a nemzetségek hulladékából egy-egy nagyságot kiszemezgethessenek. Nem is olyan régen kimutatták, hogy Dwight D. Eisenhower brit királyi családból származik, bizonyítékául annak, hogy mindenki származik valahonnan. Aztán itt van az a kisváros, ahol születtem, amely nagyapám emlékezetében még úgy élt, mint egy mocsári patkókovácsműhely. Ez a városka szemfényvesztő pompával ünnepli meg évente ragyogó múltját, a spanyol donokat és a rózsaevő senoritákat, akik az emberek emlékezetéből kitörölték azt a kicsiny, nyomorult, lárva- és sáskaevő indián törzset, a vidék igazi őslakóit.

Mindez nagyon érdekes, de azért felmerül a gyanú, vajon a történelem a valóságot örökíti-e meg. Ez forgott a fejemben, mikor az ország emléktábláit olvastam, és arra gondoltam, hogy a mítoszok elfeledtetik a tényeket. Az alacsonyabb régiókban a következőképpen keletkezik a mítosz. Mikor meglátogattam szülővárosomat, elbeszélgettem egy nagyon öreg emberrel, aki még gyermekkoromból ismert. Élénken emlékezett rám, ahogy egy hideg reggelen sápadtan, vacogva szaladtam a házuk előtt, hitvány kabátomat lópokróchoz való biztosítótűk fogták össze horpadt mellemen. Nos, ez lényegében már a mítosz alapanyaga lehet – a szegény szenvedő gyermek, aki, ha csak szerény mértékben is, de bizonyos dicsőségre tett szert. Nem emlékszem ilyen epizódra, de tudom, hogy nem lehet igaz. Anyám szenvedélyesen szeretett gombokat varrni. Egy leszakadt gomb több volt, mint rendetlenség, egyenesen bűnnek számított. Anyám alaposan helybenhagyott volna, ha kabátomat összetűzöm. A történet tehát nem lehet igaz, de az öregúrnak annyira tetszett, hogy nem tudtam volna meggyőzni erről, Így hát meg sem próbáltam. Ha szülővárosom engem biztosítótűvel akar, akkor ez ellen nincs apelláta, s legkevésbé az igazság bírná őket jobb belátásra.

New York államban, az Empire State-ben hideg eső zuhogott könyörtelenül – imigyen az útjelző táblák íróinak stílusában. E zord felhőszakadásban némiképp feleslegesnek tűnt a Niagara-vízeséshez tervezett látogatásom. Aztán meg reménytelenül eltévedtem egy – azt hiszem – Medina környéki kicsiny városka végtelen útvesztőiben. Az út szélére kanyarodtam, és elővettem autótérképemet. De ahhoz, hogy valaki ki tudja sütni, hogy merre kell mennie, tudnia kell, hogy az adott pillanatban hol tartózkodik. És én ezt nem tudtam. A kocsi ablakai zárva voltak, és a zuhogó esőben nem lehetett átlátni rajtuk. Halkan szólt az autórádióm. Hirtelen kopogtatást hallok az ablakon, az ajtót felrántják, és egy férfi csusszan be mellém az ülésre. Vörös az arca és whiskys a lélegzete. Vörös nadrágtartót visel, mellét meg hosszú szürke trikó takarja.

– Zárja el ezt az átkozott masinát – mondta, aztán maga kapcsolta ki rádiómat. – A lányom látta meg magát az ablakból – folytatta –, gondoltuk, valami problémája van. – Rápillantott a térképemre. Tegye félre ezt az izét. Szóval merre akar menni?

Nem tudom, miért van az, hogy az ember egy ilyen kérdésre nem tudja az igazat válaszolni. Az igazság az volt, hogy lefordultam a 104-es autópályáról a mellékútra, mert a nagy forgalomban az előző kocsik szökőárt zúdítottak a Rocinante szélvédőjére. A Niagara-vízeséshez igyekszem. Miért ne vallhattam volna ezt be? Egy pillantást vetettem a térképre, és azt mondtam:

– Erié felé tartok, Pennsylvaniába.

– Helyes – mondta –, akkor dobja el ezt a térképet. Szóval forduljon majd meg, a második közlekedési lámpánál forduljon be balra az Egg Streetre, menjen ott vagy kétszáz yardot, aztán kanyarodjon jobbra a sarkon. Ez egy kanyargós utca. Mikor a felüljáróhoz ér, ne forduljon rá, hanem menjen balra. Ilyen lesz a kanyar, látja? Ilyen. – Karjával kígyózó mozdulatot tett. – Tehát, ha a kanyar véget ér, egy hármas útkereszteződéshez érkezik. A bal oldalon áll egy nagy vörös épület. Ne arra menjen, hanem jobbra. Eddig érti?

– Persze – mondtam. – Könnyű megjegyezni.

– No akkor ismételje el, hogy tudjam, jó irányba fog-e menni.

A kanyar óta nem figyeltem oda.

– Talán jobb lenne, ha még egyszer megismételné – mondtam.

– Gondoltam. Megfordul, elmegy a második lámpáig, befordul az Egg Streetre balra, ott halad kétszáz yardot, aztán jobbra, a kanyargós utcára,

egészen a felüljáróig, de ne menjen át rajta.

– Így már világos – mondtam gyorsan. – Nagyon szépen köszönöm, hogy segített.

– Ó, az ördögbe is, hiszen még nem is mondtam el, hogy lehet ebből a városból kikecmeregni – mondta.

Nos elmagyarázta, hogy juthatok ki a városból. Olyan útvonalat adott le nekem, amihez képest a knósszoszi labirintus gyorsforgalmi útnak tűnne. Persze, ha megjegyeztem volna. Hát még ha követem! Mikor végre kielégült, és a kijáró köszönetet is megkapta, kiszállt a kocsiból, és bevágta maga mögött az ajtót. Elmentem vagy két utcasaroknyit, aztán – forgalom ide, forgalom oda – megint rátértem a 104-es autópályára.

A Niagara-vízesés gyönyörű. Olyan, mint a régi Bond-reklám a Times Square-en, csak nagyban. Nagyon boldog vagyok, mert mostantól fogva, ha valaki megkérdezi, láttam-e a Niagara-vízesést, nem hazudok, ha igennel válaszolok.

Mikor útbaigazítómnak azt mondtam, hogy Erié felé tartok, Pennsylvaniába, még eszem ágában sem volt arra menni, de aztán mégis úgy alakult, hogy útba kell ejtenem. Eredetileg Ontario nyakán átcsúszva nemcsak az Erie-t, hanem Clevelandét és Toledót is szerettem volna érinteni.

Hosszú évek tapasztalata alapján mondhatom, hogy minden népet szeretek, és az összes kormányt gyűlölöm, s semmi nem ébreszti fel könnyebben bennem a velem született anarchizmust, mint az országhatárokon ügyködő türelmes, derék közalkalmazottak, kik a bevándorlással meg a vámmal kapcsolatos feladatokat látják el. Életemben még soha nem csempésztem semmit. Miért érzem akkor ezt a szorongó bűntudatot, valahányszor egy vámsorompóhoz közeledem? Átmentem egy magas hídon, ahol hídpénzt kellett fizetni, aztán a senki földjén, majd odaértem arra a helyre, ahol egymás mellett lengedez a csillagos-sávos lobogó meg a Union Jack[*]. A kanadaiak nagyon kedvesek voltak. Megkérdezték, hova tartok, mennyi időre érkeztem, futólag átvizsgálták a Rocinantét, míg végül Charley került sorra.

– Van a kutyának veszettség elleni oltási bizonyítványa?

– Nem, nincsen. Hiszen látják, öreg kutya ez már. Jó néhány évvel ezelőtt oltották be.

Kijött egy másik tisztviselő:

– Akkor azt tanácsoljuk, hogy ne lépje át vele a határt.

– De hát én csak egy egész rövidke kis utat akarok Kanadában megtenni, aztán visszatérek az Államokba.

– Értjük mi ezt – mondta barátságosan. – Ön átlépheti a kutyával a kanadai határt, de az amerikaiak nem fogják visszaengedni.

– Jó, de gyakorlatilag én még az Egyesült Államokban vagyok, és senki nem emelt kifogást.

– Majd emelnek, ha átjön a határon és vissza akar térni.

– Nos, rendben van. Hol oltathatom be?

Nem tudták megmondani. Legalább húsz mérföldet kellett volna visszamennem, hogy egy állatorvost találjak, aki Charleyt beoltaná, aztán jöhettem volna megint vissza. Azért akartam Kanadán keresztülvágni, hogy egy kis időt, utat takarítsak meg, de ez még több időt vett volna igénybe.

– Tessék megérteni, az önök kormánya támaszt nehézséget, nem a miénk. Mi csak tanácsot adtunk önnek. Ez az előírás.

Azt hiszem, ezért gyűlölöm a kormányokat, mindegyiket. Állandóan a törvényekre hivatkoznak, a jól fogalmazó hivatalnokok meg sorozatban gyártják jól fogalmazott fogalmazványaikat. Szélmalomharc lenne küzdeni ellenük, sehol egy kapu, melyet döngetni lehetne. Hiú remény. Messzemenően egyetértek az oltási előírásokkal, sőt az oltásokat szerintem kötelezővé kellene tenni; a veszettség félelmetes dolog. Mégis gyűlölöm az előírásokat meg a kormányokat, melyek az előírásokat kitalálják. Nem az oltás volt itt a fontos, hanem a bizonyítvány. És általában ugyanez a helyzet a kormányokkal is nem a tények, hanem egy darabka papír érdekli őket. Nagyon kedves emberek voltak, barátságosak, segítőkészek. Nem volt sietős a dolguk a határon. Megkínáltak egy csésze teával, Charleynak meg adtak vagy fél tucat kekszet. És szemmel láthatóan sajnálták, hogy egy papírfecni miatt Erié, Pennsylvania felé kellett mennem, Így aztán megfordultam, és elindultam a csillagos-sávos lobogó, egy másik kormány felé.

Mikor kifelé jöttem, senki sem állított meg, most azonban a sorompó le volt eresztve.

– Ön amerikai állampolgár?

– Igen uram, itt az útlevelem.

– Van elvámolni valója?

– Nem voltam külföldön.

– Rendelkezik a kutya veszettség elleni oltási bizonyítvánnyal?
– Ő sem volt külföldön.
– De hát ön Kanadából jön.
– Nem voltam Kanadában.
Láttam, hogy pillantása megkeményedik, szemöldökét meg gyanakodva ráncolja. Már szó sem volt időmegtakarításról, sőt úgy nézett ki, hogy sokkal többet veszíthetek, mintha egyenesen Erié (Pennsylvania) felé mentem volna.
– Bejönne velem az irodába?
Ez a kérdés úgy hatott rám, mintha a Gestapo dörömbölt volna az ajtómon. Az ilyesmi félelmet, dühöt és bűntudatot kelt, akár rossz fát tett a tűzre az ember, akár nem. Hangom a becsületében sértett ember élességével csengett és ez azon nyomban gyanút vált ki a szemben állóból.
– Kérem, jöjjön velem az irodába.
– Már mondtam, hogy nem voltam Kanadában. Ha figyelt volna, láthatta volna: visszafordultam.
– Kérem uram, erre.
Aztán a telefonba:
– Ilyen és ilyen, New York-i rendszám. Igen. Lakókocsis teherautó. Igen – egy kutya. – Aztán hozzám: – Milyen kutya ez?
– Uszkár.
– Uszkár. Mondom, usz-kár. Világosbarna.
– Kék – mondtam.
– Világosbarna. Okay. Köszönöm.
Nagyon remélem, nem látszott rajtam ártatlanságom miatt érzett szomorúságom.
– Azt mondják, ön nem lépte át a határt.
– Ugyanezt mondtam én is.
– Szabadna az útlevelét?
– Miért? Hiszen nem is hagytam el az országot. És nem is szándékozom.
De azért átadtam útlevelemet. Végiglapozta, elolvasta az összes “kilépett-belépett” bélyegzőt, melyet régebbi utazásaim során szedtem össze. Megvizsgálta a fényképemet, aztán felütötte sárga oltási bizonyítványomat, az utolsó oldalon. A hátlapon halvány ceruzával írt betűk és számok szégyenkeztek.
– Mi ez?

– Nem tudom. Mutassa csak. Ja, persze! Valami telefonszám.

– Mit keres ez az ön útlevelében?

– Valószínűleg nem volt nálam papír. De már arra sem emlékszem, kinek a telefonszáma ez.

Most elcsípett! És ennek tudatában is volt.

– Nem tudja, hogy a törvény tiltja az útlevelek rongálását?

– Eltüntetem belőle.

– Ön semmit sem írhat be útlevelébe. Ez a szabály.

– Nem teszem többé, ígérem.

És még azt is meg akartam ígérni, hogy soha többé nem fogok hazudni, lopni és feslett erkölcsű személyekkel barátkozni, sem megkívánni felebarátom feleségét. Mindent meg akartam ígérni. Összecsapta útlevelemet és visszaadta. Biztos vagyok benne, jobban érezte magát, hogy megtalálta azt a telefonszámot. Képzeljék el, milyen bosszantó lett volna, ha egy ilyen csendes napon semmiben sem talál engem bűnösnek.

– Köszönöm uram – mondtam. – Mehetek tovább? Barátságosan intett:

– Menjen csak.

Hát Így történt, hogy Erié (Pennsylvania) felé mentem. És ebben Charley volt a hibás. Átmentem a magas vashídon, és megálltam, hogy kifizessem a hídpénzt. Az őr kihajolt az ablakon.

– Menjen csak tovább. Ez az állam számlájára megy.

– Hogy érti ezt?

– Láttam magát, ahogy az imént végighajtott a másik úton. Láttam a kutyát. Tudtam, hogy visszajön.

– És akkor miért nem szólt?

– Még senki nem hitte el ezt a dolgot. No menjen csak. Az egyik út ingyen van.

Látják, ő nem a kormányt képviselte. Csak a kormány képes arra, hogy ilyen nyomasztó hatást gyakoroljon az emberre. Egészen kicsinek és gyengének érzed magadat, és eltart egy ideig, míg visszanyered önbizalmadat. Azon az estén Charleyval megkerestük a környék legelegánsabb moteljét. Ilyesmit általában csak a leggazdagabbak engedhetnek meg maguknak. Ez egy elefántcsontból épült kéjlak majmokkal és pávákkal, étteremmel meg szobapincérrel. Jeget és szódát rendeltem, készítettem magamnak egy scotchot szódával, aztán még egyet. Bejött a pincér, levest rendeltem és steaket, Charleynak meg jó fontnyi nyers hamburgert, és gazdag borravalót adtam. Mielőtt aludni tértem,

végiggondoltam, mit szerettem volna odavágni a vámosnak; némelyik válaszom hallatlanul frappáns és éles volt.

Csatangolásaim kezdete óta elkerültem az aszfaltozott és beton gyorsforgalmi utakat. Ezeket az egyes államok különbözőképpen nevezik, hol “thruwaynek”, hol “super-highwaynek”. Sok időt fecséreltem New Englandre, a tél rohamosan közeledett, és olyan látomásaim voltak, hogy Észak-Dakotában rabul ejt a hó. Megtaláltam a U. S. 90-est, ezt a széles, több sávos “super-highwayt”, az ország egyik főütőerét. A Rocinante felügetett az útra. Eddig még sehol nem hajtottam olyan gyorsan, mint az itt előírt legalacsonyabb sebesség. Hatalmas szélviharba kerültem. Kocsim elejét ide-oda csapkodta, pofozta, a Rocinante támolygott az orkán meg-megújuló széllökéseiben. A lakókocsi szögleteiben fütyült a szél. Utasítások süvítettek el mellettem: “Tilos megállni! Tilos lassítani! Tartsd be az előírt sebességet!” Vagon nagyságú teherautók húztak el üvöltve mellettem, és az általuk felkavart légörvények ökölcsapásként zuhantak kocsimra. Ezek a hatalmas országutak csodálatosan alkalmasak teherszállításra, de a vidékben itt nem lehet elgyönyörködni. Görcsösen kapaszkodsz a kormányba, közben egyik szemed az előtted haladón, a másik a visszapillantó tükörben figyeli a mögötted jövő meg az előzni kívánó személy- és teherkocsikat és ugyanakkor állandóan szemmel kell tartani az utasításokat osztogató jelzőtáblák feliratait, nehogy elszalassz bármi figyelmeztetést, parancsot. Itt nincsenek útszéli bódék, ahol gyümölcslevet, régiségeket vagy a farmok és a gyárak termékeit árulják. Ha egyszer majd ezek a gyorsforgalmi utak az egész országot átszelik – ezt kívánjuk és ez szükséges is –, akkor New Yorkból egyenesen Kaliforniába juthatunk majd anélkül, hogy bármit is látnánk a tájból.

Időnként parkolóhelyek bukkannak elő, ahol az ember kipihenheti magát, regenerálódhat. Van itt minden: élelmiszer, üzemanyag és olaj, levelezőlap, étkezőasztalok, szemétládák, minden makulátlan, frissen festve. A WC-k és mosdóhelyiségek ragyognak a tisztaságtól, és úgy el vannak látva szagtalanító és tisztítószerekkel, hogy kilépve onnan, eltart egy kis ideig, míg az ember visszanyeri szaglóképességét. A szagtalanító megnevezés különben meglehetősen félrevezeti az embert, hiszen ezek a szerek nem szüntetik meg a szagokat, csak helyettesítik azokat egy másikkal, és ez a pótszag erősebb, penetránsabb, mint az, amit le kell

küzdenie. Elidegenedtem saját házamtól. Túl hosszú időre. Távollétem alatt a civilizáció nagy léptekkel haladt előre. Még emlékszem arra az időre, mikor egy érmét kellett bedobni a résbe, és kezedbe pottyant a rágógumi vagy cukorka. Ezekben a mostani étkezőpalotákban olyan árusítómasinák állnak már, melyekből meghatározott érme bedobása után zsebkendő, fésű, varrókészlet, hajlakk, szépítőszerek, elsősegélydoboz, fájdalomcsillapító, aszpirin, különféle enyhe hatású gyógyszerek, álmosság elleni tabletták hullanak ki. El voltam bűvölve ezektől a fortélyos szerkezetektől. Mondjuk, megkívánsz valami üdítőitalt; kiválasztod a megfelelőt Sungrape-et vagy Cooly Colát –, aztán megnyomsz egy gombot, bedobod az érmét és vársz. Leesik egy papírpohár, beleömlik az ital, épp annyi, hogy egy fél centiméterrel a pohár széle alá ér – hideg, üdítő nedű, garantáltan szintetikus. A kávé esetében mindez sokkal érdekesebb, mert a forró fekete folyadék után kilövell még egy kis tejsugár, és a csésze mellé lepottyan egy kis csomag cukor. De mindennek a teteje az a masina, amelyik forró levest szolgál fel: borsólevest, csirkebecsináltat, húslevest zöldséggel, tízféle között is válogathatsz, ha bedobod az érmét. Gurgulázó zúgás hallatszik a hatalmas berendezésből, és kigyullad egy tábla alatt a fény: “Melegszik”. Egy perccel később villódzó vörös fény jelenik meg, és már ki is lehet nyitni egy kis ajtót és kivenni belőle a forró levessel teli papírcsészét.

Ez az élet egy bizonyos fajta civilizációnak a teteje. Az éttermek berendezése, a hatalmas kagyló alakú bárpultok, a műbőr borítású székek semmivel sem kevésbé makulátlanok, mint a mosdóhelyiségek. Mindent, ami kapható és megfogható, átlátszó műanyag csomagolás takar. Az étel friss, mintha most húzták volna ki a sütőből, higiénikus és ízetlen: emberi kéz nem érintette.

Nosztalgiával emlékeztem az összevissza fogdosott-tapiskolt franciaországi és olaszországi tálakra.

A pihenés, étkezés és erőgyűjtés eme központjait gyönyörű virágok meg pázsit szegélyezi. Az épületek előtt kijelölt parkolóhely személyautók részére, seregnyi benzinkúttal. Hátul parkolnak a teherautók, ezek a hatalmas országjáró karavánok – szerviz is rendelkezésükre áll itt. Lévén, hogy műszaki jellemzőit tekintve a Rocinante is közéjük tartozott, én is hátra álltam, és hamarosan megismerkedtem a tehergépkocsi-vezetőkkel. A távolsági járatok sofőrjei az őket körülvevő világtól elkülönülő kis kasztot képviselnek. A férjek élelmiszerrel és mindenféle más áruval megrakott teherautóikon járják az országot, asszonyaik és gyermekeik pedig élik a

maguk életét valamelyik kisebb vagy nagyobb városban. A sofőrök egymáshoz húznak, jóban-rosszban összetartanak, és speciális nyelvet beszélnek. Én picinek tűnhettem e hatalmas szállító monstrumok között, gazdáik mégis barátságosak és segítőkészek voltak.

Megtudtam, hogy ezeken a pihenőhelyeken tusoló, szappan és törülköző is van; ha akarok, egész éjszaka parkolhatok és aludhatok itt. A kamionvezetőknek kevés a kapcsolatuk a helyi emberekkel, viszont megszállott rádióhallgatók, Így beszámolhattak az országban történt bármely politikai vagy másfajta eseményről. A pihenőhelyek és tankállomások az autópályákon általában az egyes államok tulajdonában vannak, de néhány highwayn magánemberek tartják fenn ezeket, és az üzemanyagot, szállást, fürdőt meg parkolóhelyet kedvezményes áron bocsátják a kamionsofőrök rendelkezésére. Mivel ezek az emberek elkülönülve élik a maguk életét és csak a fajtájukbeliekkel érintkeznek, én is átutazhattam volna az országot úgy, hogy egyetlen helybéli, városi emberrel se beszélek. A kamionsofőrök ugyanis kívülállóként járják az országot. Persze azokban a városokban, ahol családjuk él, ahonnan származnak, ők is ugyanolyan emberek, mint mások – vannak klubjaik, táncolnak, szerelmi ügyek és gyilkosságok is előfordulnak.

Nagyon szeretem a teherautó-sofőröket, mindig is kedveltem a szakembereket. Társaságukban elsajátítottam az országutak nyelvezetét, tudom, hogyan kell beszélni a gumiról, a rugókról, a túlsúlyról. Vannak törzsvendéglőik az országutak mentén, ahol ismerik a benzinkutasokat és a bármixernőket, ahol néha összefutnak visszafelé tartó kollégáikkal. A nagy összetalálkozás szimbóluma a csésze kávé. Gyakran rajtakaptam magam, hogy megálltam egy kávéra, nem azért, mert megkívántam, hanem mert pihenni akartam, és untam az egyhangú autópályát. Bár a légfék és a szervokormány megkönnyíti a vezetést, a nagy távolságok leküzdése erőfeszítést és nagy figyelmet igényel. Nagyon tanulságos, és a modern tesztmódszerekkel könnyű is lenne felmérni, milyen erőt fejt ki a láb határányi teherautó-vezetés alatt. Egyszer Ed Ricketsszel kövek alatt rejtőzködő tengeri állatokra vadásztunk. Megpróbáltuk kiszámítani, hogy egy átlagos gyűjtögető napon milyen súlyt emeltünk fel a kövek megfordítgatásával. A kövek nem voltak nagyok – súlyuk háromtól ötven fontig terjedt. Úgy saccoltuk, hogy egy jó napon, mikor nem is kellett túl sok erőt kifejtenünk, mindegyikünk 4-10 tonna követ emelt fel. El lehet képzelni, hogy az a piciny, még az egy fontot sem meghaladó erő, melyet a

kormány ide-oda mozgatásával fejtünk ki, vagy a gázpedál tartása és elengedése – fél fontnyi erőnél sem lehet több –, micsoda hatalmas súllyá összegeződik hat óra alatt. Ezenkívül a váll- és nyakizmok, ha öntudatlanul is, állandóan meg vannak feszítve, pillantásunk megállás nélkül vándorol a tükörről az útra és vissza, ezernyi esetben kell dönteni, s ez oly mélyen a tudat alatt játszódik le, hogy fogalmunk sincs az egészről. Hatalmas fizikai és idegi megterhelés. Ezért aztán a kávészünet több szempontból is pihentető.

Meglehetősen gyakran ültem ezeknek az embereknek a társaságában, hallgattam beszélgetésüket, és néha kérdezgettem is őket erről-arról. Hamar rájöttem, hogy nem ismerik a vidéket, amerre járnak. Az országúti pihenőhelyeken kívül semmiféle kapcsolatuk nem volt vele. Rájöttem, hogy tulajdonképpen a tengerészekre hasonlítanak. Még emlékszem, mennyire megdöbbentem első tengeri utamon, amikor észrevettem, hogy ezek a világjárók, akik megfordulnak a Föld összes egzotikus kikötőjében, egyáltalán nem ismerik ezt a világot. A távolsági kamionjáratok sofőrjei sok esetben párban vezetnek; váltják egymást. Amelyik éppen nem dolgozik, az alszik, vagy fűzött könyveket olvas. De útközben leginkább a motorral, vagy az időjárással foglalkoznak és a sebességet figyelik, mert az előírt menetrendet be kell tartani. Vannak olyan gépkocsivezetők, akik rendszeresen, meghatározott útvonalon járnak oda-vissza, mások meg esetenkénti megbízásokat hajtanak végre. Életükről nagyon keveset tudnak a teherautók útvonalai mentén lakó emberek. Amit megtudtam ezekről a férfiakról, csak ahhoz volt elég, hogy még jobban érdekeljenek.

Ha valaki, mint én, hosszú évekig vezetett autót, lassan minden mozdulata automatikussá válik. Nem is kell gondolkozni azon, hogy mit csináljon az ember. Gépiesen működő tudatalattinkba mélyen belerögződött csaknem az egész vezetési technika, Így aztán tudatos énünk jó részét szabadon használhatjuk gondolkozásra. De vajon mire gondolnak az emberek vezetés közben? Rövid kirándulásokon talán arra, hogy nemsokára elérik úti céljukat, vagy eszükbe jutnak az indulás előtt történt események. De a hosszú utakon jócskán marad még lehetőség az álmodozásra, vagy ne adja isten – gondolkozásra. Senki nem tudhatja, hogy ilyen helyzetben mit csinál a másik. Én házakat terveztem, melyeket soha nem fogok felépíteni, kertekről álmodoztam, melyeket soha nem fogok beültetni, és kiagyaltam, hogy Sag Harbor-i kikötőm fenekéről kikaparom a lágy iszapot meg a rothadó kagylókat, csigákat, a vizet kiszivattyúzom és sótalanítva azt,

termékennyé teszem kis földecskémet. Nem tudom, hogy mindezt megcsinálom-e egyszer, vagy sem, mindenesetre az eljárást a legapróbb részletekig kidolgoztam útközben. Tudtam, milyen szivattyút és sótalanító berendezést fogok használni, és az is körvonalazódott bennem, milyen módszer a legalkalmasabb arra, hogy a sókiválasztás folyamatát ellenőrizhessem. Vezetés közben teknősbékacsapdákat fundáltam ki, és hosszú, részletes leveleket fogalmaztam, melyeket soha nem írtam meg, de még kevésbé küldtem el. Mikor a rádió szólt, a zene különböző helyeket és eseményeket idézett fel bennem, a szereplőkkel és díszletekkel együtt, és pontosan emlékeztem az elhangzott dialógusok minden egyes szavára. Aztán elképzeltem mindenféle, jövőbeni jeleneteket – melyek soha nem fognak megvalósulni, pedig legalább olyan kerek egészek és meggyőzőek voltak, mint azok, melyek megtörténtek. Novellákat is írtam fejben, és közben elégedetten kuncogtam saját szellemességemen, szomorkodtam, vagy izgultam a történeten.

Lehet, hogy a magányos ember vezetés közben barátokkal népesíti be álmait, a férfi, akit senki nem szeret, csinos és szerelmes nőkkel veszi körül magát, és a gyermektelen sofőrök gyerekekről álmodnak. No és mit mondjak a késő bánatról? Talán ha ezt meg azt nem tettem volna, ha ezt meg azt nem mondtam volna – istenem, hátha meg sem történik az az átkozott dolog! Mivel ilyen gondolatok kergették egymást az agyamban, feltételezem, hogy más is Így van vele, de ezt soha nem fogom megtudni, mert erről senki nem beszél. És ez az oka annak, hogy ezen a kiránduláson – melyre élmények gyűjtése céljából indultam – lehetőleg a másodrendű utakon közlekedtem, ott, ahol volt mit látni, hallani és szagolni. Elkerültem tehát a széles betonszalagokat, melyek előtérbe hozzák saját énünket, dajkálgatván az álmodozást. Az egyhangú U. S. 90-es autópályán haladtam, amely érinti Buffalót, Erie-t és egészen az ohiói Madisonig vezet, majd rátértem az ugyanolyan széles és gyors U. S. 20-asra, és Clevelanden, Toledón keresztül egész Michiganig hajtottam rajta.

Ezeken az utakon, távol az iparközpontoktól, sok, speciális teherautók által vontatott “mobilház” közlekedett. Már régen akartam róluk beszélni, ezért rá is térek erre a témára. Csatangolásaim legelején feltűntek nekem korunk eme új szüleményei; azt hiszem, minthogy egyre nagyobb számban lepik el a szövetségi országutakat, helyes, ha felfigyelünk rájuk, és egy kicsit elgondolkozunk ezen a jelenségen. Nem lakókocsik ezek, melyeket az emberek általában saját autójukkal vontatnak, hanem vagon hosszúságú,

csillogó járművek. Már kirándulásom kezdetén feltűnt néhány telep, ahol ezeket a kocsikat adják-veszik, aztán később egyre gyakrabban találkoztam a parkolóhelyekkel, ahol ezek a behemót “mobilházak” végleg letelepedtek. Maine-ben sokszor éjszakáztam ilyen parkolótelepeken, elbeszélgettem a telep gondnokával és az újfajta lakások tulajdonosaival, akik szemmel láthatóan kedvelik a magukfajta emberek társaságát.

Gyönyörűen megépített, alumínium burkolatú, dupla falú, hőszigetelt házak ezek, a burkolatot nemegyszer keményfából készült furnírlemezek egészítik ki. Gyakran a negyven láb hosszúságot is elérik, s 2-5 szoba, légkondicionáló berendezés, WC, fürdőszoba és természetesen televízió van bennük. A parkolóhelyeket, ahol letelepednek, helyenként zöld gyep szegélyezi, és el vannak látva minden szükséges felszereléssel. Beszélgettem néhány “parkoló emberrel” mind megszállottjai ennek az életformának. Miután a “mobilházat” a kijelölt parkolóhelyre vontatták, egy gumiból készült csatornacsövet erősítenek a fenekére, a kocsit rácsatlakoztatják az elektromos és vízhálózatra, felállítják a tv-antennát, és ezzel a család már le is telepedett. Több parkolótelep gondnoka is megerősítette, hogy a múlt évben az ország minden négy új lakása közül egy mobil volt. A “parkoló emberek” némi helybért fizetnek, meg a víz és az elektromos áram díját. Ha be akarnak kapcsolódni a telefonhálózatba, a csatlakozót egyszerűen bedugják a konnektorba. Előfordul, hogy a parkolótelepen is van üzlet, ahol minden kapható, ha pedig nincs, hát az ország rengeteg szupermarketjainak egyike biztosan megtalálható a közelben. Mivel városban nehéz parkírozni, az áruházak a településeken kívül épültek, Így még a városi adót sem kell fizetniük. És ez a mobilházak parkolótelepeire is érvényes. Az a tény, hogy ezekkel a házakkal utazni is lehet, nem jelenti azt, hogy utaznak is velük. Tulajdonosaik gyakran évekig egy helyen maradnak, kertet telepítenek, salaktéglából kerítést építenek, és napernyőt, kerti bútort látni a házuk előtt. Ez az életforma teljesen új volt számomra. A mobilházak soha nem olcsók, sőt egyesek meglehetősen drágák és fényűzőek. Olyat is láttam, amelyik húszezer dollárba került, és megvolt benne minden gép, mely az életünk megkönnyítését szolgálja: mosogató, automata mosógép, centrifuga, hűtőszekrény mélyhűtővel.

Tulajdonosaik nemcsak szívesen, de boldogan és büszkén mutatták meg nekem otthonukat. A házak nagyon jó beosztásúak, habár a helyiségek kicsinyek. A lehetőségekhez képest minden berendezés beépített. A széles panorámaablakok mögött a lakók nem érezhetik magukat bezárva. A

hálószobák tágasak, az ágyak kényelmesek és hihetetlenül sok a rakodási lehetőség. Nekem úgy tűnt, hogy eddigi életformánk gyorsan terjedő, forradalmi változásával állunk szemben. Vajon miért választja egy család ezt az életet? Bár el kell ismerni, a lakások kényelmesek, praktikusak, könnyen takaríthatóak és fűthetőek. Ez a beszélgetés Maine-ben játszódott le:

– Elegem volt abból a szél járta, hideg pajtából, az idegeimre mennek az állandó kiadások, a kis összegek, melyeket hol ezért, hol azért kellett kifizetnem. Most meleg, barátságos lakásom van, nyáron meg, hála a légkondicionálónak, jó hűvös van nálunk.

– Általában milyen árkategóriába esnek ezek a kocsik?

– Hát ez változó, jó részük tíz-húszezer dollárba kerül.

– Az ilyen lakások gyors szaporodása kapcsolatban van-e a munkaerőpiacon uralkodó bizonytalansággal?

– Talán. Valami köze ennek is lehet a dologhoz. Senki nem tudja, mi lesz holnap. Gépészek, üzemmérnökök, építészek, könyvelők, sőt előfordul, hogy orvosok, fogászok is élnek mobilházakban. Ha egy gyár vagy üzem becsukja kapuit, az ember nem áll ott megfürödve egy ingatlannal a vállán, melytől nem tud megszabadulni. Tegyük fel, hogy a férjnek állása van, vesz egy házat, aztán az üzemben nagyobb arányú létszámcsökkentést hajtanak végre. Háza máris elvesztette értékét. De ha mobilháza van, akkor bérel egy vontatót sofőrrel, felkerekedik, és nem veszít semmit. Meglehet, hogy sohasem kerül sor rá, de az a tudat, hogy megteheti, megnyugtató.

– És milyen részletfizetési kedvezmények vannak?

– Pontosan olyanok, mint a gépkocsivásárlásnál. Mintha lakbért fizetne az ember.

Rájöttem, mi a vásárlásra csábító legnagyobb vonzerő – ez a varázs rátelepszik az egész amerikai életformára. A mozgatható lakások színvonala évről évre javul. Ha valakinek jól megy, kicseréli házát egy új típusra, akárcsak az autótulajdonosok, ha pénztárcájuk engedi. Valóságos státusszimbólumok. És mivel állandó piacuk van, a használt lakókocsik értéke sokkal magasabb, mint a személyautóké. Néhány év elteltével az egykor drága lakást egy szegényebb család is megveheti. Ezek a lakókocsik könnyen karbantarthatok, nem kell festeni őket, hiszen javarészt alumíniumból vannak, értékük sem függ az ingadozó telekáraktól.

– És mi a helyzet az iskolákkal?

Iskolabusz hozza-viszi a gyerekeket. A családi kocsival a ház ura jár dolgozni, este megy a család az autósmoziba. Egészséges élet ez, vidéken, jó levegőn. Bár a kamatokkal is jócskán megtűzdelt költségek nagyok, de nem magasabbak, mintha az ember lakást bérelne, ráadásul még a háziúrral sem kell a fűtésért harcolni.

És vajon hol lehetne bérelni egy ilyen összkomfortos családi házat, amely előtt mindig van hely a parkoló gépkocsi számára. Vajon máshol tarthatnának-e kutyát a gyerekek? Charley legnagyobb gyönyörűségére majdnem minden házban volt kutya. Kétszer hívtak meg vacsorára ilyen mobilházba, és többször néztem benne rögbimeccset televízión. Egy vállalkozó, aki a parkolóhelyek kölcsönzésével foglalkozik, elmondta nekem, hogy ebben az üzletben az a legfontosabb, hogy az ember olyan telepet találjon, ahol jók a televíziós vételi lehetőségek. Minthogy nem volt szükségem semmiféle szolgáltatásra – csatorna, víz, villamos áram –, egy dollárt kellett fizetnem a parkolásért egy éjszakára.

A "mozgó emberek" nem törekszenek állandóságra – ez volt az első dolog, amit meg kellett állapítanom. Nem gyűjtenek jövendő generációik számára, hanem mihelyt megjelenik és pénzük is összegyűlik rá, megveszik a legújabb típust. Ezeket a lakókocsikat nemcsak a parkolótelepeken látni. Százával találkozni velük a farmerházak mellett, és ennek okát is megmagyarázták nekem. Régebben, ha a fiú megnősült, és feleséget hozott a házhoz, majd később a gyerekek is megszülettek, az volt a szokás, hogy egy új szárnyat építettek a farmhoz, vagy legalább egy kis sufnival egészítették ki a családi otthont. Manapság sok esetben a lakókocsi veszi át az új épület szerepét. Egy farmer, akitől tojást és házi füstölésű szalonnát vásároltam, megmagyarázta az előnyeit. Most minden családnak lehet magánélete, nem úgy, mint eddig. Az öregeket nem zavarják a bőgő csecsemők. Kevesebb az ellentét az anyós és a meny között, mert a család új lánya soha nem élvezett önállósággal rendelkezik: saját lakása van, ahol maga alakítja ki a családi fészkét. Ha pedig elköltöznek – és csaknem minden amerikai költözködik, vagy legalábbis szeretne költözködni –, nem hagynak ott kihasználatlan, vagyis felesleges szobákat. Nagymértékben javultak a generációk közötti kapcsolatok. A fiú vendégként látogatja a szülői házat, és a szülők is vendégek fiuk lakásában.

Aztán itt vannak a magányt kedvelő lakókocsi-tulajdonosok: ilyenekkel is beszélgettem. Megy az ember az országúton, aztán egy domb tetején, melyről ragyogó kilátás nyílik az egész vidékre, meglát egy

magányos mobilházat. Mások a folyó- vagy tóparti fák alatt telepednek le. A magányt kedvelők kibérelnek egy picinyke kis földdarabot a tulajdonostól, csak akkorát, amely a lakókocsi számára elegendő, meg egy kis odavezető ösvényt. Ezek a maguknak való emberek kutat, emésztőgödröt ásnak, kertet telepítenek, mások ötvengallonos olajtartályokban szállítják házukhoz a vizet. Némely magányt kedvelő valóságos feltaláló hajlamról tesz tanúbizonyságot, mikor a víztartályt házánál magasabbra szereli, és egy műanyag csővel összekötve, gravitációs úton biztosítja a vízellátást.

Egyik este kifogástalan konyhában készült étellel vendégeltek meg vacsorára egy ilyen mozgatható lakásban. A rozsdamentes mosogató, a tűzhely és a kályha a konyha műanyag csempével borított falába volt beépítve. A főzéshez butánt vagy valami ahhoz hasonló, bárhol kapható gázt használtak. Az ebédlőben vacsoráztunk, melynek fala mahagóni lemezzel volt borítva. Sehol nem vacsorázhattam volna jobban, kényelmesebben. Egy üveg whiskyvel járultam hozzá az étkezéshez, később letelepedtünk a habgumival párnázott, kényelmes fotelokba. Ez a család szerette ezt az életformát, és eszébe sem jutna visszatérni a régihez. A férj garázsmesterként dolgozott innen négy mérföldnyire, és jól keresett. A két gyerek minden reggel kisétált az autópályához, ahol a sárga iskolabusz felvette őket.

Vacsora után kortyolgattuk a whiskyt jeges szódával, hallgattuk, ahogy zubog a víz az automata mosogatógépben. Aztán kiböktem a kérdést, ami már régóta foglalkoztatott. Rendes, gondolkodó, intelligens emberek voltak. Ezt mondtam:

Az élet egyik legfontosabb tényezője a gyökér, fakadjon az termőtalajból, vagy akár valamely közösségből. Vajon mi a véleményük ezeknek az embereknek arról, hogy gyerekeik sehol nem eresztenek gyökeret? Jó dolog ez, vagy rossz? Vajon nem fog-e hiányozni nekik?

Az apa – kellemes arcú, világos bőrű, sötét szemű férfi – válaszolt:

– Vajon hány ember rendelkezik azzal, amiről ön beszél? Hát milyen gyökerek fakadhatnak egy tizenkettedik emeleti lakásban? Vagy a lakótelepek száz, meg ezer, hajszálra egyforma kis lakásában?

Apám Olaszországból jött, Toscanában nevelkedett egy olyan házban, ahol talán ezer év óta laktak az ősei. Folyóvíz, WC nem volt, faszénnel vagy szőlőtökével tüzeltek – ezek a maga gyökerei. Csak két szobájuk volt; a konyha meg a hálószoba, itt aludt mindenki, a nagyapa, az apa és az

összes gyerek, nem volt hely, ahol az ember egyedül lehetett, olvashatott. És Így éltek évszázadokon át. Vajon az jobb volt? Ha valaki azt mondta volna az öregemnek, hogy válasszon, fogadni mernék, hogy gyökereit elvágva, ezt a mi életünket választotta volna. – Kezével körbemutatott a kényelmes szobában. – S tény, hogy elvágta gyökereit, és átjött Amerikába. Egy New York-i bérkaszárnyában élt – egy szoba, lift nem volt, csak hideg víz, fűtés nélkül. Hát én itt születtem, és az utcán nevelkedtem, mindaddig, míg apám munkát nem kapott fent a New York állambeli szőlőföldeken. Tudja, értett valamicskét a borhoz, de ez volt minden tudománya. Vagy vegyük a feleségemet. ír származású. Az ő családjának is voltak gyökerei.

– Igen, egy tőzegmocsárban – vette át a szót az asszony –, és burgonyán éltek. – Gyengéd pillantást vetett az ajtóra, mely remek konyhájára nyílt.

– És nem hiányzik önöknek az állandóság?

– Hát lehet itt állandóságról beszélni? A gyárak becsukják kapuikat, az emberek továbbköltöznek. Másutt jobb idők járnak, nagyobbak a lehetőségek, hát odamegyünk. Ha az embernek gyökerei vannak, ülhet egy helyben, és éhezhet. Vagy nézzük a történelemkönyvek pionírjait. Vándorló emberek voltak. Feltörték az ugart, eladták, aztán továbbvonultak. Olvastam egy könyvben, hogy Lincoln családja egy tutajon érkezett Illinoisba. Minden vagyonuk néhány hordó whisky volt. Vajon hány amerikai gyerek maradna szülővárosában, ha elengednék onnan?

– Sokat gondolkozhatott ezen a dolgon.

– Nem kellett ezen gondolkoznom. Ez a helyzet. Jó szakmám van. És amíg autók közlekednek, addig munkát is kapok. De tételezzük fel, hogy a vállalat, ahol dolgozom, tönkre megy. Akkor felkerekedem, és addig megyek, amíg állást nem kapok. Most három percre lakom munkahelyemtől. Jobb lenne talán, ha gyökeret eresztek valahol, és húsz mérföldet utazom?

Később folyóiratokat mutattak, melyeket kifejezetten a lakókocsitulajdonosok számára nyomtatnak. A novellák, a versek témája mind a mozgó élet körül forgott, az újságok tele voltak tanácsokkal: hogy lehet a réseket betömni, milyen parkolóhelyet válasszon az ember, ha a napot szereti, milyet, ha a hűvösséget kedveli. A csábító reklámképek, főzésre, tisztításra, ruhamosásra szolgáló elmés szerkezeteket, bútorokat, ágyakat és bölcsőket hirdettek. Egész oldalakat betöltő képek kínálták a ragyogóbbnál ragyogóbb, impozáns új modelleket.

– Sok ezer van már belőlük, és nemsokára milliószámra látni majd ezeket a kocsikat az országban.

– Joe örök álmodozó – mondta a felesége. – Mindig kitalál valamit. Joe, meséld el, min töröd a fejed.

– Nem hinném, hogy érdekelné az urat.

– Dehogynem, nagyon is érdekel.

– Nos hát, hiába mondja a feleségem, ez nem álom, hanem nagyon is reális elképzelés, és hamarosan bele is fogok a dologba. Felveszek kölcsönben egy kis tőkét, de ez biztosan ki fog fizetődni. Már nézegettem az elképzeléseimnek és bukszámnak megfelelő kocsikat az ócskapiacon. Kizsigerelem a berendezését és átalakítom javítóműhellyé. Van már elég szerszámom, aztán az olyan apróságokat, mint ablaktörlő, ékszíj, dugattyúgyűrű, meg keréktömlő, majd beszerzem. Biztos lehet benne, hogy a kocsipark egyre növekedni fog. Sok lakókocsi-tulajdonosnak van már két autója. Bérelek egy százlábnyi kis telket, itt a közelben, és az üzlet már be is indult. Egyetlen dolog van, ami minden kocsira érvényes: valami mindig elromlik rajta, és akkor azt ki is kell javítani. Házamat majd közvetlenül a műhely mellé vontatom, felszerelek egy csengőt, Így aztán éjjel-nappal nyitva tartó szervizem lesz.

– Jó ötlet – mondtam, és Így is gondoltam.

– A legjobb benne az – folytatta Joe –, hogy ha az üzlet bedöglik, továbbköltözöm, ahol jobbak a kilátások.

– Joe már le is rajzolta, mit hová kell tenni – szólalt meg az asszony. – Minden villáskulcsnak, minden fúrónak megvan már a helye, sőt azt is tudjuk, hová tesszük a hegesztőtrafót. Joe csodálatosan hegeszt.

– Visszavonom, amit mondtam, Joe – szóltam közbe. – Azt hiszem, a maga gyökerei a zsírzóaknából erednek.

– Rosszabbul is lehetne csinálni, de én mindent pontosan végiggondoltam. És ha a gyerekek felnőnek, a téli hónapokban Délen, nyáron meg Északon fogunk dolgozni.

– Joe jól dolgozik. Munkahelyén állandó kuncsaftjai vannak, akik esetenként ötven mérföldet is megtesznek, csak hogy Joe javítsa kocsijukat, mert a férjem jó munkát ad – mondta az asszony.

– Valóban jó szerelőnek tartanak – jegyezte meg Joe.

A Toledo mellett haladó nagy highwayn, vezetés közben a gyökerekről beszélgettem Charleyval. Kutyám figyelmesen hallgatott, de nem válaszolt. Az ehhez a témához kapcsolódó szokásos gondolatmenetben két kérdést

szoktunk figyelmen kívül hagyni, lehetséges, hogy az amerikaiak nyugtalan, vándorló, állandóan elégedetlenkedő természetének az oka a kiválasztódással kapcsolatos? A pionírok, a bevándorlók, akik a kontinenst benépesítették, Európa nyughatatlanjai voltak. Akik gyökeret eresztettek, azok otthon maradtak, és még mindig ott élnek. A négerek kivételével akiket rabszolgaként hurcoltak ide –, mindannyian nyughatatlan, gyökértelen elődöktől származunk, azoktól, akik nem akartak otthon maradni. Vajon nem lenne-e furcsa, ha ezeket a hajlamokat nem örököltük volna. De örököltük őket. Ez az eszmefuttatásom azonban csak egy rövid korszakra érvényes. Mit is jelent valójában a szó: gyökér, és vajon mióta rendelkezünk vele? Az emberi faj már évmilliók óta létezik. Mit lehet történetéről elmondani? Távoli őseink a vadat követték – amerre az élelem vándorolt, arra költözködtek ők is. És menekültek az ár, a jég meg az időjárás-változás elől. Aztán évezredek elteltével, amellett, hogy megtanultak gondolkozni, a vadállatokat is megszelídítették, Így már az élelmiszerkészletükkel együtt élhettek. Aztán vég nélküli vándorlásba kezdtek, hogy nyájaiknak legelőt találjanak. És egy földdarabkának csak akkor lett értéke, az állandóságnak csak akkor lett értelme, amikor elterjedt a földművelés. De ez az emberiség történetéhez képest nem is volt nagyon régen. A föld ingatlan, és az ingatlanok valamilyen úton-módon mindig csak a kevesek kezében összpontosulnak, Így aztán az egyik ember földet akart birtokolni, de ugyanakkor rabszolgákra is szüksége volt, mert valakinek dolgoznia is kellett. A gyökerek a földtulajdonban és az ingatlan birtoklásában rejlettek. Mindezek alapján elmondható, hogy az emberiség nyughatatlan fajta, mely nem is olyan régen és nem is olyan mélyen vert gyökeret.

Talán ezt az egész problémát, ezt az egész lelki kényszerűséget túlbecsültük. Lehetséges, hogy minél hevesebben kívánja, annál mélyebb és annál nagyobb erővel tör az emberre az ősi, sóvárgó vágy: bárcsak máshol lehetnék, nem itt, ahol éppen vagyok.

Charley nem fűzött hozzá semmit eszmefuttatásomhoz. Különben is borzasztó állapotban volt. Régóta készülődtem már, hogy rendezek nála egy birkanyírást és meg is fésülöm, de soha nem jutottam hozzá. Bundája csapzott volt és koszos. Az uszkárok sem vedlenek jobban, mint a bárányok. Ahányszor elhatároztam, hogy este kicsinosítom őkelmét, mindig közbejött valami. Aztán rájöttem, hogy kutyám veszélyes allergiában szenved. Egy alkalommal olyan parkoló helyen éjszakáztam, ahol éppen

hatalmas, szarvasmarhaszállító teherautókat takarítottak; a lerakott trágyahegyek felett felhőkben rajzottak a legyek. A szúnyogháló ellenére milliószámra repültek be a Rocinantéba ezek a kis paraziták, s úgy letelepedtek a sarkokban, hogy az istennek sem lehetett őket kikergetni. Először fordult elő, hogy kénytelen voltam elővenni a rovarirtót, és alaposan beszórtam vele a fülkét. Erre Charley olyan erős és hosszan tartó tüsszögőrohamot kapott, hogy a végén a karomban kellett őt kivinnem. Másnap reggel a kocsi tele volt kókadt legyekkel, mire megint beszórtam őket, és Charley újabb rohamot kapott. Ezek után, ha előfordult, hogy repülő látogatóim érkeztek, Charleyt ki kellett zárnom, és a házat vagy a fülkét kiszellőztetnem, miután a dögöket kitakarítottam. Még nem hallottam ilyen heves allergiáról.

Hosszú ideje nem jártam Közép-Nyugaton, Így aztán az élmények tömege zúdult rám, miközben Ohión, Michiganen és Illinoison áthaladtam. Mindenekelőtt a hatalmas népességnövekedés tűnt fel. A falvak városokká, a kisvárosok nagyvárosokká nőttek. Az utakon nyüzsgő forgalom, s a városok annyira zsúfoltak voltak, hogy nagyon kellett vigyázni, nehogy az ember gázoljon vagy elgázoltasson. A következő élmény az elektromos energia, az erő, valóságos energiafolyam volt, mely mindenfelől főbe kólintotta az utazót. Ez a vitalitás – jó és rossz értelemben – ott pezsgett mindenütt. Egy pillanatig sem jutna eszembe, hogy azokat a New England-i embereket, akikkel megismerkedtem és elbeszélgettem, barátságtalanoknak vagy udvariatlanoknak tartsam, de az biztos, hogy szűkszavúak voltak, és általában kivárták, hogy az idegen kezdje az ismerkedést.

De alighogy elhagytam Ohiót, az volt az érzésem, hogy itt az emberek sokkal nyíltabbak, sokkal inkább kimutatják érzelmeiket. Egy út menti étterem pincérnője engem megelőzve köszönt jó reggelt, úgy tett, mintha örömét lelné abban, hogy megbeszélheti velem reggelim összeállítását, lelkesen beszélgetett az időjárásról, sőt még némi információt is hajlandó volt adni magáról, anélkül, hogy noszogatni kellett volna. Az idegenek kötetlenül, minden gátlás nélkül beszélgettek egymással. Azóta, hogy nem jártam itt, elfelejtettem, milyen gazdag és gyönyörű ez a vidék – a vastag humuszréteg, a hatalmas erdőségek, a Michigan-tó partvidéke csinos, mint egy szépen kikészített, jól öltözött és felékszerezett asszony. A föld termékeny, szívesen adja gyümölcsét, és mintha az emberek is ehhez igazodnának.

Csatangolásaim egyik fő indítéka az volt, hogy hallgatózzam, figyeljem az emberek kiejtését, beszédritmusát, hangsúlyát és kifejezéseit. Mert a beszéd sokkal több, mint szavak és mondatok. Figyeltem mindenütt. Úgy vettem észre, hogy a tájszólások eltűnőben vannak. A rádió negyven, a televízió húsz éve megtette a hatását. A tömegkommunikációs eszközök lassan, de feltartóztathatatlanul rombolják a helyi jelleget. Még emlékszem arra az időre, amikor egy ember beszédjéről rögtön kitaláltam, honnan származik. Manapság ez már egyre nehezebb és belátható időn belül lehetetlen lesz. Kevés az a ház vagy épület, amelynek tetejéről nem meredeznek különböző antennák. A rádió és a televízió nyelvezete szabványosított, és talán ez a legszabatosabb angol nyelv, amit valamikor is használtunk. Olyan ez, mint a kenyerünk: uniformizáltan jó és uniformizáltan ízetlen, mert úgy dagasztják, sütik, csomagolják és árusítják, hogy semmiféle üdvös vagy káros véletlen, semmi emberi gyarlóság nem hathat rá – nyelvünk is ilyenformán válik egységes nyelvvé.

Engem, aki annyira szeretem a szavakat és a bennük rejlő végtelen lehetőségeket, elkeserít e folyamat feltartóztathatatlansága. Hiszen a helyi tájszólással együtt a helyi jelleg is eltűnik. Azok a kifejezések, beszédfordulatok, melyek nyelvünket oly gazdaggá tették, és a tájköltészet színeivel gyarapították, lassan kihalnak és előre csomagolt, szabványosított, ízetlen nemzeti nyelv lép a helyére. A helyi sajátosságok még nem tűntek el teljesen, de tűnőfélben vannak. Évekkel ezelőtt hallgatóztam utoljára az országban, és azóta nagy a változás. Az ország északi részében nyugat felé haladva mindaddig, míg Montanát el nem értem, sehol sem hallottam igazi tájszólást. Ez az egyik oka annak, amiért megint beleszerettem Montanába. A nyugati partvidéken aztán megint előre csomagolt angolt beszélnek. Az ország délnyugati részében hallani még valamicske dialektust, de már ez is halványul. A mély Dél természetesen keményen állja a sarat, és jó néhány más anakronizmus mellett őrzi helyi kifejezéseit is, de egyetlen tájegység sem tud sokáig ellenállni az autópályáknak, a nagyfeszültségű távvezetékeknek és a szövetségi televíziónak. Lehet, hogy mindez, amin most siránkozom, szóra sem érdemes én mégis sajnálom elvesztését.

Habár protestálok élelmiszereink, dalaink, nyelvünk és nem utolsósorban lelkünk szabványosítása ellen, nagyon jól tudom, hogy a régi szép időkben is kevés házban sütöttek jó kenyeret. A háziasszony főztje – ritka kivételtől eltekintve – szegényes volt, és abban a jó pasztőrizálatlan tejben, melyben a légy a trágyával keveredett, hemzsegtek a baktériumok,

az ősi “egészséges” életmód pedig rejtélyes fájdalmaktól és titokzatos, halálos betegségektől volt terhes, az az áldott tájszólás, amit annyira siratok, az analfabétizmus és a tudatlanság gyermeke. Ha az ember megöregszik, hidat akar verni az időn keresztül, tiltakozásul a változás, főleg a jó irányban való változás ellen. De az igazság azért mégiscsak az, hogy a koplalást a hízással cseréltük fel, és mindkettő egyaránt halálos veszélyt rejt. Ledőltek a változást akadályozó falak. Nincs semmi elképzelésünk – legalábbis nekem nincs – arról, hogy milyen lesz az emberi élet, az emberi gondolkozás száz vagy akár ötven év múlva. Talán az a legnagyobb bölcsességem, hogy tudom, nem tudok semmit. Azoknak a legrosszabb, akik arra fecsérelik energiájukat, hogy megállítsák az időt. Ezeket az embereket csak a veszteség keseríti és nem lelik örömüket a haladásban.

Mikor a hangyabolyként nyüzsgő nagy iparvárosok – Youngstown, Cleveland, Akron, Toledo, Pontiac, Flint, majd később South Bend és Gary – mellett elhaladtam, szinte letaglózott a termelés fantasztikus mérete és energiája, a bonyolultság, ami káoszhoz hasonlítható, és mégsem lehet az. Így érezhet az, aki egy hangyabolyt figyel, és nem lát semmiféle rendszert, célt és értelmet lakóinak ide-oda rohangászásában. A legszebb az egészben az volt, amikor újra csendes, vidéki úton hajtottam, fasorok, sövények, elkerített mezők és tehenek között, amikor a Rocinanteval áttetsző, tiszta vizű tavak mellett táborozhattam, és nézhettem a fejem felett nyíl alakzatban elhúzó vadlibákat, vadludakat. Charley érzékeny orrával felkutathatta a terepet, olvashatta a maga sajátos irodalmát a bokrok alatt, és a fatörzseken, hátrahagyhatta üzeneteit, amely az idők végtelenségében talán éppoly jelentősek lesznek, mint az, amit én romlandó papírdarabra firkantok. Ott, abban a nagy-nagy nyugalomban – a szél a faágakat legyezgette és megtörte a víz tükrét – eldobható alumíniumedényemben megfőztem mesébe illő vacsorámat és erős, sűrű kávémat, melyben egy tű sem merülne el, aztán kiültem a hátsó ajtó lépcsőjére, itt elgondolkozhattam mindazon, amit láttam, hallottam és megpróbálhattam elrendezni magamban azt a rengeteg élményt, amely ott nyüzsgött-zsongott fejemben.

Megkísérlem elmesélni, hogyan is volt ez. Próbálják csak végigjárni a firenzei Uffizit vagy a párizsi Louvre-t; az embert úgy elárasztja a hajdani nagyságok alkotásainak sokasága, hogy valósággal szorong. Aztán, ha megint egyedül vagy és emlékezel, a képek önmagukat fogják szelektálni – egyeseket ízlésed vagy értetned küszöböli ki, de a többi világosan és élesen jelenik meg a szemed előtt. És ezután már nyugodtan visszatérhetsz a

képtárba egy bizonyos remekműhöz, nem kell félned a gazdagság zavarától. Ha elrendeztem a zűrzavart a fejemben, már végig tudok menni a madridi Pradón úgy, hogy észre sem veszem a sok ezer ordító képet, amely mind az én figyelmemet akarja felkelteni, és meglátogathatom barátomat, egy nem túl nagy Grecót, a San Pablo con un Líbrót. Szent Pál éppen behajtotta a könyvet. Egyik ujja a könyv lapjai között van, arcán csodálat és igyekezett, hogy megértse a becsukott könyvben olvasottakat. Meglehet, a megértés csak később adatik meg. Évekkel ezelőtt, mikor fakitermelésen dolgoztam, a favágókról az járta, hogy a bordélyházban fát vágnak, és az erdőben élik ki szexuális vágyaikat. Hát valahogy én is Így vagyok ezzel, Így azután egy észak-michigani tó partján üldögélve próbálom rendezgetni Közép-Nyugat nyüzsgő ipara körül csapongó gondolataimat.

És ahogy ott a zavartalan csendben ücsörgők, az úton hatalmas fékcsikorgással megáll egy dzsip. A jó Charley félbehagyja munkáját, és felüvölt. Egy fiatalember, csizmában, kordnadrágban, vörösfekete skótmintás bekecsben, kimászik a kocsiból és nagy lépésekkel közeledik felém. Kemény, barátságtalan hangnemben beszél, mint általában az olyanok, akik nem szeretik, amit csinálnak.

– Nem látja, hogy ez a terület be van kerítve? Ez magántulajdon.

Rendes körülmények között ettől a hangtól biztosan begerjedek.

Valószínű, hogy dühömben meglehetősen rondán kitörök, és akkor a fiatalember élvezettel, minden lelkiismeret-furdalás nélkül elkergethetett volna. Még szenvedélyes és erőszakos veszekedéssé is fajulhatott volna a dolog. Mondom, ez történt volna rendes körülmények között. De mialatt a válaszomon haboztam, ez a gyönyörű és nyugodt környezet lehűtötte bosszúságom.

– Gondoltam, hogy ez magánterület. Éppen engedélyt akartam kérni az itt-tartózkodásra. Megfizetnék érte.

– A tulajdonos nem szereti a kempingezőket. Csak szemetet hagynak maguk után, és tüzet csinálnak.

– Egyetértek vele. Nagyon jól tudom, milyen mocskot csinálnak.

– Látja azt a táblát azon a fán? Tilos belépni, vadászni, horgászni és táborozni.

– Hát – mondtam –, ez meglehetősen komolyan hangzik. Ha magának az a kötelessége, hogy engem innen elkergessen, akkor itt nincs mit tenni. Szó nélkül távozom. De épp az előbb főztem egy kávét. Gondolja, hogy a főnökének lenne valami ellenvetése, ha én azt most meginnám? És

haragudna, ha megkínálnám magát egy csészével? Aztán annál gyorsabban rúghatna ki innen.

– Az ördögbe is – vigyorodott a fiatalember –, hiszen maga nem is rakott tábortüzet és nem is szemetel.

– Sokkal rosszabbra készülök. Meg akarom magát vesztegetni egy csésze kávéval. Sőt továbbmegyek: azt javaslom, hogy tegyünk egy csepp Old Granddadet is a feketébe.

– Mi a fene – nevette el magát. – Akkor várjon, elviszem az útról a kocsimat.

Egyszóval, megtört a jég. Törökülésben letelepedett a tűlevelekkel borított földre, és szürcsölgetni kezdte a kávéját. Charley a közelben szaglászott, sőt még azt is megengedte, hogy a fiú megsimogassa, az ilyesmi pedig ritkán fordul nála elő.

Általában nem engedi, hogy idegenek érintsék, inkább félrevonul. De a fiatalember ujjai azonnal megtalálták Charley füle mögött azt a pontot, ahol annyira élvezi a vakarást. Kutyám felsóhajtott, és elégedetten helyet foglalt.

– Vadászni készül? Látom a fegyvereit a kocsiban.

– Éppen csak átutazóban. Tudja, hogy van ez; ha az ember lát egy tisztást, ami éppen megfelelő, és már alaposan elfáradt, nem tud ellenállni – le kell táborozni.

– Egén – mondta. – Értem, mire gondol. Klassz felszerelése van.

– Nekem jó és Charleynak is.

– Charley? Még soha nem hallottam ilyen kutyanevet. Hello, Charley!

– Nem szeretném, ha valami kellemetlensége támadna a főnökével. Azt hiszem, ideje, hogy elhúzzam a csíkot.

– Mi az ördögnek? – mondta. – Nincs is itt a főnök. Én helyettesítem. Nem csinál maga itt semmi zűrt.

– De hát én birtokháborítást követtem el.

– Tudja, mit mondok én magának? Táborozott itt egyszer valami ütődött hapsi. Amikor idejöttem, hogy kitegyem innét a szűrét, hát valami nagyon mulatságosat mondott. Ezt mondta: “A birtokháboritás nem bűntény, és én sem vagyok gonosztevő.” Azt mondta, ez csak kihágás. Mi az ördögöt jelenthet ez? Valami ütődött hapsi volt.

– Fogalmam sincs róla – mondtam. – Én viszont nem vagyok ütődött. Adja ide a csészéjét, még egyszer felmelegítem a kávéját.

– Klassz a kávéja – mondta házigazdám.

– Találnom kell egy parkolóhelyet, mielőtt még besötétedik. Tud valami jó kis zugot ajánlani az út mentén, ahol zavartalanul éjszakázhatom?

– Ha átmegy oda, a fenyőfák mögé, senki nem láthatja meg az útról.

– De hát akkor kihágást fogok elkövetni.

– No igen. Csak tudnám, hogy ez mit jelent.

Dzsipjével előrement, és segített keresni egy jó sima helyet a fenyvesben. Aztán sötétedés után megint felkeresett, megcsodálta a Rocinante berendezését, ittunk egy kis whiskyt, és bolondságokkal szórakoztattuk egymást. Nagyon jól éreztük magunkat.

Mutattam neki néhány különleges műcsalit – még Abercrombie & Fitchnél vásároltam –, egyet kapott is tőlem, aztán néhány kiolvasott, szexszel és szadizmussal teli ponyvát és a Field and Stream egy példányát is neki ajándékoztam. Viszonzásképpen felajánlotta, addig maradhatok, ameddig csak akarok, és megígérte, másnap is eljön, és akkor horgászhatunk is egyet. Elfogadtam a meghívást – egy napra. Jó érzés, ha az embernek vannak barátai, és különben is, szükségem volt egy kis időre, hogy a látottakat megemészthessem – a hatalmas gyárakat, üzemeket, a nyüzsgést, termelést.

A tó őre magányos ember volt, talán éppen azért, mert volt felesége. Megmutatta a fényképét, mely tárcájának plasztikablaka mögött lapult. Egész csinos szőke asszonykát láttam, aki minden erejével azon volt, hogy a képeslapok modelljeire hasonlítson, és ehhez felhasználta a kozmetikai ipar minden termékét: hajsampont, szájvizet, bőrápolószereket és a tartóshullámot. Gyűlölte a vidéki, ahogy ő mondta: a parasztéletet, és Toledo vagy South Bend nagyvilági, pompás fényei után vágyakozott. A Charm és a Glamour folyóiratok fényes lapjai voltak a barátai. Duzzogásaival valószínűleg egy nap eléri célját. Férje állást vállal majd a haladás egyik óriási, lármás szervezetében, és ezután boldogan élnek, míg meg nem halnak. Mindez beszélgetés közben, burkolt célzások formájában tört ki belőle. Az asszony pontosan tudta, hogy mit akar, a férfi viszont nem, de a tudata mélyén lappangó vágy egész életét meg fogja keseríteni. Miután dzsipjében elrobogott, elképzeltem az életét, és elszomorodtam. A fiú meg akarja tartani csinos kis feleségét, de akar még valami mást is – mindkettőt azonban nem kaphatja meg.

Charley rosszat álmodott, fel is ébresztett. Lábával kapálózott, mintha rohanna valahová, és közben panaszos, vinnyogó hangokat hallatott. Lehet, hogy álmában valami óriás nyulat kergetett, és nem tudta utolérni. Vagy

talán őt kergették. Mikor ez utóbbi lehetőség eszembe jutott, kinyújtottam karomat, és felébresztettem, de az álom nagyon komolynak bizonyult. Panaszosan felmordult, kiivott egy fél vödör vizet, aztán megint mély álomba zuhant.

Az őr nem sokkal napfelkelte után megérkezett. Hozta magával horgászbotját, én meg előkerestem a magamét, és felszereltem rá az orsót. Aztán meg kellett keresnem a szemüvegem, hogy felkössem rá a világosra festett csalit. A zsineg átlátszó, állítólag azért, hogy a halak ne vegyék észre. Én valóban nem látom szemüveg nélkül.

– Meg kell mondanom, hogy nincs horgászengedélyem – szólaltam meg.

– Hát aztán. Úgyse fogunk semmit.

Igaza volt. Semmi sem akadt horogra.

A part mentén sétáltunk, ki-be dobáltuk a horgot, és mindent megtettünk, ami tudomásunk szerint felkelti a sügérek és csukák figyelmét.

– Biztosan itt vannak valahol, csak éppen nem kapták meg az üzenetet – ismételgette barátom.

– De sohasem kapták meg. Ha ott voltak, hát ott is maradtak. Általában mindig ilyen a formám, amikor horgászom, de ennek ellenére élvezem ezt a sportot. Nincsenek nagy igényeim. Nem kívánok kapcsolatot találni a sors valami hatalmas szimbólumához, és férfiasságomat sem titáni halháborúban akarom bizonyítani. De azért időnként szívesen megeszem pár darab készséges, serpenyőbe illő halacskát. Délben visszautasítottam az ebédre szóló meghívást, melyen feleségét is megismerhettem volna. Egyre türelmetlenebbül vártam a saját feleségemmel való találkozást, Így aztán gyorsan továbbindultam.

Valamikor, nem is olyan régen, ha egy férfi tengerre szállt, két-három évre, talán örökre is megszűnt létezni. És amikor a társzekerek hajtói elindultak, hogy meghódítsák a kontinenst, gyakorta előfordult, hogy az otthon maradt barátok és rokonok soha többé nem hallottak felőlük. Az élet ment tovább – a problémák megoldódtak, elhatározások születtek. Még én is emlékszem arra az időre, amikor a távirat csak egyet jelenthetett: haláleset történt a családban. De a telefon egy rövid emberöltő alatt mindezt megváltoztatta. Ha útibeszámolóm azt a látszatot keltené, hogy eltéptem minden szálat, ami a családi örömökhöz és gondokhoz köt, akkor meg kell mondanom, hogy nem ez az igazság. Továbbra is értesülök az ifjú családtagok soron levő csínyeiről, a legifjabbak új fogairól, az üzleti

sikerekről, baklövésekről. Hol egy bárból, hol egy szupermarketből, hol egy autógumikkal és szerszámokkal teletömött szerelőműhelyből – hetenként háromszor hazatelefonáltam New Yorkba, hogy személyazonosságomat térben és időben fenntartsam. Három-négy percre volt nevem, voltak kötelességeim, örömeim és gondjaim, és mindezt úgy húztam magam után, mint üstökös a lángcsóváját. Olyan volt ez, mintha az ember ide-oda ugrálna egyik dimenzióból a másikba, csendes robbanás, mely áttöri a hanghatárt – egyszóval: különös érzés, mint mikor az ember hirtelen jól ismert, de idegen vizekbe merült.

Még annak idején megállapodtunk feleségemmel, hogy Chicagóba repül, ahol utamat rövid időre megszakítva, találkozhatunk. Ő két óra alatt fog átrepülni egy olyan földdarabot, melyet én hosszú hetekig tudtam csak bejárni. Kezdtem türelmetlen lenni, Így aztán Elkhartot, South Bendet és Garyt elkerülve ráragadtam az Indiana északi határán húzódó autópályára. Az út jellege rendszerint az utazást is meghatározza. Az egyenes szakaszok, a suhanó forgalom, az egyhangú sebesség hipnotizál, és mialatt fogynak a kilométerek, alig észrevehetően telepszik rád a fáradtság. A nappalok és éjszakák egybeolvadnak. A nyugvó Nap nem csalogat és nem is kényszerít a megállásra, mert a kocsik szakadatlanul robognak tovább.

Késő éjszaka volt, amikor megérkeztem egy pihenőhelyre. Az éjjel-nappal nyitva tartó büfé hatalmas pultjánál vásároltam egy fasírttal töltött zsemlét, és kisétáltam Charleyval a rövidre nyírt fűre. Aludtam egy órát, de még jóval pirkadat előtt felébredtem. Hoztam magammal városi ruhát, inget és cipőt, de megfeledkeztem a bőröndről, melyben a kocsiból a szállodába vihettem volna a holmimat. Bár az is igaz, hogy fogalmam sincs róla, hol tudtam volna kocsimban egy koffert elhelyezni. Egy lámpaoszlop alatt álló szeméttárolóban találtam egy tiszta, hullámpapírból készült kartondobozt – abba pakoltam városi ruháimat. Tiszta, fehér ingeimet útitérképekbe csomagoltam, majd a dobozt átkötöttem horgászzsineggel.

Ismervén félelmemet az üvöltő járművek forgatagától, még jóval napfelkelte előtt indultam el Chicagóba. Az Ambassador East volt utam végcélja, ahol szobát is foglaltattam, de szokásomhoz híven megint eltévedtem. Végül, egy hirtelen ötlettől vezérelve, beültem egy éjjeli taxiba, amely elvitt a szállodához; mi sem természetesebb, hogy előzőleg egész közel haladtam el a hotelhoz. Lehet, hogy a kapus és a boy szokatlannak találta járművemet, mindenesetre ennek semmi jelét nem adta. Kiadogattam vállfára akasztott útiöltönyeimet, vadászkabátba tekert cipőimet, és New

England útitérképeibe takarosan becsomagolt ingeimet. A Rocinantét villámgyorsan eltüntették egy raktárhelyiségben. Charleyt egy kutyaházba kellett elraktározni; ahol majd meg is fürdetik, megnyírják. Őkelme kora ellenére meglehetősen hiú, és szereti, ha szépítgetik, de amikor rájött, hogy magára hagyom, és éppen Chicagóban, megszokott hidegvére cserbenhagyta, és tomboló kétségbeeséssel üvöltött. Befogtam a fülemet, és elrohantam a hotelba.

Azt hiszem, jól ismernek és szívesen látnak az Ambassador Eastben, de ez nem vonatkozik szükségszerűen erre az esetre, mikor gyűrött vadászöltözékben, borotválatlanul, koszosan és az éjszakai vezetéstől gyulladt szemmel érkezem. Természetesen foglaltam szobát, de azt csak délre tudták kiüríteni. A szálloda álláspontját sokoldalúan megvilágították. Én megértettem az igazgatóság szempontjait és elnéző is voltam. Az én álláspontom viszont az volt, hogy szeretnék megfürödni, aztán ágyba bújni, de ha ez lehetetlen, kénytelen leszek a hallban egy fotelba letelepedni és aludni, míg szobám el nem készül.

Láttam a portás szemén, hogy kényelmetlenül érzi magát. És tudtam azt is, hogy nem válnék e drága és elegáns luxushotel díszére. Talán a portás telepatikus jelzésének eredményeként megjelent az üzletvezető-helyettes, és közösen kidolgoztunk egy megoldást. Egy úr épp most jelentkezett ki, mert el kellett érnie az egyik korai gépet. Szobája nem volt még kitakarítva és rendbe téve, de szívesen megengedik, hogy használjam, míg az enyém elkészül, Így aztán a probléma – értelem meg türelem segítségével – megoldást nyert, és mindenki megkapta, amit akart – én szerencsésen forró fürdőhöz és ágyhoz jutottam, a szálloda pedig megmenekült az én hallbeli letelepedésemmel járó kellemetlenségektől.

A szoba érintetlen volt, mióta előző bérlője elhagyta. Belesüppedtem egy kényelmes fotelba, hogy levegyem bakancsomat, és az egyiktől már meg is szabadultam, mikor kezdtem felfigyelni néhány dologra, majd egyre többre és többre. Meglepően rövid idő alatt megfeledkeztem a' fürdőről, alvásról, és azon kaptam magam, hogy mélyen belebonyolódtam Magányos Harryba.

Az állatok, ha valahol megpihennek, vagy valami mellett elhaladnak, letaposott füvet, lábnyomokat, esetleg ürüléket hagynak maguk után; az ember pedig rányomja jellemének, életrajzának, a minap történteknek és esetleg jövendő terveinek, reményeinek a bélyegét a szobára, melyben az éjszakát töltötte. Egyébként én hiszek abban, hogy a személyiség beissza

magát a falakba, aztán lassan kiszabadul onnan. Talán ezzel is magyarázhatók többek közt a szellemekkel és kísértetekkel kapcsolatos jelenségek.

Meglehet, hogy következtetéseim tévesek, én mégis érzékeny vagyok az emberi nyomokra. Bátran bevallom, hogy javíthatatlan kíváncsiskodó vagyok. Még soha nem mentem el egy lefüggönyözetlen ablak mellett anélkül, hogy bepillantottam volna, és soha nem dugtam be fülemet olyan beszélgetés hallatán, melyhez semmi közöm. Igazolhatnám, sőt hangzatosan alátámaszthatnám ezt azzal, miszerint foglalkozásom megkívánja, hogy ismerjem az embereket, de az a gyanúm, egyszerűen kíváncsi vagyok.

Ültem ebben a takarítatlan szobában, és Magányos Harry egyre inkább alakot, testet öltött. Személyiségének itthagyott morzsáiban érzékeltem az előttem távozó vendéget. Persze Charley még tökéletlen orrával is többet megtudott volna. De Charley egy kutyaházban tartózkodott, birkanyírásra várva. Harry – ennek ellenére – pontosan olyan reális számomra, mint bárki más, akivel találkoztam, de néhányuknál még valósabb is. A maga nemében nem egyedülálló jelenség, inkább egy meglehetősen széles réteg egyik képviselője. Ezért minden Amerikával foglalkozó tanulmányban figyelembe kell venni Harryt. Attól tartok, hogy néhányan már idegeskedni kezdenek, mielőtt összeeszkábálom őt, engedjék meg, hogy felvilágosítsam Önöket – nem is Harrynak hívják. A connecticuti Westportban él. Ezt az információt számos ing tisztítócéduláiból szereztem. Az ember általában ott lakik, ahol ingeit tisztíttatja. Elképzelhető, hogy New Yorkban dolgozik, ahová bérlettel utazik. Chicagói útja elsősorban üzleti út volt, egy kis hagyományos szórakozással fűszerezve. Nevét ismerem, mert egy szállodai levélpapírra többször leírta, és mindegyik aláírás dőlése eltért egy kicsit a másikétól.

Ez azt jelenti, hogy az üzleti dolgokban nem egészen biztos önmagában, és erre más jelek is utaltak.

A feleségének szánt, megkezdett levél szintén a papírkosárban kötött ki. “Drágám! Minden rendben. Próbáltam hívni nénikédet, de nem felelt. Szeretném, ha velem lennél. Ez egy sivár város. Elfelejtetted bepakolni mandzsettagombjaimat. Vettem egy olcsót Marshall Fieldnél. Miközben írom ezt a levelet, várom C. E. hívását. Remélem magával hozza a szerz…”

Nem is baj, hogy a drágám nem toppant be Harryhoz Chicagóba, hogy magányát enyhítse. Emberünk vendége nem C. E. volt, a szerződéssel,

hanem egy barna hölgy, aki nagyon halvány rúzst használt – cigarettavégek a hamutartóban, whiskys pohár széle. Jack Daniel'st ittak, egy egész üveggel – üres palack, hat ásványvizes üveg és egy edény, melyben valamikor jégkockák voltak. A nő erős parfümöt használt, és nem maradt itt éjszakára – a másik párnán feküdtek, de nem aludtak rajta, és az eldobott papírzsebkendőkön nem volt rúzsnyom. Szeretném azt hinni, hogy Lucille-nek hívták nem tudom miért. Lehet, hogy azért, mert ez volt és még most is ez a neve. Ideges barátnő volt – Harry eldugott filteres cigarettáját szívta, de mindegyiket csak egyharmadáig, aztán másikra gyújtott rá, de nem oltotta el őket, hanem szétnyomta úgy, hogy a végük szétpattant. Lucille olyan kalapot hordott, amelyet belülről fésűk tartottak. A fésűk egyike kitört. Ez és egy hajtű árulkodott Lucille barna hajáról.

Nem tudom, hogy Lucille hivatásos volt-e, vagy nem, de mindenesetre gyakorlottnak látszott. Valami finom üzleti szellem lebegett körülötte. Nem hagyott széjjel annyi holmit, mint egy amatőr. Nem is itta le magát. Pohara üres volt, de a vörös rózsákkal teli váza – az igazgatóság figyelmessége – Jack Daniel's-szagú volt, és ez nem tett jót a virágoknak.

Vajon miről beszélgetett Harry és Lucille? Vajon a nő elűzte-e partnere magányát? Valahogy kételkedem benne. Azt hiszem, mindegyik azt tette, amit a másik várt tőle. Harrynek nem lett volna szabad meginnia italát. Gyomra nem szokott ehhez hozzá – Tum* csomagolópapír a szemétkosárban. Az az érzésem, hogy kényes ügyletekkel foglalkozik, és ez megfekszi a gyomrát. Valószínű, hogy Magányos Harry kiitta az üveg tartalmát, miután Lucille távozott.

Macskajajos volt – két üres doboz Bromo Seltzer a fürdőszobában.

Három dolog zavar Magányos Harryval kapcsolatban. Először nem hiszem, hogy bármiben is örömét lelte volna, másodszor az az érzésem, hogy valóban magányos volt, talán véglegesen magányos, és harmadszor, semmi olyat nem tett, amit nem lehetett volna megjósolni – nem tört össze poharakat vagy tükröt, nem követett el semmi erőszakos cselekményt, nem hagyott hátra semmi fizikai bizonyítékot arra, hogy bármit is élvezett volna. Egyik lábamon félbakancsosan – Így ugráltam körül a szobát, hogy megismerjem Harryt. Az ágy alá is bekukkantottam, a szekrénybe is benéztem. Még egy nyakkendőt sem felejtett itt. Sajnáltam Harryt.

HARMADIK RÉSZ

Chicagóban félbeszakadt utam, újra felvettem nevemet, személyazonosságomat, megint boldog házasember lettem. Feleségem Keletről repült ide e rövid látogatásra. Örültem ennek a változásnak, mely visszavezetett megszokott, nyugalmas életembe – de itt meg irodalmi természetű nehézségeim támadtak.

Chicago megszakította a folytonosságot. Ez az életben megengedhető, de az irodalomban nem. Így aztán Chicagót kihagyom, mert nem tartozik ide, nem illik bele a képbe. Útközben jólesett és kellemes volt, de az írásban csak egyenetlenséget szülne.

Amikor pedig eljött a búcsú ideje, újra át kellett élnem a reménytelen magányosságot, és ez legalább olyan fájdalmas érzés volt, mint először. Úgy látszik, a magányosság ellen nincs más gyógymód, csak az egyedüllét.

Charley lelkét három érzés dúlta fel: egyrészt a düh, hogy otthagytam, másrészt a boldogság, amikor megpillantotta a Rocinantét, végül pedig a büszkeség saját megjelenésére. Mert ha Charleyt megfésülik, megnyírják és megfürdetik, ugyanolyan elégedett magával, mint a férfi egy jó szabótól kijövet, vagy az asszony, aki új patinát kapott a kozmetikai szalonban. Mindannyian azt hihetik, hogy most teljesen megszépültek. Charley megfésült tuskólábai pompásan mutattak, ezüstkék bundája kackiásan göndörödött, és úgy tartotta farkának pomponját, mint a karmester a pálcáját. Megnyírt és megfésült sűrű pofaszakállával úgy viselkedett, mint egy XIX. századbeli francia kéjenc, és ez a frizura még görbe metszőfogait is takarta. Véletlenül tudom, hogy néz ki őkelme, ha nincs rendbe hozva. Egyik nyáron szőre fényét vesztette és penészes lett, mire kopaszra nyírattam. Ami robusztus bástyának látszott, vékony, sovány és nem éppen egyenes lábszárnak bizonyult; mellkasának eltávolított szőrzete alól egy középkorú úr megereszkedett hasa bukkant elő. De még ha Charley tudatában is volt súlyos hiányosságainak, ennek semmi jelét nem adta. Ha igaz az, hogy modora teszi a férfit, akkor modora és jólápoltsága teszi az uszkárt. Mereven és előkelően ült a Rocinante ülésében, és értésemre adta, nem elképzelhetetlen, hogy meg fog bocsátani, de ezért még keményen meg kell dolgoznom.

Charley nagy szélhámos, és ezzel tisztában vagyok. Egy alkalommal, mikor a srácok még kicsik voltak és egy táborban nyaraltak, leróttuk a szörnyűséges szülői látogatást. Már éppen menni akartunk, mikor egy hölgy szülő közölte velünk, hogy neki most gyorsan távoznia kell, nehogy

gyermeke hisztizni kezdjen. Bátran, de remegő szájjal menekült, mint aki se lát, se hall, s gyermeke védelmében leplezte érzelmeit. Fia megvárta, amíg elmegy, aztán végtelen megkönnyebbüléssel visszatért bandájához és elfoglaltságához, tudatában annak, hogy ő is betartotta a játékszabályokat. Holtbiztos, hogy öt perccel távozásom után Charley új barátokat talált, és megtette a szükséges intézkedéseket kényelme érdekében. Egy dologban azonban kutyám nem tudott képmutatóskodni. Boldog volt, hogy megint utazhat, és néhány napig nagyszerűen viselkedett.

Illinois derült őszi nappal fogadott bennünket, a levegő tiszta volt és csípős. Gyorsan haladtunk észak felé, Wisconsin irányába fenséges termőföldek mellett és gyönyörű fákkal árnyas vidéken keresztül; az úriemberek országrésze ez, gondozott és fehér kerítésekkel szegett; azt hiszem, hogy kívülről származó bevételekből támogatják. Nekem úgy tűnt, hogy ez nem olyan vidék, amely önmagát és tulajdonosait el tudja tartani. Inkább egy gyönyörű asszonyra emlékeztetett, aki sok arc nélküli személy támogatását és segítségét igényli, csak azért, hogy fenntartsa magát. De ez a tény nem csökkenti a nő vonzerejét – feltéve, ha az ember győzi pénztárcával.

Lehetséges, sőt valószínű, hogy ha az embernek egy tájról elmondják az igazságot, azt elfogadja, tudomásul veszi, és mégsem tud a vidékről semmit. Én még soha nem jártam Wisconsinban, de egész életemben hallottam róla, ettem a sajtjait – egyik-másik éppoly jó, mint a világ többi hasonló sajtja. És képeket is láthattam. Bárki láthatott. De akkor miért ért felkészületlenül e vidék szépsége, a termőföldek és hegyek, az erdők, tavak változatossága? Ma már tudom, hogy hatalmas tejtermék-termelése miatt – egyetlen óriási marhalegelőnek tartottam ezt az államot. Még soha nem láttam ilyen gyorsan változó tájat, és mivel mindez váratlanul ért, elgyönyörködtem mindenben, ami elém tárult. Nem tudom, hogy más évszakokban mi a helyzet, lehet, hogy nyáron bűzlik és vibrál a hőségtől, lehet, hogy télen nyög a zord hidegben, de amikor én kora októberben először és egyetlen alkalommal megpillantottam Wisconsint, a levegő a vajszínű napfényben ragyogott, a kilátás nem volt elmosódott, hanem élesen körvonalazott, a zúzmarával borított fák kiemelkedtek a háttérből, a dombok nem olvadtak egymásba, hanem magányosan, egymástól elkülönülve magasodtak. A fény behatolt a tárgyakba, és nekem úgy tűnt,

hogy a dolgok mélyére látok; ilyen fényt csak Görögországban érzékeltem. Eszembe jutott, hogy mondták nekem, milyen gyönyörű állam Wisconsin, de ez a közlés nem készített elő eléggé. Varázslatos nap volt. A vidék csöpögött a bőségtől; a kövér tehenek és disznók ragyogtak a zöld háttérben, a kisebb birtokokon a kukorica, ahogy illik, kis piramisokban állt, és itt is, ott is takarmánytök hevert.

Nem tudom, hogy tartanak-e Wisconsinban sajtkóstoló fesztivált, mindenesetre én, aki szeretem a sajtot, azt hiszem, kell hogy legyen ilyesmi. Mindenütt sajt volt; sajtközpontok, sajtgyártó szövetkezetek, sajtboltok és sajt-elárusítóhelyek, talán még sajtfagylaltot is lehetett kapni. Azóta, hogy láttam a táblákat, amelyek a svájci sajtcukrot reklámozták, mindent elhiszek. Igaz, hogy nem álltam meg megkóstolni a svájci sajtcukrot, Így aztán nem is tudom bebizonyítani, hogy az valóban létezik, hogy nem én találtam ki.

Az út mentén láttam egy hatalmas üzletházat. Ez a világ legnagyobb tengeri kagyló elosztó központja – Wisconsinban, amely a kambrium előtti idők óta nem látott tengert. De Wisconsin teli van meglepetésekkel. Hallottam már a wisconsini fás völgyekről, de nem voltam felkészülve erre a jégkorszak faragta, rejtelmes vidékre. Víztől csillogó, különös táj, kivájt kősziklákkal, fekete és zöld színekkel. Ha valaki itt ébred fel, azt hiheti, hogy egy másik bolygóról álmodik, mert ennek a vidéknek van valami földöntúli jellege; egy olyan korszak megkövült emléke ez, amikor a világ még sokkal fiatalabb és egészen más volt. Az álombéli víziutak partjaiba kapaszkodtak a modern ócskaságok: a motelek, a gyorsbüfék, a nyári turisták közkedvelt, olcsó, középszerű és ízléstelen limlomjainak árusítói. De ezek a képződmények télen be voltak zárva, és be voltak deszkázva, és még ha nyitva is tartottak volna, kétlem, hogy el tudták volna oszlatni a wisconsini szakadékok varázslatát.

Azon az estén egy dombtetőn álltam meg, egy kamionok számára fenntartott helyen, amelynek volt azonban valami speciális jellege. Itt pihentek a hatalmas marhaszállító teherautók, és itt vakarták ki belőlük az utolsó rakomány hulladékát. Hegyekben állt a trágya, és felette gomba alakú felhőkben rajzottak a legyek. Charley vigyorogva járkált ide-oda, és olyan elragadtatással szimatolt, mint egy amerikai hölgy, ha francia parfümüzletbe téved. Nem tudom bírálni az ízlését. Az egyik ember ezt szereti, a másik meg azt. A levegő dús volt és földszagú, de nem undorító.

Sötét este volt, mikor elsétáltam Charleyval a halmok mellett, amelyeket annyira élvezett, a dombtető szélére, és lepillantottam az alatta elterülő kis völgyre. Nyugtalanító látvány tárult elém. Azt hittem, hogy a túl sok vezetéstől káprázik a szemem, vagy ítélőképességem megzavarodott, mert úgy tűnt fel, hogy alant, a sötét föld mozog, lüktet és lélegzik. Hullámzott, mint valami fekete folyadék, pedig nem víz volt. Gyorsan lesétáltam a dombról, hogy megszabaduljak a káprázattól. A völgy mélyét pulykák takarták, milliószámra, és olyan szorosan álltak egymás mellett, hogy a földet teljesen beborították. Nagyon megkönnyebbültem. Hát persze, mindez a Thanksgiving* tartaléka.

A pulykáknak az a szokásuk, hogy este zárt tömegben nyüzsögnek. Még ifjú koromból emlékszem, hogy ranchünkön a pulykák esténként szinte egymáshoz ragadva aludtak a ciprusfák alatt; Így védekeztek a vadmacskák és prérifarkas támadása ellen – tudomásom szerint ez az egyetlen jele annak, hogy a pulykák némi intelligenciával rendelkeznek. Ismerve őket, nemigen keltenek bámulatot az emberben, mert hiúak és hisztérikusak. Sebezhető csoportokban gyülekeznek, és kósza hírekre pánikba esnek. Megkapnak minden baromfibetegséget, és ezenkívül még azt is, amit ők találtak ki. Azt hiszem, a pulykák mániákus depresszív típusok, az egyik pillanatban szerelmi virtuskodásból, piruló bőrlebernyegükkel, széttárt farktollaikkal, harcias szárnycsapásokkal hurrukkolnak, a másik pillanatban meg nyúlszívű gyávaságukban összehúzzák magukat. Nehéz megérteni, hogyan lehetnek rokonságban vad, eszes és bizalmatlan unokatestvéreikkel. De itt ezrével borították a földet, várva hogy majd hátukra fektetve Amerika serpenyőibe kerüljenek.

Tudom, szégyen, hogy mindeddig még nem jártam a két ikervárosban, St. Paulban és Minneapolisban, és még nagyobb szégyen, hogy most, habár átutaztam rajtuk, még mindig nem láttam belőlük semmit. Ahogy közeledtem feléjük, elnyelt a forgalom hatalmas hulláma, a furgonok és dübörgő teherautók háborgó áradata. Jó lenne tudni, miért dőlnek meg sorra gondosan tervezett úti elképzeléseim, de ha boldog együgyüségben tévelygek egy találomra választott irányban, semmi nehézséggel nem találkozom. Kora reggel áttanulmányoztam a térképeket, és gondosan kijelöltem az utat, amelyen végig kívántam haladni. Még emlékezem erre az öntelt tervre – St. Paulba a 10. Highwayn megyek be, aztán elegánsan átkelek a Mississippin. A Mississippi S-kanyarja miatt háromszor megyek át a folyón. Úgy gondoltam, hogy ezután a kis kiruccanás után átmegyek a

Golden Valleyn.[*] A név csalogatott. Mindez elég egyszerűnek látszik, és talán megoldható, de nem általam.

Először is a forgalom szökőárként csapott le rám, és úgy ragadott magával, mint valami víz felszínén hányódó csillogó roncsot. Az élen egy fél háztömb hosszúságú üzemanyag-szállító kocsi haladt. Mögöttem meg egy hatalmas, mobil betonkeverő, óriási messzehordó ágyú forgott rajta menet közben. Jobbomon egy olyasvalami haladt, amit én atomágyúnak néztem. Szokásomhoz híven pánikba estem, és eltévedtem. Erejét vesztő úszóként jobbra húzódtam, és befordultam egy barátságos utcába, csak azért, hogy egy rendőr rögtön megállítson és közölje: teherautók, meg a hozzá hasonló férgek ki vannak tiltva innen. Aztán visszaűzött a falánk áradatba.

Órák hosszat vezettem, és közben képtelen voltam levenni szememet a mamutokról, melyek bekerítettek. Valószínűleg átkeltem a folyón, de nem láthattam. És soha nem is láttam. És St. Fault meg Minneapolist sem láttam. Amit láttam, az a teherautók áradata volt, amit hallottam, a motorok üvöltése. A dízelmotorok füstjével telített levegő a tüdőmet marta. Charley köhögőrohamot kapott, és nekem még arra sem jutott időm, hogy hátba veregessem. Mikor egy közlekedési lámpánál pirosat kaptam, észrevettem, hogy egy evakuációs útvonalon vagyok. Eltartott egy ideig, míg ez eljutott a tudatomig. Forgott velem a világ. Teljesen elvesztettem tájékozódó képességemet. De az “Evakuációs útvonal” feliratú táblák folytatódtak. Ezt az utat szánták a még le nem dobott bomba elől való menekülésre. Egy menekülésre szolgáló út a Közép-Nyugat kellős közepén, egy országút, melyet a rettegés hozott létre! El tudom képzelni, milyen ez, mert láttam már menekülő embereket eszeveszett pánikban az általunk tervezett akadályoktól eltorlaszolt, mozdulatlanná merevedett országutakon. Hirtelen eszembe jutott a pulykákkal borított völgy, és azon csodálkoztam, hogyan is lehettem olyan rosszindulatú, hogy a pulykákat együgyüeknek tartottam. Hiszen még egy előnyük is van velünk szemben: nagyon ízletesek.

Majdnem négy óra hosszat tartott, míg átvergődtem az ikervárosokon. Hallottam, hogy egyes részei gyönyörűek. Golden Valleyt soha nem találtam meg. Charley nem segített. Semmi köze sincs ahhoz a fajhoz, mely képes felépíteni valamit, amitől aztán menekülnie kell. Nem akart eljutni a Holdra, csak azért, hogy aztán otthagyja. Szembekerülve butaságainkkal, Charley azt tartja felőlük, amik a valóságban: butaságok.

E tébolyult órák alatt valamikor újra átkelhettem a folyón, mert megint a U. S. 10-en haladtam észak felé a Mississippi keleti partján. A táj kitárult és én kimerülten megálltam egy út menti étterem előtt. Német vendéglő volt, virslivel és savanyú káposztával felszerelve és söröskorsókkal, Amelyek sorban függtek a pult felett, fényesen, de használatlanul. Én voltam az egyetlen vendég. A pincérnő nem volt Brunhilda, hanem egy sovány, sötét arcú, apró kis nőszemély, nem tudtam megállapítani, hogy fiatal, lefogyott kislány-e, vagy egy nagyon töpörödött öregasszony. Bratwurstot és savanyú káposztát rendeltem, és jól láttam, ahogy a szakács elővette a virslit egy celofán zacskóból, és bedobta a forró vízbe. A sört konzervként kaptam. A bratwurst borzalmas volt, a káposzta meg valami felháborító, vizes disznóság.

– Segítségemre tudna lenni? – kérdeztem az ifjú-vén pincérnőt.

– Miben?

– Azt hiszem, egy kissé eltévedtem.

– Hogy-hogy eltévedett? – mondta.

A szakács kihajolt ablakán, és meztelen könyökét a kiszolgálópultra támasztotta.

– Sauk Centre-be szeretnék eljutni, és nem úgy néz ki a dolog, hogy ez sikerül.

– Honnan jött?

– Minneapolisból.

– Hát akkor mit keres a folyó innenső oldalán?

– Nos igen, úgy néz ki, hogy én már Minneapolisban eltévedtem.

A nő ránézett a szakácsra:

– Ez már Minneapolisban eltévedt – mondta.

– Senki nem tévedhet el Minneapolisban – szólalt meg a szakács. – Ott születtem, és tudom.

– Én St. Cloud-i vagyok, és nem tudok Minneapolisban eltévedni – mondta a pincérnő.

– Lehet, hogy nekem valami különös tehetségem van ehhez. De szeretnék eljutni Sauk Centre-be.

– Ha meg tud maradni egy országúton, akkor nem tévedhet el. Maga most az ötvenkettesen van. Hajtson át St. Cloudon, és maradjon az ötvenkettesen – mondta a szakács.

– Sauk Centre az ötvenkettes mentén van?

– Hát hol másutt! Maga idegen errefelé, ha képes eltévedni Minneapolisban. Én még bekötött szemmel sem tévednék el.

– El tudna tévedni San Franciscóban vagy Albanyban? – kérdeztem kissé ingerülten.

– Még soha nem voltam ott, de fogadni merek, hogy nem tévednék el.

– Voltam már Duluthban – szólt közbe a pincérnő. – Karácsonykor meg Sioux Fallsba szoktam látogatni. Van ott egy nénikém.

– Hát Sauk Centre-ben nincs rokona? – kérdezte a szakács.

– Dehogynem. De hát az nincs olyan messze, mint amit ő mond: San Francisco. A bátyám a Haditengerészetnél szolgál, San Diegóban. Magának vannak rokonai Sauk Centre-ben?

– Nincsenek. Egyszerűen csak meg akarom nézni azt a várost. Sinclair Lewis szülővárosa.

– Ó, persze. Egy tábla is van ott. Azt hiszem, elég sokan mennek oda emiatt. Hasznára válik a városnak.

– Ő mesélt nekem először az országnak erről a részéről.

– Kicsoda?

– Sinclair Lewis.

– Ja, persze! Maga ismerte őt?

– Nem, csak olvastam.

Biztos voltam benne, hogy meg akarta kérdezni: “Kicsodát?”, de elébevágtam:

– Azt mondta, hogy át kell mennem St. Cloudon, és végig az ötvenkettesen hajtsak?

– Nem hiszem, hogy az a hogyishívják még ott van – mondta a szakács.

– Tudom. Már meghalt.

– Ne mondja.

Valóban volt egy tábla Sauk Centre-ben: “Ez Sinclair Lewis születési helye.”

Magam sem tudom miért, de gyorsan átrobogtam a helységen, és ráfordultam a 7l-esre, mely Wadenába vezet, azon aztán továbbzötyögtem Detroit Lakes felé. Egy arcot láttam magam előtt, egy szikár, ráncos arcot, mint az alma, mely túlságosan sokáig volt a hordóban, egy magányos, az egyedülléttől beteg arcot.

Nem ismertem őt jól, és azokban a viharos időkben, mikor vörösnek nevezték, egyáltalán nem ismertem. Élete vége felé többször felhívott New Yorkban, és ilyenkor az Algonquinban vacsoráztunk. Mr. Lewisnek szólítottam – gondolatban ezt teszem még ma is.

Egyáltalán nem ivott, és semmi élvezetet nem talált az evésben, de szeme olykor acélos fényben szikrázott.

A *Főutcá*t középiskolás koromban olvastam, és még emlékszem, milyen olthatatlan gyűlöletet váltott ki ez a könyv szűkebb szülőhazájában.

Visszatért-e oda?

Egyszer-egyszer átutazóban. Csak a halott író jó író. Mert már semmi meglepetést nem tartogat, és senkit sem tud megsérteni. Amikor utoljára találkoztam vele, mintha még jobban összeaszott volna. Azt mondta: “Fázom. Úgy látszik, mindenütt fázom. Elmegyek Olaszországba.”

Így is tett, és ott halt meg. Nem tudom, hogy igaz-e, de azt hallottam, hogy egyedül halt meg. Most már jó a városnak. Hoz néhány turistát a házhoz. Most már jó író.

Ha lett volna hely a Rocinantéban, bepakoltam volna az Államok W. P. A.* útikalauzát, mind a negyvennyolc kötetet. Megvan nekem az összes, pedig jó néhány ritkaságszámba megy. Ha jól emlékszem, Észak-Dakota csak nyolcszáz példányt nyomatott, Dél-Dakota meg összesen ötszázat. A teljes sorozat olyan átfogó képet ad az Egyesült Államokról, amilyet eddig még nem tudtak összehozni, és az azóta kiadott könyvek meg sem közelítik. A válság idején állították össze Amerika legjobb írói, akik, ha lehet, még nagyobb válságban voltak, mint a többiek, jóllehet megőrizték elidegeníthetetlen táplálkozási ösztönüket. Mr. Roosevelt ellenzéke azonban megvetette ezeket a könyveket. Ha a W. P. A.-munkások lapátjaikra támaszkodtak, akkor az írók tollukra. Az eredmény az volt, hogy néhány államban, miután egy-két példányt kinyomtattak, összetörték a kliséket; szégyen, gyalázat, mert a geológiára, történelemre és a közgazdaságra vonatkozó információk jól csoportosított, tényekkel alátámasztott és jól megírt tárházai. Ha magammal hoztam volna útikalauzaimat, akkor például fellapoztam volna a minnesotai Detroit Lakest, és megtudhattam volna, miért hívják Detroit Lakesnek, ki nevezte el Így, mikor és miért. Késő este álltam meg a közelében, Charleyval, és semmivel sem tudtam többet a városról, mint ő.

A következő nap egy régóta dédelgetett vágynak kellett beteljesednie és gyümölcsöznie.

Furcsa, hogy egy soha nem látott hely úgy meg tud ragadni az ember emlékezetében, hogy már maga a név is ismerősen cseng a fülében. Számomra ilyen hely volt az észak-dakotai Fargo. Lehet, hogy elsősorban a név – Wells-Fargo – hatása, de az én érdeklődésem sokkal messzebbre nyúlik. Ha kezükbe veszik az Egyesült Államok térképét és összehajtják úgy, hogy a térkép keleti széle éppen a nyugatin fekszik, aztán a hajtás mentén jó élesre simítják, akkor éppen az élre fog esni Fargo. A két lapból álló térképeknél előfordul, hogy Fargo eltűnik a ragasztás alatt. Lehet, hogy ez nem éppen tudományos módszer az ország kelet-nyugati középvonalának meghatározására, de azért megteszi. Emellett Fargo számomra bátyja a Föld mesebeli vidékeinek, rokona azon varázslatos messzi tájaknak, melyekről Hérodotosz, Marco Polo és Mandeville mesélt. Ha valahol hideg van, hát az Fargo – úgy emlékszem, ősidők óta ez a kontinens leghidegebb vidéke. Ha a hőség volt a téma, akkor az újságokban azt olvashattuk, hogy Fargóban a legnagyobb a forróság vagy nedvesség vagy szárazság és itt volt legmélyebb a hó. Persze ez csak az én impresszióm. Jól tudom, hogy sértett dühében tucatnyi, de lehet, hogy félszáz város fog szólásra emelkedni és tényeket, valamint számokat mennydörögve bizonyítani, miszerint náluk sokkal félelmetesebb az időjárás, mint Fargóban. Előre is bocsánatot kérek tőlük. Hogy a sértett érzéseket kiengeszteljem, el kell ismernem: gyönyörű őszi nap volt, amikor a minnesotai Moorheadet érintve átzötyögtem a Red Riveren a másik oldalra, Fargo irányában. Mint minden negyvenhatezer lakost számláló, nagy jövőjű városban, itt sem szűkölködtek közlekedési probléma hiányában, ez is tele volt aggatva neonfényekkel, zsúfolt volt és nyüzsgött a szorgos tevékenységtől.

A vidék nem különbözött a folyó másik oldalán fekvő Minnesotától. A szokott módon haladtam végig a városon – sokat nem láttam belőle, csak egy teherautót előttem, a visszapillantó tükörben meg egy Thunderbirdöt. Nem jó, ha az ember ilyen felkavarva látja viszont mítoszait. Vajon Szamarkandnak, Kínának vagy Cipangónak is ez a sors jutna osztályrészül, ha felkeresnénk? Magam mögött hagytam a külső negyedeket, a vas- és üvegtörmelékből álló külső gyűrűt, és áthaladtam Mapletonon. A Maple River partján aztán találtam egy csinos kis helyet, nem messze Alice-tól – micsoda gyönyörű városnév: Alice. 162 lakosa volt 1950-ben és 124 a legutóbbi népszámláláskor – ennyit az alice-i demográfiai robbanásról. Mindenesetre behajtottam egy kis erdőbe – azt hiszem, platánfák hajoltak a

patak fölé –, és megálltam, hogy mitológiai sebeimet nyalogassam. Örömmel tapasztaltam, hogy a valóságos Fargo nem zavarta meg a róla alkotott emlékképet. Még mindig úgy tudtam gondolni Fargóra, mint eddig – villámok hasogatták, a hőségtől forrt, és por lepte. Örömmel jelenthetem, hogy az álom és a valóság harcában nem a valóság az erősebb.

Bár korán volt még, bőséges ebédet főztem magamnak, de már nem emlékszem, hogy mit. Charley, aki még magán viselte a chicagói szépítkezés nyomait, begázolt a vízbe, és újra a régi piszkos kutyám lett.

A chicagói kényelem és társas élet után megint bele kellett szoknom az egyedüllétbe. Ez is eltart egy darabig. De ott a Maple River mentén, nem messze Alice-tól, kezdtem újra belejönni. Charley émelyítő gőggel megbocsátott nekem, de most már ő is visszatért a normális kerékvágásba. Itt, a vízparton nagyon kellemes volt. Előhoztam szemétvödör-mosógépemet, és kiöblítettem a ruhákat, amelyek már két napja zötykölődtek a mosószerben. Könnyű szellő fújdogált, Így aztán kiakasztottam lepedőimet száradni néhány alacsony bokorra. Nem tudom, miféle bokrok voltak ezek, mindenesetre buja szantálfa szagot árasztottak, és én imádom az illatos lepedőket. Aztán egy sárga papírlepedőre feljegyeztem néhány mondatot az egyedüllét lényegéről és sajátosságairól. A dolgok természetes rendje szerint ezeknek a jegyzeteknek el kellett volna veszniük, de történetesen jóval később előbukkantak, mégpedig egy ketchupos üveg köré csavarva és egy gumiszalaggal lekötve. Az első feljegyzés Így szólt:

"Összefüggések a Magány és az Idő között." Emlékszem erre. Ha az embernek társasága van, ez rögzíti az időben, mégpedig a jelenben, de ha rád telepszik az egyedüllét, a múlt, a jelen és a jövő összefolyik: az emlék, a pillanatnyi esemény és a jövő megsejtése egyformán jelen idejű.

A második megjegyzés olvashatatlanul rejtőzött egy ketchupfolt mögött, a harmadiknak azonban felvillanyozó hatása volt, mondván: "Visszatérés az öröm-bánat alaphoz." És ez más időkből származó megfigyelésekből származik.

Jó pár évvel ezelőtt volt már némi tapasztalatom a magánnyal kapcsolatban. Két egymást követő télen nyolc-nyolc hónapot töltöttem el a Sierra Nevada-i hegyekben a Tahoe-tó mellett. A téli hónapok alatt egy hóval fedett nyári ültetvény gondnoka voltam.

És sok mindent megfigyeltem akkor. Ahogy az idő múlt, éreztem, egyre inkább beszűkülök. Általában szívesen fütyörészek. Abbahagytam a

fütyörészést. Nem társalogtam többé kutyáimmal és érzelmeimből kezdtek eltünedezni a finomságok, majd végül eljutottam az öröm-bánat alapig. Aztán rájöttem, hogy az érzelmek, a reakciók finomabb árnyalatai az emberi kapcsolatokból erednek, és az ilyen kapcsolatok hiányában lassan elhalványulnak. Akinek nincs mondanivalója, annak szókincse sincs. Vajon ez fordítva is igaz-e az az ember, akinek nincs mondanivalója a másik számára, talán azért nem ismeri a szavakat, mert nincs szüksége rájuk? Itt-ott megjelennek állatok – farkasok, meg ehhez hasonlók – által felnevelt csecsemőkről szóló hírek. A beszámolók szerint ezek a gyerekek négykézláb másznak, nevelőszüleiktől tanult hangokat adnak ki magukból, és lehet, hogy úgy gondolkoznak, mint a farkasok. Eredetiségünk csak utánzás útján fejlődik ki. Vegyük például Charleyt, aki mindig kulturált, előkelő, olvasott és értelmes emberek társaságában forgolódott, mind Amerikában, mind pedig Franciaországban. És Charley legalább olyan kevéssé hasonlít egy kutyára, mint egy macskára. Felfogóképessége éles és kifinomult, s valóságos gondolatolvasó. Nem tudok róla, hogy más kutyák gondolataiban olvasna, az enyéimben azonban igen. Még mielőtt egy terv kialakulna a fejemben, Charley már tisztában van vele, és azt is tudja, hogy ő maga szerepel-e benne vagy sem. Ez egy pillanatig sem kétséges. Túlságosan jól ismerem rémült és rosszalló pillantását olyankor, amikor éppen csak eszembe jutott, hogy otthon kell maradnia. Ennyit a ketchupos üveg vörös foltja alatt megbújó három megjegyzésről.

Charley nemsokára elindult lefelé a folyó mentén, ahol eldobott hulladékokat talált, melyet aztán megfontoltan átkutatott. Beleszagolt, majd beletüsszentett egy üres sörösdobozba, aztán félrelökte. A fogaival felemelt egy papírcsomagot, gondosan rázni kezdte, míg a benne levő kincsek kigurultak, köztük egy összegyűrt, vastag, fehér papírlap is.

Széthajtogattam és kisimítottam haragos ráncait. Egy Jack X. Y.-nak szóló bírósági végzés volt, amely arról értesítette a címzettet, hogy amennyiben elmaradt tartásdíját nem fizeti meg, büntetendő cselekményt követ el. A bíróság székhelye egy keleti államban volt, ez meg itt Észak-Dakota. Valami szökésben levő szegény ördög lehetett. Nem lett volna szabad ilyen nyomot hagynia maga után, amennyiben követte valaki. Bűntársi magatartásom teljes tudatában elővettem Zippo öngyújtómat, és meggyújtottam a bizonyítékot. Istenem, hogy micsoda nyomokat hagyunk magunk után! Tegyük fel, hogy valaki megtalálja a ketchupos üveget, és jegyzeteim alapján próbál engem rekonstruálni! Segítettem Charleynak a

szemétben válogatni, de írott anyagot többet nem találtunk, csak készételes dobozokat. A férfi nem szakácskodott. Konzervekből élt, de lehet, hogy volt felesége is ezt tette.

Még csak kora délután volt, de annyira ellazultam és olyan kellemesen éreztem magam, hogy irtóztam a mozgástól.

– Maradjunk itt éjszakára, Charley?

Kutyám rám nézett, és úgy csóválta farkát, mint egy professzor a ceruzáját – egyszer balra, egyszer jobbra, aztán vissza középre. Kiültem a partra, levettem a zoknimat, bakancsomat és addig lógattam lábamat a jéghideg vízbe, amíg a hideg csontomig hatolt, és lábam érzéketlenné vált. Anyám azt hitte, hogy a hideg vízbe mártott lábból a vér az agyunkba tolul, és ettől jobban tudunk gondolkozni.

– Itt az idő, hogy számot vessek magammal, mon vieux Chamal – szólaltam meg hangosan. – Vagy, hogy másképp fejezzem ki magam, megnyugtató lustaságot érzek. Azért szántam rá magam erre az utazásra, hogy valamelyest megismerjem Amerikát. Megtudok-e róla valamit? És ha igen, akkor sem tudom, hogy mi az. Vajon az eddigiek azt jelentik, hogy egy zsáknyi következtetéssel, egy csomó megfejtendő rejtvénnyel mehetek haza? Kétlem, de azért elképzelhető. Ha elmegyek Európába, és megkérdezik, milyen is Amerika, mit fogok válaszolni? Nem tudom. És mondd csak barátocskám, szaglászva kutató módszereddel te milyen tapasztalatokra tettél szert?

Két teljes faroklengetés. Ő legalább nem hagyta nyitva a kérdést.

– Vajon egész Amerikának ilyen a szaga? Vagy vannak helyi szagok? – Charley balra kezdett pörögni, körbe-körbe, aztán irányt váltott, és nyolcszor jobbra perdült, míg végül letelepedett és orrát mancsára fektetve fejét kezem közelébe helyezte.

Nehezére esik lefeküdni. Még ifjúkorában elgázolta egy autó, és eltört a csípőcsontja. Hosszú ideig volt gipszben. És most, mikor élete delén már túljutott, problémái vannak csípőjével, ha fáradt. Ha sokat szaladgál, jobb hátsó lábára sántít. Sokszor – szégyenszemre – kerge uszkárnak nevezzük, mert olyan sokáig pörög lefekvés előtt. Ha anyám elmélete igaz, akkor most okos gondolataim születnek. De anyám ezt is mondta: “Hideg láb – meleg szív.” Ez pedig egészen más dolog.

Jó messze parkoltam az úttól és forgalomtól, hogy pihenhessek és számot vethessek magammal. Ezt nagyon komolyan szoktam venni. Soha nem áldoztam fel kényelmemet néhány szórakoztató anekdota kedvéért.

Amerika megismerésének a vágyával érkeztem. És nem voltam biztos benne, hogy bármit is megismertem belőle. Rájöttem, hogy hangosan beszélgettem Charleyval. Elméletben nagyon kedvére való az ilyesmi, de gyakorlatban elalszik tőle.

– Amíg itt lazsálok, kezdjük olyasmivel, amit a fiaim általános dumának neveznének. Megfelelő főcímek és alcímek alatt. Vegyük például az ételt úgy, ahogy az a szemünk elé kerül. Több mint valószínű, hogy azokban a városokban, melyeken a forgalomtól űzött vadként átrohantunk, vannak kitűnő és előkelő éttermek, ahol ínyenc menük kaphatók. Az út menti vendéglőkben azonban az étel tiszta, íztelen, színtelen-szagtalan és teljesen egyforma. Majdhogynem az a látszat, mintha a vendégeket mindaddig nem érdekelné, hogy mit esznek, amíg olyan jellegzetességet nem találnak az ételben, ami akadályozná elfogyasztását. És ez vonatkozik mindenre, kivéve a reggeliket, melyek uniformizáltan csodálatosak, amennyiben az ember ragaszkodik a szalonnához, a tojáshoz és a sültkrumplihoz. Az út menti éttermekben soha nem kaptam igazán jó ebédet vagy igazán rossz reggelit, ízlett a gyári csomagolású szalonna vagy kolbász, mindig friss tojást adtak, vagy a hűtőszekrényből vették ki frissen, és hűtőszekrény mindenütt volt.

Azt is mondhatnám, hogy az út menti Amerika a reggelik paradicsoma, kivéve egy dolgot. Olykor-olykor láttam egy-egy táblát, melyen ez állt: “házi kolbász” vagy “házi füstölt szalonna és sonka” vagy “friss tojás”. Ilyenkor mindig megálltam, és bevásároltam. És amikor magam készítettem reggelimet meg kávémat, tüstént nyilvánvalóvá vált a különbség. A tojóházakban sorozatban gyártott, sápadt, mélyhűtött tojás meg sem közelíti a frissen tojt tojást. A kolbász illatos volt és csípős, pikáns a fűszerektől, kávém meg valóságos sötétbordó boldogság. Mondhatom-e tehát, hogy az általam látott Amerika az ízek rovására a tisztaságot részesítette előnyben? És hogy – mivel az érzékelő idegpályáink, beleértve az ízlelőidegeket is, nemcsak tökéletesíthetők, de sebezhetőek is ítélőképességünk satnyuló tendenciát mutat, az erős, pikáns vagy egzotikus zamatok pedig gyanakvást, ellenszenvet keltenek, és ezért eltűnnek életünkből?

– Menjünk egy kicsit tovább, más területekre, Charley. Nézzük a könyveket, folyóiratokat és újságokat, melyek ki voltak rakva mindenütt, ahol megálltunk. A comicsok domináltak. A helyi újságokat megvettem és el is olvastam őket. A könyvespolcokon nagy nevek és jó címek is akadtak,

de ezekkel a zsebkönyvekkel szemben számbelileg elsöprő fölényben voltak a szexet, szadizmust és gyilkosságot propagáló kötetek. A nagyvárosi lapok környékük hatalmas területeire vetették árnyékukat, a New York Times eljutott egészen a Nagy Tavakig, a Chicago Tribune-nal Észak-Dakotába vezető utamon mindenütt találkoztam. Figyelmeztetlek, Charley, ne általánosíts. Ha e nép ízlelő szemölcsei annyira elcsökevényesedtek, hogy az ízetlen ételt nemcsak elfogadhatónak, de élvezhetőnek is találják, mit várhatunk akkor a nemzet érzelmi életétől? Vajon érzelmi táplálékukat annyira fűszerezetlennek találják, hogy azt a zsebkönyvek közvetítette szexszel és szadizmussal kell ízesíteni? És ha Így van, ételeik javítására miért nem használnak a ketchupon és a mustáron kívül más ízesítőket?

– Mindenfelé az országban hallgattuk a helyi rádióadásokat. Eltekintve néhány labdarúgó-közvetítéstől, ez a szellemi táplálék is ugyanolyan szabványosított, előre csomagolt és uniformizált volt, mint az étel. – Egy kicsit megmozdítottam a lábammal Charleyt, hogy ne aludjon el.

Nagyon szívesen hallgattam, hogyan gondolkoznak az emberek a politikáról. Akikkel találkoztam, nem beszéltek erről a témáról, úgy látszott, nem is akarnak róla beszélni. Nekem az volt az érzésem, hogy részben óvatosságból, részben érdektelenség miatt, mindenesetre határozott véleményt soha senki nem nyilvánított. Egy fűszeres bevallotta nekem, nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy véleménye legyen, hiszen neki mindkét oldallal kell üzletet kötnie.

Őszülő férfi volt egy országúti csomópont szürke kis üzletében, ahol kutyaeledelt és pipadohányt vásároltam. Ezzel a férfival, ezzel az üzlettel az országban bárhol találkozhattam volna. Ez éppen valahol Minnesota mélyén lakott. A férfi szemében volt valami szomorkásán vágyódó szürke csillogás, mintha emlékezne még a humorra, no persze csak addig, amíg nem ütközik a törvényekbe, Így aztán bele mertem vágni e veszélyes ügybe.

– Szóval úgy néz ki – mondtam –, mintha az emberekből kihalt volna a vitázó kedv. Csakhogy én ezt nem hiszem. Biztosan más csatornán vezetődik le. Mit gondol, uram, melyik csatorna lehet ez?

– Arra gondol, hogy hol vezetik le a feszültséget?

– Hol vezetik le a feszültséget?

Nem tévedtem, a csillogás ott volt, az a sokat ígérő humoros csillogás.

– Nos hát – mondta – olykor-olykor előfordulnak nálunk gyilkosságok, vagy olvashatunk róluk. Aztán van nekünk világbajnokságunk is. Bármikor

vihart kavar, ha bedobja a beszélgetésbe a Piratest vagy a Yankeest[*], de az az érzésem, hogy a legjobb, hogy itt vannak nekünk az oroszok.

– Jócskán fel van heccelve a közhangulat, mi?

– De még hogy! Ritka nap, hogy valaki ne pocskondiázná az oroszokat.

Nem tudom miért, de kezdett egy kicsit felszabadulni, még egy kis kuncogást is megengedett magának, mely torokköszörülésbe is átválthat, ha valami baljós jelet észlel rajtam.

– Ismer itt valaki oroszokat? – kérdeztem. Emberem most már teljesen felengedett, és nevetett:

– Ugyan már! Senki! Ezért olyan értékesek. Senkinek nem lehet kifogása, ha ön az oroszokat szidja.

– Azért, mert nem kötünk velük üzleteket?

Felemelt a pultról egy sajtvágó kést és gondosan végigfuttatta az élén hüvelykujját, aztán letette a kést.

– Meglehet. Úristen, lehet, hogy ezért. Nem kötünk velük üzleteket.

– Gondolja, hogy mi szelep gyanánt használjuk az oroszokat, valami más, egyéb dolgok ellen?

– Egyáltalán nem gondoltam erre, uram. De esküszöm, hogy már kezdek efelé hajlani. Még emlékszem, mikor az emberek mindent Mr. Roosevelten vezettek le. Andy Larsen akkor is Rooseveltre pukkadt, ha a tyúkjai szamárköhögést kaptak. Igen uram – mondta növekvő hévvel –, ezek az oroszok olyanok lettek, mint a szükséges teher, melyet cipelni kell. Ha a férj összevesz a feleségével, az oroszokat szidja.

– Lehet, hogy mindenkinek szüksége van az oroszokra. Fogadni mernék, hogy még Oroszországban is szükség van oroszokra. Csak lehet, hogy ott amerikaiaknak nevezik őket.

Levágott egy szeletet a sajtkorongból, és a kés pengéjén felém nyújtotta.

– Maga most mondott nekem valamit, amin elgondolkozhatok. Ravasz fogás!

– Azt hittem, inkább maga mondott nekem ilyesmit.

– Hogy-hogy?

– Az üzletekről és a véleményekről.

– Hát, meglehet, hogy Így van. Tudja, mit fogok csinálni? Ha legközelebb Andy Larsen felpaprikázódik, utánanézek, hátha az oroszok

háborgatják a tyúkjait. Mr. Roosevelt halála nagy veszteség volt Andy számára.

Most nem azt akarom állítani, hogy hatalmas tömegek gondolkoznak úgy, mint ez az ember. Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem – de ők is csak a magánéletben és üzleten kívül.

Charley felemelte fejét, és kibocsátotta figyelmeztető üvöltését, anélkül, hogy a felállással vesződött volna. Aztán közeledő motorzajt hallottam, és amikor megpróbáltam felemelkedni, megállapítottam, hogy lábam már rég elgémberedett a hideg vízben.

Teljesen érzéketlenné vált. Mialatt dörzsöltem, masszíroztam végtagom, és az fájdalmas bizsergés kíséretében kezdett magához térni, egy teknősbékához hasonló lakókocsit vontató régi típusú autó bukdácsolt le az útról, majd mintegy ötven méternyire tőlem megállt a vízparton. Bosszantott, hogy betörtek a magánéletembe, de Charley el volt ragadtatva. Peckes lábbal, apró, fmomkodó, affektált léptekkel közeledett a jövevényhez, hogy megszemlélje, és ahogy ez már a kutyáknál és embereknél szokás, csak fél szemmel pillantott érdeklődése tárgyára. Ha most az a látszat, hogy nevetségessé akarom tenni Charleyt, akkor kérem figyeljék meg, hogy a következő félórában mit csináltam én, és mit csinált szomszédom. Mindkettőnk a maga dolgával foglalkozott, lassan és megfontoltan, mindketten gondosan ügyeltünk arra, nehogy a másikra nézzünk, ugyanakkor viszont lopott pillantásokkal felmértük, felbecsültük egymást. Egy se nem fiatal, se nem öreg férfit láttam, aki könnyed, rugalmas léptekkel járkált ide-oda. Olajzöld nadrág, bőrkabát és lapos tetejű, felhajtott karimájú, állszíjas cowboykalap volt rajta. Arca klasszikus élű, és még ebből a távolságból is láthattam, hogy szakállt viselt, mely egybeolvadt barkójával, s Így a hajával is. Az én szakállam az államra korlátozódik. A levegő gyorsan lehűlt. Én nem tudom, hogy a fejem fázott-e vagy nem akartam hiányos öltözékben egy idegen előtt mutatkozni.

Mindenesetre felvettem öreg tengerészsapkámat, készítettem egy kanna kávét, Kiültem kocsim hátsó lépcsőjére, és nagy érdeklődéssel tekintgettem mindenfelé, kivéve szomszédomat, aki kisöpörte lakókocsiját és kiöntött egy lavór szappanos vizet, s közben hangsúlyozottan nem nézett felém. Charley érdeklődését viszont felkeltette és megragadta a lakókocsi belsejéből felhangzó változatos morgás és csaholás.

Valószínű, hogy minden emberben van valami idő- és illendőségérzék, mert én már éppen elhatároztam, hogy megszólítom szomszédomat, sőt már

majdnem fel is álltam, hogy elinduljak feléje, mikor ő elkezdett felém baktatni. Ő is megérezte, hogy lejárt a várakozási idő. Furcsa testtartása volt, ahogy közeledett, és ez emlékeztetett engem valamire, csak éppen nem tudtam, hogy mire. Volt valami kopott pompa ezen a férfin. A lovagi históriákban ilyen lehetett a koldus, akiről a végén kiderült, hogy királyfi. Felálltam a vaslépcsőről, hogy üdvözöljem.

Nem hajolt meg mélyen előttem, nem is tisztelgett, nekem mégis az volt a benyomásom, mintha Így tette volna.

– Jó napot – mondta. - Úgy látom, ön hivatásos.

Majd leesett az állam. Évek óta nem hallottam már ezt a kifejezést.

– Nem. Nem vagyok az.

És most rajta volt a sor, hogy csodálkozzék.

– Nem? De hát, édes öregem, ha maga nem az, akkor honnan ismeri ezt a kifejezést?

– Nos, hát azt hiszem, hogy azért, mert megfordultam azokban a berkekben.

– Úgy. Szóval azokban a berkekben! Nyilván a kulisszák mögött – az igazgatóságon, vagy mint rendező?

– Bukások – mondtam. – Nincs kedve meginni egy csésze kávét?

– Örömmel. – Nem jött zavarba. Ez az, amit becsülni lehet ebben a szakmában: ritkán jönnek zavarba. Olyan eleganciával hajtogatta össze magát asztalom mögött, ami utam során nekem egyszer sem sikerült. Kiraktam két plasztikbögrét és két poharat, kiöntöttem a kávét, és elérhető közelségbe helyeztem egy üveg whiskyt. Úgy tűnt, mintha elhomályosodott volna szeme, de lehet, hogy csak én láttam homályosan.

– Bukások – mondta. – Aki nem tudja, mi az, az sohasem lépett fel.

– Tölthetek?

– Kérném szépen… Nem, víz nélkül! – Leöblítette szájpadlását a feketekávéval, aztán élvezettel harapta a whiskyt, miközben pillantását végigfuttatta a lakosztályomon.

– Nagyon barátságos itt, magánál, nagyon barátságos.

– Mondja, kérem, honnan vette, hogy én színházi ember vagyok?

– Nagyon egyszerűen, Watson – nevetett fel szárazon. – Tudja, én is játszottam ezt. Mind a két szerepet. Nos hát először is láttam az uszkárt és megfigyeltem a szakállát. Aztán amikor közelebb jöttem, észrevettem a “British Royal Arms” feliratos tengerészsapkát.

– Ezért ejti olyan szabatosan az “a” betűt?

– Meglehet, öregfiú. Könnyen előfordulhat. Időnként beleesek ilyesmibe, anélkül, hogy tudnék róla.

Így közelről már láttam, hogy nem volt fiatal ember. Fiatalosan mozgott, de bőre és szája széle arról árulkodott, hogy középkorú, vagy annál is öregebb lehetett. Nagy, meleg, barna szeme, melynek fehérje már sárgulni kezdett, is ezt támasztotta alá.

– Egészségére – mondtam. Kiürítettük műanyag poharainkat, utána felhajtottunk egy kávét, és újból töltöttem.

– Ha nem veszi túlságosan személyes kérdésnek és tolakodásnak… Mivel foglalkozott ön a színháznál?

– Írtam néhány darabot.

– Bemutatták őket?

– Igen. Meg is buktak.

– Lehet, hogy ismerem önt?

– Kétlem. Más sem ismer.

– Nehéz szakma – sóhajtott fel. – De ha valaki horogra akad, akkor nincs menekvés. Engem már a nagyapám elkapott, aztán apám befejezte a művét.

– Mindketten színészek?

– Anyám is, meg a nagymamám is.

– Úristen. Maga aztán tényleg hivatásos. Ön – kerestem a megfelelő kifejezést – már visszavonult?

– Szó se róla! Még játszom.

– Mit, az ég szerelmére, és hol?

– Mindenütt, ahová közönséget tudok csalogatni. Iskolákban, templomokban, katonaklubokban. Terjesztem a kultúrát, felolvasásokat tartok. Gondolom, hallja, hogy panaszkodik amott partnerem. Ő is nagyon tehetséges. Airedale-prérifarkas-keverék. Lekonkurrál mindenkit, ha akar.

Kezdtem élvezni a férfi társaságát.

– Nem is tudtam, hogy létezik még ilyesmi.

– Hát előfordul, hogy nem nagyon megy.

– Régóta csinálja?

– Két hónap híján három éve.

– Az egész országban?

– Mindenütt, ahol két-három ember összeverődik. Több mint egy évig nem dolgoztam – végigtalpaltam az összes ügynökséget, megpályáztam minden szerepet, és a munkanélküli-segélyből éltem. Más szakma nálam

nem jöhet számításba. Ehhez értek, és soha nem értettem máshoz. Valamikor nagyon régen volt egy színésztelep Nantucket szigetén. Apám vett ott egy telket, és felépített egy faházat. Nos, azt eladtam, és abból vettem ezt az útifelszerelést. Azóta egyfolytában járom az országot, és nagyon jól érzem magam. Nem hiszem, hogy visszamennék gürcölni. No persze, ha kapnék egy szerepet… de az ördögbe is, kinek jutnék én eszébe egy szerep… bármilyen szerep erejéig?

– Maga nagyon ismeri a dörgést…

– Hát igen, nehéz szakma.

– Nem szeretném, ha azt hinné, hogy túlságosan kíváncsi vagyok, még ha Így is van, de nem mondaná el nekem, hogyan csinálja ezt az egészet? Hogyan fogadják önt az emberek?

– Kedvesen fogadnak. Azt viszont nem tudnám megmondani, hogyan csinálom ezt az egészet. Néha előfordul, hogy ki kell bérelnem egy előadótermet, meg propagálni kell az előadást, máskor meg beszélek a középiskola igazgatójával.

– És az emberek nem félnek a cigányoktól, csavargóktól, színészektől?

– Kezdetben, gondolom, igen. Először valami ártalmatlan csudabogárnak tartanak. De én tisztességes vagyok, és nem is kérek sokat, Így azután hamarosan felülkerekedik, majd beléjük ivódik az anyag. Nézze, én tiszteletben tartom az anyagot. És ezen múlik minden. Nem vagyok sarlatán, színész vagyok. Tehetséges vagy tehetségtelen – de színész.

A whiskytől és az indulattól, vagy talán attól, hogy beszélgethetett valakivel, akinek, ha kismértékben is, de hasonló élettapasztalatai voltak, arca elsötétedett. Még többet töltöttem poharába, és jólesően szemléltem, milyen élvezettel figyeli ezt a tevékenységemet. Ivott, aztán felsóhajtott.

– Ilyesmivel nem túl gyakran kínálják az embert – mondta. Remélem, nem keltettem önben olyan benyomást, mintha felvetne a pénz. Néha egy kicsit nehéz.

– Folytassa. Meséljen még.

– Hol is hagytam abba?

– Arról beszélt, hogy tiszteletben tartja az anyagot, és hogy ön színész.

– Ja, igen. De van itt még valami. Tudja, mikor a szórakoztató ipar dolgozói lejönnek – ahogy ők mondják – az isten háta mögé, lenézik a bugrisokat. Eltartott egy kis ideig, de amikor rájöttem, hogy bugrisok nem léteznek, kezdtem magam jól érezni. Megtanultam becsülni közönségemet.

Ezt ők is érzik, és segítenek, nem akadályoznak. Ha az ember becsüli őket, akkor ők is megértenek mindent, bármit mond nekik.

– És mit szokott előadni?

Lenézett gondosan ápolt, nagyon fehér kezére, mely olyan volt, mintha csaknem mindig kesztyűt hordana.

– Remélem, nem fogja azt hinni, hogy lopom az anyagot – mondta. – Nagyra becsülöm Sir John Gielgud előadóművészetét. Hallottam tőle egy Shakespeare- monológot – "A hét kor"-t[*]. Aztán megvettem a lemezt is, hogy megtanuljam. Hogy mit tud elérni a szavakkal, a hangsúllyal, a hanghordozással!

– És ezt fel is használja?

– Igen, de nem lopom el. Elmesélem, hogy hallottam Sir Johnt, hogy milyen hatással volt rám, aztán elmondom, hogy most megpróbálom ugyanúgy visszaadni.

– Okos.

– Igen, ez sokat segít, és tekintélyt ad az előadásnak. Aztán meg Shakespeare-nek szerzői jogdíjat sem kell fizetni, Így aztán szó sem lehet lopásról. Úgy néz ki, mintha őt dicsőíteném és ezt is teszem.

– És a közönség hogy fogadja mindezt?

– Nos, azt hiszem, most már elég jól kiismerem magam ebben a dologban, mert megfigyeltem, ahogy a szavak beléjük ivódnak, megfeledkeznek rólam, befelé fordulnak, és többé nem vagyok a szemükben csodabogár. Nos, mi a véleménye?

– Azt hiszem, Gielgud örülne.

– Ó! Én írtam neki. Egy hosszú levélben elmeséltem, mit csinálok és hogyan csinálom. – Farzsebéből elővett egy ormótlan irattárcát, és kihúzott belőle egy gondosan összehajtogatott alumíniumfóliát. Szétnyitotta, és óvatos ujjakkal kisimított egy darabka jegyzetpapírt, melyre a név rá volt nyomtatva. A választ írógéppel írták és a következő állt rajta: "Tisztelt…! Köszönöm kedves és érdekes levelét! Nem nevezném magam színésznek, ha nem lennék tudatában az Ön munkájában rejlő bók őszinteségének. Sok sikert kívánok, és az Isten áldja Önt. John Gielgud."

Felsóhajtottam, és néztem, ahogy tiszteletteljes ujjaival összehajtogatta a papírlapot, bezárta fóliapáncéljába, majd eltette.

– Senkinek nem mutattam még azért, hogy felléphessek – mondta. – Ilyesmi sohasem jutna az eszembe.

Ebben én is biztos vagyok.

Forgatta kezében a műanyag poharat, és nézte a maradék whisky lötyögését; Így szokták a vendéglátó figyelmét felhívni arra, hogy üres a pohár. Kihúztam a dugót az üvegből.

– Nem – mondta. – Nem kérek többet. Már régen megtanultam, hogy a színjátszás technikájában a legfontosabb és a legértékesebb az, hogy hogyan lépünk le a színről.

– De én szeretnék még néhány kérdést feltenni.

– Egy okkal több, hogy lelépjek a színről. – Kiitta az utolsó cseppeket. – Hagyj nyitva néhány kérdést – mondta –, és lépj le tisztán, határozottan. Köszönöm, és jó estét.

Figyeltem, ahogy könnyed léptekkel imbolygott lakókocsija felé, és tudtam, hogy egy kérdés nem hagyna nyugton. Utána kiáltottam.

– Várjon egy pillanatra. Megállt, majd megfordult.

– És a kutya, az mit csinál?

– Ó, néhány ostoba trükköt – mondta. – Biztosítja az előadás zavartalanságát. Felrázza az érdeklődést, ha lanyhulni kezd. – És folytatta útját hazafelé.

Hát Így történt. Ez a foglalkozás, mely öregebb az írásnál, és amely valószínűleg túléli az írott szó korát. És a mozi, a televízió, meg a rádió steril csodái sem lesznek képesek eltörölni a föld felszínéről az élő embert az élő közönség előtt. De hát hogyan él ez az ember? Kik a barátai? Milyen a magánélete? Igaza volt. Lelépése nyitva hagyott néhány kérdést.

Az éjszaka teli volt baljós előjelekkel. A szomorú ég vészterhes acélszínben tükröződött a víz felszínén. Aztán feltámadt a szél nem a lobbanékony, satnya kis tengerparti szellő, amit jól ismerek, hanem hatalmas, robbanásszerűen száguldó fergeteg, mely ezer meg ezer mérföldes körzetben sem talál akadályra. Mivel a szél idegenszerű s ezért titokzatos volt számomra, titokzatos reakciókat váltott ki belőlem. Józan ésszel nézve csak azért volt idegenszerű ez a szél, mert én annak találtam. De Így vagyunk az általunk megmagyarázhatatlan tapasztalatok jó részével. Meg vagyok róla győződve, hogy sokan csak azért titkolják tapasztalataikat, mert félnek, hogy nevetségessé válnak. Bizony nem egy ember látott, hallott, vagy érzett valamit, ami annyira ellenkezett a szerinte elfogadhatóval, hogy az egészet gyorsan elhessegette magától, akárha piszkot söpörne a szőnyeg alá.

Ami engem illet, én igyekszem szabad utat engedni az olyan dolgoknak is, melyeket nem értek, vagy nem tudok megmagyarázni, bár ez elég körülményes ebben a megfélemlített korban. Akkor, ott Észak-Dakotában nemigen akarózott vezetni, és ezt akár félelemnek is nevezhetném. Ezzel szemben Charleynak mehetnékje volt – sőt olyan felhajtást csinált, hogy megpróbáltam meggyőzni igazamról.

– Figyelj ide, kutya. Valami mennyei parancs azt sugallja, hogy itt kell maradnom. Ha erőt vennék ezen az érzésen, és elindulnék, aztán megrekednénk valami hatalmas hóesésben, azt úgy értékelném, hogy lám, nem hallgattam a figyelmeztetésre. Ha maradunk, és megindul a nagy havazás, meg leszek róla győződve, hogy prófétai tehetségem van. Charley prüszkölt, és nyugtalanul járkált fel s alá.

– Nos rendben van, lássuk, részedről hogy áll a dolog. Te indulni akarsz. Tegyük fel, hogy ezt tesszük, és éjszaka pont oda zuhan egy fa, ahol most állunk. Ebben az esetben feléd fordult az istenek figyelme. Ennek is megvan a valószínűsége. Sok történetet mesélhetnék neked hűséges állatokról, amelyek megmentették gazdáik életét, de azt hiszem, hogy unatkozol, Így hát nem fogok neked hízelegni.

Charley rám vetette legcinikusabb pillantását. Azt hiszem, sem a romantikához, sem a misztikumhoz nincs érzéke.

– Értem, mit akarsz mondani. Mi van akkor, ha elindulunk, és egyetlen fa sem dől ki, vagy maradunk, és nem kezd el havazni? Megmondom, hogy mi van akkor. Elfelejtjük az egész históriát, és a jövendölés tudománya sem szenved csorbát. Arra szavazok, hogy maradjunk. Te arra, hogy menjünk. Tekintve, hogy a teremtés koronája inkább én vagyok, és enyém az elnöki poszt, a döntő szót én mondom ki.

Maradtunk, és nem kezdett el havazni, sőt egyetlen fa sem dőlt ki, Így hát természetesen az egész ügyet elfelejtettük. Jöhetnek az újabb misztikus élmények, mi készen állunk a fogadásukra. Kora reggelre felszállt a köd, s a levegő, ameddig elláttunk, áttetszően tiszta volt. Jártunk egyet, ropogott a lábunk alatt a fehér zúzmarával borított kövér föld. Aztán felkerekedtünk. A színész lakókocsija sötét volt, de ahogy felhajtottunk az autópályára, a kutya utánunk ugatott.

Valaki bizonyára már beszélt nekem a Missouri folyó bismarcki (Észak-Dakota) szakaszáról, de az is lehet, hogy olvastam róla. Mindenesetre nem nagyon figyeltem oda. Így azonban nagyon meglepődtem, mikor rábukkantam. Ez az a hely, ahol a térképet kétrét

kellene hajtani. Kelet és Nyugat között ez a határvonal. A bismarcki oldalon keleti a táj, keleti a fű, a kilátás és a szagok is kelet-amerikaiak. A Missouri másik, mandani oldala már színtiszta Nyugat – barna fű borítja, s a vízvájta parton felszínre bukkannak a különböző rétegződések. A folyó két oldala mintha ezer mérföldre volna egymástól. És ahogy nem voltam felkészülve a Missouri-határra, ugyanúgy meglepett a Bad Lands* környéke, mely rászolgált nevére. Olyan, mintha egy gonosz kis kölyök eszkábálta volna össze. Bukott angyalok is teremthették volna a mennyország bosszantására; szikkadt és haragos, lehangoló és veszélyes – s számomra tele baljós előjelekkel. Sugárzik belőle a rosszindulat, és látszik, hogy nem szívesen fogadja be az embert. De hát az ember olyan, amilyen, és én is ember vagyok, Így aztán lehajtottam az autópályáról egy agyagos útra, és félénken, mint hívatlan vendég, bemerészkedtem a síkságból meredeken, magányosan emelkedő hegyek közé. Az útfelület gonoszul beletépett a gumiba, s a Rocinante túlterhelt rugói meggyötörtén nyöszörögtek. Ez a vidék barlanglakók vagy inkább koboldok számára lenne alkalmas lakóhely. És furcsa, amennyire akaratom ellenére pottyantam erre a vidékre, éppen annyira ódzkodom írni róla.

Végül megpillantottam egy férfit, aki egy duplán sodrott szögesdrót-kerítésnek támaszkodott. A szögesdrót görbe faágakra, nem pedig karókra volt erősítve. A férfi sötét kalapot viselt, cowboynadrágja és hosszú, kék kabátja a sok mosástól teljesen kifakult, könyökén és a térdén meg már egészen világos volt. Fakó szemét a napsütés elhomályosította, ajka pikkelyes volt, mint a kígyóbőr. Egy 22-es puska állt mellette a kerítésnek támasztva, a földön meg egy kis halom szőr és toll hevert – nyulak meg kisebb madarak. Megálltam, hogy elbeszélgessek vele, és láttam, ahogy szeme végigsiklik a Rocinante minden alkatrészén, aztán megpihen üregében. És akkor rájöttem, nincs semmi mondanivalóm a számára. Az “Úgy néz ki, hogy korai telünk lesz” vagy a “Lehet errefelé jól horgászni?” nem nagyon passzolt ide. Így aztán egyszerűen egymásra meredtünk.

– …napot!

– Igen uram – felelte.

– Lehet itt valahol tojást kapni?

– Hát a közelben nemigen, hacsak nem akar egészen Galváig, vagy Beachig felmenni.

– Pedig már nagyon vágytam friss tyúktojásra.

– Por – mondta –, az asszonynál van tojáspor.

– Régóta élnek itt?

– …gén.

Vártam, hogy kérdezzen, vagy mondjon valamit, de hiába. Nem jutottunk tovább. És ahogy a csend tovább gyűrűdzött, egyre kevésbé gondolhattam arra, hogy elkezdhetnénk valamiféle beszélgetést. Tettem még egy kísérletet.

– Nagyon hideg van itt télen?

– Meglehetősen.

– Maga túl sokat beszél.

– Mondja az asszony is – vigyorgott rám.

– Viszlát – mondtam, aztán betettem egyesbe, és elindultam. Figyeltem a visszapillantó tükörben: nem nézett utánam. Talán nem volt tipikus Bad Lands-i, de egyike volt annak a néhánynak, akit el tudtam kapni.

Nem sokkal arrébb megálltam egy kis ház előtt; úgy nézett ki, mint egy háborúból ideszármazott barakk maradványa, de fehérre volt festve, sárgával szegélyezve. Előtte egy kert haldokló emlékei megfagyott geräniumok és néhány krizantémcsomó; sárga és vörösbarna hulladékok. Végigsétáltam a kerti ösvényen, s közben biztosan tudtam, hogy valaki figyel az ablak fehér függönye mögül. Kopogtatásomra egy öregasszony nyitott ajtót, kérésemre adott egy pohár vizet, és majdhogynem lyukat beszélt a hasamba. Szomjasan, kétségbeesett igyekezettel beszélt, beszélt a rokonairól, barátairól, és arról, hogy mennyire nem tudta ezt az egészet megszokni itt. Ő nem is idevalósi, és alapjában véve nem is tartozik ide. Szülőföldje majmokkal, elefántcsonttal, pávákkal teli tejjel-mézzel folyó Kánaán volt. Idegesen karattyolt, látszott, hogy rettenetesen fél a csendtől, mely majd rátelepszik, ha elmegyek. Ahogy beszélt, rájöttem, hogy az öregasszony retteg ettől a helytől, és egyre inkább éreztem, hogy én is, és arra gondoltam, milyen rossz érzés lenne, ha itt lepne meg az éjszaka.

Olyan állapotba kerültem, hogy már csak arra tudtam gondolni, hogy tudnék elmenekülni erről az elátkozott vidékről. Aztán a késő délután mindent megváltoztatott. Ahogy a nap lehanyatlott, a síkságban magányosan meredező hegycsúcsok, a völgyek, a sziklák, az elemek által kifaragott dombok és vízmosások sivár, félelmetes látványa eltűnt, minden sárga és melegbarna színekben izzott, s néhány szénfekete sáv kiemelte a vörös meg az ezüstszürke százféle variációját. Az egész olyan gyönyörű volt, hogy megálltam egy letaposott, széltől meghajlított cédrus- és borókafenyő-cserjés közelében, és egy pillanat alatt megfogott, kelepcébe

ejtett a színorgia, elkápráztatott a fény tisztasága. A lebukó napban sötéten és élesen rajzolódott ki a hegyek csipkés oromzata, s keleten, ahová a ferde fénysugarak akadálytalanul zuhogtak, a furcsa vidék rikító színekben pompázott. Az éjszaka pedig egyáltalán nem tűnt félelmetesnek, sőt kimondhatatlanul szépnek láttam, mert közvetlenül a fejem felett ragyogtak a csillagok, és bár a hold nem világított, a csillagok ezüstös fénybe borították az égboltot. A száraz, fagyos levegő csípte az orromat. Összegyűjtöttem egy halomnyi száraz cédruságat, és készítettem egy kis tábortüzet – csupán azért, hogy erezzem az égő fa illatát, s hallgassam az ágak izgatott ropogását. A tűz sárga fénykupolát borított fölém, s hallottam a közelben vadászó gyöngybagoly huhogását, meg a prérifarkasok ugatását. Ilyen holdtalan éjszakákon a prérifarkasok nem üvöltenek, hanem röviden, köhögve ugatnak. Ez volt azon kevés vidékeknek egyike, ahol az éjszakát barátságosabbnak éreztem, mint a nappalt. És most már értem, miért térnek vissza az emberek ide, Bad Landsbe.

Mielőtt lefeküdtem volna, kiterítettem az ágyamon egy Charley által megtépett térképet. Beach nem volt messze, és ez lehetett Észak-Dakota utolsó helysége. Aztán Montana következett, ahol még soha nem jártam. Az éjszaka olyan hideg volt, hogy pizsama helyett meleg alsóneműt húztam, és miután Charley elvégezte dolgát, megette kutyaeledelét, kiitta megszokott vízadagját, s végül összekuporodott helyén, az ágy alatt, elővettem egy takarót, és betakartam vele csak az orra látszott ki. Kutyám sóhajtozott, vonaglott és hatalmasakat nyögött a kényelem gyönyörében. Én pedig arra gondoltam, hogy az útközben levont általánosításaimat rendre érvénytelenítették az újabb általánosítások. Éjszaka Bad Landsből Good Lands* lett. Nem tudok erre magyarázatot adni. Így történt.

Utam következő szakasza szerelmes történet. Szerelmes vagyok Montanába. Vannak államok, melyeknek csodálattal, elismeréssel, megbecsüléssel adózom, sőt néhánnyal szemben még valamelyest gyengéd érzelmeket is táplálok, de Montana esetében szerelemről van szó, és a szerelmet nehéz analizálni, ha az ember benne van nyakig. Egyszer, amikor a világ királynőjének mennyei ragyogásáról áradoztam apámnak, megkérdezte, miért e nagy lelkesedés. Azt hittem, meghibbant, ha ilyesmit nem vesz észre. Természetesen, ma már tudom, hogy királynőm egy egérhajú, szeplős orrú, varas térdű kislány volt, hangja akár egy éjszakai

denevéré, ő maga meg olyan szeretetreméltó volt, mint egy arizonai óriásgyík. De akkor beragyogta a környéket és engem. Én úgy érzem, Montana csupa-csupa pompa. Hatalmasak az arányok, de ez nem nyomasztó. A vidék tündököl a színekben, mindenütt zöldell a fű, s a hegyek pont olyanok, amilyennek én alkotnám a hegyeket, ha ez lenne a feladatom. Montana számomra olyan, amilyennek egy kisfiú gondolja Texast, a texasiak elbeszélése alapján. Ez volt az első eset, hogy valódi helyi tájszólást hallottam, lassú, kimért, meleg hangzású, a televízió hatásától mentes beszédet. Nekem úgy tűnt, hogy Montanában nincs az az eszeveszett lótás-futás, mely Amerikára annyira jellemző. Mintha az emberek itt nem félnének a John Birch Társaság*-féle árnyékoktól. A hegyek és hullámzó fűvel borított mezők nyugalma a lakosságba is beleivódott. Vadászszezon volt, mikor Montanában áthaladtam. Az volt a benyomásom, hogy az emberek, akikkel beszéltem, nem azért kerekedtek fel, hogy az évenként esedékes féktelen mészárlást véghez vigyék, hanem csupán élelemszerzés céljából öltek. Lehet, hogy a szerelem elfogulttá tesz, de nekem az volt az érzésem, ezek a városok nem nyüzsgő méhkasok, itt élni is lehet. Az embereknek volt idejük arra, hogy egyszer-egyszer megálljanak munka közben és ápolják a jószomszédi kapcsolatok eltűnőben levő szokását. Azon vettem észre magam, hogy nem rohantam át a városokon, nem akartam őket mindenáron magam mögött tudni. Sőt csak azért, hogy húzzam az időt, kitaláltam mindenféle holmit, amit feltétlenül meg kellett vásárolnom. Billingsben vettem egy kalapot, Livingstonban egy kabátot, Butte-ban egy használt, de kitűnő állapotban levő 222-es Remington ismétlőpuskát, amire az igazat megvallva nem is volt szükségem. Aztán találtam egy puskára való távcsövet, amit meg kellett vennem, és megvártam, amíg rászerelték a fegyverre. Közben mindenkivel megismerkedtem, aki az üzletben tartózkodott, vagy oda belépett. Miután a fegyvert beszorítottuk a satuba, kiszereltük a závárzatot, egy három háztömbbel arrébb levő kéményen, beállítottuk az új irányzékot, és később, mikor lőttem a kis puskával, nem kellett állítanom az irányzókon. A délelőtt jó részét ezzel töltöttem el, főleg azért, mert maradni akartam. De be kell látnom, hogy a szerelem most is, mint mindig, megmagyarázhatatlan. Montana elbűvölt engem. Csupa nagyszerűség és melegség. Ha Montanának volna tengerpartja, vagy ha én tudnék tenger nélkül élni, rögtön odaköltöznék, és letelepedési engedélyért folyamodnék. Montana az

összes állam között a legkedvesebb a számomra, szerelmes vagyok Montanába.

Custernél csináltunk egy kis kitérőt délre, hogy a Little Big Horn-i csatamezőn tisztelegjünk Custer tábornok és Sitting Bull[*] emléke előtt. Nem hiszem, hogy van olyan amerikai, aki ne zárta volna szívébe Remington képét a hetedik lovashadosztály középső hadoszlopának védelmi harcáról. A derék férfiúra emlékezve én levettem kalapom, Charley meg a maga módján rótta le tiszteletét, de gondolom, a legnagyobb reverenciával.

Montana keleti és Dakota nyugati vidéke tele van indián emlékekkel, mégpedig nem is nagyon régiekkel. Évekkel ezelőtt szomszédom volt Charles Erskine Scott Wood, a Heavenly Discourse (Mennyei párbeszéd) írója.[*] Mikor megismertem, már nagyon öreg ember volt, de fiatal hadnagy korában, nyomban a katonai akadémia elvégzése után részt vett a Joseph törzsfő elleni hadjáratban.[**] Emlékei világosak és nagyon szomorúak voltak. Elbeszélte, hogy ez volt a történelem egyik leghősiesebb visszavonulása. A Joseph törzsfő vezette nez percé törzset több mint ezer mérföldön át üldözték, nehéztüzérséggel lőtték, miközben az indiánok asszonyaikkal, gyerekeikkel, kutyáikkal és minden ingóságukkal Kanada felé próbáltak menekülni. Wood szerint az indiánok egy lépést sem tehettek anélkül, hogy ne kellett volna harcolniuk a túlerővel szemben, míg végül Miles tábornok lovassága bekerítette őket, és nagyobb részüket lemészárolta. Wood azt mondta, ez volt életének legszomorúbb kötelessége, és bár teljesítette, míg élt, becsülte a nez percék küzdőszellemét. “Ha családjaik nem lettek volna velük, soha nem tudtuk volna őket elcsípni. És ha azonos fegyverekkel és azonos létszámú katonasággal harcolunk, soha nem győzzük le őket. Férfiak voltak. Igazi férfiak.”

Be kell vallanom, hogy a nemzeti parkokat meglehetősen felületesen ismerem. Nem sok ilyen létesítményt kerestem fel eddig. Talán azért, mert az effajta helyeken csak sosem volt, elképesztő látványosságok találhatók: a legnagyobb vízesés, a legmélyebb kanyon, a legmagasabb szikla, a legrendkívülibb ember-, vagy természetalkotta csodák. És én inkább megnézem Brady egyik jó fényképét, mint a Mount Rushmore-t. Az a véleményem, hogy mi körülkerítjük és dicsőítjük nemzetünk és

civilizációnk szeszélyeit. A Yellowstone Nemzeti Park sem képviseli jobban Amerikát, mint Disneyland.

Lévén ez az álláspontom, nem tudom, mi késztetett arra, hogy hirtelen délnek forduljak, átlépjem az államhatárt, és megtekintsem Yellowstone-t. Talán szomszédaimtól féltem. Szinte hallom őket: “Micsoda? Hogy maga ilyen közel volt Yellowstone-hoz, és nem ment el oda? Maga nem teljesen normális.” De az is lehet, hogy előttem is ott lebegett az amerikaiak utazási célja. Nem azért utazunk, hogy lássunk valamit, hanem azért, hogy mesélhessünk róla. Bármi is volt az oka, én mindenesetre boldog vagyok, hogy ellátogattam Yellowstone-ba, mert felfedeztem valamit Charleyval kapcsolatban, amit másképp nem tudhattam volna meg.

Egy megnyerő külsejű nemzetipark-őr kezelte a belépőjegyemet, aztán ezt mondta:

– És a kutyával mi a szándéka? Csak pórázra kötve tartózkodhatna itt.

– Miért? – kérdeztem.

– A medvék miatt.

– Uram – mondtam –, ez egy különleges kutya. Nem használja sem az agyarait, sem a karmait. Elismeri a macskák élethez való jogát, bár nem sokra becsüli őket. Inkább megfordul, nehogy megzavarjon egy ügybuzgó hernyót. Mindennél jobban fél attól, hogy valaki mutat neki egy nyulat és megparancsolja, vegye üldözőbe. Ez a világ legbékésebb, legnyugodtabb kutyája. Az az érzésem, az ön medvéi számára a legnagyobb veszély, hogy hiúságukban lesznek megsértve, mert Charley nem fog róluk tudomást venni.

– Én nem is a medvék miatt aggódtam – nevetett a fiatalember –, de az tény, hogy a kutyákkal szemben kifejlődött a mi medvéinkben valamiféle türelmetlenség. Az egyik még képes lesz előítéletét egy jó kis horogütéssel kinyilvánítani, és aztán – volt kutya, nincs kutya.

– Hátrazárom Charleyt, uram. Megígérem önnek, hogy semmi nyugtalanságot nem fog kelteni a medvék világában, és mint vén medvepárti, én sem.

– Kötelességem volt, hogy figyelmeztessem – mondta. – Semmi kétségem afelől, hogy az ön kutyája a legjobb szándékkal viseltetik. Medvéink viszont a legrosszabbal. Ne hagyjon élelmiszert szanaszét. Nemcsak lopnak, de rossz néven veszik, ha valaki meg akarja őket nevelni. Egyszóval: ne higgyen kedves pofájuknak, mert alaposan meggyűlhet a

baja velük. És ne hagyja a kutyát szabadon mászkálni. A medvék nem bocsátkoznak tárgyalásokba.

Megkezdtük utunkat a természet e fejtetőre állított csodaországában, és Önök kénytelenek lesznek elhinni mindazt, ami történt. Bebizonyítani csak akkor tudnám az egészet, ha lenne egy medvém.

Nem egészen egy mérfölddel a bejárattól megláttam egy medvét, az út mentén poroszkált, és mintha intett volna, hogy álljak meg. Charleyban pedig hirtelen végbement a változás. Sikoltozva tombolni kezdett. Vicsorgatta görbe fogait, melyek még a kutyaeledel elfogyasztásánál is problémát okoztak neki. Visítva sértegette a medvét, az meg Charley sivalkodása hallatán felegyenesedett, és nekem úgy tűnt, hogy még a Rocinante is eltörpült mellette. Sebesen feltekertem az ablakokat, balra tekertem a kormányt, aztán a vadállatot súrolva, sietve tovarobogtam, miközben Charley őrjöngve szónokolt mellettem, részletesen kifejtve, mit csinálna a medvével, ha keze ügyébe kerülne. Életemben nem lepődtem meg ennyire. Legjobb tudomásom szerint kutyám még soha nem látott medvét, és világéletében nagy türelmet tanúsított minden élőlénnyel szemben. Emellett Charley még gyáva is, olyan mélységesen gyáva, hogy e tulajdonságának leplezésére külön technikát fejlesztett ki. És most szemmel láthatóan minden erejével azon volt, hogy kijusson és megöljön egy nála ezerszer erősebb medvét. Nem értem ezt az egész ügyet.

Nem sokkal arrébb két medve bukkant fel előttünk, és a hatás kétszeres volt. Charley úgy viselkedett, mint egy dühöngő őrült. Rám ugrott, szitkozódott és morgott, dühösen vicsorgatta a fogát és üvöltött. Nem tudtam, hogy acsarkodni is képes. Vajon hol tanulhatta? Medvében nem volt hiány, és az út lidérces álom lett. Először fordult elő Charleyval, hogy nem hallgatott a józan észre, sőt még az orrára koppintás sem hatott rá. Ellensége vérére szomjazó, primitív gyilkossá változott, pedig eddig még csak ellensége sem volt. Egy medvementes útszakaszon elkaptam Charley gallérját, és bezártam a hálófülkébe. De ez sem használt. Ahányszor medve mellett haladtunk el, kutyám felugrott az asztalra, kaparta az ablakot minden erejével azon volt, hogy kijusson. Hallottam, ahogy dühében leverte a konzervdobozokat. A medvék hatására Jekyll-lelkületű kutyámból előbukkant Hyde. Vajon mi okozhatta ezt? Talán emlékek abból az időből, mikor még a farkas lakozott benne? Jól ismerem Charleyt. Egyszer-egyszer megpróbál blöffölni, de könnyen átlátni rajta, hogy hazudik. Ez viszont nem volt hazugság, esküszöm. Szent meggyőződésem,

ha szabadon engedem, minden medvét megtámadott volna, és vagy győzedelmeskedik, vagy meghal a harc mezején.

Túlságosan megrendítő és idegőrlő volt – mintha egy öreg kiegyensúlyozott barát megőrülésének folyamatát nézné végig az ember. E pokoli jelenet közben szikrányit sem tudtam figyelni a természeti csodákra, a meredek sziklákra, a dörgő zuhatagra, a tajtékzó vízesésre. Az ötödik találkozás után megadtam magam. Megfordítottam a Rocinantét, és elindultam visszafelé. Nem is merek arra gondolni, mi történt volna, ha itt éjszakázom, s a medvék társaságában kezdek el főzőcskézni.

A parkőr engedett ki a kapunál.

– Nem maradt sokáig. És a kutya hol van?

– Bezártam, oda hátra. És bocsánatot kell kérnem magától. Ebbe a kutyába egy medveölő szíve és lelke szorult, és én nem tudtam erről. Ezelőtt még egy véres steak láttán is megremegett a szíve.

– Hát igen – mondta az őr. – Ilyesmi bizony előfordul. Ezért is figyelmeztettem önt. Egy medvevadász kutya tisztában volna lehetőségeivel, de láttam én már pomerániai kutyát is füstként szállni a levegőben. Tudja, ezek a jóképű medvék, ha akarnak, úgy játszanak egy kutyával, mint valami teniszlabdával.

Gyorsan robogtam visszafelé azon az úton, amelyen jöttem, és semmi kedvet nem éreztem, hogy tábort verjek valahol. Féltem, hátha előbukkan egy nem hivatalos, magánmedve. Az éjszakát egy helyes kis motelban töltöttem el Livingston közelében. Étteremben vacsoráztam, aztán egy pohár itallal letelepedtem a kényelmes fotelban, frissen mosott, meztelen lábamat a vörös rózsákkal díszített szőnyegen pihentettem, és közben Charleyt szemlélgettem. Még kábult volt. Szeme a semmibe révedt, és szemmel láthatóan lelkileg teljesen kimerült. Súlyos részegségből ébredező emberre emlékeztetett leginkább – elhasznált, összetört volt, teljesen magába roskadt. Nem tudta megenni vacsoráját, visszautasította az esti sétát, ahogy beléptünk a szobába, lerogyott a padlóra és nyomban elaludt. Éjszaka hallottam, hogy vinnyogott, csaholt, és amikor felgyújtottam a villanyt, láttam, hogy lábai futó mozdulatokkal kapálóztak, teste rángatózott, szeme még tágra volt nyitva, de csak álmodott a medvéről. Felébresztettem és megitattam egy kis vízzel. Ezután elaludt, és meg sem moccant egész éjszaka. Reggel még mindig fáradt volt. Vajon miért gondoljuk, hogy az állatok gondolatai és érzései egyszerűek?

Még emlékszem, hogy gyermekkoromban mindig ámulatba ejtett, ha hallottam vagy olvastam a “Nagy Vízválasztóról”, mely rangjához illő, dicső neve egy kontinens gránitgerincének. Képzeletemben úgy jelentek meg a felhőkbe nyúló meredek hegyoldalak, mint valami természetes Kínai Fal. A Sziklás-hegység túlságosan nagy, túlságosan hosszú, túlságosan nagyjelentőségű – nincs szüksége hatást keltő külsőségekre. Montanában – ahová visszatértem – a hegység enyhén emelkedik, s ha egy festett jelzés nem mutatja, soha nem tudom meg, mikor lépem át a vízválasztó vonalat. Az emelkedés egyáltalán nem volt nagy. Amikor megpillantottam a táblát, már túlhaladtam rajta, de aztán megálltam, visszatolattam, kiszálltam, és szétterpesztett lábbal megálltam rajta, arccal dél felé. Különös érzés volt tudni, hogy az eső tőlem jobbra a Csendes-óceánba folyik, bal lábamtól meg, megszámlálhatatlan mérföld után, megtalálja útját az Atlantió-ceánba. Maga a környék nem volt elég lenyűgöző ahhoz, hogy hihetővé tegyen egy ilyen elképesztő tényt.

Ezen a magas gerincen állva, óhatatlanul eszünkbejutnak az első emberek, kik átkeltek rajta, a francia felfedezők, Lewis és Clark csapata[*]. Öt óra alatt átrepülünk felette, autóval egy hét alatt áthajthatunk, és még az én tempómban is egy hónap, vagy hat hét alatt végighaladhatunk rajta. Lewis és Clark azonban 1804-ben indult csapatával St. Louisból és 1806-ban érkezett oda vissza. És ha számba vesszük, hogy emberek vagyunk, akkor nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a Csendes-óceánhoz vezető vad és ismeretlen vidéken keresztül oda-vissza két és fél éven át tartó úton csak egyetlen ember halt meg, és csak egyetlen ember adta fel a küzdelmet. Mi meg dühbe gurulunk, ha késik a reggeli tej, és csaknem szívszélhüdést kapunk, ha a felvonó nem működik. Vajon mit gondolhattak ezek az emberek, amikor egy teljesen új világ tárult a szemük elé – vagy talán olyan lassú volt a folyamat, hogy kiküszöbölte a megrázkódtatást. Én nem hiszem, hogy a látvány nem nyűgözte le őket. A kormányhoz írt beszámolójuk felindult és megindító dokumentum. Nem tévedtek. Tisztában voltak azzal, hogy mit fedeztek fel.

Áthajtottam Idaho kinyújtott hüvelykujján, aztán meredeken emelkedő igazi hóborította, fenyőkkel benőtt hegyeken is keresztülhaladtam. Rádióm elnémult. Azt hittem, hogy elromlott, pedig csak arról volt szó, hogy a magas hegycsúcsok leárnyékolták. Havazni kezdett, de szerencsém nem

hagyott el, mert a hó épp csak szállingózott. A levegő lágyabb volt, mint a Nagy Vízválasztó másik oldalán; úgy emlékszem, olvastam valahol, hogy a Japán felől áramló meleg levegő mélyen behatol a szárazföldre. Az aljnövényzet sűrű volt és harsányzöld, mindenünnen vízcsobogás hallatszott. Az utak teljesen néptelenek voltak, csak nagy ritkán bukkant fel egy-egy vöröskalapos, sárgakabátos vadásztársaság, némelyik kocsi tetején hol egy őzbakkal, hol egy jávorszarvassal. A meredek lejtők oldalán imitt-amott néhány vadászház is megbújt.

Charley kedvéért gyakran meg kellett állnom. Hólyagjának ürítésével kapcsolatban ugyanis egyre nagyobb nehézségei voltak – Így nevezi Nellie azt a szomorú tényt, hogy valaki nem tud pisilni. Charleynak a dolog időnként fájdalmat okozott, és mindig zavarba ejtette. Vegyék tekintetbe, hogy ez a kutya igazi, tökéletes modorú, elegáns, feddhetetlen magaviseletű és méltóságának teljesen tudatában levő úriember volt. Ez a dolog nemcsak fizikai fájdalmat okozott neki, hanem önérzetében is sértette. Megálltam az út szélén, hagytam, hadd sétálgasson, és előzékenyen hátat fordítottam neki. Nagyon sokáig tartott, amíg elintézte a dolgát. Ha ez egy férfival fordul elő, prostatítisre gondolok. Charley francia származású öregedő gentleman. Csak két betegség létezik, amit a franciák elismernek – az egyik ez, a másik meg a májbaj.

Így hát, mialatt vártam rá, és úgy tettem, mintha a növényzetet és a kis vízmosásokat tanulmányoznám, megpróbáltam utamat egyetlen egészként, nem pedig események sorozataként végiggondolni. Mit tettem helytelenül? Úgy játszódott-e le az egész, ahogy elképzeltem? Mielőtt elindultam volna, barátaim eligazítottak, tanácsokat, útmutatásokat adtak, még agymosást is kaptam. Egyikük jól ismert, nagyra becsült politikai tudósító. Épp akkor találkoztam vele, mikor az elnökjelölt kíséretében megtett korteskörútról visszatért. Meglehetősen boldogtalannak látszott, mert szerette hazáját, és úgy érezte, hogy az beteg. Én különben tökéletesen tisztességes embernek tartom.

– Ha valahol jellemes emberrel találkozol – mondta keserűen –, jegyezd meg jól a helyet. Elmegyek oda, hogy megismerjem. Én mást sem láttam, mint gyávaságot és megalkuvást. Valamikor ez az ország a hősök országa volt. Hová tűntek ezek az emberek? Egy nemzetet nem lehet igazgatótanácsokkal megvédeni. Az ilyesmihez férfiak kellenek. Hol vannak ezek a férfiak?

– Valahol csak vannak – mondtam.

– Jó. Hát akkor próbálj felhajtani néhányat belőlük. Szükségünk van rájuk. Esküszöm, hogy ebben az országban csak a négerek a bátrak. Nehogy azt hidd – mondta –, hogy ki akarom hagyni a négereket a hősök közül, de azt egy pillanatig sem kívánom, hogy ők uralják az egész piacot. Mutass nekem tíz jó erőben levő fehér amerikait, akinek egy népszerűtlen témával kapcsolatban meggyőződése, véleménye van, aki gondolkozik. Ez a tíz ember már egy állandó hadsereg magját képezheti.

Őszinte aggodalma hatással volt rám, Így aztán útközben mindenütt hallgatóztam, figyeltem. És az az igazság, hogy nem sok meggyőződéses emberrel találkoztam. Csak két esetben láttam igazi, puszta ököllel, szenvedélyes szabálytalansággal lefolytatott férfias küzdelmet, s a harc mind a két alkalommal asszonyok miatt robbant ki.

Charley visszatért, és bocsánatot kért, hogy ilyen sok időre volt szüksége. Szerettem volna segíteni rajta, de ő egyedül akart maradni, Így aztán elgondolkoztam egy másik dolgon, amit barátom említett.

– Valamikor volt egy ügy vagy egy cikk, melyre nagy súlyt fektettünk, Így neveztük: a Nép. Meg kellene tudni, hová tűnt a Nép. Persze nem az izompacsirta fogkrém- és hajfesték-reklámokra, az új-kocsit-mindenáron-vagy-a-társadalom-aljára-kerülök-férfiakra meg a sávtrombózisos sikeremberekre gondolok. Lehet, hogy soha nem is voltak ilyen emberek, de ha mégis léteztek volna, akkor róluk szól a Függetlenségi Nyilatkozat, róluk beszélt Mr. Lincoln. Ha jól meggondolom, ismertem is néhányat, nem sokat. Vajon nem lenne-e ostobaság, ha az Alkotmány egy olyan fiatalemberről szólna, akinek az élete egy füttyszó s egy hunyorítás körül forog?

Emlékszem, Így feleltem neki:

– Lehet, hogy a Nép mindig azok, akik az utolsó előtti generációban éltek.

Charley alig bírt mozdulni. Vissza kellett segítenem a Rocinante vezetőfülkéjébe. Folytattuk utunkat a hegynek felfelé. A könnyű hó porként kavargott az országúton, és az este korábban köszöntött be, mint gondoltam. Közvetlenül a hegygerinc alatti hágónál megálltam tankolni egy csoport szorosan egymás mellé épített, négyszögletes szereld-össze, csináld-magad-házikó mellett. Mindegyiken egy veranda, egy ajtó és egyetlen ablak, kertnek, kaviccsal felszórt ösvénynek nyoma sem volt. Ilyen visszataszító üzlet-szerviz-étterem kombináttal, mint amilyen a benzinkút mögött emelkedett, még soha nem találkoztam. A vendéglő kék színű cégtáblája

öreg volt és nagyszámú légynemzedék hagyta rajta névjegyét. “Sütemények, ahogy az édesanyja készítette volna, ha tudott volna sütni.” “Mi nem nézünk be az Ön szájába, Ön ne nézzen be a mi konyhánkba.” “Csekkeket csak ujjlenyomatokkal ellátva fogadunk el.” A százéves ócska viccek. Az ételek itt biztosan nem lesznek celofánba csomagolva.

Nem jött ki senki a benzinkúthoz, Így hát bementem az étterembe. A hátsó helyiségből, amely talán konyha volt, veszekedés zaja hallatszott – egy mély és egy magas férfihang civakodott egymással. Kiáltottam egyet: “Van itt valaki?” – A hangok elnémultak. A veszekedéstől még bosszús, testes férfi lépett ki az ajtón.

– Óhajt valamit?

– Tankolni szeretnék. De ha volna egy szobája, szívesen itt éjszakáznék.

– Válasszon ki egyet magának. Egy lélek sincs itt.

– Megfürödhetnek?

– Majd átviszek egy lavór forró vizet. Télen két dollár.

– Rendben van. Kaphatnék valamit enni?

– Főtt sonka babbal, fagylalt.

– Okay. Van egy kutyám is.

– Ez szabad ország. A házak mind nyitva vannak. Válasszon ki magának egyet. Aztán, ha óhajt valamit, csak kiáltson.

Nem sajnálták a fáradságot, hogy kényelmetlenné és rondává tegyék a házikókat. Az ágy rendetlen, a falak piszkossárgák, a függöny meg olyan, mint egy ápolatlan asszony alsóneműje. A zárt szobában az egérbűz keveredett a nyirkos humusz szagával, s a levegőben ősöreg por szállongott. Az ágynemű azonban tiszta volt, és egy kis szellőztetés megszabadította a szobát a régi lakók emlékeitől. A mennyezeten egy csupasz villanykörte lógott, a házat olajkályha fűtötte.

Kopogtattak az ajtón, és hívásomra egy húsz év körüli fiatalember lépett be a szobába. Szürke flanellnadrágot és két színárnyalatú cipőt viselt, nyakán pettyes selyemnyakkendő, dzsekijén a spokane-i középiskola jelvénye. Sötéten ragyogó haja fodrászmestermű volt: feje tetején hátrasimítva, oldalán meg hosszú fürtök kígyóztak, épphogy szabadon hagyva fülét. A vendéglői emberevő után a fiatalember óriási meglepetés volt a számomra.

– Itt a forró vize – mondta. Hangjáról felismertem a civakodás másik szereplőjét. Az ajtó nyitva volt, és láttam, hogy pillantása végigpásztázza a

Rocinantét, és megállapodik a rendszámtáblán.

– Tényleg New Yorkból jött?

– Egén.

– De elmennék egyszer oda.

– Onnan meg mindenki ide jönne.

– Miért? Nincs itt semmi. Itt csak megrohadni lehet.

– Ha valaki meg akar rohadni, azt bárhol megteheti.

– Azt akartam mondani, hogy itt semmi lehetősége nincs az embernek, hogy előrejusson.

– És ön hova szeretne előrejutni?

– Nos, hát tudja, itt nincs egy színház, egy zenekar, még beszélgetni sem lehet senkivel. A több napos újságokhoz is csak úgy juthat az ember, ha előfizet rájuk.

– Szóval maga a *New Yorker*t olvassa,

– Honnan tudja? Igen, előfizetek rá.

– És a *Time* folyóiratra?

– Természetesen arra is.

– Magának sehova sem kell mennie.

– Tessék?

– A kisujjában van az egész világ; a divat, a művészet és a gondolatok világa házhoz jött. Ha elmegy innen, csak összezavarodik.

– Jobb, ha az ember mindent a saját szemével lát – mondta.

Esküszöm, hogy ezt mondta.

– Az az édesapja volt?

– Igen, de én inkább árvának érzem magam. Csak a halászat, vadászat és az ivás érdekli.

– És magát mi érdekli?

– Előre szeretnék jutni a világban. Húszéves vagyok. Most már gondolnom kell a jövőmre. Na, már megint üvölt utánam. Csak üvöltve tud beszélni. Velünk eszik?

– Persze.

Kényelmesen megmosdottam a zománcozott lavórban. Egy pillanatig arra gondoltam, hogy előszedem New York-i ruhámat, és egy kis felhajtást csapok a fiú érdekében, de aztán elvetettem az ötletet, és tiszta, mintás nadrág meg ingpulóver mellett döntöttem.

A testes tulajdonos arca érett málnaként vöröslött, mikor beléptem az étterembe. Állat előrelökte:

– Nincs nekem elég bajom, hogy még magának is pont New Yorkból kellett idevetődnie.

– Miért, talán ez bűn?

– Velem szemben igen. Lassan már kezdtem megnyugtatni a fiút, maga meg megint bolhát tett a fülébe.

– Én nem reklámoztam New Yorkot.

– Nem. De maga onnan jött, és ezzel felheccelte a srácot. A pokolba is, ennek semmi értelme. Ezt a gyereket még itt sem tudom használni. Na jöjjön. Ott hátul maga is velünk ehet.

Az “ott hátul” egyszerre volt konyha, éléskamra, tálaló, étkező és – a katonai pokróccal letakart tábori ággyal – hálószoba. Duruzsolt a hatalmas, ízléstelen, fafűtéses kályha. Egy négyzet alakú asztalnál foglaltunk helyet, melyet egy késsel összeszabdalt viaszosvászon terítő borított. A fiú izgatottan tálalta fel a rotyogó szalonnás szárazbab-főzeléket.

– Tudna nekem adni egy olvasólámpát?

– Szó sem lehet róla. Lefekvés előtt mindig kikapcsolom az áramfejlesztőt. Kaphat egy petróleumlámpát. Na üljön le. A sütőben van még egy konzerv főtt sonka.

A fiú mogorván, kedvetlenül szolgálta fel a babot.

– Azt hittem – szólalt meg a vörös arcú férfi –, hogy befejezi a középiskolát, aztán abbahagyja ezt az egészet. De ő nem, Robbie nem ilyen. Belefogott egy esti tanfolyamba – és ezt figyelje –, de nem a középiskolában. Fizetett érte. Fogalmam sincs, honnan szerezte a pénzt hozzá.

– Úgy látszik, ambiciózus a fiú.

– Egy nyavalyát ambiciózus. Nem tudja milyen tanfolyamról van szó – hát képzelje: fodrásztanfolyamról. Nem borbélymesterséget tanul, hanem női fodrászatot. Most már talán megérti a gondjaimat.

Robbie a sonkát vágta, és most megfordult. A vékony kést mereven fogta kezében. Engem figyelt, várta, mikor jelenik meg a megvetés kifejezése az arcomon. Iparkodtam komolynak, elgondolkodónak és minden részrehajlástól mentesnek látszani. A szakállamat simogattam – azt mondják, hogy ez az elmélyülés jele.

– Akármit mondok, valamelyikük rám fogja uszítani a kutyát. Két tűz közé szorítottak.

A papa mély lélegzetet vett, majd lassan kieresztette.

– Az istenit, magának igaza van – mondta, aztán elnevette magát, és a feszültség feloldódott.

Robbie odahozta az asztalhoz a sonkástálat, és rám mosolygott, azt hiszem, hálásan.

– Nos, most hogy már kiadtuk mérgünket, mi a véleménye erről a fodrászat-szépészet ügyről? – kérdezte a papa.

– Magának nem nagyon fog tetszeni a véleményem.

– Honnan tudhatnám, ha nem mondja.

– Nos, rendben van. De előbb gyorsan megeszem, ami előttem van, mielőtt még kikergetne innen.

Megettem a babot és a sonka felét, mielőtt válaszoltam.

– Szóval – mondtam –, maga egy olyan témát vetett fel, amiről már sokat gondolkoztam. Ismerek néhány asszonyt és lányt különböző korút, különböző természetűt, különböző alakút. Semmiben sem hasonlítanak egymásra, kivéve egy dolgot – és ez a fodrász. Szilárd meggyőződésem, hogy a fodrász minden közösségben a legbefolyásosabb ember.

– Maga tréfál.

– Szó sincs róla. Behatóan tanulmányoztam ezt a témát. Ha egy nő fodrászhoz megy – és ezt mindegyik megteszi, ha megengedheti magának –, valamiféle változás megy végbe benne. Biztonságban érzi magát, lazít. Nem kell színlelnie. A fodrászok tudják, hogy milyen az asszony bőre a festék alatt, hogy mennyi idős, tisztában vannak az arcifjító műtétekkel, Így aztán a nők olyan dolgokat is elmondanak a fodrásznak, amit a papjuknak sem gyónnának meg, és olyasmiről is nyíltan beszélnek előtte, amit még az orvos elől is megpróbálnának eltitkolni.

– Ne mondja.

– Pedig ez Így van. Ne felejtse el, én tanulmányoztam az ügyet. Tekintve, hogy a nők legféltettebb titkaikat is a fodrászra bízzák, az olyan tekintélyre tesz szert, amiről a többi férfi álmodni sem mer. Hallottam már, hogy teljes meggyőződéssel idézték a fodrászoknak a művészetről, irodalomról, politikáról, gyereknevelésről és erkölcsi kérdésekről alkotott véleményét.

– Azt hiszem, maga ugrat engem.

– Ezt a legkomolyabban állítom! Biztosítom önt, hogy egy okos, rátermett, igyekvő fodrásznak olyan hatalom van a kezében, amit más férfi még csak elképzelni sem tud.

– Jézus Krisztus! Hallod ezt Robbie? Volt neked fogalmad minderről?

– Részben. A tanfolyamon pszichológiát is hallgattam.
– Hát én ezt sosem hittem volna – mondta a papa. – Mondja, mi a véleménye egy korty italról?
– Köszönöm, ma éjszaka nem iszom. A kutyám rosszul érzi magát. Reggel korán szeretnék felkelni, és keresek egy állatorvost.
– Mondok magának valamit: Robbie felvisz majd egy olvasólámpát. A generátort meg nem fogom kikapcsolni. Kér valamit reggelire?
– Azt hiszem, nem. Korán szeretnék elindulni.
Megpróbáltam segíteni Charleynak kínos erőlködésében, aztán visszatértem a házikóba. Robbie éppen akkor erősítette fel az olvasólámpát az ócska ágyam vaskeretére. Csendben megszólalt:
– Uram, nem tudom, hogy valóban hisz-e ön abban, amit elmondott, de az biztos, hogy nagy segítséget nyújtott nekem.
– Nézze, nekem az az érzésem, hogy a legnagyobb része igaz. És ha igaz, akkor ez nagy felelősséggel jár. Így van, Robbie?
– Egész biztos – mondta ünnepélyesen.
Nyugtalan éjszakám volt. A ház, amit béreltem, közel sem volt olyan kényelmes, mint az, amiben utaztam, és alighogy elhelyezkedtem, belekeveredtem egy olyan ügybe, amihez semmi közöm nem volt. Bár az is igaz, ritkán fordul elő, hogy az emberek követik mások tanácsát, hacsak mindenképpen nem cselekedtek volna amúgy is annak értelmében, mégis volt egy csekélyke kis esély arra, hogy a fodrászattal kapcsolatos elméletem lelkes propagálásával egy szellemet szabadítottam ki palackjából.
Késő éjszaka Charley csendes, panaszos vinnyogása ébresztett fel. Soha nem szokott vinnyogni, Így aztán azonnal felkeltem. Rosszul érezte magát, alteste felpuffadt, orra és füle forró volt. Kivittem, és ott ácsorogtam mellette, de nem tudott könnyíteni magán.
Bárcsak értenék az állatgyógyászathoz. Az ember tehetetlennek érzi magát egy beteg állat mellett. Az állatok nem tudják megmagyarázni, mit éreznek, viszont hazudni sem tudnak, szimptómákat sem találnak ki és a hipochondria örömeit sem élvezhetik. Azt persze nem állítanám, hogy képtelenek szélhámoskodni. Még a talpig becsületes Charley is hajlamos a sántikálásra, ha sértve érzi magát. Jó lenne, ha valaki írna egy jó, megbízható könyvet a kutyák házi gyógykezeléséről. Magam is megtenném, ha volna megfelelő képesítésem.
Charley valóban beteg kutya volt, és valószínűleg még betegebb lesz, hacsak nem találok valami megoldást, amivel megszabadíthatom a belsejét

feszítő, egyre növekvő nyomástól. Egy katéter segítene, de honnét lehetne ilyesmit előkeríteni a hegyek közt, az éjszaka kellős közepén? Volt egy műanyag csövem, amit a benzin leszívásához tettem félre, de túl nagy volt az átmérője. Aztán eszembe jutott valami arról, hogy a belső nyomás izomgörcsöt okoz, ami tovább növeli a nyomást és Így tovább, úgyhogy először el kell ernyeszteni az izmokat. Orvosságos dobozom tartalma nem volt általános praxishoz elegendő, de akadt benne egy másfél granum Seconalos altató tablettákkal tele üvegcse. De vajon hogyan kell adagolni? Ez az a helyzet, ahol segített volna egy házi használatra szolgáló állatorvosi kézikönyv. Kinyitottam az egyik kapszulát, tartalmának a felét kiszedtem, aztán megint összehajtogattam. Becsúsztattam a kapszulát mélyen Charley nyelve mögé, ahonnan már nem tudta kiköpni, aztán felemeltem a fejét és lemasszíroztam az orvosságot a torkán. Ezután lefektettem az ágyra, és betakartam. Mivel egy óra múltán sem történt semmi változás, kinyitottam egy újabb kapszulát, és még egy fél adagot belediktáltam. Azt hiszem, hogy súlyához képest másfél granum altató meglehetősen tekintélyes adag, de úgy látszik, Charleynak magas a toleranciája. Jó háromnegyed óráig ellenállt, míg légzése végül is lelassult és elaludt. Én is elbóbiskolhattam. Arra riadtam fel, hogy Charley leesett a földre. Olyan kábult volt, hogy lába összecsuklott alatta. Felállt, megbotlott, aztán megint felegyenesedett. Kinyitottam az ajtót és kiengedtem a szabadba. Nos a módszer valóban hatásos volt, de azt máig sem értem, hogyan szorulhat ennyi folyadék egy közepes nagyságú kutya testébe. Végül betántorgott, lerogyott egy szőnyegre, és abban a pillanatban elaludt. Annyira ki volt készülve, hogy aggódni kezdtem: vajon nem adagoltam-e túl az orvosságot? De hőmérséklete csökkent, lélegzése normális volt, szíve erősen és nyugodtan vert. Nyugtalanul aludtam, és amikor virradni kezdett, láttam, hogy Charley nem mozdult. Felébresztettem, és mikor figyelmét is sikerült felráznom, kedvesen rám nézett. Mosolygott, ásított, aztán megint elaludt.

Beemeltem a lakókocsiba, és eszeveszett sebességgel Spokane-ba robogtam. Egyáltalán nem emlékszem az út menti tájra. A város szélén a telefonkönyvből kikerestem egy állatorvost, megkérdeztem, hogy jutok el hozzá, és szélvészként rohantam a rendelőbe. Nem említem az orvos nevét. Mindenesetre egy okkal több, miért tartom szükségesnek egy jó kutyagyógyászati kézikönyv megjelenését. Az állatorvos már jól benne volt a korban, és vajon mi jogon hányhatnám éppen én a szemére másnapos

állapotát. Reszkető kézzel emelte fel Charley ajkát, aztán kifordította a kutya egyik szemhéját, majd visszaejtette.

– Mi baj van vele? – kérdezte minden érdeklődés nélkül.

– Azért jöttem ide, hogy ezt megtudjam.

– Valamiféle kábulat. Öreg kutya. Talán szélütés érte.

– Felfúvódott a hólyagja. Ha kábult, az azért van, mert másfél granum Seconalt adtam neki.

– Azt meg minek?

– Görcsoldónak.

– Nos, most már nincsenek görcsei.

– Talán túl nagy volt az adag?

– Nem tudom.

– Jó, akkor azt mondja meg, ön mennyit adna neki?

– Én egyáltalán nem adnék neki ilyesmit.

– No, kezdjük elölről. Mi a baja a kutyámnak?

– Talán megfázott.

– És okozhat ez hólyagszimptómákat?

– Ha megfázott, akkor… igen, uram.

– Nézze, én úton vagyok. Örülnék, ha egy kicsit pontosabb diagnózist állapítana meg.

– Az a helyzet – horkant fel bosszúsan –, hogy ez egy öreg kutya. Az öreg kutyáknak minden porcikája fáj. Hát erről van szó.

Az elmúlt éjszaka után csípős hangulatban lehettem.

– Az öreg embereknél is ez lehet a helyzet – mondtam. – De ez nem akadályozza meg őket abban, hogy tegyenek ellene valamit.

Azt hiszem, most kerültünk azonos hullámhosszra.

– Adok önnek valamit, ami kimossa a kutya veséjét. Ez csak egy megfázás.

Átvettem a kis tablettákat, kifizettem a számlát, és távoztam. Nem hiszem, hogy ez az állatorvos nem szerette az állatokat. Ez az ember saját magát nem szerette, és az ilyeneknek találniuk kell valamit önmagukon kívül, amit ellenszenvük tárgyává tehetnek. Különben be kellene vallaniuk önmegvetésüket.

Másrészt soha nem titkoltam a megvetésemet az olyan “kutyabarátok” iránt, akik kedvencüket a maguk formájára mintázzák. Az effajta emberek halomba rakják csalódásaikat, és az egészet a kutyájuk nyakába varrják. Gügyögve beszélnek érett, okos állataikhoz, mint valami csecsemőhöz, és

addig csepegtetik beléjük saját érzelgősségüket, míg a kutyák gazdáik hasonmásává nem válnak. Azt hiszem, hogy ezek az emberek nagyon jószívűeknek tartják magukat, miközben hosszú, nyomasztó tortúrát erőszakolnak az állatra, megtagadva tőlük természetes vágyaikat, és azok beteljesülését. Végül a gyenge jellemű kutya megtörik, és egy kövér, asztmatikus, ideges szőrcsomó lesz belőle. Ha Charleyhoz egy idegen csecsemő nyelven gügyög, kutyám távol tartja magát tőle. Mert Charley nem ember, hanem kutya, és mint ilyen, nagyon jól érzi magát. Tudja, hogy kutyának elsőrangú, és semmi kedve másodrangú emberré lenni. Láttam Charley szemében a burkolt megvetést, mikor a szesztől bűzlő állatorvos bizonytalan, hozzá nem értő kezével érintette. Átlátott rajta, és lehet, hogy ezt a doktor is tudta. Talán ez volt a baj. Kínos lehet, ha a páciens nem bízik orvosában.

Ahogy Spokane-t elhagytuk, megszűnt a korai havazás veszélye, mert a levegő kicserélődött és megtelt a Csendes-óceán erős leheletével. Valójában rövid idő alatt jutottam el Chicagótól idáig, de a vidék lenyűgöző nagysága és változatossága, a sok esemény és találkozás útközben túlontúl elnyújtotta az időt. Mert az nem igaz, hogy a múlt eseménytelen időszaka úgy él emlékezetünkben, mint ami gyorsan eltelt. Éppen ellenkezőleg; az események mérföldkövei múltbeli dimenziót adnak emlékeinknek. Az eseménytelenség szétrombolja az időt.

A Csendes-óceán hazai tengerem. Őt ismertem meg először, a partjain nőttem fel, ott gyűjtögettem tengeri állatokat. Ismerem hangulatait, színeit, természetét. Még mélyen a szárazföldön jártam, mikor elcsíptem a Csendes-óceán első illatfoszlányait. Ha az ember hosszú időt tölt a tengeren, nagy távolságból megérzi a szárazföld szagát. És ugyanez érvényes akkor is, ha sokáig vagyunk a szárazföldön.

Azt hiszem, éreztem a tengeri sziklák, a moszatok, a tajtékzó víz izgató szagát, az éles jódillatot és a vízmosta, széttöredezett meszes kagylók enyhe bűzét. Egy ilyen távoli és az emlékezetünkbe mélyen belevésődött illat egészen enyhén bukkan elő, az ember nem is tud róla, mégis valami felvillanyozó izgalmat, féktelen örömet vált ki. Úgy robogtam végig Washington állam útjain, mint egy vándorló lemming – vonzott a tenger.

Nagyon jól emlékeztem Washington buja, kedves keleti részére, és a nemes Columbia folyóra, melynek emléke Lewisra és Clarkre is rányomta a bélyegét. És bár azóta gátak meg távvezetékek épültek itt fel, a vidék nem

sokban különbözött az emlékeimben élő tájtól. A hihetetlen változás csak akkor vált kézzelfoghatóvá, amikor Seattle felé közeledtem.

Természetesen olvastam a nyugati partvidéken lejátszódó demográfiai robbanásról, de a nyugati partvidék a legtöbb ember számára Kaliforniát jelenti. Oda özönlik a tömeg, a városok lakossága megduplázódik, megháromszorozódik, s a kincstár oltalmazói azon sóhajtoznak, hogy növekszik a beruházási teher és egyre több a gond a nyomorgók újabb, hatalmas áradatával. Mindezzel itt, Washingtonban találkoztam először. Seattle dombokon épült városként élt emlékezetemben, utánozhatatlan menedék, egy levegős, fákkal és kertekkel teli kisváros, melynek házai harmonikusan illeszkednek ebbe a háttérbe. Ez eltűnt. A dombtetőket leborotválták, hogy vízszintes felületen építhessék fel a nyúlólszerűen zsúfolt bérkaszárnyákat, napjaink szapora nyuszikái számára. A nyolcsávos autópályák gleccserként nyomulnak keresztül a nyugtalan vidéken. E városnak már semmi köze nincs emlékeim Seattle-jéhez. Az autók eszeveszetten száguldottak a gyilkos forgalomban. Valamikor jól kiismertem magam itt, a külvárosban, de most majdnem elkeveredtem. A dűlőút mentén, melyet egykor gazdagon termő málnabokrok szegélyeztek, mérföldeken keresztül magas drótkerítéssel körülvett gyárak húzódtak, és a haladás mindent belepő sárga füstje ádáz harcot vívott a tengeri széllel.

Ez úgy hangzik, mintha a régi szép időket gyászolnám, pedig ez az öregek szokása, vagy, hogy a gazdagok és ostobák módjára elleneznéin a változást. Erről szó sincs. Seattle esetében nem az történt, hogy valami megváltozott, amit én azelőtt ismertem. Itt valami új dologgal álltam szemben. Ha úgy hoztak volna ide, hogy nem tudom: ez itt Seattle – képtelen lettem volna megmondani, hol vagyok. Mindenütt eszeveszett növekedés, rákos elburjánzás. Bulldózerek irtják a zöld erdőket és máglyákba hordják a maradék hulladékot. Szürke falak mellett halomban állnak a betonformák repedezett, fehér zsaludeszkái. Vajon miért van az, hogy a haladás annyira hasonlít a romboláshoz?

Másnap lesétáltam Seattle öreg kikötőjébe, ahol az apróra vagdalt jég fehér ágyán feküdtek a szebbnél szebb halak, rákok, garnélarákok, és különféle alakzatokban rendezték el a frissen mosott, ragyogó zöldséget. Kagylólevet ittam, és csípős rákkoktélt ettem a víz mellett sorakozó standoknál. Ez a hely nem sokat változott kicsit megviseltebb, kicsit koszosabb volt, mint húsz évvel ezelőtt. És most egy általánosítás következik, mely az amerikai városok növekedésével kapcsolatos, és azt

hiszem, minden általam ismert településre érvényes. Ha egy város növekedni, terjeszkedni kezd, a centrum, mely egykor büszkesége volt, egy idő múlva bizonyos értelemben elárvul. A házak elszürkülnek, valamiféle hanyatlás kezdődik; ahogy csökkennek a lakbérek, szegényebb emberek költöznek a központba, és kis, piti ügyletek lépnek az egykor virágzó vállalkozások helyébe. Ez a városrész még túlságosan jó állapotban van ahhoz, hogy lerombolják és túl elavult, hogy vonzó legyen. No meg aztán minden energiát az új fejlesztésekre fordítanak – a félig falusi, félig városi szupermarketekre, a szabadtéri mozikra, a széles gyepszőnyeggel körülvett új házakra és a stukkóval díszített iskolákra, ahol szentesítik a gyerekek tudatlanságát. A füstös-mocskos öreg kikötő szűk, macskaköves utcáival lassan az elnéptelenedés korszakába lép, de éjszaka még árnyékszerű emberroncsok lakják – álmodozó semmittevők, akik a tömény alkohol segítségével, naponta megharcolnak az eszméletlenségért. Az erőszaknak és a kétségbeesésnek ilyesfajta haldokló szülőanyja csaknem minden, általam ismert városban megtalálható – az utcai lámpák fényét itt elnyeli az éjszaka, s a rendőrök csak párosával járnak. Aztán egy nap talán visszatér ide a város, kiirtja fekélyét, és emlékművet emel múltjának.

A seattle-i pihenő jót tett Charleynak. Vajon nem a kocsi állandó rázkódása okozta-e problémáit. Az ő előrehaladott korában ez sem lehetetlen.

Ahogy a gyönyörű partvidéken lefelé haladtunk, úti szokásaim egészen természetes módon megváltoztak. Minden este találtam egy-egy kellemes autósvendéglőt, ahol megpihenhettem – gyönyörű új épületek, melyek az utóbbi években nőttek ki a földből. Most kezdtem tapasztalni Nyugaton egy jelenséget, amit talán már nem tudok elfogadni – túl öreg vagyok hozzá. A do-it-yourself (csináld-magad) elvre gondolok. Reggelinél az asztalon ott a kenyérpirító. Magad készíted el a pirítóst. – Ha a kényelem és jólét e gyöngyszemeinek egyikébe betértem, azzal, hogy nyilvántartásba vettek és megmutatták szobámat – miután azt természetesen előre kifizettem –, befejeződik minden kapcsolatom a személyzettel. Itt nincsenek pincérek, nincsenek boyok. A szobalányok láthatatlanul surrantak be és ki a szobából. Ha jégkockára támadt kedvem, ott volt az automata az iroda mellett. Egyedül szolgáltam ki magam fagylalttal, újsággal. Minden útba esett, kényelmes volt és sivár. Kápráztató luxus vett körül. A vendégek csendben jöttek-mentek. Ha az ember “jó estéttel” köszöntötte őket, kicsit

zavarodottan néztek rá, aztán ők is köszöntek. Nekem úgy tűnt, mintha azt a helyet keresték volna rajtam, ahová egy érmét bedobhatnának.

Egy esős vasárnap, valahol Oregonban cserbenhagyott a derék Rocinante. Hűséges járművemről eddig még csak futólag ejtettem néhány dicsérő szót. Ez így van mindig. Becsüljük az erényt, de nem beszélünk róla. A tisztességes könyvelőre, a hűséges feleségre, a lelkiismeretes tudósra sokkal kevesebb figyelmet fordítunk, mint a sikkasztóra, csavargóra, szélhámosra. Ha beszámolómban mellőztem a Rocinantét, ez csak azért történt, mert tökéletesen teljesítette kötelességét. Persze a gépet nem hanyagoltam el. Kínos lelkiismeretességgel végeztem el az olajcserét, és gondoskodtam a zsírozásról. Gyűlölöm, ha egy motort túlhajszolnak, elhanyagolják és rosszul bánnak vele.

A Rocinante úgy viszonozta gondoskodásomat, ahogy kellett duruzsoló motorral és kifogástalan teljesítménnyel. Csak egy dologban voltam gondatlan, vagy talán inkább túlbuzgó. Túl sok mindent hoztam magammal – túl sok élelmiszert, túl sok könyvet és annyi szerszámot, hogy egy tengeralattjárót is összeszerelhettem volna. Ha valahol édesvizet találtam, rögtön megtöltöttem a Rocinante tartályát – harminc gallon víz pedig háromszáz fontot nyom. A tartalék butángázpalack, melyet minden eshetőségre számítva pakoltam be, hetvenöt font. Laprugói szinte kiegyenesedtek, de szemmel láthatólag bírták a terhelést, és a rossz utakon lassan, csökkentett sebességgel hajóztam végig. S mert a Rocinante ennyire jóindulatú volt, úgy kezeltem, mint a tisztességes könyvelőt, mint a hűséges feleséget: észre sem vettem. Egy esős oregoni vasárnap azután, ahogy egy véget nem érő, sáros bekötőúton küszködtük magunkat keresztül, a jobb hátsó gumiból tompa robbanás kíséretében kiszökött a levegő. Ismertem, sőt tulajdonosa is voltam olyan aljas, rosszindulatú kocsiknak, melyek csupán gonoszságból és rosszakaratból megtették volna ugyanezt, de a Rocinante nem ilyen.

Mindennapos ügy, gondoltam, így kell a labdát visszadobni. Csakhogy ez a labda vagy nyolc hüvelyk mély iszapos vízbe fúródott, és a kocsi alá szerelt pótkereket vastagon belepte a sár. A kerékcseréhez szükséges szerszámok az asztal alatt, egy padlómélyedésben rejtőztek, tehát a kocsi teljes rakományát át kellett pakolnom. A gyári festéktől ragyogó, új, még soha nem használt kocsiemelő szorosan járt, nem akart engedelmeskedni, és különben sem a Rocinante túlterhelésére méretezték. Orrlyukamat a víz színe felett tartva, hason fekve beúsztam, beküzdöttem magam a kocsi alá.

A kocsiemelő karja csúszós volt a zsíros sártól. Szakállamon sárgombócok csüngtek. Zihálva, mint egy sebzett vadkacsa feküdtem a Rocinante alatt, és a csendben szitkozódtam, miközben apródonként a tengely alá erőszakoltam a kocsiemelőt. A tengelyre különben csak tapogatózva tudtam rábukkanni, mert a víz azt is ellepte. Aztán hörögve és bugyborékolva felemeltem a hatalmas súlyt, miközben az emberfeletti erőfeszítéstől szemem majd kigúvadt. Úgy éreztem, hogy izmaim elszakadnak és leválnak a csontokról. Lényegében egy óra sem telt el, és fel is szereltem a pótkereket. Felismerhetetlen voltam a több rétegben rám rakódott sárga sártól. Kezem, melyet össze-vissza vagdostam, vérzett. Egy magasabban fekvő helyre görgettem a kereket, és megvizsgáltam. Az oldala végig kiszakadt.

Aztán megnéztem a bal oldali hátsó kereket, és legnagyobb rémületemre annak az oldalán is észrevettem egy hatalmas gumikitüremkedést. Aztán még egyet, meg még egyet. Teljesen nyilvánvaló volt, hogy a gumi bármely pillanatban kidurranhat. És az eső esett, és vasárnap volt, és Oregonban voltunk. Ha a másik gumi is tönkremegy, akkor itt ülhetünk ezen a nedves, elhagyott úton, és nem marad más választásunk, minthogy sírva fakadjunk és várjuk a halált. Esetleg egy madár szíve megesik rajtunk és betakar levelekkel. Ruhámmal együtt óvatosan lehámoztam magamról a sarat, tiszta fehérneműt húztam, ami közben szintén sáros lett.

Kocsi még nem részesült olyan udvarias bánásmódban, amilyenben a Rocinante, mikor lassan elindultunk. Az út minden egyenetlensége tőrt döfött a szívembe. Óránként legfeljebb öt mérföldet másztunk. És beigazolódott a régi törvényszerűség, miszerint annál messzebb vannak a városok, minél nagyobb szükségünk van rájuk. És nekem több kellett, mint egy város. Két nagy teherbírású hátsó gumira volt szükségem. Azok, akik kocsimat tervezték, nem vették számításba a terhet, amit szállítottam.

Negyven esztendeig vándoroltunk az undorító nyirkos pusztaságban, és sehol egy útbaigazító nappali füstoszlop vagy éjszakai tábortűz. Aztán megérkeztünk egy nedves, kihalt kisvárosba, melynek neve már kiment a fejemből, mert soha nem is jegyeztem meg. Minden zárva volt, minden, kivéve egy kis szervizállomást. A tulajdonos egy sebhelyes arcú, sötét pillantású óriás; ha ló lett volna, nem vásárolom meg. Igen szófukar ember volt.

– Jól benne van a pácban – mondta.

– Úgy ahogy mondja. Van gumiabroncsa?

– Ilyen méretű nincs. Azt Portlandből kell megrendelnem. Holnap felhívom őket, és akkor talán a rákövetkező nap megkapom.

– Nincs itt a városban valami üzlet, ahol ilyesmit árulnak?

– Kettő is van. Mindkettő zárva. De nem hiszem, hogy van ilyen méretük. Önnek most már nagyobb gumikra lesz szüksége.

Belekotort a szakállába, alaposan megnézte a hátsó kerék kitüremkedéseit, és megtapogatta őket a mutatóujjával, akár egy zsebmetsző. Végül bement kis irodájába, félretolta a halomnyi fékbetétet, ékszíjat, katalógust, és előkotort alóluk egy telefont. Ha az emberi kegyességbe vetett hitem bármikor is megrendülne, erre a gonosz képű óriásra fogok gondolni.

Háromszori telefonálás után talált egy kereskedőt, akinek volt raktáron ilyen méretű gumija, de ez az ember elígérkezett egy esküvői mulatságra, és nem tudta lemondani. Újabb három hívást követően hallott egy másik gumiról szóló kósza hírt, de az meg nyolc mérföldre volt onnan. Az eső tovább esett. Az egésznek nem akart vége szakadni, mert a telefonbeszélgetések között egész sornyi, benzinre és olajra váró kocsi gyűlt össze, és azokat is ki kellett szolgálni, mégpedig alapos lassúsággal.

Végül felébresztett egy sógort – farmja nem messze volt az úttól –, akinek nem nagyon akaródzott kimenni az esőbe. Rosszarcú angyalom valamiféle nyomást gyakorolt rá, így aztán a sógor elhajtott a két távoli helységbe, ahol állítólag gumikat lehetett kapni, megtalálta, és elhozta őket a szervizállomásra. Alig négy óra múltán felszerelték a hatalmas, nagy teherbírású gumikat. Mindjárt az elején ilyenre lett volna szükségem. Le szerettem volna térdelni a sárba, hogy megcsókoljam az óriás kezét, de nem tettem. Fejedelmi borravalót adtam neki, mire ezt mondta:

– Erre nem volt semmi szükség. És egyet ne felejtsen el. Ezek az új gumik nagyobbak, ezért a sebességmérő nem a valóságos értéket fogja mutatni. Oszt máj' maga gyorsabban megy, mint amit a tű mutat, egy rühes zsaru meg elkapja.

Úgy el voltam telve az alázatos hálától, hogy egy szót sem tudtam kinyögni. Mindez történt Oregonban, egy esős vasárnapon. Én pedig azt kívánom, hogy ez a gonosz képű szervizállomás-tulajdonos ezer évig éljen, és népesítse be a földet utódaival.

Semmi kétség, hogy Charley a fák nagy tudású ismerőjévé nőtte ki magát – mégpedig igen gyorsan. Talán még konzultánsi állást is kaphatna Davieséknél. De már elejétől fogva eltitkoltam előle minden információt a kaliforniai óriás mamutfenyőről. Úgy gondoltam, hogy egy Long Island-i uszkár, “aki” ezt a fenyőt, a Sequoia sempervirenst, vagy más néven a Sequoia giganteát tiszteli meg névjegyével, elkülönül a többi kutyától – hasonlóképpen a Grált megpillantó Galahadhoz. Megdöbbentő volt ez a felismerés. Lehet, hogy Charley egy ilyen élmény után titokzatos módon a lét egy másik síkjára, egy másik dimenzióba lép át, éppen úgy, mint ahogyan ezek az óriásfenyők időn és köznapi gondolkodáson túlinak hatnak. Ez a tudat talán még az őrületbe kergetné. Én végiggondoltam az egészet. Másrészről viszont lehetséges, hogy valamiféle javíthatatlan fecsegő válik belőle. Egy kutya egy ilyen élmény birtokában a szó szoros értelmében páriává változhat.

Az óriás mamutfenyő kitörölhetetlen nyomot hagy az emberben, olyan álomképet idéz fel, mely mindenhová elkíséri. Még senki nem tudta igazából lefényképezni vagy lefesteni ezeket a fákat. Nem lehet visszaadni azt az érzést, amelyet az emberből kiváltanak. Nyugalom és fenség árad belőlük. És nemcsak hihetetlen méretük, meg a szemünk láttára változó színárnyalatuk keltik ezt a benyomást, nem, ezeket semmi más fához nem lehet hasonlítani – ezek az óriások egy másféle kor, a karbonkor egymillió éve elszenesedett páfrányainak titkát árasztják. Maguk hordozzák saját fényüket és árnyékukat. A mamutfenyő még a legbeképzeltebb, senkit és semmit nem tisztelő, nemtörődöm emberben is csodálatot, tiszteletet ébreszt. Tisztelet ez a helyes kifejezés. Az ember szükségét érzi, hogy meghajoljon a vitathatatlan fensőbbség előtt. Kisgyermekkorom óta ismerem ezeket az óriásokat, közöttük éltem, hatalmas meleg testükhöz támaszkodva táboroztam és aludtam, s akármennyit találkoztam velük, soha nem szabadulhattam varázsuktól. És nemcsak én érzek így.

Sok-sok évvel ezelőtt egy jövevény, egy idegen érkezett Monterey melletti szülőföldemre. Értelmét feltehetőleg eltompította, elcsökevényesítette a pénz és a pénzhajhászás. Megvett egy kisebb mamutfenyőerdőt egy part menti mély völgyben, aztán mint jogos tulajdonát kivágatta, és fűrészáruként eladta, otthagyva a birtokon a mészárlás maradványait. Megdöbbenés, dermedt felháborodás töltötte el a város lakóit. Ez nem egyszerű gyilkosság, hanem szentséggyalázás volt. Undorodtunk ettől az embertől, és egy életre megbélyegeztük.

Persze jó néhány ilyen ősöreg erdőcskét kivágtak, de azért sok fenséges emlékmű megmaradt és meg is fog maradni. Megvan ennek is az oka – érdekes és jó dolog. Államok és kormányok nem képesek megvásárolni és óvni ezeket a szent fákat, Így aztán klubok, szervezetek, sőt magánszemélyek vásárolták meg őket – a jövő számára. Nem tudok ehhez hasonló esetről, Így hatnak a mamutfenyők az emberi értelemre. De vajon hogy fognak hatni Charleyra?

Amikor Dél-Oregonban az óriásfenyők földjéhez közeledtünk, kutyámat elrejtettem a Rocinante fedett hátuljában. Elhaladtam jó néhány liget mellett, de egyik sem volt megfelelő – aztán egy patakparti lapos réten megláttuk a nagypapát. Egyedül állt, háromszáz láb magas volt, kerülete akkora, mint egy kisebb családi ház. Vagy százötven lábnyi magasságban kezdődtek az ágak lapos, széles, zöld leveleikkel. Alattuk sudáran, enyhén vékonyodva nyújtózkodott a vörösből bíborba, kékbe játszó törzs. Koronája fenséges volt, és valami régmúlt vihar villáma sújtotta. Letértem az útról, és vagy ötven lábnyira megközelítettem az isteni tüneményt. Olyan szorosan álltam meg mellette, hogy fejemet hátra kellett vetnem, és függőlegesen felfelé néznem, hogy láthassam ágait. Erre a pillanatra vártam. Kinyitottam a hátsó ajtót, kiengedtem Charleyt, és csendben figyeltem, hiszen egy kutya álmaiban ilyen lehet a hetedik mennyország.

Charley körbeszaglászott, és megrázta bundáját. Odaballagott valami gizgazhoz, összeszűrte a levet egy facsemetével, lesétált a patakhoz, ivott belőle, aztán körülnézett, hogy mit csinálhatna még.

– Charley – kiáltottam –, odanézz! – A nagypapára mutattam. Kutyám megcsóválta a farkát, és még egyet kortyintott. – Persze mondtam –, nem elég magasra emeli a fejét, Így aztán nem veszi észre az ágakat, tehát nem is tudhatja, hogy fával van dolga. Odasétáltam hozzá és felemeltem a pofáját. – Nézd csak, Charley. Ez a fák fája, minden vágy beteljesülése.

Charley prüszkölőrohamot kapott, mint minden kutya, melynek túl magasra emelik az orrát. Bosszúságot és gyűlöletet éreztem, amilyet az értetlenekkel szemben érez az ember, akik tudatlanságukban szétrombolnak egy gondosan ápolt tervet. Odavonszoltam a fatörzshöz, és hozzádörzsöltem az orrát. Hűvösen rám nézett és megbocsátott, aztán odaballagott egy mogyoróbokorhoz.

– Ha ez most bosszantani akar vagy tréfálkozik – mondtam magamban –, akkor itt helyben megölöm. Meg kell tudnom mindenáron. Kinyitottam zsebkésem, és elindultam a part felé, ahol egy szomorúfűzről levágtam egy

ágat, egy lombos, Y formájú ágat. Gondosan megnyesegettem az ágvégeket, aztán kihegyeztem az alsó végét, majd odamentem a titánok tiszteletre méltó nagyapjához, és a kis füzecskét beledugtam a földbe úgy, hogy a lombja nekitámaszkodott a fenyő bolyhos kérgének. Aztán füttyentettem Charleynak, és ő elég barátságosan reagált. Hangsúlyozottan nem néztem rá. Céltalanul keringett körülöttem, addig, amíg észre nem vette a fűzfaágat. A meglepetéstől földbe gyökerezett a lába. Kényeskedve megszaglászta frissen nyesett ágait, aztán jobbra fordult, balra fordult, hogy bemérje az irányszöget meg a röppályát, és zuhé!

Két napig maradtam az óriások testközelében, és kirándulókkal, fényképezőgépeiket csattogtató csoportokkal nem találkoztam. Néma csend volt itt, mint egy katedrálisban. Talán a fák vastag, puha kérge nyeli el a hangot, teremti ezt a zajtalanságot. A mamutfenyők meredeken törnek az ég felé; nincs horizont. A hajnal korán érkezik és mindaddig hajnal marad, míg a nap magasan nem jár. Aztán a zöld, páfrányszerű lombozat zöldes aranyszínűre szűri és sugarakká vagy inkább fény-árnyék csíkokká szórja szét a napfényt. Ahogy a nap elhagyja a zenitet, nyomban délután lesz, gyorsan beesteledik, és a suttogó szürkület ugyanolyan sokáig tart, mint a pirkadat.

Így aztán felborul az idő és a nap megszokott rendje. Számomra a pirkadat és a szürkület a nyugalom ideje – a mamutfenyők között csaknem az egész nap nyugodt. Madarak suhannak a félhomályban, és szikraként villannak fel a napsugarakban, de zajt alig csapnak. A talaj – kétezer év óta lerakódó tűlevelekkel megtömött matrac. Ez a vastag takaró elnyeli a léptek zaját. Valami megfoghatatlan és kolostori hangulat kerít hatalmába. Az ember nem beszél, mert fél, hogy megzavar valamit – vajon mit? – Már kora gyermekkoromban éreztem, hogy valami történik ezekben az erdőkben, valami, amiben én nem vehettem részt. És ha meg is feledkeztem erről az érzésről, hamarosan megint úrrá lett rajtam.

Éjszaka koromfekete a sötétség – csak az ember feje felett szürkéllik egy folt vagy esetleg egy csillag. És a feketeség mintha lélegzene, hiszen ezek a nappalnak irányt szabó és az éjszakát birtokló hatalmas lények élnek, van létük, talán éreznek is, valahol mélyen talán érzékelnek és érintkeznek egymással. Egész életemben volt valami kapcsolatom ezekkel a lényekkel. (Furcsa, hogy itt a “fa” szót nem lehet alkalmazni.) Elismerem őket, az

erejüket és a korukat, mert már korán hozzájuk szoktam. Másrészt viszont, azok az emberek, akik híján vannak ennek a tapasztalatnak, kellemetlenül, veszélyeztetve érzik itt magukat alattuk, mintegy bezárva, körülkerítve, legyőzve. Nemcsak a mamutfenyők mérete riasztja őket, hanem idegenszerűségük is. És miért is ne? Hiszen ezek a fák olyan faj utolsó maradványai, mely négy kontinensen burjánzott az egészen az utolsó jurakorig visszanyúló geológiai korszakban. Ezeknek az őslényeknek már olyan megkövesedett maradványait is megtalálták, melyek még a krétakorból származnak. Angliában, Európában és Amerikában az eocén és a miocén alatt honosodott meg. Aztán jöttek a gleccserek és elsöpörték a titánokat, s azok nem tudtak többé gyökeret ereszteni. Csak ez a néhány maradt meg, elképesztő emlékként a régmúlt világból. Meglehet, nem szeretjük, ha arra emlékeztetnek bennünket, hogy nagyon is zöldfülűek, éretlenek vagyunk egy olyan világban, mely már akkor öreg volt, amikor mi megjelentünk benne? Vagy valami kemény ellenállás ez a bizonyossággal szemben, hogy az élővilág fennmarad akkor is, ha mi már nem leszünk?

Nehéz szülőföldemről, Észak-Kaliforniáról írni. Pedig ez lehetne a legkönnyebb dolog, hiszen ezt a Csendes-óceán menti sávot jobban ismerem, mint a világ bármely más részét. De oly sok dolog rakódik egymásra, hogy végül minden összemosódik. A mostani Kalifornia összefonódik az emlékezetemben élővel és azzal, ami ott velem történt, és ez az egész olyan kuszán kavarog, hogy az objektivitás csaknem lehetetlen. Ez a négysávos beton autópálya kanyargó, szűk hegyi ösvényként él emlékeimben – itt vonultak szívós öszvéreikkel a fakitermelő csapatok. Érkezésüket a hámigacsengettyűk barátságos, éles hangú csörömpölésével jelezték. Ez itt egy aprócska kisváros volt; a fa alatt állt a vegyeskereskedés, a kovácsműhely előtt meg egy pad, ahová leülhetett az ember, és hallgathatta az üllőn csengő kalapács hangját. Most egy mérföldes körzetben kis házak vannak szétszórva, egyik olyan mint a másik, talán éppen azért, mert annyira igyekszenek különbözni egymástól. Amott meg egy sötétzöld tölgyfákkal borított erdős domb állt, s előtte az aszott fűben holdfényes éjszakákon prérifarkasok énekeltek. A dombtetőt leborotválták, rajta egy tv-reléállomás tör az égnek, s idegesítő képekkel eteti az út mentén levéltetűseregként csoportosuló ezernyi apró házacskát. A szokott siránkozás – nem igaz? Soha nem voltam a változások ellen, még akkor

sem, ha azokat “haladásnak” nevezték, de most mégis nehezteltem az idegenekre, akik lármával és zűrzavarral, s a várost körülvevő, elmaradhatatlan szemétgyűrűvel árasztották el ezt a vidéket, melyet hazámnak éreztem. És természetesen ezek az új emberek neheztelni fognak az újabbakra. Még emlékszem, hogy gyermekkoromban milyen természetes ellenszenvvel viseltettünk az idegenekkel szemben. Mi, akik itt születtünk, és szüleink is, különös módon felsőbbrendűnek éreztük magunkat a jövevényekhez, a barbárokhoz, a forestierikhez* képest, az idegenek meg dühösek voltak ránk, sőt még egy otromba verset is költöttek rólunk:

> A bányászok negyvenkilencben,
> A szajhák jöttek ötvenegyben
> És amikor összeálltak
> Bennszülöttet fabrikáltak.

A mi jelenlétünk gyalázat volt a spanyol-mexikóiak szemében, az övék meg az indiánokéban. Vajon azért van-e mindez, mert a mamutfenyők felizgatják az embereket? Ezek a bennszülöttek már felnőtt fák voltak, mikor a Golgotán végrehajtottak egy politikai gyilkosságot. Már jócskán középkorúak voltak, mikor Cézár szétrombolta a római köztársaságot, miközben meg akarta menteni. A mamutfenyőkhöz képest mindenki jövevény, mindenki barbár.

Előfordul, hogy a változás képét egy önmagunkban lejátszódó változás torzítja el. A szoba, amely egykor oly hatalmasnak tűnt, összezsugorodott, a helyből dombocska lett. De most nem illúzióról van szó. Még emlékszem arra az időre, mikor szülővárosom, Salinas büszkén hirdette, hogy négyezer lakosa van. Most már nyolcvanezren lakják, és ez így megy tovább, matematikai haladvány szerint három év múlva százezer és tíz év múlva talán kétszázezer polgár lesz, s a folyamat vége beláthatatlan. Már azok is kezdenek aggodalmaskodni, akik imádják a számokat, és nem tudnak betelni a nagyságtól. Lassan felismerik, hogy kell léteznie valamiféle telítettségi foknak, s hogy haladással a fulladás felé is tarthatunk. Megoldást eddig még nem találtak. Nem lehet megtiltani az embereknek, hogy megszülessenek – legalábbis egyelőre még nem.

Korábban már beszéltem a mobillakások szükségszerű megjelenéséről s a lakóik által élvezett előnyökről. Úgy gondoltam, rengeteg van belőlük Keleten és Közép-Nyugaton, de Kaliforniában olyan tömegesen

szaporodnak, mint a heringek. Itt mindenütt a mobilházak telepeibe ütközik az ember – elborítják a dombokat, kiloccsannak a folyómedrekből. És újabb gondokat teremtenek. Ezek az emberek élvezik a helyi közszolgáltatások, a kórházak, iskolák, a rendelői védelem és a jóléti intézmények előnyeit, s közben adót nem fizetnek. A közszolgáltatásokat a telekadókból finanszírozzák, a mobilházak viszont fel vannak mentve alóla. Igaz, hogy az állam engedélyezési illetéket vet ki, de ez nem folyik be a megyék és a városok folyószámlájára, kivéve azt az összeget, amelyet az utak fenntartására, fejlesztésére kell fordítani. Ily módon az ingatlanok tulajdonosai egész vendégsereget tartanak el, s ez egyre inkább bosszantja őket. Adózási törvényeink, adómorálunk azonban hosszú fejlődés eredménye. Az ingatlantulajdon fogalma úgy rögződött belénk, mint a jómód forrása és szimbóluma. S most rengeteg ember rájött, hogy ezt meg lehet kerülni. Akár meg is tapsolhatnánk őket, hiszen általában elismeréssel adózunk azoknak, akiknek sikerül kibújni az adózás alól, ha ennek a szabadságnak a terhe nem nehezedne egyre nagyobb súllyal a többiekre. Nyilvánvaló, hogy nagyon rövid időn belül meg kell találni az adózás új módszerét, különben az ingatlanok terhei olyan mértékben nőnek, hogy azokat senki sem bírja majd, a tulajdon nem a profit forrása, hanem büntetés lesz, és ez már a paradoxonok piramisának csúcsa lenne. Korábban az időjárás, a szerencsétlenség és a járványok kényszerítették az embert kénytelen-kelletlen változtatásokra. Most fajtánk biológiai eredményei gyakorolnak ránk nyomást. Felülkerekedtünk összes ellenségeinken, csak önmagunkat nem tudtuk legyőzni.

Salinasban nőttem fel, és gyermekkoromban San Francisco volt számunkra a “világváros”. Természetesen mi csak ezt a nagyvárost ismertük, de én még ma is úgy gondolok rá, mint “világvárosra” és így érez mindenki, aki bármikor is járt benne. “Világváros” különleges és előkelő szó ez. San Franciscón kívül csak Londonnak és Rómának egyes kerületeit lehet világvárosinak nevezni. A New York-iak azt mondják: “bemegyünk a városba”. Párizst egyszerűen Párizsnak hívják. Mexico City “a főváros”.

Valamikor jól ismertem ezt a világvárost. Ott töltöttem egy manzárdszobában napjaimat, mialatt mások Párizsban élték “az elveszett nemzedék” életét. Pályafutásomat San Franciscóban kezdtem, megmásztam dombjait, aludtam parkjaiban, dolgoztam a dokkjaiban, meneteltem és üvöltöttem a tüntetéseken. Valahogy úgy éreztem, ez a világváros ugyanannyira volt az enyém, mint amennyire ő birtokolt engem.

San Francisco látványossággal szolgált számomra. Az öblön keresztül pillantottam meg, arról a széles útról, amely Sausalito mellett vezet el, és a Golden Gate Bridge-be torkollik. A délutáni nap kiemelte fehér és arany színeit – ahogy végigmászott dombjain, olybá tűnt, mint egy boldog álom nemes városa. Egy dombokon épült város fölényben van a síksági településekkel szemben. New York maga emelte hegyeit égig nyúló épületek formájában, de ez a Csendes-óceán kék egének hátteréből, hullámzó dombok hátán épült, aranyló, fehérlő fellegvár elbűvölő látvány volt, mint valami festmény egy soha nem létező középkori itáliai városról. Megálltam egy parkolóhelyen, hogy elgyönyörködjem a városban és a tenger felől hozzá vezető, nyakék-hídban. Délen, a magasabban zöldellő dombok felett esti köd gomolygott, mint juhnyáj ez aranyvárosi akol felé. Soha nem láttam még szebbnek San Franciscót. Gyermekkoromban, mikor a világvárosba készülődtünk, már jó néhány éjszakával az indulás előtt nem tudtam aludni az izgalomtól. Emléke nem múlik el nyomtalanul.

Aztán végighaladtam a híd hatalmas, függő ívén, és már benn is voltam a városban, melyet oly jól ismertem.

Megmaradt annak, ahogyan világvárosként az emlékeimben élt: nagyságának a tudatában, oly magabiztosan, hogy megengedhette magának, hogy barátságos legyen. Barátságos volt hozzám szegénységem napjaiban, és nem neheztelt rám ideiglenes fizetőképességem miatt sem. Maradhattam volna, ameddig akarok, de Montereybe kellett mennem, hogy lakóhelyemtől távol is leadhassam hiányzó szavazócédulámat.

Fiatalkoromban a San Franciscótól délre elterülő montereyi járásban mindenki republikánus volt. Családom is. Talán én is az lennék még ma is, ha ott maradtam volna. Harding elnök adta az első lökést a demokraták felé, és Hoover elnök hatására végképp ott kötöttem ki.[*] Csak azért megyek bele személyes politikai fejlődésem ecsetelésébe, mert azt hiszem, nem én vagyok az egyetlen, akinél ez a folyamat így játszódott le.

Megérkeztem Montereybe, és a civakodás megkezdődött. Nővéreim még mindig republikánusok. Azt mondják, a polgárháború a legelkeseredettebb háború, de az egészen bizonyos, hogy a családi politizálások a legszenvedélyesebbek és a legepésebbek. Ha idegenekkel vitatkozom, hideg fejjel tudom a politikai eseményeket elemezni. Nővéreimmel szemben képtelen voltam rá. Minden egyes ülést a dühtől zihálva fejeztünk be. Kompromisszumról szó sem lehetett. Nem kértünk irgalmat, de nem is adtunk.

Minden este elhangzott az ígéret:

– Béküljünk ki, és szeressük egymást. Ma este nem beszélünk politikáról.

És tíz perccel később már üvöltöttünk egymásra:

– John Kennedy egy… ilyen meg amolyan…

– Rendben van, neked ez a véleményed, de akkor hogy tudsz megbékülni Dick Nixonnal?

– Nyugalom, nyugalom. Mégiscsak értelmes emberek vagyunk. Vizsgáljuk csak meg ezt a kérdést.

– Én már megvizsgáltam. Mi is volt azzal a skót whisky üggyel?

– Ó, te ezzel jössz, akkor én megkérdezném, hogy mi is történt abban a Santa Ana-i szatócsüzletben? És mi a helyzet Checkersszel,[*] drágám?

– Apa megfordulna a sírjában, ha hallaná, amit mondasz.

– Apát hagyd ki a játékból. Ma ő is demokrata lenne.

– Halljátok mit mond? Bobby Kennedy zsákszámra vásárolja a szavazatokat.

– Azt akarod ezzel mondani, hogy republikánus még soha nem vásárolt voksokat? Ne nevettesd ki magad!

A vita elkeseredett volt, és nem akart vége szakadni. Ósdi konvencionális fegyvereket és sértéseket szedtünk elő és vágtunk egymás fejéhez.

– Úgy beszélsz, mint egy kommunista.

– Te meg bizalmatlan vagy, mind Dzsingisz kán.

Borzalmas volt. Ha egy idegen hallott volna minket, biztosan a rendőrséget hívja, hogy megelőzze a vérontást. Nem hiszem, hogy csak mi lettünk volna ilyenek. Az az érzésem, hogy a lakások négy fala közt az országban mindenütt hasonló jelenetek játszódtak le. Csak a nyilvánosság bénítja meg a nemzet nyelvét.

Úgy tűnhet, mintha hazatérésem fő célja ezek a politikai civakodások lettek volna, pedig közben felkerestem a régi helyeket is. Megindító találkozások színhelye volt Johnny Garcia montereyi italmérése: könnyes ölelések és gyengéd szavak ifjúságom poco[*] spanyolján – meg Jolón-indiánok, akik emlékeimben barátságos chamacóként[*] éltek. Az évek visszafelé hömpölyögtek. Szertartásosan táncoltunk, kezünket a hátunk mögött összekulcsoltuk. És a délvidék öröménekét daloltuk: Vót egy fiatal jolóni pacák – majd' beledöglött, hogy otthagyták. Elment hát King Citybe, hogy ott járjanak a kedvibe… Puta chingada cabrón[*]. Évek óta nem

hallottam már ezt a dalt. Számomra ez volt az óhaza. Az évek visszasiklottak odúikba. Ez az a Monterey volt, ahol vadbikákat és szürkemedvéket eresztenek egymásnak az arénában, a szelíd, érzelmes szenvedély és a ma már ismeretlen, s ezért piszkos gondolatoktól mentes bölcs tisztalelkűség földje.

Ültünk a bárpultnál, s Johnny Garcia könnyes szemmel nézett bennünket. Kigombolt inge alól kilátszott a nyakláncán függő arany medailon. Rákönyökölt a pultra, és odaszólt szomszédomnak:

– Ide nézz! Ezt évekkel ezelőtt Juanito adta nekem. Mexikóból hozta – la Morena, La Virgincita de Guadeloupe,* nézd csak meg! – Megfordította az ovális aranylemezt. – Itt van az én nevem, meg az övé.

– Tűvel karcolták bele – mondtam.

– Még soha nem vettem le – mondta Johnny.

Egy megtermett, sötét bőrű ismeretlen paisano* állt a korlátnál, és áthajolt a pulton.

– Favor?* – kérdezte, és Johnny anélkül, hogy odanézett volna, felényújtotta a medailont. A férfi megcsókolta, aztán azt mondta: “Gracias”* – és gyorsan távozott a lengőajtón keresztül.

Johnny melle zihált az izgalomtól, és szeme könnybe lábadt.

– Juanito – mondta –, gyere haza! Gyere vissza a barátaidhoz! Szeretünk téged. Szükségünk van rád. Ez itt a te széked, compadre,* ne hagyd üresen.

Be kell vallanom, éreztem, ahogy elönt a szeretet hulláma és rám tör a szónoki hév, pedig egy cseppnyi galíciai vér sem folyik ereimben.

– Cunado mio* – mondtam szomorúan –, én most New Yorkban élek.

– Nem szeretem New Yorkot – közölte Johnny.

– Még soha nem voltál ott.

– Persze. És éppen ezért nem szeretem. Vissza kell jönnöd. Te ide tartozol.

Ittam egy jókora kortyot, és láttam, elkerülhetetlenül beszédet kell tartanom. Az oly rég óta nem használt szavak nehezen jutottak eszembe.

– Tárd ki szívedet szavaimnak, öreg barátom. Vén csirkefogók vagyunk mi már, te meg én. Az idő már jó néhány problémánkat megoldotta.

– Csend legyen – mondta. – Ezt hallani sem akarom. Nincs ebben semmi igazság. Te még mindig szereted a bort, szereted a lányokat. Hát

akkor mi változott? Ismerlek. No me cagas nino.*

– Te cago nunca.* Élt valamikor egy nagy ember, úgy hívták, hogy Thomas Wolfe, és ez az ember írt egy könyvet You can't go home again* címmel. És ez így igaz.

– Hazudozó – mondta Johnny. – Ez a te bölcsőd, ez a te hazád. – Tölgyfából készült krikettütőjével, melyet általában rendfenntartó célzattal használt, hirtelen rácsapott a pultra. – Ha az időd lejár talán száz évet is megélsz –, itt kell majd eltemessenek. – Az ütő kiesett kezéből, jövőbeni halálom lehetősége megríkatta. Ez a lehetőség engem is felkavart.

Üres poharamba bámultam.

– Ezek a gallegók* nagyon modortalanok.

– Ó, az istenre, kérlek, bocsáss meg nekem – mondta Johnny, és újratöltette poharainkat.

A pult mentén most csend honolt, a sötét arcok udvarias kifejezést öltöttek.

– A hazajöveteledre, compadre – mondta Johnny. – Hé, Baptista John, el a kezekkel a sült burgonyától!

– Conejo de mi Alma* – mondtam. – Lelkem nyulacskája, hallgass engem végig.

A megtermett sötét bőrű paisano bejött az utcáról, áthajolt a pulton, és megcsókolta Johnny medailonját, aztán megint kiment. Ingerülten megszólaltam:

– Valamikor régen még meghallgatták az embert. Talán jegyet kell váltanom? Vagy előre be kell jelentenem, ha el akarok mondani egy történetet?

Johnny a csendben hallgató vendégek felé fordult.

– Csend legyen! – mondta indulatosan, és kezébe vette a krikettütőt.

– El szeretném mondani neked az igazságot, sógor. Lépj csak ki az utcára – idegenek, külföldiek ezrei. Pillants ki a dombokra, valóságos galambdúc. Ma végigsétáltam az Alvarado Streeten, aztán vissza a Calle Principálon, és mindenütt idegeneket láttam. Ma délután eltévedtem a Peter's Gate-en. Joe Duckworth háza mögött, a Ball park mellett mentem el a Field of Love felé haladtamban. Itt most használt kocsikat árulnak. A közlekedési lámpák tépik az idegeimet. Még a rendőrök is idegenek, ismeretlenek. Elmentem a Carmel völgybe. Valamikor itt harminc mérföldes körzetben lehetett lövöldözni. Most nem tudnék elhajítani egy márványgolyót anélkül, hogy egy idegent el ne találnék. És Johnny, te

tudod jól, hogy semmi kifogásom az emberek ellen. De ezek gazdagok. Ezek geràniumot ültetnek hatalmas virágcserepeikbe. Ahol valamikor békák és rákok vártak ránk, most úszómedencék terpeszkednek. Nem, barátocskám. Az ember saját hazájában nem tévedhet el, nem sétálhat az utcákon úgy, hogy senki nem köszön rá. Johnny nehézkesen lehuppant a bárpultra.

– De itt, Juanito, itt minden maradt a régiben. Ide nem engedjük be őket.

Végignéztem az egymás mellett sorakozó arcokon.

– Igen, itt tényleg jobban érzem magam. De hát leélhetem-e az életem egy bárszéken? Ne áltassuk magunkat. Mindaz, amit ismertünk, már meghalt, és lehetséges, hogy múltbéli énünk nagy része is halott már. Ami kint van, az új és talán jó is, de számunkra már ismeretlen.

Johnny a tenyerébe ejtette fejét, s szeme vérbe borult.

– Hol vannak a nagyok? Mondd, hol van Willie Trip?

– Halott – szólt Johnny tompán.

– Hol van Pilon, Johnny, Pom Pom, Miz Gragg, Stevie Field?

– Halott, halott, halott – visszhangozta a vendéglős.

– És Ed Ricketts, és Whitey L, meg Whitey II.? Hol van Sonny Boy, Ankle Varney, Jesús Maria Corcoran, Joe Portagee, Shorty Lee, Flora Wood, és az a lány, aki pókot tartott a kalapja alatt?

– Halottak, mind meghaltak – nyögött fel Johnny. – Olyan, mintha egy kísértetházban lennénk.

– Nem. Ezek nem igazi szellemek. Mi vagyunk a kísértetek.

A megtermett sötétbőrű bejött, és Johnny kérés nélkül csókra tartotta medailonját.

Johnny megfordult, és nehéz léptekkel visszaballagott a bártükörhöz. Egy pillanatig az arcvonásait tanulmányozta, aztán felemelt egy palackot, kihúzta a dugóját, megszagolta, belekóstolt. Aztán körmét kezdte szemlélgetni. Nyugtalanság hullámzott végig a báron, a vállak összekoccantak, a keresztbe vetett lábak kiegyenesedtek.

“Most kitör a balhé”, mondtam magamban.

Johnny visszajött, óvatosan közénk helyezte az üveget. Szeme ábrándozóvá kerekedett. Megrázta a fejét:

– Azt hiszem, te már nem szeretsz minket. Talán túl jó vagy nekünk. – Ujjai lassú akkordokat játszottak a pult láthatatlan klaviatúráján.

Egy pillanatra kísértésbe estem. Trombitaszót és fegyvercsörgést hallottam. De hát az ördögbe is, ehhez én már túl öreg vagyok. Két lépéssel elértem az ajtót. Megfordultam.

– Az a fickó miért csókolgatja a medailonodat?

– Fogadásból.

– Értem. Hát akkor a holnapi viszontlátásra, Johnny.

A kétszárnyú ajtó becsapódott mögöttem. Az Alvarado Streeten álltam, a neonfények korbácsoltak, és körülöttem nem volt más, csak idegen.

Honvágyamból fakadó kicsinyes rosszindulatom fellobbanásában lepocskondiáztam a montereyi félszigetet. Pedig tiszta, szép város, jól igazgatják és halad a korral. Az egykor halbelsőségektől rothadó, legyekkel teli tengerpart is makulátlan. Az undorító bűzt árasztó konzervgyárak eltűntek innen, és éttermek, régiségboltok meg hasonló intézmények foglalják el helyüket. Ezek már nem szardíniára, hanem turistákra vadásznak, és ez utóbbi nem az a fajta, amit könnyen ki lehetne pusztítani. A Carmelt pedig, melyet egykor éhenkórász írók és hívatlan festők alapítottak, most a vagyonosok, s a nyugdíjasok közössége lakja. Ha az alapítók visszatérnének, nem engedhetnék meg maguknak azt a luxust, hogy itt lakjanak, de ez a veszély nem is fenyeget. Mint gyanús alakokat rögtön elkapnák és a városon kívülre telepítenék őket.

Szülőföldem megváltozott. Én meg elmentem innen és nem változtam vele együtt. Emlékezetemben a város olyannak maradt, amilyen volt, ezért jelenlegi külseje megzavart és felingerelt.

Amit itt most elmondok, az valószínűleg megegyezik sok honfitársam tapasztalatával, hiszen hazánkban oly sokan felkerekednek egy kis kóborlásra, aztán visszatérnek. Meglátogattam a régi jó barátokat. Azt hittem, hogy még kevesebb hajuk van, mint nekem. Szenvedélyesen üdvözöltük egymást. Feltörtek a régi emlékek. Előkotortuk a régi bűnöket és győzelmeket, s levertük róluk az idő porát. Aztán hirtelen észrevettem, hogy gondolataim elkalandoznak, és öreg barátomon is ugyanezt láttam. És az volt az igazság, amit Johnny Gardának mondtam – én voltam a kísértet. Szülővárosom növekedett, változott, s barátaim vele együtt változtak. És most, amikor visszatértem, éppen úgy más voltam barátaim szemében, mint ahogy más lett az én szememben a város. Eltorzítottam a képét,

bepiszkítottam az emlékét. Amikor elmentem, meghaltam, s képem változatlan formában rögződött. Visszatérésem zavart és szorongást keltett. És bár ezt nem mondhatták ki, barátaim azt kívánták, hogy menjek el innen, hogy elfoglaljam az engem megillető helyet emlékeikben – és pontosan ezért akartam én is elmenni. Tom Wolfe-nak igaza volt. Nem térhetsz haza újra, hiszen a szülőföld már csak emlékeink naftalinjában eltéve él.

Távozásom valójában szökés volt. De mielőtt hátat fordítottam volna ennek a városnak, hátra volt még egy ünnepélyes, szentimentális gesztus. Kocsimmal felmentem a környék legmagasabb pontjára, a Frémont-csúcsra. Az utolsó éles sziklákat már gyalog másztam meg a hegytetőn. Itt, ezek közt a megfeketedett gránitsziklák közt győzedelmeskedett Fremont tábornok egy mexikói hadsereg felett. Kissráckoromban előfordult, hogy barátaimmal ágyúgolyókat és rozsdás szuronyokat találtunk errefelé. Erről a magányos sziklacsúcsról belátható gyermek- és ifjúkorom színhelye, a délnek vonuló, csaknem száz mérföld kiterjedésű hatalmas Salinas- völgy, a szülővárosom, az előhegység felé terjeszkedő Salinas. Nyugaton szelíd testvérként gömbölyödött a Mount Toro, északon pedig mint kék tányér ragyogott a Montereyi-öböl. Éreztem a szagát és hallottam a zúgását a hosszú völgy felől fúvó szélnek. A vad tölgyek árnyékolta domb illatát hozta felém.

Még emlékszem, hogy fiatal koromban, abban az időszakban, mikor az ember oly sokat foglalkozik a halál gondolatával, azt szerettem volna, hogy ezen a hegycsúcson temessenek el; itt csukott szemmel is láttam mindazt, amit ismertem és szerettem, mert abban az időben a hegyek mögötti világ még nem létezett számomra. És arra is emlékszem, milyen behatóan foglalkoztam a temetésem kérdésével. Furcsa dolog, de talán szerencse is, hogy minél inkább eljár felettünk az idő, annál kevésbé érdeklődünk a halál iránt. Ténnyé változik, és elveszti pompáját. Itt, ezeken a magas sziklákon a helyére került az emlékeimből alkotott mítosz. Charley becserkészte a vidéket, aztán leült a lábamhoz, rojtozott fülei úgy lengedeztek, mint száradó fehérnemű a szélben. Kíváncsiságtól nedves orra száz mérföldes körzet szélfútta illatait szaglászta.

– Hogyan is tudhatnád Charleym, hogy éppen ott lent, abban a kis völgyben horgásztam pisztrángokra druszáddal, Charley bácsival. Amott meg – odanézz, ahová mutatok! – anyám lelőtt egy vadmacskát. Légvonalban vagy negyven mérföldre innen, arra lefelé, bújt meg családi ranchünk – öreg éhségtanya. Látod azt a sötét foltot ott? Az egy kicsinyke

kis szurdok, benne tiszta vizű, kedves patakocska csörgedez, partját vad azáleák és hatalmas tölgyek szegélyezik. A fák egyikébe apám tüzes vassal égette bele a maga és a szeretett lány nevét. Az évek során a vésetre ránőtt a fa kérge, és betakarta azt. Aztán, éppen nemrégiben, egy férfi kivágta a tölgyet, s ahogy tüzelőt hasogatott belőle, előbukkant apám neve, a fadarabot meg elküldte nekem. Tudod Charley, tavasszal, mikor a völgyet kék csillagfürt- szőnyeg borítja, olyan az egész, mint egy virágzó óceán. S akkor itt fenn a mennyország illata árad. A mennyországé.

Szemem még egyszer felitta a látványt – délre néztem, nyugatra, aztán északra, aztán futva menekültünk ettől az állandó, változatlan múlttól, hol anyám örökkön örökké vadmacskákat lő, s apám szerelmét égeti a fába.

Szívesen mondanám Charleyval közös csatangolásaimról, hogy “elindultam megismerni az igazságot hazámról, s megtaláltam”, Így aztán egyszerű dolog lenne leírni tapasztalataimat, s én kényelmesen hátradőlhetnék azzal a kellemes tudattal, hogy igazságokat fedeztem fel, s azokat megismertettem olvasóimmal. Bárcsak ilyen egyszerű volna! Fejemben és tudatom mélyén azonban csak egy hangyaboly nyüzsgött. Valamikor régen tengeri állatokat gyűjtöttem és rendszereztem. Már akkor rájöttem, hogy amit megtaláltam, az szoros kapcsolatban volt pillanatnyi lelkiállapotommal. A külvilág valósága sokszor nem is olyan külsődleges.

Erről a monstrum országról, a nemzetek leghatalmasabbikáról, mely magában rejti a jövő csíráját, kiderült, hogy az én mikrokozmoszom makrokozmosza. Ha egy angol, vagy egy francia, vagy egy olasz bejárná azt az útvonalat, amit én, azt látná és hallaná, amit én láttam és hallottam, de a bennük felhalmozódott benyomások nemcsak az enyémektől, hanem az egymáséitól is különböznének. Ha a beszámolómat olvasó amerikaiak igaznak éreznék azt, ez az egyetértés csak azt jelenti, hogy “amerikaiságunkban” hasonlítunk egymáshoz.

Indulásomtól utam befejeztéig nem találkoztam idegenekkel. Ha Így lett volna, talán objektívabban tudtam volna beszámolni róluk. De hát ez az én népem és az én hazám. Ha találtam is dolgokat, melyeket kritizáltam vagy helytelenítettem, ezek olyan tendenciák, amelyek bennem is fellelhetők. Ha az lenne a feladatom, hogy megalapozott általánosságokat nyilvánítsak ki, a következőt mondanám: Annak ellenére, hogy országunk földrajzi kiterjedése óriási, hogy lokálpatrióták vagyunk, és bár a világ

minden tájáról idevetődött emberek keverékének szülöttei vagyunk, Amerika nemzet, s mi új nép vagyunk. Az amerikaiak mindenekelőtt amerikaiak és csak azután északiak, déliek, nyugatiak vagy keletiek. S az angolok, írek, olaszok, zsidók, németek és lengyelek leszármazottai is elsősorban amerikaiak. És ez nem valami hazafias ihaj-csuhaj, hanem alaposan megfigyelt tény. Igaz, hogy Kalifornia kínai, Boston ír, Wisconsin német, sőt Alabama néger, mégis sokkal több bennük a közös, mint a különböző. És ez azért is érdekes, mert mindez oly gyorsan történt. És tény, hogy a legkülönbözőbb származású vagy fajú amerikaiak sokkal inkább hasonlítanak egymáshoz, mint a welszi az angolhoz, a lancashire-i a cockneyhoz,* vagy akár a dél-skóciai a felsőskóciaihoz. A legfontosabb az, hogy mindez alig kétszáz év alatt játszódott le, sőt legnagyobbrészt az utolsó ötven évben. Az amerikai azonosság igaz és bizonyítható tény.

Megkezdvén utazásomat hazafelé, rájöttem, hogy nem láthattam mindent. Fényérzékeny zselatin lemezkém elromlott. Elhatároztam, hogy még meglátogatom Texast, belekóstolok a déli államokba, és ezzel be is fejezem. Olvasmányaimból úgy tűnt nekem, hogy Texas mint független nagyhatalom kezd kiemelkedni a többi állam közül, s a Dél kínkeservesen hozza világra ismeretlen jövendőbeli gyermekének jellegét. Azt hittem, hogy a szülési fájdalmak oly elviselhetetlenek, hogy közben megfeledkeznek a gyermekről.

Ez a kirándulás olyan volt, mint amikor egy éhező ember elé sokfogásos vacsorát raknak. A fickó először megpróbálja az összes ételt megenni, de étkezés közben lassan rájön arra, hogy néhány fogást ki kell hagynia, különben étvágya elromlik és ízlelőidegei felmondják a szolgálatot.

Rocinantét a legrövidebb úton vezettem ki Kaliforniából – ezt az útvonalat még a harmincas évekből ismertem. Salinasból indulva Los Banos, Fresno és Bakersfield a sorrend, aztán a hágón keresztül az ember a Mojave-sivataghoz érkezik. Kiégett és még így, késő ősszel is égető ez a sivatag. Dombjai mint salakhegyek feketéllnek a távolban, s a talajt az éhes nap repedezetté szárította. Manapság már nem probléma megbízható és kényelmes kocsijainkon a gyorsforgalmi utakon végigrobogni. Mindenfelé árnyékos pihenőhelyek és a hűtőberendezéseikkel hivalkodó szervizállomások várják az utazót. De én még emlékszem azokra az időkre, mikor imádsággal ajkunkon vágtunk neki ennek az útnak, és gondterhelten hallgattuk gőzfelhőt eregető öreg motorjaink zihálását. Komoly veszély

fenyegette az út szélén álló lerobbant autóroncs gazdáját, ha senki nem állt meg segíteni. És ahányszor erre jártam, mindig úgy éreztem, hogy valamiképpen osztozom azoknak a régi családoknak sorsában, melyek gyalog vonszolták magukat ezen a földi poklon keresztül, s lovaik meg marháik szétszórt csontvázai még ma is jelzik az utat, amerre vonultak.

A Mojave hatalmas és félelmetes sivatag. Mintha a természet próbára akarná tenni az ember kitartását és állóképességét, vajon érdemes-e rá, hogy beengedtessék Kaliforniába. A száraz, hőségtől remegő levegő víziókat teremt: vizet vélsz látni a síkságon. Roboghatsz a legnagyobb sebességgel, a horizontot határoló hegyek állandóan távolodnak tőled. Charley mindig sok vizet ivott, és most is asztmatikusán köhögött, miközben egész testében remegett az erőlködéstől. Nyelve nyálas spongyaként jó nyolc hüvelyknyire kilógott szájából. Letértem az útról egy kis folyó kiszáradt medrébe, hogy harmincgallonos tartályomból vizet adjak neki. De mielőtt inni adtam volna, nyakon öntöttem a vízzel, és közben hajamat és vállamon az inget is megnedvesítettem. A levegő olyan száraz, hogy a párolgástól hirtelen lehűl az ember.

Elővettem a hűtőszekrényből egy doboz sört, kinyitottam, aztán kényelembe helyeztem magam a Rocinante oldalán, az árnyékban, és a hőségbe zárt síkságot szemlélgettem, melyet itt-ott zsályacserjék csoportjai tarkítottak.

Vagy ötven yardnyira tőlem két prérifarkas bámult rám sárgásbarna bundájuk egybeolvadt a homokkal és a nappal. Tudtam, hogy egyetlen hirtelen mozdulatomra nyomtalanul eltűnnének. A lehető legóvatosabban, lassan leakasztottam ágyam felett függő puskámat – 0,222-esemet –, kegyetlen, nagy sebességű, messze hordó kis fullánkjaival együtt. Nagyon lassan emeltem vállamhoz fegyveremet. Házam árnyéka talán félig elrejt a vakító külső fényben. Kis puskámra remek, nagy látószögű távcsövet szereltek. A prérifarkasok nem mozdultak.

Mindkettőt befogtam távcsövem látómezejébe, és a lencse egész közel hozta őket hozzám. Nyelvük kilógott, s úgy tűnt, gúnyosan mosolyognak. A szerencsés jószágok szemmel láthatóan nem éhezhettek, jól tápláltak voltak, arányló bundájukat fekete mellszőrzet színezte. Világosan láttam apró citromsárga szemüket. Rávittem a hajszálkeresztet a jobb oldali állat mellére, és kibiztosítottam fegyveremet. Könyökömet az asztalra támasztva, mozdulatlanul tartottam a puskát. A célkereszt rezzenés nélkül tapadt az

állat szegycsontjára. Aztán a prérifarkas leült, mint egy kutya, és jobb hátsó mancsával vakarni kezdte jobb vállát.

Ujjam vonakodva közelített a ravaszhoz. Úgy látszik, nagyon megöregedtem, és régi beidegződéseim igencsak megkoptak. A prérifarkas kártékony állat. Csirkéket lop. Pusztítja a fürjeket és a többi szárnyasvadat. Meg kell ölni. Ellenség. Első lövésem leteríti majd az üldögélő vadat, a másik erre sebesen szökni próbál. Jó céllövő vagyok, úgyhogy ezt majd futtában terítem le.

Nem lőttem. Neveltetésem azt súgta: “Lőj!”, korom meg így replikáz: “Harminc mérföldes körzetben nem találni itt egy árva csirkét sem, s ha mégis, az nem az enyém. Aztán meg ezen a víz nélküli helyen a fürj nem él meg. Nem, ezek a jóképű fickók erszényes patkányokkal és üregi nyulakkal táplálkoznak, s így az egyik kártevő a másikat eszi. Miért kéne nekem beavatkoznom?”

“Öld meg őket” – súgta neveltetésem. – “Mindenki irtja ezeket az állatokat. A köz javát szolgálod ezzel.” Ujjam a ravasz felé közelített. A hajszálkereszt mozdulatlanul nyugodott az állat mellén, épp kilógó nyelve alatt. Képzeletemben hallottam a dühös acél becsapódásának recsegő hangját, láttam, amint az állat magasba szökken és viaskodik a halállal, míg a szétroncsolt szív megszűnik dobogni, s aztán hamarosan megjelenik egy egerészölyv árnyéka, majd egy másiké. Addigra én már messze leszek, elhagyom ezt a sivatagot, s átkelek a Colorado folyón. A zsályacserjék mellett meg ottmarad egy csupasz, szem nélküli koponya, néhány letisztított csontdarab, egy száraz fekete vérfolt és néhány arányló szőrcsomó.

Azt hiszem, túl öreg és lusta vagyok ahhoz, hogy jó állampolgár legyek. A második prérifarkas kívül esett puskám célzómezőnyéből. Rávezettem a hajszálkeresztet a vállára és megmerevedtem. Az szóba sem jöhetett, hogy ilyen távolságból elhibázzam. Az enyém volt mindkét állat. Életük tőlem függött. Biztosítottam, és a puskát letettem az asztalra. A távcső nélkül már nem voltak olyan meghitt közelségben. A forró fényáradatban reszketve csillogott a levegő.

Aztán eszembe jutott valami, amit olyan régen hallottam, hogy remélem, igaz. Azt mesélték nekem, hogy egy Kínában uralkodó íratlan törvény szerint, ha valaki megment egy másik életet, akkor ezért az életért mindvégig felelősséggel tartozik. És ez alól nem térhet ki, hiszen beavatkozott a dolgok sors által rendeltetett menetébe. Ez engem mindig józanságra intett.

Így hát felelősséget vállaltam két életerős, egészséges prérifarkasért. Az érzékeny kapcsolatok világában örökre egymáshoz lettünk láncolva. Felnyitottam két doboz kutyaeledelt, és fogadalmi felajánlásként hátrahagytam nekik.

Sokszor átutaztam kocsival Délnyugaton és még többször repültem el felette – hatalmas és titokzatos, napégette pusztaság ez. Misztikum, valamit rejteget, valamire vár. Azt hihetnéd, hogy kihalt tájon jársz, itt nincsenek élősködő emberek, de ez nem egészen igaz. Ha követed a teherautók köves homokba vájt dupla keréknyomát, egy védett helyen hevenyészett településre bukkansz, ahol néhány magányos fa a talajvízbe ereszti gyökereit, tenyérnyi földön nyamvadt kukoricát meg tököt termesztenek, és köteleken lóg a szárított hús. És létezik az embereknek egy sivatagi fajtája, akik nem rejtőzködni jöttek ide, hanem egyszerűen menedéket kerestek a felfordulás bűnei elől.

Éjszaka a száraz égboltról leereszkednek a csillagok, szinte érinthető közelségbe. Valami ilyesféle helyen élhettek a korai kereszténység remetéi, kiknek tántoríthatatlan szelleme áthatolt az idők végtelenjén. Az egyedülvalóság és a fensőbbség magasztos gondolatai, azt hiszem, mindig a sivatagban születnek. Az ilyen nyugodt helyeken kezdték először számlálni a csillagokat és figyelni a mozgásukat. Ismertem sivatagi embereket, akik elutasították a víz idegesítő világát, és megfontolt, lassú szenvedélyességgel választották ki lakhelyüket. Ezeket a férfiakat nem változtatta meg a robbanó idő, s ha meghaltak, helyüket mások, hozzájuk hasonlók foglalták el.

A sivatagnak is megvannak a maga titkai – szájról szájra járó történetek a sivatagi hegyek rejtélyes helyeiről, ahol a régmúlt korokból visszamaradt törzsek várják, hogy újra színre léphessenek. Ezek a csoportok általában kincseket védenek a hódítók áradatával szemben, valami ősi Montezuma arany műremekeit, vagy egy bányát, mely olyan gazdag, hogy felfedezése megváltoztatná a világot. Ha egy idegen rájuk bukkan, megölik, vagy úgy eltüntetik, hogy soha senki nem látja többé. Ezek a történetek mind egy kaptafára húzhatók, s egy kérdést mindenki figyelmen kívül hagy: Ha még senki nem tért onnan vissza, honnan lehet tudni, hogy mi van ott? Ó hát ott van, ez biztos, csak ha megtalálod, téged nem találnak meg soha többé.

Aztán van itt egy másik egy tömbből faragott történet is, amely soha nem változik. Két aranykereső felfedez egy természetfeletti gazdagságú

arany-, gyémánt-, vagy rubinbányát. Megpakolják magukat annyi kinccsel, amennyit csak elbírnak, és a környező tereptárgyak alapján emlékezetükbe vésik a helyet. Aztán az evilág felé vezető visszaúton az egyik meghal a szomjúságtól és a kimerültségtől, de a másik továbbvonszolja magát, összegyűjtött kincseinek nagy részét elhagyja, mert a gyengeségtől nem bírja cipelni. Végül elér egy települést, vagy más aranyásók megtalálják, akik izgatottan vizsgálgatják gyűjteményét. Néha úgy szól a történet, hogy az aranyásó meghal, miután megmentőinek megmutatta az utat, de olyan is van, amikor újra erőre kap. Aztán egy jól felszerelt csoport újra nekivág a kincskeresésnek, de a bányát soha többé nem találják meg. Mindig ez a vége a történetnek – soha többé nem találják meg. Sokszor hallottam már ezt a sztorit és mindig változatlan formában. A mítoszokat a sivatag táplálja, de a mítoszok valami módon mégiscsak a realitásban gyökereznek.

De a sivatagban valódi titkok is rejtőznek. A napnak és a szárazságnak az élőlények ellen folytatott háborújában az életnek is megvannak a maga rejtelmes erői, amelyekkel fenntartja önmagát. Az élet a fejlődés minden fokán elpusztul víz nélkül. Szerintem rettentően érdekes a sivatagi életnek a mindent legyőző nap halálos sugarai ellen szőtt összeesküvése. A levert föld legyőzöttnek, kihaltnak tűnik, de ez csak látszat. Az élőlények leleményes és hatalmas szervezete fennmarad oly módon, hogy vesztesnek tünteti fel magát. A szürke, porlepte zsálya olajvértet visel, hogy védje kevéske belső nedveit. Más növények meg a ritka esők alkalmával teleszívják testüket vízzel, és azt a későbbi felhasználás céljából elraktározzák magukban. Az állatoknak kemény, száraz bőrük van, vagy csontpáncélt viselnek, hogy megvédjék magukat a kiszáradástól. Minden élőlény kifinomult technikával találja vagy teremti meg az árnyékot a maga számára. Az apró csúszómászók és rágcsálók beássák magukat vagy becsúsznak a föld felszíne alá, mások meg egy földhányás árnyékos oldalára tapadnak. A mozdulatok lassúak ezzel energiát lehet megtakarítani. Ritka az az állat, amely hosszabb ideig ellen tudna vagy akarna állni a napsugaraknak. A csörgőkígyó egy óra alatt elpusztulna a teljes erővel tűző napon. Néhány merész, leleményes rovar saját hűtőrendszert fejlesztett ki. Azok az állatok, melyeknek folyadékot kell inniuk, másodkézből szerzik meg a vizet – a nyulak a levelekből, a prérifarkasok a nyulak véréből.

Napközben hiába kutatnánk élőlények után. De ha a nap lenyugszik, s az éjszaka megadja beleegyezését, felébred az állatok világa, s megkezdi szövevényes létét. Aztán előbújnak az üldözöttek, az üldözők és az üldözők

üldözői. Az éjszaka felébred és zümmögéssel, ordítással, csaholással telik meg.

Amikor földgolyónk késői történetében létrejött az élet – az a hihetetlen véletlen, hogy az idő lombikjában beállt a vegyi és hőmérsékleti tényezők mennyiségi és minőségi szempontból egyaránt szinte valószínűtlenül pontos egyensúlya, akkor valami új dolog keletkezett: egy puha, gyámoltalan és védtelen lény az élettelen világ kegyetlenségében. Aztán a szervezetben végbement a változások és variációk olyan folyamata, melynek eredményeképpen az egyik élőlény különbözni kezdett a másiktól. De van egy tulajdonság, talán a legfontosabb, amely az élet minden formájába belerögződött – az életösztön. Egyetlen élőlény sem nélkülözheti e mágikus erőt, és egyetlenegy sem tudna létezni nélküle. Természetesen az élet minden formája kifejlesztette magában a fennmaradás sajátságos mechanizmusát – egyesek csődöt mondtak és eltűntek, mások meg benépesítették a földet. Az élet első megjelenési formáit könnyedén ki lehetett volna oltani, s akkor az a véletlen talán soha többé nem ismétlődik meg. De ha már egyszer létezik, minden élőlénynek elsődleges kötelessége, legfontosabb tulajdonsága, legfőbb gondja, értelme és célja az életben maradás, Így van ez, és mindig is Így lesz, mindaddig, míg egy másik véletlen véget nem vet az egésznek. A sivatag, a száraz, napégette sivatag jó iskola. Itt meg lehet figyelni egy kegyetlen ellenséggel szemben folytatott harc ügyes technikáját és annak számtalan variációját. Az élet nem tudta megváltoztatni a napot, nem tudta vízzel elárasztani a sivatagot, Így hát önmagát változtatta meg.

Lehet, hogy a sivatag lesz a lét utolsó védőbástyája a nemléttel szemben, mert a világnak ezt a részét mindenki feleslegesnek tekinti. Hiszen a Föld termékeny, nedvességgel teli és csábító területein az élet önmaga ellen fordul, s zűrzavarában végül is az ellenséggel: a nemléttel szövetkezik. És amit a nemlét perzselő, fonnyasztó, fagyasztó és mérgező fegyverei elmulasztottak, azt véghezviheti egészen a pusztulásig és megsemmisülésig – a létfenntartás besavanyodott taktikája. Ha a legjobban alkalmazkodó élőlény, az ember úgy folytatja küzdelmét a létért, ahogyan eddig, nemcsak önmagát, de minden más életet is kiolthat. S ha ez megtörténne, éppen az olyan nemkívánatos hely, mint a sivatag lehetne az újranépesedés kemény szülőanyja. Mert a sivatag lakói megedződtek és felvérteződtek a pusztulás ellen. Még a mi félrevezetett fajtánk is feltámadna a sivatagban. Lehet, hogy e terméketlen és mindenki által

visszataszítónak tartott földdarab árnyékába kapaszkodó férfi és naptól cserzett felesége fegyvertársaikkal – a prérifarkasokkal, üregi nyulakkal, tüskés békagyíkokkal, csörgőkígyókkal, és a felfegyverzett rovarok seregével, az élet e kipróbált és edzett maradványaival lesznek a lét utolsó mentsvárai a nemléttel szemben. A sivatag már korábban is tett csodákat.

Jóval korábban már beszéltem az államhatárok átlépésekor érzékelhető változásokról, hogy más az autópályákon beszélt nyelv, az útjelző táblák felirata, az engedélyezett sebesség. Úgy látszik, hogy az Alkotmány által biztosított jogokat az államok szenvedélyesen és örömmel gyakorolják. A kaliforniai hatóságok a járművekben zöldség és gyümölcs után kutatnak, mely káros rovarokat vagy betegségeket hordozhat. Az ezzel kapcsolatos előírásokat szinte vallásos buzgósággal tartják be.

Néhány évvel ezelőtt megismerkedtem egy vidám és ötletes idahói családdal. A família elhatározta, hogy meglátogatja a kaliforniai rokonokat, s hogy behozzák az útiköltség egy részét, teliraktak egy teherautót burgonyával – azt tervezték, majd útközben eladják. Már több mint a felét értékesítették rakományuknak, mikor Kalifornia határánál megállították és nem engedték tovább őket. Mivel a krumplit nem hagyhatták sorsára, tábort ütöttek közvetlenül az államhatáron, és jókedvűen ették, adták el és csencselték a burgonyát. Két hét elteltével a teherautó kiürült. Aztán a lehető legjobb hangulatban átlépték a határt, és folytatták útjukat.

Az államok elkülönülése, amit keserűen “balkanizációnak” neveznek, rengeteg problémát vet fel. Ritkán fordul elő, hogy két állam azonos üzemanyagadót vetne ki, pedig ezeket a bevételeket elsősorban az utak építésére és karbantartására fordítják. Hatalmas távolsági kamionok használják az utakat, s óriási súlyuk, meg sebességük növeli az autópályák karbantartási költségeit, Így aztán az egyes államok mérlegelő állomásokat állítottak fel, ahol megmérik a kocsik súlyát, és adót vetnek ki rá. És ha az üzemanyagadó is különbözik az előző államétól, akkor a benzintartályok tartalmát is felbecsülik, s erre is adót vetnek ki. A táblákon ez a felirat olvasható: “Teherautók megállni!”. Tekintettel arra, hogy én is teherautós voltam, megálltam, csak azért, hogy intsenek: “Tovább!”. Ilyen kis halak nem érdekelték őket. De előfordult, hogy megálltam egy kis beszélgetésre, ha az ellenőrök nem voltak túlságosan elfoglalva. És ez arra késztet, hogy beszéljek az államok rendőreiről. Mint a legtöbb amerikai, én sem szeretem

a zsarukat. A városi rendőrök ellen újra meg újra vizsgálatokat kell folytatni megvesztegetés, erőszak alkalmazása és a legkülönbözőbb túlkapások miatt, s ez meglehetősen nyugtalanít engem. Ez az ellenérzés azonban nem terjed ki az államok rendőrségeire, melyet ma már az ország majdnem minden részében meg lehet találni. Jó néhány állam rájött arra az egyszerű megoldásra, hogy értelmes és tanult embereket kell toborozni, megfelelően kell őket fizetni, és el kell kerülni a politikai korlátozásokat, Így olyan elit gárdák jöttek létre, melyek tiszteletet keltenek és öntudatosan látják el szolgálatukat. El fog jönni az a nap, amikor majd a városok is szükségesnek találják, hogy a rendőrségüket az államok rendőrségeinek a mintájára szervezzék meg. De ez mindaddig nem következhet be, amíg a politikai szervezeteknek a legkisebb lehetőségük is van jutalmazásra vagy büntetésre.

Needlesnél, a Colorado folyó túlpartjáról, Arizona csipkézett vonulatai meredtek sötéten az ég felé. Mögötte a hatalmas síkság, mely enyhén emelkedve beleolvad a kontinens gerincébe. Jól ismerem ezt a szakaszt, sokszor áthaladtam erre – Kingman, Ash Fork, Falgstaff, majd mögötte a hegycsúcsok, aztán Winslow, Holbrook, Sanders következik, hegynek föl, hegynek le, és már el is hagytuk Arizonát. A városok azóta egy kicsit megnőttek, jobb a kivilágításuk, a motelek is nagyobbak, fényűzőbbek lettek.

Éjszaka érkeztem Új-Mexikóba, elrobogtam Gallup mellett, és a Nagy Vízválasztónál ütöttem tábort. Mennyivel több itt a látványosság, mint Északon! Az éjszaka száraz és metszőn hideg volt, s a csillagok csiszolt üvegként ragyogtak. Behajtottam egy kis szélvédett kanyonba, és leparkoltam egy rakás törött üveg mellett – ezernyi whiskys- és ginesüveg. Nem tudom, hogy kerültek ide.

A kormány mögött maradtam, és szembenéztem mindazzal, amit még magamnak sem vallottam be. Hajszoltam a kocsit mérföldeken keresztül, mert már semmit sem hallottam, semmit sem láttam. Eljutottam befogadóképességem határáig, mint az az ember, aki azután is tömi magába az ételt, hogy jóllakott. Úgy éreztem, tehetetlen vagyok, mert már nem tudtam alkalmazkodni mindahhoz, amit szemem folyamatosan falt. Az egyik hegy ugyanolyan volt, mint a másik, amelyet éppen magam mögött hagytam. Valahogy Így éreztem magam a madridi Pradóban a képek százainak megtekintése után – elteltem és gyámoltalan tehetetlenség kerített hatalmába: nem tudtam többet nézni.

Itt volt az idő, hogy találjak magamnak egy kies helyet valami folyó mellett, hogy kipihenjem magam és felfrissüljek. Charley, aki eddig mellettem ült a sötétben, kis sóhajjal jelezte, hogy szorult helyzetben érzi magát. Még róla is megfeledkeztem. Kiengedtem a kocsiból, és kutyám odaimbolygott a törött üvegekhez, megszaglászta őket, majd más irányba vette útját.

Az éjszakai levegő nagyon hideg volt, vacogtatóan hideg, úgyhogy meggyújtottam a villanyt, majd a gáztűzhelyet is, hogy felmelegítsem a levegőt a lakórészben. Nagy volt a rendetlenség. Vetetlen ágyam s a mosogatóban heverő reggeli edények vigasztalan látványt nyújtottak. Leültem a pamlagra, és belebámultam a szoba kietlen szürkeségébe. Vajon miért gondoltam, hogy bármit is megismerhetek ebből az országból? Az utolsó néhány száz mérföld alatt elkerültem az embereket. Ha feltétlenül meg kellett állni, tankolni, akkor is csak kurtán felelgettem, és ezekről a helyekről semmiféle képet nem őrzök. Szemem és agyam cserbenhagyott. Bebeszéltem magamnak, hogy mindez fontos volt, sőt talán még tanulságos is. Természetesen kéznél volt az orvosság. Anélkül, hogy felálltam volna, kinyúltam a whiskysüveg után, kiöntöttem jó fél pohárnyit, beleszagoltam, majd visszaöntöttem az üvegbe. Nincs erre gyógyszer.

Charley nem jött vissza. Kinyitottam az ajtót, füttyentettem neki, de nem kaptam választ. Ez felébresztett. Előkotortam zseblámpámat, és a fókuszolt fénysugarat végigjárattam a kanyonon. A fény vagy ötven yarddal arrébb, egy szempárról tükröződött vissza. Végigrohantam az ösvényen, és kutyámhoz érve láttam, hogy ugyanúgy a semmibe bámul, mint én az imént.

– Mi a baj, Charley, nem érzed jól magad? Farka lassan csóválta a választ:

– Ó, nem. Azt hiszem, semmi bajom.

– Miért nem jöttél, amikor fütyültem neked?

– Nem hallottam.

– Mit bámulsz?

– Nem tudom. Azt hiszem, semmit.

– Nos jó. Kéred a vacsorádat?

– Éppenséggel nem vagyok valami éhes. De ha akarod, megyek. Visszatérve a kabinba elnyújtózkodott a padlón, s állát mancsaira fektette.

– Gyere, mássz fel ide az ágyra, Charley. Keseregjünk kettesben. Engedelmeskedett, de nem különösebb lelkesedéssel. Vakargatni kezdtem a

fejebúbját és a füle mögött. Ezt általában nagyon szereti.

– Jólesik?

Arrébb tolta a fejét.

– Egy kicsit balra. Ott. Most jó.

– Pocsék felfedezők lennénk, mi, ez már igaz. Néhány nap, és máris ránk tör a búskomorság. Az első fehér embert, aki ezen a vidéken járt, azt hiszem Narvaeznek hívták, és ha nem tévedek, kis kiruccanása hat évig tartott. Menj egy kicsit arrébb, hadd nézzek utána. Nem, dehogy. Nyolc évig, 1528-tól 1536-ig. És maga Narvaez nem is jutott el idáig. De négy embere kitartott. Nem hinném, hogy egyszer is rájuk tört volna a búskomorság. Puhányok vagyunk, Charley. Azt hiszem, ideje már, hogy megajándékozzalak valamivel. Mikor van a születésnapod?

– Nem tudom. Lehet, hogy január elsején, mint a lovaké.

– Elképzelhető, hogy ma van?

– Ki tudja?

– Készíthetnék neked valami süteményt. De csak tortakeverékhez való nyersanyagom van. Ráöntök sok-sok szirupot, és egy gyertyát állítok a tetejére.

Charley bizonyos érdeklődéssel figyelte tevékenységemet, s közben jámbor farkával folytatta a könnyed csevegést.

– Ha valaki látná, hogy születésnapi tortát készítesz egy kutya számára, aki még azt sem tudja, hogy mikor van a születésnapja, azt hinné, hogy elment a jódolgod.

– Te meg, ha nem tudsz jobb szöveget nyomni, mint ezt itt a farkaddal, akkor talán nem is baj, hogy nem tudsz beszélni.

Egész jól sikerült: négy réteg tortalap, közte juharszörp, s a tetején egy bányászgyertya-csonk. Megittam egy pohár whiskyt tisztán, Charley egészségére, ő pedig megette a tortát és felnyalta a szirupot. Ezután már mindketten jobban éreztük magunkat. De hová rakjuk a Narvaez embereit – meg a nyolc évet? Azokban az időkben még voltak férfiak.

Charley lenyalta bajszáról a szirupot:

– Gondterheltnek látszol.

– Hát igen. Az a helyzet, hogy már nem látok. És ha ez megesik az emberrel, akkor azt hiszi, hogy sose lát többé.

Charley felállt, és megropogtatta először a mellső, majd a hátsó lábait.

– Sétáljunk egyet hegynek felfelé – javasolta. – Hátha lesz valami változás.

Meglátogattuk a törött whiskysüveg-rakást, aztán folytattuk utunkat az ösvényen. A száraz, hideg levegő gőzölgő fellegekben bújt ki szánkból. Egy meglehetősen nagy termetű állat ugrott le a hegyoldalról. De az is lehet, hogy az állat kicsi volt, csak a kőgörgeteg volt nagy.

– Mit mond az orrod, mi volt ez?

– Nem ismertem fel. Egy pézsmaillatú valami. Mindenesetre nem olyasvalami, amit hajlandó volnék megragadni.

Az éjszaka olyan sötét volt, hogy tüzes pontok ragyogtak benne. Zseblámpám fénye csillogva verődött vissza a sziklafalról. Felmásztam a meredélyen, aztán kapálódzva visszacsúsztam, szem elől tévesztettem a fényt visszatükröző valamit, aztán megint megtaláltam – frissen pattintott kavics volt, benne egy kis csillám. Nem éppen kincs, de jó volt kézben tartani. Zsebre vágtam és lefeküdtem aludni.

NEGYEDIK RÉSZ

Amikor elkezdtem írni ezt a beszámolót, tudtam, hogy előbb vagy utóbb Texasra is sort kell kerítenem. Rettegtem ettől a találkozástól. Texast körülbelül oly könnyen kerülhettem volna el, mint egy űrhajós a Tejutat. Ez az állam hatalmas, keskeny sávban terjeszkedik észak felé, majd szélesre löttyen, és meggörbül a Rio Grandé mentén. Ha valaki Texas földjére lépett, az az érzése támad, hogy soha nem tud innen kijutni. És van olyan, akinek ez tényleg nem sikerül.

Persze, rögtön az elején be kell vallanom, hogy Texast semmiképpen sem kerülhettem volna el, mert innét nősültem, és anyósom, bácsikám, nagynéném, unokatestvérem mind idevalósiak – sőt már-már jómagam is. És még az sem segítene, ha földrajzilag távol tartom magam Texastól, mert ez az állam beköltözött New York-i lakásunkba, Sag Harbor-i halásztanyánkra és még a párizsi lakásunkban is jelen volt. Szinte nevetséges, mennyire áthatja az egész világot. Egyszer Firenzében megismertem egy nagyon helyes kis olasz hercegnőt, és ezt mondtam az apjának: “Kislánya nem látszik olasznak. Lehet, hogy furán hangzik, de a hercegnő úgy néz ki, mint egy amerikai indiánlány.” Mire az apa Így válaszolt: “Miért ne nézne úgy ki? Nagyapja egy cherokee indián lányt vett el Texasban.”

Azok az írók, akik Texas problémájával kerülnek szembe, általánosságokat zagyválnak össze, és ez alól én sem vagyok kivétel. Texas lelkiállapot. Texas rögeszme. De mindenekelőtt nemzet a szó legkülönbözőbb értelmében. És ezzel elkezdem az általánosságok sokaságát. A texasi szülőföldjén kívül mindenütt külföldi. Feleségem idegenbe szakadt texasinak tartja magát, de ez csak részben igaz. Általában nem tájszólásban beszél, de ha honfitársával találkozik, rögtön jellegzetesen texasi lesz a kiejtése. Nejem származását nem nehéz kitalálni. Az ilyen szavakat, mint “yes, air, hair, geuss” két szótaggal ejti: “yayus, ayer, hayer, gayus”. És gyenge pillanataiban az “ink” szó nála “ank”-ké változik. Lányom egy austini kiruccanás után meglátogatta New York-i barátait. Azt mondta:

– Tudsz adni egy tűt?

– Természetesen, drágám – felelte a házigazda. – Mire van szükséged, gombostűre, vagy biztosítótűre?

– Egy töltőtollat aggyatok.*

A Texas-problémát sok éve és sok szempontból tanulmányozom. És természetesen minden egyes megállapításomat feltétlenül megcáfol egy másik igazság. Azt hiszem, hogy a texasiak államukon kívül kicsit félénkek és nagyon érzékenyek, és ennek következtében hencegve kötekednek és hangosan pöffeszkednek – mint a szégyenlős kamaszok. Otthon a texasiak egészen mások. Akiket én ismerek, mind barátságosak, szívélyesek, nagyvonalúak és nyugodtak. New Yorkban meg gyakran hozakodnak elő oly gondosan ápolt kivételes jellegükkel. Texas az egyetlen állam, mely szerződéssel csatlakozott az USA-hoz. Fenntartja magának a kiváláshoz való jogot. Olyan gyakran hallottuk az elszakadásra irányuló fenyegetőzéseiket, hogy alapítottam egy szervezetet: Texas Elszakadásának Amerikai Barátai. Ez hidegre tette a témát. Azt akarják, hogy módjuk legyen elszakadni, de azt nem, hogy mások is ezt akarják.

Mint a legtöbb szenvedélyes nemzetnek, Texasnak is van saját történelme, mely tényeken alapszik, de nem korlátozódik azokra. A kemény és ügyes határvidéki emberről szóló történetek igazak, de ez nem egyedülálló jelenség. Kevesen tudják, hogy régen, tündöklése idején Virginia államban főbenjáró bűntettekért háromféle büntetést szabhattak ki – halál, száműzetés Texasba és börtön. Ilyen sorrendben. A száműzötteknek meg biztosan vannak leszármazottaik.

Ugyanakkor Alamo dicsőséges védelme mindhalálig a Santa Ana-i hordák ellen – tény. A bátor texasi seregek valóban kiharcolták függetlenségüket Mexikótól. Függetlenség és szabadság pedig szent szavak. A texasiakon kívül csak a kortárs európai megfigyelőktől lehetett hallani olyasmit, hogy a zsarnokság szüli a forradalom szükségszerűségét. A kívülálló megfigyelők azt mondják, hogy ez a szükségszerűség kettős volt. Először is – szerintük – a texasiak nem akartak adót fizetni, másodszor pedig Mexikó 1829-ben megszüntette a rabszolgaságot, Így aztán Texasban is, mint Mexikó részében, fel kellett volna szabadítani a rabszolgákat. Természetesen más okai is voltak a felkelésnek, de ez a kettő nagyon mutatós érv egy európai számára, és errefelé ritkán emlegetik.

Korábban már említettem, hogy Texas lelkiállapot. De azt hiszem, hogy még ennél is több. Valami valláshoz hasonlatos misztikum. És ez olyannyira igaz, hogy az emberek vagy szenvedélyesen gyűlölik, vagy szenvedélyesen szeretik Texast, és ugyanúgy, mint más vallások esetében, csak nagyon kevesen mernek elmélyedni a kérdésben, attól való félelmükben, hogy nem tudnának eligazodni rejtelmeiben és

ellentmondásaiban. Bármely észrevételemet azonnal meg lehetne cáfolni egy azzal ellentétes véleménnyel vagy megfigyeléssel. De azt, hogy Texas egység – azt hiszem –, kevesen vitatják. Mert bár hatalmas kiterjedésű állam, éghajlata, földrajzi jellegzetességei különbözőek és belső civakodásoktól, vitáktól és hatalmi harcoktól sem mentes, mégis olyan hatalmas összetartó erő munkál ebben az államban, amihez hasonlót Amerika talán egyetlen más részében sem találhatunk. Minden texasinak – akár gazdag, akár szegény, akár városi, akár vidéki, éljen az állam szívében vagy a tengerparton – Texas a rögeszméje, sajátos gondoskodással és szenvedéllyel ápolt tulajdona. Néhány évvel ezelőtt Edna Ferber könyvet írt a texasiak egy kicsiny, dúsgazdag rétegéről. A rendelkezésemre álló ismeretek alapján gondos írásnak tartom, de hangvétele bizonyos fokig lekicsinylő volt. S a könyv Texas minden rétege, osztálya és a legkülönbözőbb meggyőződésű texasiak támadásának kereszttüzébe került. Aki egy texasit támad, arra a többi azonnal tüzet nyit. Másrészt viszont mindenki imád viccelődni a texasiakon, és a viccek nemritkán éppen Texasból erednek.

A vadnyugati tehenészekkel kapcsolatos hagyományokat Texasban ugyanolyan gonddal ápolgatják, mint Angliában a normann származás tradícióit. És annak ellenére, hogy valójában nagyon sokan a mai bracerókhoz[*] hasonló szerződéses gyarmatosok leszármazottai, mindenki a hosszú szarvú texasi marhákról és a végtelen látóhatárról álmodik. Ha valaki olajjal, állami megbízatásokkal, vegyi anyagokkal vagy élelmiszer-nagykereskedéssel megcsinálja a szerencséjét, első teendője, hogy vásárol egy farmot, amekkorát csak megengedhet magának, és marhát tenyészt. Azt mondják, ha egy közhivatali állásra pályázó jelöltnek nincs saját ranche, kevés az esélye arra, hogy megválasztják. A birtok hagyománya mélyen belerögződött a texasiak lelkébe. Üzletemberek lovaglócsizmát hordanak, mely még soha nem érintett kengyelt, és a nagymenők, akiknek Párizsban is van lakásuk, és Skóciába jártak fajdvadászatra, úgy paríroznak egymásnak, mint öregecske falusi legények. Egyszerű lenne derülni ezen a dolgon, ha nem tudná az ember, hogy a texasiak ily módon igyekeznek fenntartani kapcsolatukat a föld erejével és egyszerűségével. Ösztönösen megérzik, hogy ez nemcsak gazdagságuknak, de az energiának is forrása. Márpedig a texasiak energiája fékezhetetlen és robbanékony. A hagyományos birtokkal rendelkező sikeres férfiú – legalábbis az én tapasztalataim szerint – nem a birtokától távol élő földbirtokos. Kinn dolgozik a földjén, felügyel a

csordára, és gyarapítja vagyonát. És az iszonyú meleg éghajlat alatt kifejtett energia valóban iszonyú. A kemény munkának itt hagyományai vannak, akár vagyonos valaki, akár nem.

Bámulatba ejtő egy-egy magatartásforma ereje, de külön említést érdemel, hogy Texas katonanemzet. Az Egyesült Államok hadserege tele van texasiakkal, és sok helyen ők képezik a túlnyomó többséget. A nagyon kedvelt és látványos sportágakat itt úgy űzik, mint valamiféle katonai hadműveletet. Sehol nem találni nagyobb rezesbandákat, sehol nem látni több masírozó egyesületet, csillogó kosztümös, tamburmajorpálcákat forgató lányokkal. A területi futballmérkőzéseket a háború dicsősége és kétségbeesése lengi körül, és ha egy texasi csapat egy más állambelivel szemben lép a harcmezőre, akkor ez a csapat olyan, mint egy zászlókat lobogtató hadsereg.

Nagyon jól ismerem a Texasban rejlő energiát, azért térek vissza állandóan erre a témára. Olyan dolog ez szerintem, mint az a dinamikus hajtóerő, mely a régmúlt korokban egész népeket késztetett a vándorlásra és hódításra. Texas földjének nagy részéből gazdag zsákmány nyerhető ki. Ha ez nem így lett volna, azt hiszem, hogy a texasiak kimeríthetetlen energiájukat más földek meghódítására fordították volna. Ez a meggyőződésem abból a tényből fakad, hogy a texasi tőke állandó mozgásban van. Mostanság azonban a hódításokat inkább vásárlásokkal bonyolítják le, nem fegyverrel. A szenvedő alanyok meg a Közel-Kelet olajmezői és Dél- Amerika feltárásra váró vidékei voltak. Aztán a tőke más harcálláspontokra is szert tett: közép-nyugati gyárakra, élelmiszeripari kombinátokra, szerszámgép- és papírgyárakra, feldolgozó üzemekre. Még a kiadók is törvényes prédául estek a XX. századi Texasnak. Ezekkel a megfigyelésekkel nem moralizálni akarok, még kevésbé figyelmeztetni. Az energiát valahogy le kell vezetni.

A történelem folyamán minden gazdag, energiától duzzadó és sikeres nép, ha kihasította a világból a maga helyét, ráéhezett a művészetekre, kultúrára, sőt még a tudományokra és a szépségre is. A texasi városok feltörnek és terjeszkednek. Az egyetemeket elárasztják adományokkal és alapítványokkal. Egyik napról a másikra születnek színházak és szimfonikus zenekarok. Az energia és lelkesedés féktelen, hatalmas hullámverése óhatatlanul tévedéseket, hibákat is felkavar, melyek ellen esetleg még a józan megfontolás és a jó ízlés is tiltakozik. És az is igaz, hogy mindenütt megtalálható a kritikusok becsmérlő, gúnyolódó, mindent

szent borzalommal és megvetéssel szemlélő terméketlen serege. Számomra az a lebilincselő, hogy ezeket a dolgokat mégiscsak véghezvitték. Kétségtelen, hogy még ezernyi hajmeresztő hibát fognak elkövetni, de az is tagadhatatlan, hogy a világtörténelem folyamán a művészeket mindig azok a helyek vonzották, ahol szívesen látták őket, és megfelelően bántak velük.

Texas jellege és méretei általánosításra ösztökélik az embert, de az általánosítás gyakran ellentmondásokba fullad – “az öregecske falusi legény” zenekari hangversenyre jár, a bakancsos, cowboynadrágos farmer pedig Neiman-Marcusnál[*] vásárol kínai jade-követ.

Texas politikai szempontból is teli van ellentmondásokkal. Az érzelgős hagyományok szerint ez az Öreg Déli Demokraták állama, de ez nem akadályozza meg a texasiakat abban, hogy az elnökválasztás során a konzervatív republikánus jelöltre szavazzanak, ugyanakkor a városi és megyei posztokra liberálisokat válasszanak. A korábbi megállapításom itt is érvényes: Texasban minden és mindennek az ellenkezője is igaz.

A Föld legtöbb területi egysége szélességi és hosszúsági körök közé helyezhető, s a talaj, a levegő, meg a víz kémiai összetételével jellemezhető, meg lehet határozni az ott gyökerező és burjánzó növényzetet, megállapítható, hogy milyen az állatvilága – és kész. Aztán vannak olyan tájak, ahol ezenkívül még legendák, mítoszok, előítéletek, a szerelem és a vágy is belép a képbe, és ez annyira eltorzítja a hideg, tiszta fejjel kialakított értékelést, hogy az emberen valami rikítóan tarka, mágikus zavarodottság vesz erőt. Ilyen vidék Görögország, meg Angliának az a része, amelyen Arthur király járt. Az ilyen tájakról kialakult képek rendszerint személyes élményekhez kötődnek és szubjektív jellegűek. És kétségtelen, hogy Texas is ilyen hely.

Texas nagy részét beutaztam, és mondhatom, hogy határain belül csaknem annyiféle tájat, geológiai képződményt, földrajzi alakzatot láttam, csaknem annyifajta éghajlati jellegzetességgel találkoztam, amennyi – eltekintve a sarkvidéktől – a világon egyáltalán létezik, bár egy jó kis északi szél annak jeges leheletét is elhozza idáig. Texas hosszú, keskeny nyúlványán a látóhatár végéig húzódó zord síkságok élesen elütnek a Davis-hegység apró, erdővel borított dombjaitól és kedves kis folyócskáitól. A Rio Grandé völgye gazdag citruskertjeinek semmi köze nincs Dél-Texas zsályacserjével teli legelőihez. A Mexikói-öbölben forró, párás, az északnyugati nyúlvány felett még kristályos, hideg a levegő. És a dimbes-dombos Austint, egymást érintő tavaival, egész világ választja el Dallastól.

Mindezzel azt igyekszem kifejezni, hogy Texas sem fizikailag, sem földrajzilag nem egységes. Az egység szellemében rejlik. És ez nemcsak a texasiakban van meg. A “texas” szónak a világon mindenütt szimbolikus a jelentése. Nem kétséges, hogy a texasi szellemmel kapcsolatos legendák gyakran csinálmányok, előfordul, hogy hamisak, és az sem ritka, hogy romantikusak, de mindez semmiképpen sem csökkenti a benne rejlő szimbolikus erőt.

A texasi szellem természetével kapcsolatos fenti vizsgálódásaimat az államon keresztül vezető, Charleyval közös utam bevezetőjeként írtam. Hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy kirándulásom e részének különböznie kellett a többi útszakasztól. Először is ismertem ezt a vidéket, másodszor pedig barátaim, no meg házasságom révén rokonaim is voltak itt, és egy ilyen helyzet gyakorlatilag lehetetlenné teszi az objektivitást. Mindehhez még az is hozzájárult, hogy nem tudok még egy helyet a világon, ahol oly forró vendégszeretettel fogadnák a látogatót, mint Texasban.

De még mielőtt kitettem volna magam ennek a rendkívül kellemes, bár időnként kimerítő emberi magatartásnak, három napot töltöttem teljes névtelenségben egy gyönyörű motelban, Amarillo kellős közepén. Útközben ugyanis egy előttem haladó kocsi kerekei alól felcsapódó kavics kitörte a Rocinante hatalmas szélvédőüvegét, és azt ki kellett cseréltetni. De ami sokkal többet nyomott a latban: Charley visszaesett régi betegségébe, rosszul érezte magát, és sokat kínlódott. Eszembe jutott az a szerencsétlen, tehetetlen északnyugati állatorvos, aki semmihez sem értett és semmivel sem törődött. És arra is emlékeztem, milyen szomorú, megvetéssel vegyes csodálkozással nézett rá Charley.

Mint kiderült, az amarillói doktor, akit kihívtam, fiatalember volt, és egy nem túl drága kabrioletben érkezett. Charley fölé hajolt:

– Mi a probléma? – kérdezte.

Elmondtam, mivel küszködik kutyám. A fiatal orvos végigfuttatta kezét Charley csípőjén, felfúvódott hasán – gyakorlott, mindent tudó kéz volt. Kutyám mélyen felsóhajtott, farkát lassan felemelte, majd megint visszaejtette a padlóra. Teljes bizalommal hagyatkozott erre a férfira. Én már korábban észrevettem ezt a magától kialakult kapcsolatot, és nagyon jólesett nekem.

Az erős ujjak vizsgáltak, kutattak, aztán az állatorvos kiegyenesedett:

– Ilyesmi minden öregedő kislegénnyel előfordulhat – mondta.

– Arról van szó, amit sejtettem?

– Igen. Prostatitis.

– Tud valamit ellene?

– Persze. Először feloldom görcseit, aztán majd adok gyógyszereket is. Nálam tudja hagyni, mondjuk négy napra?

– Tudom vagy nem, muszáj.

Karjában vitte ki Charleyt, és kocsija első ülésére ültette. Kutyám farkával dobolt a bőrhuzaton. Elégedett és bizakodó volt, s én nem különben, Így történt, hogy rövid időre Amarillo környékén maradtam. Hogy a történetet befejezzem, négy nappal később Charleyt teljesen egészségesen kaptam vissza. Tablettákat is kaptam az orvostól, amelyeket útközben időnként be kellett adnom Charleynak. A betegség soha nem tért vissza. Az égvilágon semmi sem ér fel egy derék emberrel.

Nem akarok hosszabban Texasban időzni. Amióta Hollywood meghalt, a Lone Star State* áll az interjúk, tanulmányok és viták kereszttüzében. De Texasról szóló írás nem lehet teljes egy texasi dorbézolás nélkül. Csak Így lehet bemutatni azokat a dúsgazdag embereket, akik ízléstelen, szenvedélyes magamutogatásra pazarolják millióikat. A Hálaadás Napján egy texasi ranchre voltunk hivatalosak feleségemmel, aki New Yorkból érkezve, csatlakozott hozzám. A birtok egy barátomé, aki néha meglátogat bennünket New Yorkban, ilyenkor mi rendezünk az ő tiszteletére tivornyát. Nem írom le a nevét – követem a hagyományokat: hadd találja ki az Olvasó. Feltételezem, hogy gazdag, bár efelől soha nem kérdeztem. Ahogy megbeszéltük, a Hálaadás Napjának délutánján érkeztünk a farmra, még az orgia kezdete előtt. Gyönyörű birtok, gazdag fákban, vízben és legelőkben. Mindenfelé bulldózerekkel épített földgátak, amelyekben összegyűlt a víz, egy sor életet adó tavat képezvén a farm közepén. A kövér legelőn nemes vérű herefordiak harapták a füvet, és csak akkor pillantottak fel, mikor porfelhőt verve elrobogtunk mellettük. Fogalmam sincs, mekkora ez a farm. Nem kérdeztem vendéglátómtól.

Az egyemeletes téglaház nyárfaliget közepén, kis magaslaton állt, egy gátak közé szorított forrásból táplált medence fölött. A víz sötét felszínét az oda telepített pisztrángok kavarták fel. A ház összkomfortos volt, három hálószobával, mindegyikhez egy-egy fürdőszoba fürdőkáddal és zuhanyozóval. A lakószobát, mely ebédlőül is szolgált, festett fenyőfa burkolat borította. Az egyik végében kandalló állt, a másikban egy üvegajtós fegyverszekrény simult a falhoz. A nyitott konyhaajtón keresztül látni lehetett a személyzetet – egy jól megtermett sötét bőrű asszonyt és egy

vihorászó cselédlányt. Vendéglátónk fogadott, és segített csomagjaimat becipelni.

A mulatság azonnal megkezdődött. Megfürödtünk, és ahogy kimásztunk a vízből, kezünkbe nyomtak egy nagy adag whiskyt szódával, amit mohón felhörpintettünk. Aztán megtekintettük az út mentén elhelyezett istállót, meg a kutyaólat, melyben három sima szőrű angol vizsla lakott. Az egyik közülük nem érezte jól magát. Azután átmentünk a karámba, ahol a házigazda lánya éppen egy szemrevaló negyedvér csikót trenírozott. A lovat Specklebottomnak hívták. A következő állomás két új gát volt, melyek mögött lassan gyűlt fel a víz, meg néhány itató az újonnan vásárolt kis marhacsorda számára. Az alkalmazott erőszak kimerített bennünket, így aztán visszatértünk a házba, hogy szundítsunk egyet.

Szomszéd jó barátok érkezésére ébredtünk. Egy hatalmas tepsi, házi recept szerint készült chili con carnét hoztak magukkal – sose ettem még ennél jobbat. Egyre több vendég toppant be, akik gazdagságukat farmernadrággal és lovaglócsizmákkal leplezték. Italt töltöttek, aztán vidám beszélgetés kezdődött a vadászatról, lovaglásról és marhatenyésztésről, s közben gyakran harsant fel kacagás. Kényelembe helyeztem magam egy ablak melletti fotelban, és figyeltem a visszatérő vadpulykákat, amint a lassan leszálló szürkületben elülnek a nyárfákon. Nehézkesen repültek, szétoszlottak, aztán hirtelen egybeolvadtak a fával, és eltűntek. Legalább harminc madarat számláltam meg.

Amikor teljes lett a sötétség, az ablak tükörré változott, melyben feltűnés nélkül figyelhettem a házigazdát és vendégeit. A faburkolatú kis szobában ültek – néhányan hintaszékekben, a hölgyek közül hárman meg az egyik díványon. Körmönfont magamutogatásuk megragadta figyelmemet. Az egyik hölgy pulóvert kötött, a másik meg keresztrejtvényt fejtett, közben sárga ceruzája radírjával a fogát kopogtatta. A férfiak közömbösen beszélgettek a fűről és a vízről, X.Y.-ról, aki egy díjnyertes bikát vásárolt Angliában és repülővel szállíttatta haza. Fakókék, a varrásoknál különösen kopott, agyonmosott farmernadrág volt rajtuk.

De a tanulmányozott részletek nem merültek ki ebben. A lóizzadság által pácolt, félretaposott sarkú csizmák összevissza voltak horzsolva. A férfiak ingének nyitott gallérja alatt kilátszott sötétvörös csíkokban lesült nyakuk. Az egyik vendég még a mutatóujját is eltörte. Ez most sínbe volt rakva, és egy kesztyűből levágott bőrdarabbal bebugyolálva. Házigazdám meg odáig ment el, hogy egy tál jégből, egy negyedgallonos szódavizes

palackból, két üveg whiskyből és egy rekesznyi frissítőből álló bárt bocsátott a vendégek rendelkezésére.

Itt minden a pénztől bűzlött. A házigazda lánya például a padlón ült, és 22-es puskáját tisztogatva egy mesterkélten sikamlós történetet mesélt csődöréről, Specklebottomról, amely átugrotta a karám öt rúdból álló akadályt képező kerítését, hogy meglátogasson egy kancát a szomszéd megyében. Kifejtette, hogy szerinte Specklebottom családfáját figyelembe véve, jogosan követelheti a születendő csikót a magáénak. Ez a jelenet megerősítette mindazt, amit hallottunk a legendás texasi milliomosokról.

Eszembe jutott, ahogy egyszer Pacific Grove-ban kifestettem egy kunyhó belsejét, amelyet apám még születésem előtt épített. Felfogadott segítőtársam mellettem dolgozott, és mivel egyikünk sem volt szakember jócskán összekentük magunkat. Aztán észrevettük, hogy elfogyott a festék.

– Neal – mondtam –, szaladj már át Holmanhez fél gallon festékért, és hozzál negyed gallon hígítót is.

– Akkor meg kell mosdanom és ruhát kell váltanom – felelte.

– Ostobaság! Menj át, ahogy vagy.

– Nem tehetem.

– Miért? Én is Így mennék.

Bölcs és elgondolkoztató dolgot válaszolt erre:

– Maga nagyon gazdag lehet, ha ilyen ócska ruhában szaladgálhat. Nincs ebben semmi nevetnivaló. Ez valóban Így van. Ezúttal is ez volt a helyzet. Milyen elképzelhetetlenül gazdagok lehetnek ezek a texasiak, ha ennyire egyszerűen élnek.

Sétáltam egyet feleségemmel a pisztrángos medence körül, aztán felmásztunk a dombra. A levegő hűvös volt, és az észak felől fúvó szellő a tél leheletét árasztotta. Figyeltünk, hátha békakuruttyolást hallunk, de a békák már téli álmukat aludták. Egy prérifarkas üvöltését azonban elhozta hozzánk a szél, és egy tehenet is hallottunk – rég elválasztott borja után bőgött. A vizslák odajöttek a kutyatenyésztő-telep drótkerítéséhez, mint megannyi, jókedvű kígyó táncoltak előttünk és lelkesen prüszköltek ránk. Még a beteg kutya is előjött óljából és ránk röhögött. Aztán megálltunk a hatalmas istálló magas kapujában és beszívtuk a lucerna édeskés meg az árpapehely kenyérhez hasonlatos illatát. A karámnál ránk horkantak a cowboylovak, és fejüket a kerítéshez dörzsölték, Specklebottom pedig kirúgott egy herélt társa felé – csupán azért, hogy ki ne jöjjön a gyakorlatból. Az éjszakában baglyok repkedtek és rikoltozva csaptak le

zsákmányukra. A távolban egy kecskefejő huhogott ütemesen. Azt kívántam, bárcsak velünk lenne az Ügyes Csámpáslábú Charley Kutya. Nagyon élvezte volna ezt az éjszakát. De Charley Amarillóban pihent, s nyugtatókkal kúrálta prostatitisét. Az éles éjszakai szélben összeverődtek a nyárfák meztelen ágai. Úgy tűnt, hogy a tél, mely utam során végig a sarkamban volt, végül is utolért. Az emberiség zoológiai múltjában, vagy legalábbis az enyémben, valahol mégiscsak előfordulhatott a téli álom. Különben miért álmosítana el annyira a hideg éjszakai levegő? Pedig elálmosodtam most is, mint mindig, ezért aztán bementünk a házba, ahol a szellemek már nyugovóra tértek, és mi is ezt tettük.

Korán ébredtem. Két pisztránghorgászbot támaszkodott szobánk redőnyéhez. Leereszkedtem a domboldalon és a dérrel belepett füvön lecsúsztam egészen a sötét medence széléig. A zsinóron már rajta volt a csali, egy kissé már viharvert, de még elegendően szőrös, fekete szúnyog. Alighogy megérintette a víz felszínét, a medence máris forrni, kavarogni kezdett. Egy tízhüvelyknyi szivárványos pisztrángot rántottam ki a vízből. Végigcsúsztattam a füvön, aztán fejbe vágtam. Négyszer vetettem ki a horgot, és négy pisztráng volt a zsákmányom. Megtisztítottam őket, és belső részeiket visszadobtam társaiknak.

A konyhában a szakácsnő megkínált kávéval, én meg leültem egy benyílóban, míg az asszony halaimat kukoricalisztben meghengergette és szalonnazsírban ropogósra sütötte. A díszes szalonnatakaróval borított csemege szétolvadt szájamban. Nagyon régen ettem már olyan pisztrángot, amely öt perccel azután, hogy kifogták a vízből, máris serpenyőbe került. Az ember fejénél és farkánál fogva óvatosan ujjai közé veszi, s a húst lefejti a gerincről. Utoljára kell a farkát megenni, amely úgy ropog a fogaid közt, mint a rósejbni. A kávé íze, mint a fagyos reggelé, és a harmadik csésze ugyanolyan jólesik, mint az első. Vég nélkül elidőztem volna a konyhában, semmiségekről beszélgetve a személyzettel, de a szakácsnő kitessékelt, mert még két pulykát kellett megtisztítania a hálaadó ünnepi mulatságra.

A kora délelőtti napsütésben indultunk el fürjvadászatra. Én a jó öreg, horpadt csövű tizenkettes puskámmal, melyet a Rocinantéból vettem elő. Ez a fegyver már akkor sem ért sokat, mikor tizenöt évvel ezelőtt, másodkézből megvásároltam, és azóta nem lett jobb. De azért, azt hiszem, nem rosszabb nálam. Ha célba találok, a puska biztosan le is teríti a zsákmányt. De még mielőtt felkerekedtem volna, sóvár pillantást vetettem az üvegajtó mögött függő 12-es, Purdy závárzatú, dupla csövű Luigi

Franchire. Olyan gyönyörű volt, hogy elfogott a vágyakozás. A vésett acél gyöngyözően csillogott, mint egy damaszkuszi penge. A puskatus úgy simult a závárzatba, a závárzat meg a csőbe, mintha mindannyian egyazon bűvös magról sarjadtak volna. Biztos vagyok benne, ha házigazdám látja, mennyire sóvárgok utána, kölcsönadta volna ezt a gyönyörűséget, de nem kértem. Megtörténhet, hogy megbotlom és elesem, vagy leejtem és gyönyörű csöveit beverem egy kőbe! Nem, ez olyan lett volna, mintha koronaékszereket vinnék aknamezőkön keresztül. Ütött-kopott puskám nem valami nagy szám, de vele már minden előfordult, ami előfordulhatott, úgyhogy nem kellett féltenem.

Házigazdánk már egy hete figyelte, merre gyülekeznek a foglyok. Szétoszlottunk, és árkon-bokron, vizeken keresztül törtük magunkat. A vizslák erősek, akár a rugós acél, előttünk rohantak, s egy lángoló szemű, öreg, kövér szuka: Duchess, mindenkit megelőzött. Fürjnyomokat találtunk a porban, fürjnyomokat találtunk a homokban és a folyóágyak iszapjában, fürj-tollpihét a zsályabokrok tetején.

Óvatosan gyalogoltunk mérföldeken keresztül. Puskánkat előreszegeztük, készen arra, hogy a szárnysurrogás hallatán azonnal lőjünk. De egyetlen fürj sem akadt utunkba. A kutyák sem láttak, szimatoltak fürjet. Történeteket meséltünk és füllentettünk egymásnak korábbi fürjvadászatokról, de ez sem segített. A fürjek egyszerűen eltűntek. Én csak egy közepes fürjvadász vagyok, társaim azonban kitűnőek, a kutyák meg profik; jó volt a szimatuk, szívósan, keményen dolgoztak. Sehol egy fürj. De van valami nagyon szép a vadászatban. Az, hogy ha egyetlen madarat sem talál az ember, akkor is szívesen csinálja. Vendéglátóm azt hitte, hogy megszakad a szívem.

– Figyelj ide – mondta. – Előveszed délután ezt a kis 222-esedet, és lősz magadnak egy vadpulykát.

– Mennyi van belőlük errefelé? – kérdeztem.

– Nos, két évvel ezelőtt harmincat telepítettem. Azt hiszem, most már van belőlük vagy nyolcvan.

– Abban a pulykacsapatban, amely tegnap éjjel a ház közelében repült el, vagy harminc lehetett.

– Van még három másik csapat is – felelte.

Az igazság az, hogy nekem nem volt szükségem pulykákra. Mit kezdtem volna velük a Rocinantéban?

– Várjunk még egy évet – feleltem. – Ha százan lesznek, visszajövök, és együtt vadászunk.

Visszamentünk a házba, lezuhanyoztunk, megborotválkoztunk, és mivel hálaadó ünnep volt, fehér inget, zakót vettünk fel, és nyakkendőt kötöttünk. Az ebéd a tervezet szerint két órakor kezdődött. Nem akarom felzaklatni az Olvasót, ezért nem bocsátkozom részletekbe, meg aztán okot sem látok arra, hogy tápot adjak az ilyen emberek iránt érzett megvetésnek. Két jókora adag whisky után behozták a két fényes barnára sült pulykát, házigazdánk felszeletelte őket, aztán magunk szolgáltuk ki magunkat. Asztali áldás után mindenki mondott egy pohárköszöntőt, és mindenki ivott is rá. Az eszméletlenségig teleettük magunkat. Aztán, akár a dekadens rómaiak Petronius színpadán, sétáltunk egyet, majd visszavonultunk a szükségszerű és elkerülhetetlen délutáni alvásra. Ez volt az én hálaadó ünnepi tivornyám Texasban.

Természetesen sohasem gondoltam, hogy ezek az emberek mindennap így élnek. Nem is lennének erre képesek. És majdnem ugyanez történik, ha ők látogatnak el hozzánk, New Yorkba. Persze, meg akarnak nézni néhány show-t, és el akarnak látogatni egy-két éjszakai mulatóba is. Aztán ennek a néhány napnak a végén ezt mondják:

– Egyszerűen nem értjük, hogy tudtok így élni. Mire mi Így felelünk:

– Hát nem is élünk így. És nem fogunk, ha hazamentek.

No, most már jobban érzem magam, mert napvilágra hoztam az általam ismert gazdag texasiak dekadens szokásaival kapcsolatos vizsgálódásaim eredményét. De egy pillanatra sem jutna eszembe, hogy ezek az emberek mindennap chili con carnét vagy roston sült pulykát esznek.

Amikor útitervem vázlata elkészült, néhány jól körülhatárolt kérdésre akartam megfelelő választ adni. Úgy éreztem, hogy ezek nem voltak megoldhatatlan kérdések. Azt hiszem, hogy az egész egyetlenegy kérdésbe sűríthető: “Milyenek az amerikaiak ma?”

Európában népszerű szórakozás az amerikaiak ábrázolása. Úgy látszik, ott ezt mindenki pontosan tudja. És ez a játék mindannyiunknak egyformán örömet okoz. Nem is tudom, hányszor hallottam háromhetes európai turnéjukról megérkező honfitársaimat teljes meggyőződéssel beszélni a franciák, az angolok, az olaszok, a németek, de mindenekelőtt az oroszok

természetéről. Útközben hamar megtanultam, mi a különbség az amerikaiak és egy amerikai között. Annyira különböznek egymástól, hogy akár egymás ellentétei is lehetnek. Gyakran előfordult, hogy miután egy európai rosszindulatúan és lekicsinylően nyilatkozott az amerikaiakról, odafordult hozzám és ezt mondta: "Természetesen nem önre gondoltam. Én a többiekről beszélek." A dologból lényegében a következő szűrhető le: az amerikaiak és az angolok alkotják azt az arc nélküli, alaktalan tömeget, amelyet nem ismer az ember, ezzel szemben egy francia vagy egy olasz régi jó ismerősöd, barátod, aki egyetlen olyan tulajdonsággal sem rendelkezik, amely kiválthatná a nem ismerésből fakadó gyűlöletedet.

Ezt a tényt én mindig szemantikai csapdaként szemléltem, de most, hogy bejártam hazámat, már nem vagyok olyan biztos a dolgomban. Amikor amerikaiakat láttam, vagy azokkal beszéltem, valóban személyekkel, egyénekkel álltam szemben – mindegyik különbözött a másiktól. Fokozatosan kezdtem azonban ráébredni, hogy "az amerikaiak" valóban léteznek, hogy vannak általános érvényű tulajdonságaik, függetlenül az államtól, ahol élnek, függetlenül szociális vagy pénzügyi helyzetüktől, neveltetésüktől, vallási és politikai meggyőződésüktől. De ha valóban létezik az amerikaiakról egy igazságon alapuló kép, mely nem tükröz sem rosszindulatot, sem pedig vágyálmokat, akkor vajon milyen ez a kép? Hogy néz ki? Milyen kihatásai vannak? Ha ugyanaz a dal, ugyanaz a vicc, ugyanaz a stílus egyszerre söpör végig az országon, akkor kell lennie valaminek, amiben minden amerikai egyforma. Az a tény, hogy ugyanaz a vicc, ugyanaz a stílus semmiféle hatást nem vált ki Franciaországban vagy Angliában, az én állításomat igazolja. De minél tovább tanulmányoztam ezt az amerikaiakról alkotott képet, annál kevésbé tudtam megállapítani, milyen is az valójában. Úgy tűnt, hogy az ellentmondás egyre inkább növekszik, és nekem az a tapasztalatom, hogy ha a kényelem érdekében túl gyakran bukkannak elő az ellentmondások, akkor ez azt jelenti, hogy bizonyos tényezők hiányoznak az egyenletből.

Bejártam államok egész csillagrendszerét. Államokét, amelyeket miriádnyi ember lakott. Mindegyiknek megvolt a maga jellegzetessége, és most előttem volt egy országrész, a Dél, amelytől féltem, és mégis tudtam, hogy meg kell néznem és meg kell hallgatnom. Engem nem vonz a fájdalom és az erőszak. Soha nem bámulok meg egy balesetet, ha csak nem tudok segíteni, soha nem veszek részt utcai verekedésekben. Rettegtem a Déllel való találkozástól. Tudtam, hogy itt kín és zűrzavar uralkodik – a

fejvesztettség és a félelem őrült eredményei. És mivel a Dél része a nemzetnek, kínlódása egész Amerikára kisugárzik.

Tudatában voltam annak a mindenki által ismert, de nem teljesen szabatosan megfogalmazott problémának, miszerint az atyák eredendő bűnei az eljövendő generációk gyermekeit sújtják. Sok barátom van Délen, fekete is, meg fehér is, legtöbbjük nagyszerű, lelkiismeretes és jellemes ember. De gyakran, ha csak említés történt a négerproblémáról, láttam és éreztem, hogy partnereim a tapasztalatok egy olyan területére léptek, ahová már nem tudtam őket követni.

Talán én sokkal inkább, mint az úgynevezett északiak többsége, kirekesztődtem e lelki gyötrelem valóságos és érzelmi megismerésének a lehetőségéből, nem azért, mintha nekem, a fehérnek, nem lennének tapasztalataim a négerkérdésben. Csupán tapasztalataim természete miatt.

A kaliforniai Salinasban, ahol születtem, felnőttem, iskolába jártam és gyűjtöttem a jellemformáló tapasztalatokat, csupán egyetlen néger család lakott. Coopernek hívták őket, és az apa meg az anya már ott laktak, mikor én megszülettem. Három fiuk volt. Az egyik valamivel idősebb nálam, a másik korombeli, a harmadik meg fiatalabb volt egy évvel, Így aztán egy Cooper mindig felettem, a másik velem egy osztályba, a harmadik meg egy osztállyal alattam járt az elemi és a középiskolában. Egyszóval Cooperekkel voltam körülvéve. Az apának, akit mindenki Mr. Coopernek szólított, volt egy jól vezetett kis szállító vállalata – a család nem élt rosszul. Felesége melegszívű, barátságos asszony volt, akinél, ha sokat sürgölődtünk körülötte, mindig akadt egy darab gyömbéres mézeskalács.

Ha volt is faji előítélet Salinasban, én egy fikarcnyit sem éreztem belőle soha. Cooperéket tisztelték, Így semmi nem kényszerítette őket arra, hogy önérzeteskedjenek. Ulysses, a legöregebb, egy magas, nyugodt fiú, minden idők legjobb rúdugrója volt városunkban. Emlékszem mozgásának szikár kecsességére a tréningruhában, és arra, hogy mennyire irigyeltem mozdulatainak nyugodt és tökéletes összehangoltságát. A középiskola harmadik osztályába járt, amikor meghalt. Én egyike voltam a koporsóvivőknek, és azt hiszem, gőgösség bűnébe estem, amiért rám esett a választás. A második fiút Ignatiusnak hívták, és én nem nagyon kedveltem. Most már bevallhatom – azért, mert közel s távolban ő volt a legjobb tanuló. Számtanban és később a matematikában messze megelőzött bennünket, latinban meg nemcsak jobb volt nálunk, de még csak nem is puskázott soha. De hát ki is kedvelne egy ilyen osztálytársat? A legfiatalabb

Cooper – a “Kicsi” – állandóan mosolygott. Furcsa dolog, de nem emlékszem keresztnevére. Kezdettől fogva zenész volt, és amikor legutóbb találkoztunk, mélyen el volt merülve a komponálásba. Szerzeménye nem túlzottan iskolázott füleim számára bátornak, eredetinek és nagyon jónak tűnt. De a Cooperek nemcsak tehetségesek, hanem jó barátaim is voltak.

Nos, ilyenek voltak azok a négerek, akiket gyermekkoromban ismertem, és akikkel érintkeztem. Ebből látható, milyen kevéssé voltam felkészítve mindarra, ami a nagyvilágban várt rám. Ha például azt hallottam, hogy a négerek alacsonyabb rendűek, arra gondoltam, hogy az illetékeseket hamisan tájékoztatták. Ha azt hallottam, hogy a négerek koszosak, mindig Mrs. Cooper ragyogó konyhája jutott az eszembe. Lusták? Mr. Cooper lovaskocsijának dobogása, zörgése kora hajnalban szokott bennünket felébreszteni. Tisztességtelenek? Mr. Cooper egyike volt azon kevés salinasi polgárnak, aki tizenötödikéig mindig kiegyenlítette adósságát.

Ma már tudom, hogy volt még valami, ami Cooperéket megkülönböztette a többi négertől, akikkel azóta találkoztam. Mivel nem sértették és nem bántották meg őket, nem védekeztek és nem támadtak. Mivel méltóságuk érintetlen maradt, nem volt szükségük arra, hogy fennhéjázzanak. És mivel a Cooper fiúknak soha nem mondták, hogy alacsonyabb rendűek, képességeik valóságos határaikig fejlődhettek.

Szóval, ezek voltak a négerekkel kapcsolatos tapasztalataim, mindaddig, amíg felnőtté nem lettem – talán túlságosan is felnőtté ahhoz, hogy gyermekkorom szilárdan belém rögződött szokásait levetkőzzem. Azóta sok mindent láttam, és tanúja voltam az erőszak, a kétségbeesés és felfordulás mindent összezúzó hullámainak. Láttam olyan néger gyerekeket, akik tényleg képtelenek voltak tanulni, különösen az olyanok, akiknek már az anyaméhben fejükbe verték, hogy ők alacsonyabb rendűek. Ha Coopérekre gondolok és arra, hogy milyen érzésekkel viseltettünk irányukban, mélységesen sajnálom, hogy a félelem és a düh függönye közénk ereszkedett. Elképzeltem egy nevetséges lehetőséget. Ha Salinasban egy bölcsebb és műveltebb világból jött ember megkérdezte volna: “És mit szólna hozzá, ha egy Cooper el akarná venni feleségül nővérét?” Azt hiszem, nevettünk volna a kérdésen. Ugyanis könnyen megtörténhetett volna velünk, hogy egy Cooper nem akarta volna megkérni nővérünk kezét – bár igen jóban voltunk.

Mindezek alapján látható, hogy képtelen vagyok állást foglalni a faji kérdésekben. De azt be kell vallanom, hogy a gyengébbek ellen irányuló erőszak a végsőkig feldühített világéletemben, és teljesen mindegy, hogy ki volt a gyengébb, akit az erősebb bántalmazott.

Fajvédőnek gyarló lévén, tudtam, hogy nemkívánatos személy vagyok Délen. Ha az emberek olyasmit tesznek, amire nem lehetnek büszkék, nem szeretik a tanúkat. Sőt, végül már azt hiszik, hogy a tanú okozza a bajokat.

A Délről folytatott fenti eszmefuttatásom során kizárólag arról az erőszakról beszéltem, melyet a faji elkülönítés elleni mozgalom váltott ki – az iskolába járó gyerekek, a fiatal négerek, akik az ebédlőasztallal, a busszal és a WC-kkel kapcsolatos vitatott jogaikat követelik. De engem leginkább az iskolaügy érdekelt, mert meggyőződésem, hogy a métely csak akkor pusztul ki, ha milliónyi Cooper lesz.

Nemrégiben egy déli jó barátom szenvedélyesen magyarázgatta nekem az "egyenlően, de külön" elméletét.

– Az én városomban – mondta – véletlenül három új négeriskola van, melyek nemhogy ugyanolyanok, de jobbak, mint a fehérek számára fenntartott iskolák. És gondolod, hogy meg vannak vele elégedve?

– És az autóbuszmegállónál a mosdók pontosan egyformák. Hát ehhez mit szólsz?

– Talán csak arról van szó – feleltem –, hogy nincsenek vele tisztában. A problémát meg lehetne oldani és a megfelelő helyre tenni, ha kicserélnétek egymás közt az iskolákat és a WC-ket. Abban a pillanatban, hogy rájöttek, a ti iskoláitok nem olyan jók, mint az övék, be fogják látni tévedésüket.

És tudják mit válaszolt? Hát ezt:

– Bajkeverő gazember vagy! – De ezt nevetve mondta.

1960 végén, mialatt én még Texasban voltam, egy csoport apró néger gyerek New Orleans-i beiskoláztatásáról szóló cikkekkel és fényképpel volt teli minden újság. A kis sötét bőrű srácok mögött állt a törvény hatalma és ereje – a páncél és a kard a gyerekek szövetségese volt –, de háromszáz éves félelem, düh és a változó világ változásai kiváltotta terror állt velük szemben. Mindennap láttam fényképeket az újságban és filmeket a képernyőn. Az újságírók számára egy csoportnyi testes, középkorú asszonyság tette vonzóvá az eseményt. Ezek a hölgyek furcsán értelmezve

az “anya” szót, mindennap összegyűltek, hogy üvöltve szidalmazzák a gyerekeket. Később az asszonyságok egy kis csoportja olyan szakértelemre tett szert, hogy kiérdemelték a “kórusvezető” megtisztelő címét, és mindennap hatalmas tömeg gyűlt össze, hogy élvezzék és megtapsolják előadásukat.

Ez a különös dráma annyira hihetetlennek tűnt számomra, hogy úgy éreztem, látnom kell. Ugyanolyan vonzereje volt, mint egy mutatványos bódéban kiállított ötlábú borjúnak vagy egy kétfejű embriónak. A normálisnak valamiféle torzulását mindig elég érdekesnek tartjuk ahhoz, hogy még fizessünk is érte, talán mert ezzel akarjuk bizonyítani magunk előtt, hogy mi megfelelő számú lábbal és fejjel rendelkezünk. A New Orleans-i mutatvány láttán élveztem a valószínűtlenség abnormitását, de ugyanakkor bizonyos fokú borzalmat is éreztem, hogy ilyesmi előfordulhat.

A tél, amely mióta elindultam otthonról, végigkövetett utamon, most hirtelen a szokott északi szél kíséretében tört be Texasba. Jeget és ólmos esőt hozott magával, s az országutakat sötét jéggel borította. Elhoztam Charleyt a rokonszenves orvostól. Feleannyi idősnek nézett ki, mint amennyi volt, ragyogóan érezte magát, és hogy ezt bebizonyítsa, ide-oda rohangált, ugrált és hempergett a földön, s közben hangosan csaholt örömében. Jó érzés volt, hogy megint velem lehetett, mellettem ülhetett, jobbomon, s az ülésen kémlelhette az előttünk tekeredő útszalagot, vagy alváshoz gömbölyödhetett, fejével az ölemben, hogy jámbor füleit kényelmesen vakarhassam. Ezt a kutyát nem zavarja az alvásban, ha vég nélkül simogatja az ember – persze, megfelelő szakértelemmel.

Most már abbahagytuk a kényelmes furikázást, kerekeinket rátapasztottuk az útra – és hajrá! A jegesedés miatt nem tudtunk gyorsan haladni, de könyörtelenül hajtottuk magunkat, és nem sok figyelmet fordítottunk a mellettünk elvonuló Texasra. Pedig Texasnak nem akart vége szakadni – Sweetwater, Balinger, Austin. Elhaladtunk Houston mellett. Csak akkor álltunk meg, ha üzemanyagra volt szükség, vagy ha kávét vagy egy szelet kalácsot akartunk vásárolni; Charley a benzinkutaknál kapta meg az ételét, és körútjait is csak ott tehette meg. Még az éjszaka sem tartott fel minket, ha szemem már fájt és égett a megfeszített figyelemtől, vállamban meg ólmos fáradtságot éreztem, akkor befordultam egy parkolóhelyre, s mint a vakondok, dőltem ágyamba – csak azért, hogy csukott szemmel is az alattam kígyózó országutat lássam. Nem tudtam két óránál többet aludni – aztán rögtön ki a hideg éjszakába és tovább, egyre tovább. Az országút

mentén a víztócsák fenékig be voltak fagyva, és az emberek sálakba, kabátokba burkolózva, fülüket bebugyolálva haladtak az út szélén.

Máskor, ha Beaumontba érkeztem, csörgött rólam az izzadság, jég és légkondicionált levegő után áhítoztam. Most meg a város hidegen ragyogó neonjaival együtt – ahogy mondják: teljesen befagyott. Éjszaka, jobban mondva, az éjfél utáni szürkületben hajtottam át Beaumonton. Az elkékült ujjú férfi, aki üzemanyagot adott, benézett a kocsiba, és Charley láttán felkiáltott. – Nahát! De hiszen ez egy kutya! Én meg már azt hittem, hogy egy nigger van benn! – És kéjesen nevetett. Ezt most hallottam először, de még sokszor megismétlődött. Legalább hússzor hangzott el ez a mondat: “Azt hittem, egy niggert tart a kocsiban.” Szokatlan tréfa volt mindig frissnek hatott – és soha nem mondták, hogy “néger”, hanem mindig “nigger”, vagy még inkább “nigah”. Úgy tűnt, hogy ennek a szónak nagyon nagy a jelentősége: valamiféle biztonságot ad, bele lehet kapaszkodni, nehogy összedőljön az építmény.

Végül megérkeztem Louisianába, elhaladtam a sötétben a Lake Charles mellett. A fényszóró sugárkévéjében csillogott a jég, gyémántként ragyogott a zúzmara. És az emberek, akik mindig éjszaka járják az országutakat, meleg ruhákba bugyolálva védekeztek a hideg ellen. Átrobogtam Lafayette-en és Morgan Cityn, és kora hajnalban érkeztem Houmába, amit általában Homernek ejtenek. Ez a város úgy él emlékezetemben, mint a Föld egyik legkellemesebb pontja. Itt él öreg barátom, St. Martin doktor, egy nyájas, kulturált úriember, egy cajun,* aki csecsemőket segít világra és kólikát gyógyít több mérföldes körzetben a cajunok között. Azt hiszem, hogy többet tud a cajunokról, mint bárki más e földön, de én St. Martin doktor egy másik adottságára emlékezem sóváran. Ő készíti – bűvös-varázslatos módon – a világ legjobb, legfinomabb martinijét. Az egyetlen adat, amelyet receptjéből ismerek, az, hogy a jéghez desztillált vizet használ, melyet maga készít, hogy biztos legyen dolgában. Fekete kacsát ettem asztalánál, két St. Martin-féle martinit és egy pár fekete kacsát burgundival leöntve. A bort úgy töltötte ki a doktor az üvegből, mintha kisbabát segített volna a világra. És mindez egy házban, ahol félhomály volt, mert a rolókat kora hajnalban becsukják, hogy a hűvös éjszakai levegő bennmaradjon. Még emlékszem az asztalra, melynek ezüstje lágyan és fakón ragyogott, mint az ón, és emlékszem a szőlő szent levével megtöltött, magasra emelt pohárra, melynek talpát a doktor erős művészujjaival simogatta, és még ma is hallom, ahogy a rövid, kedves

tósztot és felköszöntőt éneklő acadiai nyelven mondja, mely egykor francia volt, de ma már csak egy sajátos nyelvjárás. Ez a kép töltötte be a fagyos szélvédőüveget, és ha lett volna forgalom, akkor veszélyes sofőrré válhattam volna. De Houma felett halványan sárgállott a hideg virradat, és tudtam, ha megállok, hogy tiszteletemet tegyem barátomnál, minden akaratom és elhatározásom megtörne a St. Martin szolgáltatta különleges nedű hatására, és időtlen dolgokról beszélgetnénk estig meg a következő estéig, Így azután csak üdvözletemet küldtem abba az irányba, amerre barátom lakott, és továbbrobogtam New Orleans felé, mert még el akartam csípni a kórusvezetők előadását.

Okosabb voltam annál, semhogy autóval, pláne a New York-i rendszámtáblás Rocinantéval egy ilyen felfordulás közelébe hajtsak. Éppen tegnap náspángoltak el egy újságírót – fényképezőgépét is szétverték –, mert még a meggyőződéses választópolgárok sem veszik jó néven, ha életük nagy pillanatát megörökítik a történelem számára.

Ezért aztán a város szélén befordultam egy parkolóhelyre. Az őr odajött az ablakomhoz.

– Hallja, én meg már azt hittem, hogy egy nigger kuksol ott benn. Hiszen ez egy kutya. Látom hatalmas, vén fekete pofáját, és már azt hittem, hogy egy nagy darab vén niggerrel van dolgom.

– Ha tiszta, kutyám pofája szürkéskék – mondtam hűvösen.

– Na hiszen, láttam én már szürkéskék niggereket, pedig azok nem voltak tiszták. New Yorkból, mi?

Úgy tűnt, mintha a fagyos reggeli levegő áradt volna hangjából.

– Csak átutazom – mondtam. – Néhány órára szeretnék itt parkolni. Talán tudna nekem szerezni egy taxit?

– Mondok én magának valamit. Fogadni merném, hogy a kórusvezetőket akarja megnézni.

– Úgy van.

– Remélem, maga nem tartozik a zavarkeltők meg az újságírók közé.

– Egyszerűen, csak meg akarom nézni őket.

– Ember! Azt hiszem, fog valamit látni. Oltáriak ezek a kórusvezetők. Ha ezek rákezdik… Hát maga életében nem hallott ilyesmit.

Bezártam Charleyt a Rocinantéba, megmutattam az őrnek lakhelyemet, adtam neki egy pohár whiskyt és egy dollárt.

– Ne nagyon nyitogassa az ajtót, ha már nem vagyok itt mondtam. – Charley nagyon komolyan veszi hivatását. A keze is rámehet a dologra.

Ez természetesen szemenszedett hazugság volt, de az őr így válaszolt:

– Igen, uram. Nem hinném, hogy rajta tudna kapni, amint egy idegen kutyával hülyéskedem.

A taxisofőr, egy betegesen sápadt, pergamenszínű férfi, náthás és fonnyadt, mint a csicseriborsó, Így szólt:

– Néhány háztömbbel előbb kirakom magát. Nem akarom kocsimat roncsként viszontlátni.

– Annyira pocsék a helyzet?

– Hát, most még nem, de előfordulhat.

– Mikor kezdődik? Ránézett az órájára:

– Ha nincs hideg, még pirkadat előtt ideérnek. Még negyedóra van hátra. Ha most odamegyünk, még semmit sem fog elszalasztani, feltéve, hogy nincs hideg.

Egy régi dzsekivel és brit haditengerészeti sapkámmal álcáztam magam. Abból indultam ki, hogy egy kikötővárosban senki nem figyel fel jobban egy matrózra, mint egy étteremben a pincérre. A matróznak rendszerint nincs arca, és tervei sincsenek azon túlmenően, hogy leigya magát, verekedjék és aztán börtönbe kerüljön. Legalábbis általában Így képzelik el a matrózokat. Már kipróbáltam. A legrosszabb, ami történhet, hogy egy barátságos hivatalos hang ezt mondja majd nekem: “Hé, matróz, miért nem mész vissza a hajódra? Gondolom, nem akarsz az őrizetesbe kerülni, hogy lekésd a hajód indulását? Vagy ezt akarod, matróz?” És a pofa öt perccel később már rád sem ismer. A sapkámon levő oroszlán és egyszarvú csak fokozta névtelenségemet. De azért figyelmeztetek mindenkit, aki ki akarja próbálni elméletemet: soha ne tegyék ezt messze egy kikötőtől.

– Maga hová való? – kérdezte a sofőr minden érdeklődés nélkül.

– Liverpoolból.

– Szóval, limey,* nahát! Akkor maga körül rendben lesz minden. Csak azok az istenverte New York-i zsidók csinálják mindig a felfordulást.

Észrevettem, hogy angolosan beszélek, de korántsem liverpooli kiejtéssel.

– Aha, szóval a zsidók. És hogyan csinálják a felfordulást?

– Az ördögbe is, uram, mi tudjuk, hogy kell óvakodni az ilyesmitől. Mindenki boldog, és megy minden, mint a vízfolyás. Ami engem illet, én kedvelem a niggereket. Aztán jönnek ezek az istenverte New York-i zsidók,

és felpiszkálják a niggereket. Maradjanak csak New Yorkban, és akkor nincs felfordulás. Ki kell őket vágni innen.

– Úgy érti, hogy meg kellene lincselni őket?

– Pont erre gondolok, uram.

Kirakott a kocsiból, és én elindultam gyalog.

– Ne menjen túlságosan közel, uram – kiáltott utánam. – Csak szórakozzon, de ne avatkozzon bele a dolgokba.

– Köszönöm… – mondtam, de a “szépen”-t már nem tettem hozzá. Ahogy elindultam az iskola felé, belekerültem egy emberfolyamba, ahol mindenki fehér volt és mindenki arra igyekezett, amerre én. Olyan céltudatosan mentek, mint azok az emberek, akik egy régóta égő tűz felé közelednek. Kezüket a csípőjükhöz veregették, vagy kabátjukba rejtették, és sokan sálat kötöttek a kalapjuk alá, Így védték fülüket.

Az iskola előtt, az utcán, a rendőrök fabarikádokat emeltek, hogy a tömeget visszatartsák, és miközben le-fel sétáltak, úgy tettek, mintha nem hallanák a nekik címzett gúnyolódásokat. Az iskola előtti térség ki volt ürítve, de a járda szélén, egymástól egyforma távolságra, az Egyesült Államok rendőrbírói álltak. Nem voltak egyenruhában, de a felismerhetőség kedvéért karszalagot hordtak. A pisztoly illően kidudorodott kabátjuk alól, de szemük idegesen ugrált ide-oda, figyelve a környező arcokat. Úgy éreztem, hogy engem is körülszaglásztak, vajon rendben van-e a szénám, aztán elsiklott felettem tekintetük – nem voltam érdekes a számukra.

Nem volt nehéz rájönni, hol tartózkodtak a kórusvezetők, mert a tömegben mindenki azon igyekezett, hogy előrejusson, közelebb kerüljön hozzájuk. Jó helyük volt, a barikád mellett, pontosan szemben az iskola bejáratával. Ebben a térségben összpontosultak a rendőrök is: – dobogtak a lábukkal, és a szokatlan kesztyűkben egymáshoz ütögették tenyerüket.

Hirtelen erősen oldalba löktek, és egy kiáltást hallottam:

– Itt jön. Engedjétek keresztül… Vigyázzatok, húzódjatok hátra. Engedjétek át. Hol voltál eddig? Elkésel az iskolából. Hol voltál eddig, Nellie?

Nem Nellie-nek hívták. Elfelejtettem, mi volt a neve. Ahogy átfurakodott a sűrű tömegen, olyan közel ment el mellettem, hogy láthattam műszőrme kabátját és arany fülbevalóit. Nem volt magas, de vaskos és nagy mellű. Én úgy ötven év körülinek néztem. Erősen púderozta magát, és ettől még szembetűnőbb lett tokájának sötét vonala.

Kegyetlen mosollyal küzdötte magát keresztül a nyüzsgő tömegen, bal keze tele volt újságkivágásokkal, melyeket magasra tartott, nehogy elszakadjanak. Megnéztem, nincs-e rajta karikagyűrű. Nem volt. Mögéje csusszantam, hogy a sodrásába kerüljek, de a tömeg sűrű volt és egy figyelmeztetést is kaptam:

– Lassan a testtel, matróz. Más is akarja őt hallani.

Nellie-t üdvrivalgással fogadták. Nem tudom, hogy hány kórusvezető volt jelen. A kórusvezetők és a mögöttük nyüzsgő tömeg teljesen egybeolvadt. Láttam, hogy egy csoport előre-hátra adogatja az újságkivágásokat, miközben elragadtatott kiáltások kíséretében hangosan olvasták.

Most már nyugtalankodni kezdett a tömeg, akár a színházi közönség, ha a függöny nem megy fel időben. A körülöttem álló férfiak órájukat nézték. Én is megnéztem az enyémet. Még három perc volt hátra kilencig.

A színjáték pontosan kezdődött. Szirénák üvöltöttek fel. Motorbiciklis rendőrök. Aztán két hatalmas fekete kocsi – tele hatalmas, világos filckalapos férfiakkal – állt meg az iskola előtt. Azt hiszem, hogy a tömeg visszatartotta lélegzetét. Mindegyik autóból két óriási termetű rendőrbíró szállt ki, és az egyik kocsiból előszedték a világ legkisebb néger leánykáját. A kislány vakítóan fehér, keményített ruhát viselt, lábán meg új fehér cipőt, olyan aprócskákat, hogy csaknem kereknek hatottak. Arca és kicsi lába nagyon feketének tűnt fel a fehér környezetben.

A tagbaszakadt rendőrbírók felállították a lánykát a járdaszegélyre, mire a barikádok mögül gúnyolódó kiáltások röppentek a levegőbe. A kislány nem nézett az üvöltő tömegre, de oldalról szeme fehérje olyan volt, mint az ijedt őzbaké. A férfiak, mint egy babát, megfordították a leánykát, és a különös menet megindult a széles feljárón az iskola felé. A csöppség még kisebbnek hatott a hatalmas férfiak között. Aztán a kislány furcsán szökkent egyet, és én azt hiszem, tudom, mit jelentett. Az az érzésem, hogy egész életében nem tett meg tíz lépést szökdelés nélkül, és most az első szökkenés közepén a súly lenyomta őt a földre, és az apró, gömbölyű lábacskák lassú, határozatlan léptekkel folytatták útjukat magas termetű védelmezőik között. A kis csoport lassan mászott fel a lépcsőn, majd belépett az iskolába.

Az újságok azt írták, hogy a gúnyolódó kiáltások gyakran brutálisak, sőt előfordult, hogy trágárak. Valóban így volt. De az igazi előadás még hátra volt. A tömeg arra a fehér emberre várt, aki fehér gyermekét ebbe az

iskolába merészelte elhozni. És íme, már meg is jelent a testőröktől védett járdán. Magas, világosszürke ruhába öltözött férfi volt; ijedt gyermekét kézen fogva vezette. Teste úgy megfeszült, mint egy erős laprugó, melyet szilárdsága határáig meghajlítottak; arca komoly volt és szürke; szemét mereven a földre szegezte, közvetlenül maga elé. Összeszorított állkapcsai miatt arcizmai kidomborodtak – egy férfi, aki félt, de erős akarattal megzabolázta félelmét, akár a rátermett lovas megvadult lovát.

Fülsértő, éles hang harsant fel. Most már nem kórusban üvöltöttek az emberek. Mindenki sorra került, és amikor befejezte a maga mondókáját, a tömeg óriási üvöltésbe és egyetértő füttykoncertbe tört ki. Ezért jöttek ide, ezt akarták látni és hallani.

Egyik újság sem írta ki a szavakat, amelyeket ezek a nők üvöltöttek. Csak utaltak rá, hogy a kiáltások sértők, sőt trágárak voltak. A televízióban a hangfelvételt eltorzították, vagy a tömeg hangját keverték be. De én most hallottam a szavakat, és azok bestiálisak, mocskosak és degeneráltak voltak. Hosszú és sokat próbált életem során láttam és hallottam már megszállott emberek okádását ez előtt is. Miért rázott meg hát annyira ez az üvöltés, miért töltött el émelyítő kétségbeeséssel?

A leírt szavak piszkosak, céltudatosan és válogatottan mocskosak. De volt itt valami sokkal rosszabb, mint a mocsok: egyfajta hátborzongató boszorkányszombat. Ez nem önkéntelen dühkitörés, nem tébolyult harag volt.

Talán ettől lettem rosszul, ez okozta kimerítő émelygésemet. Itt nem valami jó vagy rossz elvről vagy irányzatról volt szó. Ezek a lompos külsejű asszonyok apró kalapjaikkal és újságkivágásaikkal feltűnési viszketegségben szenvedtek. Azt akarták, hogy csodálják őket. Majdhogynem ártatlan győzelmi mámorukban boldogan vigyorogtak, ha tapsot kaptak. Az önző gyerekek őrült kegyetlensége munkált bennük, és dühödt állatiasságuk ettől valahogyan még szívfacsaróbb lett. Nem anyák voltak, még csak nem is asszonyok. Tébolyult színészek játszottak itt őrült publikum előtt.

A barikád mögött a tömeg üvöltött, szórakozott, és az emberek az élvezettől egymás hátát csapkodták. A rendőrök idegesen sétáltak, és figyelték, áttöri-e valaki a barikádot. Ajkukat összeszorították, de néhányan mosolyogtak is, majd gyorsan elkomolyodtak. Az út másik oldalán mozdulatlanul álltak a rendőrök. A szürke ruhás férfi egy pillanatra

meggyorsította lépteit, de aztán erőt vett magán, és lassított, így indult el az iskolafeljáró felé.

A tömeg elcsendesedett. A következő kórusvezető hölgy került sorra. Hangja a bika bömböléséhez volt hasonlatos – mély, erőteljes és durva, akár egy cirkuszi kikiáltóé. Nem szükséges, hogy leírjam szavait. Ugyanaz a séma, csak a ritmus és a hangfekvés különbözött. Aki látta ezt a színházat, annak nem lehetett kétsége afelől, hogy ez a szöveg nem volt spontán. Ezt betanulták, bepaukolták, és előtte gondos próbát tartottak belőle. Néztem a tömegben a figyelő arcokat – színházi közönség arcai voltak. A tapsok meg a színészeknek szóltak.

Gyomrom háborgott az undortól, de nem engedhettem meg magamnak, hogy betegség elvakítson, hiszen azért jöttem olyan messziről, hogy lássak és halljak. És hirtelen felötlött bennem, hogy itt valami nem stimmel, van itt valami torz, ami nem illik bele a képbe. Ismertem New Orleanst, az évek során sok barátra tettem itt szert, mindegyik gondolkozó, kellemes modorú ember, hagyományosan barátságosak és udvariasak. Lyle Saxonra gondoltam, erre a tagbaszakadt, szelíden nevető férfira. Hány napot töltöttem el Roark Bradford társaságában, aki magával hozta Louisiana hangjait meg tájait, és megteremtette Istent, és a Zöldellő Réteket, amelyekhez ő vezetett el bennünket. Ilyen arcokat kerestem a tömegben, de nem találtam. Boxmeccseken hallottam ezt a fajtát vérszomjasan üvölteni, az ilyenek élveznek a viadalon, ha a bika felöklel egy embert; kéjelegnek az országúti balesetek láttán, és türelmesen állnak sorba, hogy megbámulhassák a kínlódást és a haláltusát. De hol voltak a többiek, azok, akik büszkék lennének arra, hogy egyívásúak a szürke ruhás férfival, azok, akik szeretnék magukhoz ölelni a megfélemlített fekete apróságot?

Nem tudom, hol voltak. Talán ugyanolyan tehetetlennek érezték magukat, mint én. De ezzel magára hagyták New Orleanst, s az a rosszabbik oldaláról mutatkozott a világ előtt. A tömeg meg nyilván rohant haza, hogy láthassa magát a televízióban, és amit látott, az bejárta az egész világot, és érvényességét nem vonták kétségbe azok a másfajta tények, amiket én ismertem az itteni életről.

Az előadás véget ért, és az emberfolyam visszafelé kezdett hömpölyögni. A második előadás akkor kezdődik majd, amikor az órák

végét jelző csengő megszólal, és a kis fekete arcnak megint szembe kell néznie vádlóival. New Orleansban voltam, a nagy vendéglők városában. Ismertem mindet, és legtöbbjük ismert engem is. De most ugyanúgy nem tudtam volna a Gallatoirban omlettet enni pezsgővel, mint ahogy képtelen lettem volna táncot járni egy sírhalom tetején. Ahogy erről írok, még most is feltör bennem az a kimerítő, reménytelen hányinger. Nem azért írtam le mindezt, hogy szórakoztassak. Magam sem szórakoztam rajta.

Vettem egy proletárszendvicset, és elhagytam a várost. Nem nagyon messze találtam egy pihenőhelyet. Itt letelepedtem, és nyugodtan rágcsálhattam, gondolkozhattam és bámulhattam a Vizek Atyjának* méltóságteljesen hömpölygő barna hullámait. Pillanatnyi lelkiállapotomban szükségem volt erre. Charley nem csavargott el, hanem szorosan mellém ült, és vállát térdemhez szorította. Ilyesmit csak akkor tett, ha beteg voltam, így hát, azt hiszem, hogy valóban megbetegedtem a bánattól.

Elvesztettem az időérzékemet. Nem sokkal azután, hogy a nap túljutott a zeniten, feltűnt egy férfi, és jó napot kívántunk egymásnak. Jól öltözött, javakorabeli ember volt, Greco-arccal, finom szálú, szélborzolta fehér hajjal és gondozott fehér bajusszal. Hívtam, foglaljon helyet mellettem, és amikor elfogadta a meghívást, bementem a fülkébe, hogy feltegyem a kávét. Eszembe jutott, mennyire szerette ezt az italt Roark Bradford, és megdupláztam az adagot két-két púpozott kanál kávé mindegyik csészébe és kettő a kávéskannába. Azután felütöttem egy tojást, kibányásztam a sárgáját, a fehérjét és a héját meg beletettem a főzőbe – semmi sem tisztítja meg jobban és ad szebb fényt a kávénak. A levegő még mindig nagyon hűvös volt és hideg éjszaka közeledett, úgy, hogy a lassan fortyogó főzet olyan kellemes szagot árasztott, amely minden más illattal felveszi a versenyt.

Vendégem elégedett volt, és kezét a műanyag csésze köré fonva melegítette.

– Rendszámtáblája szerint ön idegen itt – mondta. – Honnan ismeri ezt a kávéfőzési módot?

– Földi óriásoktól tanultam a Bourbon Streeten – válaszoltam. Csak ott sötétebbre pörkölve kérik a kávét, és szeretik, ha egy kis cikória is van benne, hogy csípősebb legyen.

– Maga ért a dologhoz – mondta. – Mégsem lehet idegen. Diabolót is tud csinálni?

– Igen, ha vendégeket hívok. Ön idevalósi?

– Több generáció óta, mint amennyit be tudnék bizonyítani, kivéve azokat, akiket St. Louisban tartanak nyilván ci git*-ként.

– Értem. Ön tehát az itteniek közül való. Boldog vagyok, hogy megállítottam. Ismerős vagyok St. Louisban. Valamikor sírfeliratokat gyűjtöttem ott.

– Valóban? Akkor talán emlékszik arra a nagyon furcsára is.

– Ha ugyanarra gondolunk, akkor megpróbálok visszaemlékezni rá. Arra gondolt, amely ezzel kezdődik: "Alas that ona whose darnthly joy…"

– Pontosan. Robert John Cresswell, meghalt 1845-ben, huszonhat éves korában.

– De jó lenne, ha eszembe jutna!

– Van egy darab papírja? Leírhatná magának.

Mikor térdemen volt már a jegyzettömb, diktálni kezdte: "Óh, jaj! Ki a földi élvek közepeit gyakorta bíza a mennyeknek országában, remélheti reményei hamarost beteljesültél, s bár méltatlan eb módjára szereted a bűnbánást, hagyád bebizonyítani szenvedéseid alant."*

– Csodálatos – mondtam. – Ezt akár Lewis Caroll* is írhatta volna. Majdhogynem értem is, hogy mit akart mondani.

– Mindenki így van vele. Szórakozásból utazgat?

– Csak a mai napig. Láttam a kórusvezetőket.

– Ó, igen, értem – mondta, és valami súly nehezedett rá, s az arca elborult.

– Hogy lesz tovább?

– Nem tudom, fogalmam sincs. Nem is merek rá gondolni. De miért is kellene törődnöm vele? Túlságosan öreg vagyok. Foglalkozzanak vele mások.

– Fel tudja mérni, mi lesz ennek a vége?

– Ó, természetesen, a vége. Az eszközökről van itt szó, az eszközökről. De ön Északról jött. Ez nem az ön problémája.

– Azt hiszem, hogy ez mindenkinek a problémája. Nem helyi jelentőségű kérdés. Kér még egy csésze kávét? Szívesen beszélgetnék még erről a témáról. Nem foglalok állást. Csak hallgatni szeretném.

– Nincs itt mit tanulmányozni – mondta. – Ez a dolog attól függően változtatja jellegét, hogy az ember honnan származik, kicsoda és hogyan érez – nem gondolkozik, hanem érez. Önnek nem tetszett, amit látott?

– És önnek tetszett volna?

– Talán még kevésbé, mint önnek, mert én ismerem ennek az ügynek a fájdalmas múltját és bűzlő jövőjét. Mocskos kifejezés ez, uram, de nincs erre más szó.

– A négerek emberek akarnak lenni. Ön ellenzi ezt?

– Esküszöm uram, hogy nem! De ahhoz, hogy emberekké váljanak, harcolniuk kell azokkal, akik nem elégszenek meg azzal, hogy emberek.

– Azt akarja mondani, hogy a négerek – bármit kapnak – soha nem lesznek elégedettek.

– Miért, ön talán elégedett? Ismer valakit, aki elégedett?

– Van kifogása az ellen, hogy a négerek emberekké váljanak?

– Nincs. De nem érteném meg a dolgot. Túl sok ci gi-tem van ezen a tájon. Hogy is tudnám megmagyarázni önnek… Nos, vegyük például, a kutyáját. Nagyon intelligensnek látszik…

– Az is.

– Rendben. Tehát tegyük fel, hogy Charley tud beszélni és a hátsó lábán állni. Mondjuk mindenben jól eligazodik. Talán meg is hívhatná vacsorára. De el tudná képzelni emberként?

– Arra gondol, vajon szívesen látnám-e, ha nővérem hozzá menne feleségül?

– Én csak azt akarom mondani – nevette el magát – Amilyen nehéz a dolgokkal kapcsolatos érzéseinket megváltoztatni. És talán azt is elhiszi, hogy a négerek számára ugyanolyan nehéz lenne, hogy megváltoztassák a rólunk alkotott véleményüket, mint a mi számunkra róluk másféle véleményt formálni… Ez nem újdonság, hosszú idő óta így van.

– Mindenesetre ez a téma még a beszélgetéstől is elveszi az ember kedvét.

– Pontosan így van, uram. Azt hiszem, én vagyok az az ember, akit ön felvilágosult délinek nevezne, összetévesztvén a sértést a bókkal. És minthogy újszülött hibrid vagyok, tudom, hogy az idők múltán mi fog történni. Ugyanaz, ami Afrikában és Ázsiában már megkezdődött.

– Ön a felszívódásra gondol – arra, hogy a négerek eltűnnek?

– Ha ők lesznek túlsúlyban, mi fogunk eltűnni, vagy talán ők is, mi is eltűnünk, és valami egészen új dolog jön létre.

– És közben?

– Éppen ettől a közbeeső időszaktól félek, uram. A régiek a szerelmet és a háborút a velük szoros rokonságban levő isteneik kezébe adták. És ezt nem véletlenül tették. Ez az emberiség alapos ismeretéből fakadt.

– Jól érvel.

– Az emberek, akiket ma látott, azok nem érvelnek. Talán éppen ők fogják riadóztatni az istent.

– Önnek tehát az a véleménye, hogy nincs békés megoldás?

– Nem tudom – kiáltotta. – Azt hiszem, hogy éppen ez a legrosszabb. Egyszerűen nem tudom. Időnként arra vágyódom, hogy azt mondhassam már: Ci Git az én igazi címem.

– Jó lenne, ha velem jöhetne. Ön is úton van?

– Nem. Van egy kis birtokom, ott az erdő mögött. Sokat vagyok ott, általában olvasgatok – régi dolgokat, vagy nézelődöm, régi dolgok után. Így térek ki szándékosan a következmények elől, mert félek tőlük.

– Azt hiszem, valahogy mindenki így van vele.

Elmosolyodott.

– Van egy öreg néger házaspárom, ugyanolyan idősek, mint én: gondomat viselik. Esténként néha-néha megesik, hogy megfeledkezünk róla. Ők arról, hogy irigyeljenek, én meg arról, hogy irigyelhetnének. Ilyenkor három kedves, egymás mellett élő… valamik vagyunk, és együtt élvezzük a virágok illatát.

– Valamik – ismételtem. – Ez érdekes. Nem ember és állat, nem fekete és fehér, egyszerűen kedves valamik. Feleségem mesélt egyszer egy nagyon öreg emberről, aki ezt mondta: “Emlékszem arra az időre, amikor a négereknek még nem volt lelkük. Akkor minden jobb volt és könnyebb. Most minden olyan bonyolult.”

– Hát én erre nem emlékszem, de biztosan így volt. Nekem az a véleményem, hogy örökölt bűneinket úgy vághatjuk fel és oszthatjuk szét, akár a születésnapi tortát. – És a bajuszától eltekintve, úgy nézett ki, mint Greco Szent Pálja, aki kezében csukott könyvet tartott. – Az igaz, hogy őseimnek voltak rabszolgái, de lehet, hogy éppen az ön elődei fogták el őket és adták el az enyéimnek.

– Könnyen meglehet, hogy így volt: puritán családból származom.

– Ha egy élőlényt ön arra kényszerít, hogy úgy dolgozzon, mint egy állat, akkor ön nem tarthatja másnak, csak állatnak, különben az együttérzés az őrületbe kergetné. És ha ön gondolatban meghatározta ennek az élőlénynek a helyét, akkor érzései biztonságban vannak. – A folyóra bámult, s a szellő fehér füstként borzolta a haját. – És ha az ön szívében még megtalálhatók az emberi bátorságnak és a dühnek a nyomai, amelyek egy férfiúnál erénynek számítanak, akkor önnek félnie kell egy veszélyes

állattól. És ha ön intelligens és találékony ember, és képes arra, hogy ezeket a tulajdonságokat elrejtse, örök rettegésben fog élni. Akkor önnek el kell nyomnia szívében az emberi jellemvonásokat és engedelmes állattá változtatnia őt. Ha ön gyermekét elejétől fogva az állattal szembeni helyes viselkedésre neveli, akkor a gyerek nem fog osztozni az ön félelmében.

– Nekem azt mondták, hogy a régi szép időkben a néger énekelt, táncolt és elégedett volt.

– De meg is szökött. Hogy milyen gyakran, azt a szökevényekről hozott törvények bizonyítják.

– Ön nem az az ember, akire az északiak azt mondanák: tipikus déli.

– Lehetséges. De én nem vagyok egyedül. – Felállt, és ujjaival leporolta a nadrágját. – Nem, nem vagyok egyedül. És most megyek az én kedves valamiimhez.

– Uram, még nem kérdeztem a nevét, és én sem mutatkoztam be.

– Ci Git – mondta. – Monsieur Ci Git. Egy nagy család, mindennapi névvel.

Mikor elment, valami édeset éreztem, mint amikor olyan zenét hallgatunk, amely kellemesen borzolja az ember bőrét.

Számomra ez a nap többet jelentett, mint a többi – össze sem lehet hasonlítani más napokkal: egyszerűen nincs összehasonlítási alap. Előző éjszaka keveset aludtam, így hát tudtam, hogy itt kell maradnom. Kimerült voltam, de néha a fáradtság is élénkíti, ösztönzi az embert. Arra kényszerített, hogy töltsem meg üzemanyagtartályomat, és rám parancsolt, hogy megállítsak és felvegyek egy négert, aki fáradt léptekkel bandukolt a betonút mellett húzódó fűcsíkon. Csak habozva fogadta el ajánlatomat, és csak azért tett eleget kérésemnek, mert nem tudott ellenállni. A mezőgazdasági munkások ütött-kopott ruhája volt rajta és egy ősrégi puplinkabát, melyet az idő és használat tükörsimára fényesített. Arca kávészínü volt, és milliónyi apró ránc szántotta összevissza. Alsó szemhéja olyan vörös, mint egy vérebé. Bütykös, kiszáradt cseresznyeághoz hasonlatos kezét ölébe rejtette, és úgy tűnt, mintha egész testével be akarna süllyedni az ülésbe és a lehető legkisebbre összezsugorodni.

Nem nézett rám. Mintha semmire sem nézett volna. De aztán mégiscsak megszólalt:

– Harap a kutya, kapitány úr?

– Nem, nagyon barátságos.

Hosszú szünet után megkérdeztem:

– Hogy megy a sora?

– Jól, nagyon jól, kapitány úr.

– Mi a véleménye mindarról, ami itt mostanában történik?

Nem válaszolt.

– Az iskoláról beszélek és az ülősztrájkról.

– Semmit sem tudok ezekről a dolgokról, kapitány úr.

– Farmon dolgozik?

– Gyapotszedő vagyok, uram.

– Meg lehet belőle élni?

– Egészen jól megy a sorom, kapitány úr.

Hallgatagon hajtottunk felfelé a folyó mentén. A trópusi fű meg a fák kiszáradtak, és a kegyetlen északi fagy siralmasan megtépázta őket. Egy kis idő múlva megszólaltam. Sokkal inkább magamnak mondtam, mint neki.

– Végül is, miért bízna maga bennem? A kérdés csapda, és a felelet az egyik lába benne.

Eszembe jutott egy jelenet – New Yorkban történt –, és éppen el akartam neki mesélni, de amikor észrevettem szemem sarkából, hogy egész messze húzódott tőlem és az ajtóhoz simult, letettem szándékomról. De az emlék nagyon élő volt.

Egy kis manhattani téglaházban laktam, és mivel akkoriban éppen fizetőképes voltam, felfogadtam egy négert. Az utca túlsó oldalán, a sarkon volt egy bár. Egy téli estén, járdánkat jég borította, éppen az ablaknál álltam, és kifelé bámultam, mikor észrevettem, hogy a bárból egy részeg nő támolyog kifele. Az asszony megcsúszott a jégen, és elesett. Megpróbált feltápászkodni, de megint lehuppant a jégre, és ott maradt fekve, miközben részegen jajgatott. Éppen abban a pillanatban fordult be a sarkon a nálam dolgozó néger. Látta az asszonyt, és gyorsan átment a másik oldalra. A lehető legnagyobb ívben elkerülte.

Amikor megérkezett, ezt mondtam:

– Láttam, meglógott. Miért nem segített annak az asszonynak?

– Nézze, uram, a nő részeg volt, én meg néger vagyok. Ha hozzányúlok, megeshet, elkezd sikoltozni, hogy megerőszakoltam, tömeg veszi körül, és akkor ki fog nekem hinni?

– Gyorsan átgondolta az egészet, ha ilyen hamar meglógott.

– Ó nem, uram – mondta. – Régóta gyakorló néger vagyok én már.

És itt, a Rocinantéban, bolond fejjel, megpróbáltam szétrombolni egy élet tapasztalatát.

– Nem kérdezek magától többet – mondtam.

De a néger nyugtalanul fészkelődött.

– Tegyen le itt, legyen szíves, kapitány úr. Itt lakom a közelben.

Kiengedtem a kocsiból, és a visszapillantó tükörből láttam, ahogy tovább vonszolta magát az útszélen. Nem lakott a közelben, de a gyaloglás biztonságosabb volt, mint a velem való utazás.

A kimerültség leterített, s megálltam egy kellemes kis motelnél. Az ágyak kényelmesek voltak, de én nem tudtam elaludni. Szemem előtt elvonult a szürkébe öltözött férfi, láttam a kórusvezetők arcát, de legélesebben az öregember volt előttem, amint igyekezett olyan messzire húzódni tőlem, amennyire csak tudott, mintha fertőzést terjesztettem volna. És talán így is volt. Azért jöttem, hogy tanuljak. De hát mit is tanultam itt? Egy pillanatra sem szabadultam meg a belső feszültségtől és a vad félelem súlyától. Kétségtelen, hogy jövevény létemre erősebben éreztem, de ez itt volt, és nem én hoztam magammal. Mindenki, fekete és fehér, egyaránt ebben élt, ezt lélegezte be minden korosztály, minden réteg, minden osztály. Számukra ez ténykérdés volt. Egyre sűrűsödő nyomás, amely a forrponthoz közeledik. Vajon nincs-e más kiút, csak a robbanás?

Olyan keveset láttam az egészből. Nem sokat láttam a második világháborúból sem – a száz közül egy partraszállási akciót, néhány elszigetelt ütközetet és egy-két ezret a sok millió halottból. De épp eleget érzékeltem és tapasztaltam ahhoz, hogy azt higgyem: számomra nem idegen a háború. Ugyanígy történt itt is – egy kis epizód, néhány ember, de a félelem ott volt mindenütt a levegőben. Menekülni akartam innen. Lehet, hogy gyávaság, de még nagyobb gyávaság lenne letagadni. Ezek az emberek, körülöttem, azonban itt élnek. Elfogadták mint állandó életformát, nem ismertek mást, és nem is számítottak arra, hogy megszűnik. A cockney- gyerekek Londonban nyugtalanok lettek, amikor a bombázás abbamaradt, mert az megzavarta a sémát, amihez ők hozzászoktak.

Ide-oda hánykolódtam, míg Charley meg nem haragudott rám, és többször rám szólt, mondván: “Ftt.” De Charley nem ismeri a mi problémáinkat. Nem tartozik ahhoz a fajtához, amely olyan okos, hogy ismeri a maghasadás törvényeit, de ahhoz nem elég okos, hogy önmagával megbékéljen. Fogalma sincs a fajokról, és nem érdekli, ki fogja nővérét feleségül venni. Éppen ellenkezőleg. Charley egyszer beleszeretett egy dakszliba. Ez a kapcsolat a fajelmélet szempontjából teljesen elfogadhatatlan, fizikailag nevetséges és mechanikusan is lehetetlen volt.

De Charley teljesen figyelmen kívül hagyta ezeket a problémákat. Mélységesen szerelmes volt és kutya módon igyekezett. Nehéz lenne egy kutyának magyarázatot adni ama néhány ezer ember magasztos erkölcsi indítékairól, akik azért gyűltek össze, hogy egy apró kis embert átkozzanak. Láttam már kutyák szemében azt a röpke kis pillantást, amely elképedt megvetést fejezett ki, és én meg vagyok róla győződve, hogy a kutyák alapjában véve őrülteknek tartják az embereket.

A következő nap nem én választottam első pasasomat. Ő csípett fel engem. Mellettem ült a bárszéken, és fasírtot evett, mely ikertestvére volt annak, amit én tartottam a kezemben. Magas, erős, jóvágású, harminc-harmincöt év körüli férfi volt. Hosszú, hamvasszőke haját nyilván gondosan ápolta, minthogy gyakran és öntudatlanul igazgatta egy zsebfésűvel. Könnyű, szürke öltönyt viselt, mely az utazástól összegyűrődött és pecsétes volt, kabátját vállára dobva hordta. Fehér ingének gallérját kinyitotta és fakó gyapjúnyakkendőjének csomóját meglazította. Kiejtése a legdéliesebb volt, amit valaha is hallottam. Megkérdezte, merre tartok, és amikor megmondtam, hogy Jackson és Montgomery felé, megkért, hogy vigyem magammal. Amikor Charleyt meglátta, azt hitte, hogy egy nigger van a kocsimban. Ez már egészen sematikussá vált.

Kényelmesen elhelyezkedtünk. Hátrafésülte haját, és megdicsérte a Rocinantét:

– Természetesen rögtön tudtam, hogy ön Északról jött.

– Jó füle van – mondtam tréfásan.

– Ó, én sokfelé járok – vallotta be útitársam.

Azt hiszem, én voltam a felelős azért, ami történt. Ha befogom a számat, talán megtudok valami érdekes dolgot. De közrejátszott a nyugtalan éjszaka, a hosszú utazás és idegességem is. Meg aztán karácsony is közeledett, és gyakran kaptam magam azon, hogy többször van honvágyam, mint kéne.

Megállapítottuk, hogy én szórakozásból járom az országot, ő meg állást keres.

– Maga felfelé jött a folyó mentén – mondta. – Látta, mi történik New Orleansban?

– Igen, láttam.

– Jó kis buli, nem? Különösen amit az a Nellie csinál. Alapos felfordulás, mi?

– Nem mondom…

– Jólesik az ember szívének, ha látja, hogy valaki teljesíti a kötelességét.

Azt hiszem, ez volt az a pillanat, amikor elvesztettem a fejem. Csak valami mormogásféle választ kellett volna odavetnem neki, értsen belőle, amit akar. De a dühnek valami utálatos kis férge mozgolódni kezdett bennem.

– Úgy, tehát azok a kötelességüket teljesítik?

– Természetesen. Az isten áldja meg őket ezért. Valakinek mégiscsak távol kell tartania az iskolától ezeket az istenverte niggereket. – A kórusvezetőkben munkáló fennkölt önfeláldozás egészen lenyűgözte. – Előbb, vagy utóbb az embernek le kell ülnie, hogy elgondolkozzon a dolgok felett. És ilyenkor el kell határozni, hogy életünket feltesszük valamire, amiben hiszünk.

– És maga már elhatározta, hogy így tesz?

– Én már igen. És a hozzám hasonlók közül is nagyon sokan.

– Ön miben hisz?

– Én nem fogom tűrni, hogy gyermekeim együtt járjanak a niggerekkel iskolába. Ez a helyzet, uram. Feláldozom életemet, de előbb elteszek láb alól egy egész falkányi istenverte niggert.

– Hány gyereke van?

– Egy sincs – fordult nagy lendülettel felém –, de lesznek gyermekeim, és megígérhetem magának, hogy azok nem fognak niggerekkel járni iskolába.

– És az életét mikor akarja feláldozni, mielőtt megszületnek gyermekei, vagy azután?

Az utat kellett figyelnem, így csak egy pillanatra tudtam elkapni arckifejezését. Nem volt éppenséggel barátságos.

– Ez úgy hangzott, mintha maga niggerbarát lenne. Gondolhattam volna. Idejönnek a bajkeverők, aztán megmagyarázzák nekünk, hogyan kell élnünk. De ezt nem fogja szárazon megúszni, miszter. Szemmel tartjuk mi magukat, komcsi niggerbarátok!

– Pedig már láttam szinte a nagyszerű jelenetet, ahogy feláldozza életét.

– Ördögbe is, igazam volt. Maga egy niggerbarát.

– Nem, nincs igaza. De fehérbarát sem vagyok, ha ezek a nemes kórusvezetők is odatartoznak.

Arca nagyon közel volt hozzám:

– Akarja hallani, hogy mit gondolok magáról?

– Nem. Hallottam már tegnap Nellie kifejezéseit. – Ráléptem a fékre, és kihúzódtam a Rocinantéval az út szélére. A férfi tanácstalannak látszott.

– Miért állt meg?

– Szálljon ki – mondtam.

– Mi az, verekedni akar?

– Nem, csak meg akarok magától szabadulni. Szálljon ki.

– Kényszeríteni akar?

Lenyúltam az ülés és az ajtó közé, ahol semmi sem volt.

– Jó, jó – mondta, majd kiszállt, és olyan erővel csapta be az ajtót, hogy Charley dühösen felvakkantott.

Azonnal indítottam, de még hallottam, ahogy üvöltött és láttam a tükörben gyűlölettel teli arcát, tátott, habzó száját. “Niggerbarát, niggerbarát, niggerbarát” ordította, amíg csak láttam, és azt hiszem még jóval utána is. Tény, hogy én piszkáltam fel, de nem tudtam ellenállni. Ha majd valamikor békéltető hadsereget soroznak, azt hiszem, jobb, ha engem kihagynak belőle.

Jackson és Montgomery között felvettem még egy utast, egy markáns arcú néger diákot, akiből sugárzott a türelmetlen indulat. Szivarzsebéből három töltőtoll kandikált ki, belső zsebe kidudorodott a sok papírtól. Megkérdeztem, onnan tudtam, hogy diák volt.

Óvatos volt, de aztán rendszámtáblám és kiejtésem megnyugtatta, már amennyire egy ilyen ember egyáltalán meg tud nyugodni.

Az ülősztrájkról beszélgettünk. Ebben is, meg a buszbojkottban is részt vett. Elmeséltem, mit láttam New Orleansban. Ő is ott volt. Ő előre látta azt, ami engem ennyire megrendített.

Végül Martin Luther King és a passzív, de engesztelhetetlen ellenállásról szóló tanítása került szóba.

– Ez túlságosan lassú – mondta –, túl sok időt vesz igénybe.

– De mégiscsak célravezető, egyre közelebb visz a célhoz. Gandhi már bebizonyította, hogy ez az egyetlen fegyver az erőszak ellen.

– Ismerem az egészet. Tanulmányoztam a témát. De ez csak csepp a tengerben, és közben múlik az idő. Én szeretném, ha gyorsabban menne. Cselekedni akarok. Most akarok cselekedni.

– Ez mindent elronthat.

– Öregember leszek, mire egyáltalában emberré válhatok. És talán még előbb meghalok.

– Ez igaz. És Gandhi is halott. Sokan vannak az olyanok, mint ön, akik cselekedni akarnak?

– Igen. Azazhogy jó néhányan… Nem is tudom hányan.

Még sok mindenről beszéltünk utána. Szenvedélyes, világosan gondolkodó fiatalember volt, akiben a felszín alatt türelmetlenség és indulat forrongott. De amikor letettem Montgomeryban, mosolyogva hajolt be a kocsi ablakán:

– Szégyenlem magam – mondta. – Önző vagyok. De én nem szeretnék addigra halott lenni. Szeretném megérni! Én! Itt! És hamarosan!

Aztán megfordult, megtörölte szemét és eltűnt.

Figyelembe véve a kérdőíveket és közvélemény-kutatásokat, valamint azt a tényt, hogy a hírlapok sokkal több véleményt, mint hírt közölnek, s emiatt a dolgokat nem tudjuk egymástól megkülönböztetni, egy dolgot szeretnék leszögezni. Nem akartam semmit sem bemutatni, és azt hiszem, nem is ábrázoltam semmiféle keresztmetszetet. Az olvasó tehát nem mondhatja: “Ez most azt képzeli, hogy hű képet festett a Délről.” Nem. Szó sincs erről. Én csak leírtam, amit néhány ember elmondott nekem, és amit láttam. Nem tudom, vajon mindez tipikus volt-e, vagy bármi következtetést le lehet-e vonni belőle. Azt viszont tudom, hogy ez egy problémákkal teli vidék, és az itteni emberek benne vannak a pácban. És azt is tudom, hogy a megoldás, ha bekövetkezik, nem lesz könnyű és egyszerű. Véleményem megegyezik a Monsieur Ci Gitével: a végkifejlés nem kérdéses. Az eszközök – az eszközök félelmetes bizonytalansága a probléma.

E beszámolóm elején megpróbáltam felfedni az utazások természetét, azt hogy az utazások magánvaló dolgok, mindegyiknek megvan a maga egyénisége, egyik sem hasonlít a másikhoz. Elcsodálkoztam az utazások egyéni jellegének erején, és arra az alapvető megállapításra jutottam, hogy nem az emberek irányítják az utazásokat, hanem az utazások kerítik hatalmukba az embereket. Nem fejtettem ki azonban véleményemet az ilyen kirándulások időtartamáról. Ez, úgy tűnik, változó és teljesen kiszámíthatatlan. Ki ne hallott volna olyan kirándulásról, mely befejeződött, meghalt, mielőtt még az utazó visszatért volna? De ennek az ellenkezője is igaz: sok utazás jóval tovább tart annál az időpontnál, amikor a térben és időben befejeződött. Emlékszem egy salinasi férfira, aki meglett ember korában elutazott Honoluluba, aztán visszatért, de az utazás folytatódott,

egész életében. Megfigyelhettük verandáján, hintaszékében, ahogy bandzsa szemét félig lehunyva, örökkön-örökké Honolulu felé utazott. Az én utam jóval előbb kezdődött, hogy felkerekedtem, és befejeződött, mielőtt visszatértem volna. Pontosan tudom, mikor és hol fejeződött be. Egy szeles délután történt, négy órakor, Virginia "kutyalábán", Abingdon közelében. Minden figyelmeztetés, istenhozzád, búcsúcsók nélkül távozott el utazásom, s messze otthonomtól otthagyott a pácban. Megkíséreltem visszahívni, elcsípni esztelen, hiábavaló próbálkozás volt, mivel véglegesen és visszavonhatatlanul befejeződött. Az út vég nélküli kőszalaggá, a hegyek akadályokká, a fák elmosódott zöld foltokká és az emberek arcnélküli mozgó figurákká változtak. Minden ételnek levesíze volt. Még a levesnek is. Ágyamat nem vetettem be. Hosszú és egyenetlen időközönként csusszantam csak bele szundikálni. Tűzhelyemet nem gyújtottam be, és egy kenyércipó penészedett szekrényemben. Az alattam folyó mérföldek kiestek tudatomból. Tudom, hogy hideg volt, de nem éreztem. Tudom, hogy a vidék, amerre jártam, gyönyörű, de nem láttam. Vakon, brutálisan törtem át Nyugat-Virginián, hatoltam be Pennsylvaniába és görgettem a Rocinantét a széles, hatalmas országutakon. Nem volt számomra éjszaka, sem nappal, nem voltak távolságok. Biztos, hogy megálltam tankolni, valószínű, hogy Charleyt is megsétáltattam, megetettem, magam is ettem, telefonáltam, de nem emlékszem semmire.

Nagyon különös volt. A virginiai Abingdonig mindent le tudok pergetni magam előtt, akár egy filmet. Minden arc előttem van, minden dombot, fát és színt, majdnem mindent fel tudok idézni, a beszélgetések hangvételét, a legkisebb jelenetet is le tudnám emlékezetemben játszani. Abingdon után meg semmit. Ez az útszakasz szürke, időtlen, eseménytelen alagút volt, de a vége az maga a ragyogó valóság – feleségem, saját házam, utcám, a saját ágyam. Mindez amott volt, és én arrafelé zötyögtem. A Rocinante gyors is tudott volna lenni, de eddig még nem hajszoltam meg. Most nagyot szökkent könyörtelen lábam súlya alatt, és a szél sivított a ház sarkai mellett. Ha önök most az hiszik, hogy szabadjára engedtem fantáziámat, akkor hogyan magyaráznák azt, hogy már Charley is tudta: az utazás véget ért. Ő aztán igazán nem álmodozó, és szeszélyesnek sem mondható. Fejét az ölembe hajtva aludt, nem nézett ki az ablakon, nem mondta, hogy "Ftt", és nem ösztökélt a megállásra. Alvajáróként végezte szükségét, és rá se hederített a rengeteg szemétládára. E ténynél semmi sem bizonyítja jobban állításom igazságát.

New Jerseynél újra útvámos országútra hajtottam. Testem idegek nélkül, érzéketlenül lebegett valami vákuumban. A New York felé áramló, egyre növekvő autóáradat magával ragadott, és egyszer csak ott voltam a Holland-alagút hívogató gyomránál. A másik oldalon otthonom várt.

Egy rendőr intett, hogy álljak ki a kígyózó járműsorból.

– Nem mehet át az alagúton ezzel a gázpalackkal.

– De biztos úr, hiszen ez már üres.

– Nem érdekes. Ez törvény. Nem lehet gázt szállítani az alagúton keresztül.

Úgy éreztem, mintha hirtelen letaglóztak volna. A kimerültség kocsonyás érzése fogott el.

– De én haza akarok menni – bömböltem. – Hogy jutok akkor haza?

Nagyon kedves volt és türelmes. Talán neki is volt otthona valahol.

– Körbe is mehet, a George Washington-hídon keresztül, de kompon is át lehet jutni.

Csúcsforgalom volt, de a jószívű rendőr valószínűleg megérezte, hogy az őrület környékez. Megállította a vad forgalmat, és átengedett. Óvatosan vezetett. Azt hiszem, hogy szilárdan elhatározta: hazasegít.

Varázslatos módon kerültem a Hoboken-kompra, aztán a szárazföldre. És már benn is voltam a kürtölést teljesen figyelmen kívül hagyó, kocsim előtt ugráló, rohangászó hetijegyesek belvárosi áradatában. New York belvárosa minden este Pamplonává[*] változik. Befordultam egyszer, aztán még egyszer, egy egyirányú utcában fordítva indultam el, ki kellett tolatnom, és belekerültem az utcát átszelő gyalogosok örvénylő forgatagába.

Hirtelen odakanyarodtam a járda széléhez, ahol tiltva volt a parkolás, leállítottam a motort, hátradőltem az ülésen és nevetni kezdtem. Nem tudtam abbahagyni. Kezem, vállam remegett az út okozta idegességtől.

Egy vörös arcú, fagyosan kék tekintetű, régimódi zsaru hajolt be az ablakon:

– Mi a baj, Mac? Részeg vagy? - kérdezte.

– Biztos úr – mondtam. – Ezzel a kocsival bejártam az egész országot – hegyeket, síkságot és a sivatagot. És most visszaérkeztem saját városomba, ahol élek, és eltévedtem.

Boldogan elvigyorodott:

– Oda se neki, Mac – mondta. – Én épp szombaton tévedtem el Brooklynban. Szóval hová is akarsz menni?

Nos, Így került haza az utazó.

---

* Labour Day – az amerikai munkásság ünnepe, szeptember első hétfője, munkaszüneti nap.

* Addison, Joseph (1672-1719) -angol esszéíró, publicista, költő és politikus. Steelelel együtt szerkesztette a naponta megjelenő Spectatort, amelyben egy képzelt klub esszéi jelentek meg. (A szerk.)

** "Nem hal füstbe a láng, de a füstből szít ragyogást, hogy / majd a csodák gyönyörű seregét felidézze varázsa."

(Ars poetica. Muraközy Gyula fordítása.)

* "Sic semper cum Frogs" (latin és angol): így jár az ember mindig a franciákkal.

* Vöröskabátosok – brit katonák.

* Az atya, Fiú s Szentlélek nevében.

* Roulotte = lakókocsi.

** hili con carne – pirospaprikával megszórt vagdalt hús, mexikói étel.

* Pidgin-angol = Kína és a Csendes-óceán kikötőiben használatos tört angol nyelv.

* "Hölgyeim és uraim! Kedves emléket ajánlok fel önöknek a szép Franciaországból, pontosabban: Charente megyéből."

* Aloutte (francia) – pacsirta.

* Sönté (francia) – egészségére!

* Franciaország gyermekei, akik meghaltak a hazáért.

* Minestrone – olasz zöldségleves rizzsel és baromfibelsőséggel.

* Softball – baseballszerű játék Amerikában.

* Empire State – New York állam, Garden State – Kansas, Granite State – New Hampshire.

* Union Jack – az angol nemzeti zászló.

* Tum: gyomorégés elleni cukorka.

* Thanksgiving Day – hálaadó ünnepnap az USA-ban, november negyedik csütörtöke.

* Golden Valley – Arany-völgy.

* W. P. A. Work Progress (később Project) Administration. 1935-ben Roosevelt által alapított és 1943-ban megszűnt, munkalehetőségeket teremtő intézmény. Többek között írókat is alkalmazott útikönyvek írására, így születtek a kiváló W. P. A. útikalauzok.

* Két baseballcsapat.

* Shakespeare: Ahogy tetszik II. felvonás, 7. szín. Jaques monológja az emberi korokról.

* Bad Lands – szó szerinti fordításban: rossz földek.

* Good Lands – jó földek.

* Szélsőjobboldali, fajüldöző politikai szervezet.

* A nekik tett ígéretek megszegése miatt fellázadt sziú harcosok Sitting Bull (Ülő Bika) vezetésével 1876-ban Little Big Hornnál megsemmisítettek egy kétszáz főnyi katonai osztagot,

amelyet G. A. I. Custer, a polgárháború egyik északi tábornoka vezetett. A tábornok maga is a csatában halt meg. (A szerk.)

* Charles Erskine Scott Wood (1852-1944), amerikai író. Az 1877-es háborúban hadnagy volt Miles tábornok seregében. A háborúról naplót írt. Leghíresebb műve a Heavenly Discourse (1927).

** 1873-ban az amerikai kormány Wallowa folyó környéki törzsi területük átadására akarta kényszeríteni a nez percé indiánokat. Főnökükkel, Josephfel az élen vonakodtak a kijelölt rezervátumba menni. 1877-ben a visszavonuló nez percéket Montana állam északi részén az N. A. Miles tábornok (1839-1925) vezette katonai egység utolérte, és jóformán az egész törzset megsemmisítette. (A szerk.)

* Először utazták be kelet-nyugati irányban Észak-Amerikát.

* Forestierik – vadon élők.

* Warren Harding (1920-23) és Herbert Hoover (1929-33) republikánus elnökök.

* Az 1955-ös választási hadjárat során Nixont azzal gyanúsították, hogy kaliforniai milliomosok finanszírozták útját. Egy tv-adás során védekezett a vádak ellen, és tréfásan Checkers nevű spánieljére hárította a felelősséget.

* poco – kevés

* chamaco – kisgyerek

* Puta chingada cabrón/ – Kurva… strici!

* la Morena, La Virgincita de Guadeloupe – a kreol, a guadeloupéi szent szűz.

* paisano – paraszt

* Favor? – Lenne szíves?

* Gracias. Köszönöm.

* compadre – komám

* cunado mio – sógorom

* No me cagas nino. - Ne szarakodj fiú.

* Te cago nunca. – Nem szarakodom veled soha.

* You can't go home again – Nincs visszaút.

* Gallego – bevándorolt spanyolok.

* Conejo de mi Alma. – Lelkem nyulacskája.

* Cockney – londoni születésű.

* Lefordíthatatlan szójáték: tű angolul “pin”, de a texasias “pen” szót is Így ejtik.

* Bracero – napszámos.

* Neiman-Marcus – igen drága és előkelő áruház.

* Lone Star State – Magányos Csillag Állama = Texas.

* Cajun – Louisiana államban élő és francia dialektust beszélő acadiai bevándorlók leszármazottai.

* Limey – Amerikában Így hívják a brit tengerészeket.

* Vizek Atyja – a Mississippi folyó.

* – Ci git – (franciául) Itt nyugszik…

* – Bibliai nyelvezetű, szándékosan értelmetlen sírfelirat. (A szerk.)

* – C.L. Dodgsan (1832-1898) angol matematikus, később Lewis Caroll álnéven híres gyermekmesék írója.

* – Pamplona = Fiestáiról, ünnepségeiről híres észak-spanyolországi város.

TARTALOM

Table of Contents